BOUND BY P.DUFFORD

TERTIA PARS INDIÆ ORIENTALIS:

Qua continentur

I. *Secunda pars nauigationum à* IOANNE HVGONE LINTSCHOTANO *Hollando in Orientem susceptarum; & maximè situs illarum regionum, & in his insularum, fluminum, riparum, portuum, &c. tum in transitu, tum ipsa* INDIA *sitorum; vbi iuxta etiam vniuersa, quæ autor illic, & postea in reditu versus Hollandiam vidit & notauit, diligenter designantur.*

II. *Nauigatio Hollandorum in insulas Orientales,* IAVAN *&* SVMATRAM: *vbi pariter de moribus, vita, & religione incolarum quædam haud iniucunda traduntur.*

III. *Tres nauigationes Hollandorum in modo dictam Indiam per Septentrionalem seu glacialem Oceanum, vbi mira quædam & stupenda denarrantur.*

QVIBVS IAM DE NOVO ACCESSERVNT Aliæ de anno M. D C. XVIII. vsq; M. D C. XXIX. historiæ memorabiles, & notatu dignissimæ:

FIDELI STVDIO ET OPERA DE GERmanico in Latinum translata, & bono ordine disposita à

BILIBALDO STROBÆO SILESIO.

ADIECTAE SVNT HVIC OPERI MVLTAE EAEQVE accuratissimæ tabulæ seu mappa chorographica, cum iconibus aliis quoque elegantissimis, exacta industria in æs incisa per IOAN. THEODOR. *&* IOAN. ISRAEL. *de* BRY *fratres.*

FRANCOFVRTI, sumptibus Wilhelmi Fitzeri, excudebat Caspar Rötelius, Anno 1629.

RPJCB

BENEVOLO LECTORI, RERVM NOVARVM STVDIOSO, S.

LIBERALE sane & laudatissimum istud maiorum nostrorum institutum fuit, vt, si qui Rempubl. inuentis nouis meritisque solennibus liberaliter excoluissent, aut fines patriæ gestis bellicis extendissent, eos non solum singulari laude & honore exornarent, verum etiam memoriæ ipsorum Templa, Colossos, triumphos, & monumenta huius generis alia magnis sumptibus erigerent statuerentque: vt illis commonefacti posteri tam virtutem istorum admirabundi deprædicarent, quam ad facinora similia egregia feruidi excitarentur. Etsi vero multa eademque generosa & Heroica facinora priscis seculis, passim à diuersis diuersa designata sint: ex illis tamen omnibus nullum adeo sublime aut tanta commemoratione dignum, quam ars tentata & inuenta nauicularia est. Cuius quidem beneficio his postremis temporibus à parta humana salute non solum omnes terræ & regna rebus omnibus necessariis cumulatissime instruuntur, verum etiam indies nouæ regiones & tota recentia regna, antea incognita, gratia diuina latissime aperiuntur & deteguntur: adeo, vt iam sanctum Dei nomen in omnibus terrarum angulis lætissime personet, & inter barbaras gentes quoque religiose colatur inuoceturque. Pro quo immenso Dei bono nullæ laudes, nulli hymni, nulla erecta monumenta satis esse queant. Illustri huiusce rei documento inter cætera hæc quoque nauigatio est, quæ à nobili & experientissimo Heroe Iohanne Hugone de Lindtschoten in Orientem instituta fuit. Cuius iam partem secundam, quæ totius historiæ Orientalis pars in ordine tertia est, Lectori beneuolo descriptam offerimus: vt ex ea non minus, quam prioribus duobus libris mundi mirabilia, adeoque diuinæ maiestatis inexhaustam potentiam & sapientiam cognoscere liceat.

Cum vero in hac secunda Lindtschotani nauigatione edenda occupati essemus, eiusdem argumenti opuscula quoque alia sub manus nobis data sunt, nimirum quomodo Hollandi in insulas Iauam & Sumatram contenderint, & præterea discretis temporibus vias nouas in Chinam versus orientem per mare Tartaricum tentauerint, tam successu prospero, vt spes haud temeraria sit, futuris seculis posterorum simili ausu cursum illum seu viam plane & omnimodo compertum & cognitum iri. Quæ res non solum famam immortalem Hollandicæ nationi, verum etiam vniuerso terrarum orbi inæstimabile commodum, vtilitatemque nullo dubio paritura esset.

Quod autē dictæ hæ nauigationes ab vna eademq; gente Hollandica, vt & ad scopum seu terminum eundem, nimirum in Orientem susceptæ essent: ob id easdem discretas non tantum in vnum quasi corpus cogere, sed & si quæ deinceps aliæ eiusdem materiæ nobis occurrerent, addere, consultum & iustum visum est. Quo nos studio Lectori beneuolo comprimis commodaturos arbitrati sumus: præcipue, cum & figuris artificiosis additis omnia summa diligentia illustrauerimus, & viuis iuxta chorographiis sculptis desiderantium oculis expressissime singula exposuerimus: plus interim publicæ vtilitati & Lectoris voluptati, quam nostro met commodo aut quæstui velificati.

Quod si fors quispiam sit, qui sublime, accuratum & fastuosum dicendi genus expetat: hic sciat, nos prototypum vertendo adeo phaleris istis studere noluisse, vt contra potius nudæ veritati simpliciter absque verborum vllo lenocinio asserendæ vacare præsumpserimus: maximè, quod in ipso quoq; originali, tum ipsum systema aliquoties mire interruptum

ruptum esset, tum vocabula passim multa occurrerent, quæ pura & exquisita latinitate exprimi nullo modo potuerunt.

Cæterum nos originale alias fideliter secutos, & ob id huic historiæ fidem liberalem irrogandam esse, ex fusius percensita tragœdia Francisci Kōningi, nostri cognati & amici æstimare licet. Cuius cum triste fatum in historia casu fortuito oblegeremus, rem ad amussim sic essè gestam, ex notitia priore facile recollegimus. Sed & autentico suo suffragio huic historiæ liberaliter astipulatur clarissimus & summis meritis celeberrimus vir Bernhardus Paludanus Medicinarum Doctor, & Enckhusæ poliatros dignissimus, Lindtschotanique vicinus & amicus certissimus: qui non verbis tantum, sed & rebus ipsis, variisq; documentis exoticis veritatem hanc sollicitāti cuiuis illustrissimè attestari poterit. Nam & à Lindtschotano, innumera, eademq; varietate diuersissima ex India allata monumenta dono accepit, & multa plura passim ab aliis, tum ex Iaua, tum China mirabilia apportata collegit & asseruauit, vt prolatis illis rerum omnium fidem stabilire certissimam possit. Et si verum fateri oportet, idem ille vir præstantissimus ad editionem huius historiæ non frequens tantùm instigator & suasor nobis fuit: verum etiam prioris partis contextum tam fidis & planis annexis annotationibus illustrauit, vt de studio eius erga nos tam propenso ipsi perpetuam gratitudinem nos debere merito & liberè profiteamur. Cuius vel ex parte saltem minima hoc loco declarandæ causa de optimo illo viro istud attestari volumus, quod elapsis Ann. 98. nundinis Francofurtensibus apud eum ostensarum rerum peregrinarum farraginem tantam conspicati simus, vt nobis miraculum quoddam vidisse videremur. Quas ipse postea tum illustrissimo Principi Wirtembergico, tum Imperij proceribus aliis quoq; publice spectandas passim cum plerorumq; ingenti admiratione obtulit. Et tantum à nobis tum prodicti viri celeberrimi elogio, tū pro historiæ nostræ fide hactenus assertū sit.

Cur vero tres distinctas istas nauigationes vno hoc volumine includere voluerimus, eius facti rationem satis firmam supra à nobis traditam arbitramur. Quod si tamen præterea quidam contenderint, sub vnum titulum Indiæ orientalis iniquè & inconuenienter illas à nobis conferri aut contrudi, cum tamen illarum quædā non in Orientem, sed in Septentrionem institutæ fuerint: his pro responso hoc reponimus, quod in opere isthoc non tam loca illa, per quæ cursum suum tenuerint, quam ad altera, ad quæ quasi ad terminum sibi præstitutum penetrare aut nauigare voluerint, spectari & attendi velimus. Quæ ob id peregrinationes, cum in Orientem vniuersæ directæ fuerint, sub scripti tituli ambitū redigi haud inepte possunt. Obiter autem & quasi in trāscursu id quoq; hic lectorē admonitum voluimus, quod in huius operis prima parte duas peculiares mappas seu tabulas Geographicas ediderimus, hoc fine vt Regni Africani longo & locorum finitimorum saltem situs naturaque paucis exprimeretur. Ideoque de locis cæteris maritimis intermediis addendis operam accuratam nobis tum temporis sumere noluimus. Nunc vero in hac parte tertia in gratiam Lectoris defectum illum ita liberaliter suppleuimus, vt distinctis tabulis aliquot loca omnia & singula nauigationis in Orientem per Septentrionem quoque institutæ explanata & percensita iam curauerimus.

Præterea in Indiæ Orientalis parte secunda, quæ historiæ Lindtschotanicæ pars prima numeratur, nos quoque promisisse meminerimus, quod in hoc tertio tomo de exoticis aut Indicis aliquammultis simplicibus tractaturi simus. Cum vero hoc curaturis insperato aliæ haud ingratæ aut omittendæ historiæ sub manibus natæ essent: ideoque admonitum Lectorem hoc loco volumus, quod simplicium istam enarrationem libro hoc differentes, illam in tomum peculiarem proximum saltem distulerimus, non vero incuria aliqua aut supinitate penitus omiserimus. Quæ omnia excusatione decenti præmissa candidum Lectorem ita edocere voluimus: obnixe rogitantes, vt studium hoc nostrum & sumptuosissimum laborem æqui bonique consulat, applausuque suo ad alia quoque & maiora conatum nostrum constimulet. Valeat beneuolus Lector.

TERTIA PARS INDIÆ ORIENTALIS,

QVA PARS ALTERA NAVIGATIONIS IOAN. HVGONIS DE LINDTSCHOTTEN, IN ORIENTEM

institutæ, quid item tempore eius commorationis ibidem gestum sit; quæ illarum regionum, insularum, portuum, peregrinantibus passim occurrentium, conditio status q; sit; tandem quæ in suo versus Hollandiam reditu autor viderit & tulerit, accuratè describitur.

Caput I.

De rebus quibusdam eo tempore gestis, quo Ioan. Hugo de Lindtschotten in Goâ Indica substitit.

MENSE Decembri Anno 1583. in vrbe & insula Ormo quatuor Angli applicuerunt, Aleppo ex Syria traiicientes, quo ex Anglia se primum receperant, nempe per Estrecho di Gibraltar versus Tripolim, quæ ciuitas maritima & portus est Syriæ, vbi merces omnes & deponuntur imponunturque, ac plaustris inde per continentem in Aleppo, (quod iter nouem dierum est,) transuehuntur. In Aleppo mercatores omnium nationum, vt Itali, Galli, Angli, Armeni, Turcæ, Æthiopes habitant, quolibet sua religione & legibus sub tributo & vectigali magni Turcæ gaudente. Ingens hoc loco mercatura exercetur: quod quotannis duæ Caffylæ siue Carauanæ, hoc est, numerosa populi multitudo, Camelorum grege exercitus instar stipata, hinc eo migrat: qui postmodum in Indiam, Persiam, Arabiam, & finitimas omnes terras negotiationis gratia, tum merces suas importando, tum permutatas auehendo sese dispergunt: sicut id & alio à nobis commemoratum loco est. Tres istorum Anglorum à societate reliqua, qui in Aleppo morabantur, selecti sunt, & missi spectatum, si fortè in Ormo curaturam (Iacturas vocant) paciscì aliquam possent, vt illis non minus, quam aliis in locis negociari, mercesque suas venundare sibi liceret, ad exemplum Italorum seu Venetorum, qui in Ormo, Goa, Malaccaque sub specie tituloque Curatarum amplissimas negotiationes, cum gemmis, vnionibus & mercibus huiusmodi aliis aromatibusque illic nascentibus exercent, quæ inde postea comportari Venetias solent. Ex Anglis hisce vnus iam ante tempus aliud in Ormo vixerat, & omnium rerum statum rationemque didicerat: cuius informatione etiam & instinctu reliqui eo sese receperunt, & ingentem vim bonorum, vt pannos, crocum, omnis generis vitra, minores etiam merculas, vt specilla, cultellos & huius generis alia, quæcunque ibi grata futura augurabantur, eo secum aduexerunt. Et quamque istarum mercium valor per se grandem pecuniæ summam excederet: nihilo tamen minus illas pro velo saltem proferebant, ne institutum ipsorum aliena suspicione periclitaretur. Priuatim enim id sibi præstitutum habuerant, vt hoc successu ingentem copiam gemmarum, Adamantum scilicet, Perlarum, Rubinorum, &c. commercarentur: ad cuius rei opportunitatem quoque tam multo auri argentiue pondere (quamuis occultato & celato, ne quo res hæc ipsis fors damno aut periculo esset) sese prouidi instruxerant.

Angli 4. in Ormum veniunt.

Caffilia annuatim ex Aleppo bina abeunt.

Italorum in Anglos dolus malus.

Iam ergò in Ormum cum penetassent, bona sua in publicum promentes, licitatoribus pro more vendere cœperunt. Quod animaduertentes, qui suas illic curaturas tali habebant, iuxtaque veriti, ne, si sua Anglis mercatura hac vice pro voto caderet, illi illîc loci sese insinuantes paulatim radices agerent, & numero suo quotidie inualescerent, qui cucutus Italis notorio damno & probro futurus esset: collecto ad id inhibendum omni ingenio & assuto dolo, ad Ormi Capitaneum, Don Gonsalo de Meneses conquesti sunt, quod in Ormum Angli quidam aduenissent, à suis regionem illam & simul perditum missi, & præterid hæretici. Nulla itaque committendum præfecto ratione esse, quin quæstioni, dum adhuc calerent illico darentur, & in cautelam exemplumque publicum meritas suæ audaciæ pœnas penderent, præfectus autem, quod iam ante à quibusdam, alio tempore ibidem commoratis Anglis honorario munere adfectus esset, & ob id his illorum popularibus summâ propensione optimè cuperet, vt eos examini subderet, ratione commoueri nulla potuit: sed alio apud se statuto consilio illos cum omni sua merce sub fideli additâ custodiâ in Goam nauigio ad Viceregem siue præfectum summum misit, vt iste pro suo arbitratu in ipsos inquireret, & quod videretur, statueret.

Angli vinciuntur.

Goam quam primum naui intrassent, captiui illicò in vincula dati, & an boni Christiani essent, seriò & rigidè rogati sunt, quibus adeò inscitè & mutilè Portugallicum callentibus, etsi istis in regionibus aliquot annis commorati & negotiati essent, tandem Iesuita quidam Brugis ex Flandria oriundus, qui in Ormo 30. circiter annos habitauerat, super inductus est, qui ipsos in persona (quod aiunt) inuisebat cupidus, & fidei confessionem extorquebat. In quâ reddendâ Angli tam commodos se & industrios præstare norant, vt pro genuinis Romanæ Ecclesiæ membris tunc haberentur quidem, sed, quod extranei, nempe Angli essent, suspicioni sese omni non penitus eximerent. Interim nunquam non insusurrabant ipsis Iesuitæ varia, vinctosque eos in Portugalliam missum iri, haud obscurè minitabantur. Quod si verò Iesuitis nomen dare eligerent, tum curaturos sese, vt omnis tum carceris, tum accusationis, tum politici magistratus iuris per omnia securi essent, promittebant. Causa autem, cur Iesuitæ tam serium & indefessum in ipsis persuadendis Anglis laborem ponerent, hæc principaliter erat: quod supra dictus Iesuita Germanus clanculum & in priuato ex illis elicuerat, quod ingentem pecuniæ vim eò secum aduexissent. Huic itaque prædæ captandæ inhiantes, ac velut ex alto insidiantes, ad rem

Illectamenta Iesuitarum.

Iesuitici ordinis votum.

suam faciendam augendamue hanc artem sibi palmariam esse præsenserant. Primum siquidem & maximum istorum hominum votum est, pensius habere nihil quicquam vspiam, quam ordinis sui salutem, commoda, & incrementa satagere. Quocunque id verò vel modo, vel arte fiat, parum ipsorum interest: modò rei certus prouentus fiat. Etsi verò Angli non semel huic illorum petitioni intrepidè refragarentur, conditionem suam institutumque longè diuersum esse attestantes: nihilo tamen minus durante eorum importunitate eò ventum est, vt Anglorum vnus, pictor, qui tantum experiundæ suæ fortunę gratia cœterorum Societati sese addixerat, metu partim, partim necessitate compulsus persuaderetur, & conceptis verbis Iesuitam se profiteretur. Etsi verò Iesuitæ haud ignari essent, pictorem hunc paratæ promptæque pecuniæ habere haud multum: attamen quod artem pictoriam sciret, cuius professionis homines India daret rarissimos, illius operam in hoc sibi præcipuo vsui fore rati sunt, si pigmentis templum eorum gratis ornaret & illustraret. Ad quam rem aliâs curandam, si ex Portugallia artificem ex pacto accerserent alium, pecunia haud modica sibi opus fore haud stupidi præolfecerant. De hoc ergò obiter sibi nunc oblato vt apprimè gaudebant: sic & de reliquis Anglis progressu temporis in nassam eandem coniiciendis, deque vniuersa ipsorum pecunia tandem occupanda, spem sibi faciebant haud frigidam. Et vt plane breuiterque dicam, pictor iste Iesuita factus, primis illicò diebus & operis parandis abundè cumulabatur, & honoris tractationisque bonæ à Iesuitis accipiebat quamplurimum: vt hoc exemplo deinde illicerentur etiam reliqui. Angli interim in carcere relinquebantur omnino deserti: &, quod illius loci idioma nescirent, nullo solatio à quoquam firmabantur. Tandem tamen, cum Archiepiscopum quosdam apud se Belgas habere comperissent, pro quibus accersendis mittere liceret: occasione arrepta per Belgam alium ad visendos sese nos officiosè inuitabant. Quod cum faceremus sine mora & tergiuersatione, ingressis nobis ad genarum vsque madorem iniurias illi nobis quiritabantur, & ab ouo ad mala rem omnem distinctè percensentes, obnixè rogabant, si pacto fieri vllo possit, vt consilio & operâ nostrâ, præstito vadimonio, carcere isto liberarentur, velle se ad omnem accusationem aliam magistratus cognitionem ratam habere, suamque causam ita limitare, vt si vnquam vspiam alii quam mercatores inuenirentur, qui tebus suis

Ex Anglia pictor Iesuita fit.

nego-

negotiando intenderent, pro meritò seuerè plecterentur. Ita ergo, nostram fidem & diligentiam prius spondentes, ab illis recessimus, & de pacto apud Archiepiscopum rem hanc tam fideliter curauimus, vt is ad Viceregem se conferens, libellumque supplicem illi porrigens, liberationem ab illo captiuorum facile impetraret, & iuxta bona illis omnia restitueret modò pro 2000. pardauis fideiussorem statuerent, & ante causæ cognitionem vlteriorem loco se non mouerent. De fideiussore itaque dispicientes, haud magno labore vnum de ciuitatis primariis impetrauêre, qui pro dicta pecunia cautionem præstaret: cui vicissim Angli 1300. pardauos pecuniæ numeratæ illico tum appendebant. De reliquo, fidei ipsorum acquiescebat, postquam opulentum istum mercium apparatum, vnde pro omni euentu sibi satisfieri posset, apud eos conspexisset. His itaque mediis Angli carcere emissi, conductis ædibus suas expedite tabernas pendebant: ita, vt magno numero merces suas distrahentes breui tempore passim omnibus innotescerent. Respectum enim comprimis nobilium, & eorum qui in ciuitate primarii erant, habebant: studebant apprime ciuiliter, reuerentiæ, largitionibus quo ingenio fidem sibi tam solidam aucupabantur, vt & ab omnibus promiscue amarentur, & omni tum fauoris tum officiorum delatione certarim onerarentur. Sed & nos ante omnia singulari humanitate sibi semper demerebant. Quare motus Archiepiscopus, vicissim multa in ipsos beneficia cumulare, & de iis optima quæque sibi polliceri haud dubitabat. Quam eius affectionem, vt Angli quidem industrie suis honorariis acuere sciebant: ad acceptanda tum illorum munera ipsum persuadere nunquam poterant. Ad hæc ipsi valde deuotos & religiosos se Catholicos gerere didicerant: nec dies vnica effulserat, qua cum corollis suis precariis in publico non conspicerentur, & missæ sacræ attenderent. Vt verbo vno dicam, & fama integra & bona existimatione breui momento apud omnes ita augescebant & inualescebant, vt sinistri quid de ipsis suspicari aut vellet nemo, aut omnino posset. Quæ res etsi ad euertendam Iesuitarum machinam operosè faceret: per Iesuitam tamen Germanicum instare, & quotidie varia, præsertim ablegationem in Portugalliam, & si quæ alia præterea ad torrendos ipsos quid momenti haberent, minitari non desistebant. Veriti itaque Angli, ne, si assensum suum simpliciter Iesuitis inficiarentur, res manifesto periculo sibi esset, certa moderatione adhibita, illos rogitabant, patienter vt morulam saltem aliquam ferrent, dum apud se inito consilio certius quid statuere possent. Quo promisso Iesuitas iterum aliquo vsque deliniuerant, importunius alias institutos. Tandem tamen, spe alluescente nulla meliore, vt se dubiæ fortunæ eximerent, spem (quod aiunt) omnem in pedibus habentes, per secretos amicos prius pecuniam suam gemmis permutantes, fuga salutem quærere consultius & tutius rati sunt. Itaq; sub festũ Pentecostes Goâ ad tria milliaria exspaciantes in Insulã quandam Bardees dictã, vt factum ingeniosius occulerent, tantum cibũ potumq; secũ auferebant, & cõductitias ædes cũ residuis merculis quibusdã puero cuidã germano, omnis huius consilii ignaro, cõmendatas relinquebant. Iam, cũ in Bardees essent vbi ex conducto Batamar (ita vocãt nuntios aut cursores Indicos qui per hyemẽ literas quoquouersum efferũt,) cognouissent, intra Bardees & Continentẽ, exiguum saltem & ex dimidio resiccatum fluuiũ intelabi, illum traiicientes, terrestri porro itinere sese eripuerunt, & quasi disparuerunt; adeo, vt ab isto tempore de ipsis nullum nuntium quicquam certi attestaretur. Credi tamen potest, vt etiam paulo post dubia fama susurrabat, ipsos iter suum versus Aleppo deflexisse. Angli hi profugi salutis suæ proram puppimque in vno Ioanne Nhubers collocabant, qui inter ipsos primarius Arabicam linguam, toti illi regioni aut familiarem, aut ad minimum saltem intellectam, præ cæteris rectius callebat.

Angli liberantur.

Anglorum comitas.

Angli ex Goa clam profugiunt.

Facti huius rumor quamprimum Goæ percrebuit, & nobis admirandi, & hominum reliquorum multitudini, quasi consilio & instructione nostra informati id fecissent, suspicandi occasionem dedit haud leuem. Qui autem pro ipsis fideiusserat, taxatis, quæ post se Angli reliquerant bonis, & ad duos fere pardauos æstimatis, hanc, cum prius accepta, summam Viceregi illico denumerauit, & de residuis 500 pardauis ab eodem absolutus est. Iesuitas autem ante omnia hæc Anglorum fuga acriter mordebat, dolentes, è manibus sibi elapsos istos esse, quos tamen iam totos suos factos crediderant. Germanus comprimis Iesuita sollicite apud nos percontabatur, an consilii huius sui non participes nos reddidissent: id addens, longe aliam se viam inituru fuisse, modo vel odorari quid de illorum animo vndecunque potuisset. Sed & hoc percensebat, quod cum captiui illi carcere olim detinerentur, sub manibus suis saccum 40. millia Venetianorum (Venetianus autem duos pardauos appendit) continentem habuisset: quem tam prompte illis nunquam restituisset, nisi de assensu suo spem fecissent tam plausibilem. Et omnem sermonem tandem ita claudebat, vt diceret, iam se expresse compertum habere, ipsos meros hæreticos & sycophantas putidos fuisse,

Iesuita Anglorum fuga acriter admordet.

Pictor Anglus ordinem iterum deserit.

nulla religione seria vnquam tinctos. Hic erat exitus illorum. Ille vero Anglus alter, qui Iesuitarum ordini se addixerat, cum paulatim à primis diebus sibi de tractatione demi quid sentiret, & insuper de fuga quoque suorum sociorum edoctus esset iam facti pœnitudine tactus, cum nerum temporis quidem solitum ordini votum præstitisset, adeoque à complurimis, vt verbum dictum retractaret, incitaretur, neque à Iesuitis quoquam pacto nolēs retineri posset, sententiam mutans ordini valedixit, extraque collegium de domo conducenda operatus est. Et licet Iesuitæ manibus pedibusque anniterentur, vt ipsum in sententia prior e continerent: nihilo tamen minus ipse societate illa deserta propriam officinam sibi constituit: & cum ex arte sua quæstum faceret quotidie vbertimum, tandem Mesticen quandam filiam inibi à parentibus Lusitanis progenitam, matrimonio sibi copulauit: vt omnes vitæ suæ annos illic exigere, statum decretum nunc præsumpserit.

Ab Angelis his, dum adhuc nobiscum essent, omnium viarum, transituum, negotiationumque intra Aleppo & Ormum, vt etiam morum, legum, & statutorum in peregrinationibus vsitatorum, item vicorum & vrbium statum conditionemque exquisitè edoctus eram. A quorum discessione nemo Anglorum hactenus terrestri itinere in Ormum penetrauit, etsi Italorum quotidie multi negotiationis causa vltrò citroque commeent.

Indici tres Principes Iesuitis socii per Goam Romam perueuerunt.

Sub idem tempus in comitatu Iesuitarum tres Principes, regio sanguine nati ex Insula Iaponensi Goam appulerunt, vestitu Iesuitico amiciti, ætatis annum vix 15. aut 16. egressi: qui instinctu & persuasu Iesuitarum primò in Portugalliam nauigare, post inde Romanum Pontificem ad amplissima beneficia & immunitates Iesuitis emendicandas inuisere constituerant. Qui cùm in Goa ad annū vsque 84. substitissent, illhinc in Portugalliam, & hinc rursus in Hispaniam velificabantur: vbi à Rege Hispano, & omnibus eius satrapis honoribus & muneribus regalibus affecti amplissimè sunt. Quæ tamen omnis præda pòst pro more Iesuitis cesserat. Ex Hispania ad Papam deflectebant: à quo petitis latissimis priuilegiis & libertatibus, haud ægrè donati sunt, prout in descriptione insulæ Iaponicæ superius ex parte aliqua percensuimus. Porro hinc digressi vniuersam Italiam perlustrauerunt, & Venetias, Mantuam, Florentiam, cæterasque totius Italiæ nobiliores ciuitates peruidentes, vbiuis locorum & illustri gratulatione accepti, & donariis splendidissimis onerati sunt, quod tum virtutes eorum eximias, tum imperiorum amplitudinem roburque apud omnes Iesuitæ de iis spergerent, parili pompa, & triumpho simili, iidem deinceps in Madrid reuersi sunt, vbi honoribus regiis à vice Rege ornati dimissique, omnibusque Capitaneis & præfectis Indicis singulariter commendati, Vlysbonam versus profecti sunt: & anno 86. nauem rursus conscenderunt, San Felippe dictam, qui reditu versus Portugalliam à Capitaneo Draco posteà intercepta est. Itinere & laborioso & periculoso pariter confecto magno, Mozambiquen intrauere, vbi nauem suam iis mercibus onerauerunt, quas alia inibi depositerat S. Laurenzo nuncupata, quæ breui eò malo fracto, cùm ex India in Lusitaniam decurrisset, impulerat. Et quòd iam opportunitas in Indiam nauigandi vanuisset, S. Felippe nauis mercibus S. Laurenzo onerata, in medio cursu post ab Anglis capta & possessa est. Quæ nauis cum omnium prima ex Lusitanica India vnquam egressa occuparetur, Lusitanis varia omina & interpretationes præbuit, quia Philippi Hispaniarum Regis nomine inaugurata erat.

Dracus nauē S. Felip. capit.

Sed vt ad institutum nostrum, de Principibus Iaponensibus reuertamur, hoc suprà dicto anno, magno omnium applausu in Goam feliciter redierunt, cùm iam apud omnes extincti crederentur. Quilibet horum veste Attalica, aureo argenteoque filo intertexta, Italicoque habitu facta insignis erat, Iesuitis valde confidentibus & inflatis, quia per eos ista impetrata essent, stipati. In Goa substiterunt, vsq; dum tempus in Chinam nauigandi esset, vbi pariter triumpho & apparatu solemni excipiebātur. Quæ res Iesuitas cum primis apud omnes magnis honoribus & dignitatibus cumulabat, sicut ex isto videre libro est, qui Hispanica lingua de eorum itineribus, tum naualibus, tum terrestribus confectis, vt etiam, qua solemnitate vbiuis locorum excepti sint, prolixè scriptus prodiit.

Legati Goa conueniunt.

Anno 1584. sub mensem Iunium in Goam variæ & diuersæ legationes impulêre, ex Persia, Cambaia, de Zamozino (Cæsare dicto) de Malabaris, de rege Cochin eò missæ, de quibus præcipuè ageretur, pax erat, quæ decerneretur inter Zamozinum, Malabaros & Lusitanos, inter quos iam diu simultas capitalis & auita gliscebat, vix vllo medio emendabilis.

Interea autem ad omnem euentum, Lusitani castrum seu propugnaculum Panane dictum ad littus Malabar situm, decem milliaria à Calecuto distans, extruere iubebantur.

Quod

Quod cum dictum factum accurarent,& impensis inæstimabilibus ædificare illicò occiperent:operas tamen inceptas,quod terra nimis fabulosa,& ad fundamentum firmandum plane inepta esset,remittere breui coacti sunt. Nam quæ extruebantur, pleraque corruebant, vt ab opere omnino desistendum esset, licet impensam iam dum 3. aut 4. auri tonnarum fecissent.Etsi vero sumptuum auctim superaddendorum nullum vsum præuiderent: videbatur tamen illud castrum ob hanc potissimum causam apprimè necessarium , vt si fors iterum Zamorinus, quod pro more solitabat, fidem datam falleret, ex eo præsidio ipsius in mare excursui resisti commodius posset. Et tamen cum mente simul agitarent, Zamorino portus etiam alios esse, ex quibus subdiri plus damni, quàm ipse Zamorinus, peregrinantibus intentare possit(quamuis Zamorinus assiduò prætenderat, & se inscio ista fieri, & nulla facultate eadem à se posse reprimi, aut inhiberi, quod Pyratæ nulli magistratui, nulli iuri subditi isthæc talia perpetrarent)ideoque decretum est, vt porro & de Panane extruenda nulla cura esset,& Malabaris simul non fideretur nimium, cum, quos India ferret,nulli ceruicis durioris, aut peruicacioris scirentur, aut qui oppressis innumeris littus illud & mare magis intutum,minus nauigabile præstarent. Quam ob causam quotannis etiam classis in Goa Lusitanica instruitur, & ad maris liberum commeatum seruandum emittitur. Sed & alias Malabarorum,quoquouersum dispersorum innumerus numerus est,qui per mare non minus,quàm continentem prædationibus & direptionibus omnibus infesti, certis quibusdam locis littoralibus velut in portubus suos receptus habent,& prædam partam illuc comportant,& occulunt. Ædiculas ex stramine contextas,& in medias rupes, præcipites scopulos,montesque inaccessos extructas habitant,vt à nullo commodè subigi queant, Zamorinum vel ipsum floccifacientes.Pyratæ si portum quendam versus Austrum à Goa 12. milliaribus distantem possident, *Sanguiseo* vocatum, quo loco se magno numero agglomerant,& excursionibus crebris adeo infesti sunt,vt illhac sine certo periculo nulli transitus sit. Quare ad Viceregem tunc præsidentem, *Don Francesco Mascharenhas*, comitem de *Villa Dorta* querelæ innumeræ indies delatæ sunt. Qui malo huic mederi volens, Zamorino nunciari curauit, vt de istorum supplicio tandem accogitaret. Cui tamen Zamorinus nihil aliud respondit,quam quod à se isti coerceri minime possent, cum nec imperium suum agnoscerent , nec ordinario alii cuiquam subditi essent. Se tamen pro sua parte Viceregi plenam potestatem facere,vt rapinas & iniurias illas seuere vindicet : ad quam rem nec ipse auxilio suo defuturus sit. Pensitato itaque à Vicerege instante periculo,classem 15. triremium instruxit,cui præfectum nobilem quendam *Don Iulianes Mascharenhas* cognatum suum addidit, cum serio mandato,vt ante omnia portum *Sanguiseo* inuaderet,oppugnaret,& si fieri posset, funditus excideret & vastaret. Hoc ergo animo ventis & fortunæ vela dantes portum egressi, cum ad *Sanguiseo* propius accessissent, vidissentque tum exiguam illam insulam esse, tum in ipsum littus profundius intrusam , adeoque aquis circumquaque perfluam , & in aditu multis rupibus arenarumque aggestionibus periculosam : collato de hac re consilio statuerunt , vt Almirans cum classis parte media vno loco impelleret : altero vero latere *Ioannes Barriga* , Vice Almirans in hanc rem designatus , sese certatim immitteret.

Panane frustra extrui prohibitur.

Malabari Pyratæ.

Viceroy Goæ.

Classis Goæ instructa ad vindicandos Malabaros.

Almirans itaque cum pro felici auspicio ad prædestinatum suum locum, primum insultum animose fecisset,& ad ipsum vsque littus,sperans de cæteris quoque eandem virilitatem, vi penetrasset : accidit vt inter reliquos , qui plerique omnes nobiles & militiæ ignari erant,lis de prioritate concitaretur: vt defluo interea mari facto alter huic, alius alii scopulo arenarumque acerno adhæresceret : ita vt nec Almiranti quisquam auxilio venire,nec ipsi sese porro retrove agere defixi possent. Vice Almiranti aurem alterum latus pro re statuta circumnauigaturo , Capitanei cæteri ideo parere recusabant , quod ipsi vt maxime nobiles essent , adeoque Capitaneo recenti multo meliores peritioresque sibi viderentur. Sic ergo funesta ambitio Lusitanorum salutare hoc propositum turpi macula hac vice anteuerterat. Quod cum Sanguisei, qui desertis casulis iam in montes profugerant, ex alto despexissent,omnesque naues hinc inde in arido defixas, Almirantemque ipsum in littore immotum hærere attendissent:tunc animis & viribus recollectis, ingentibus copiis certatim Almirantis nauem impetentes,omnes ad vnum,præter eos, qui enatando se eruebant, trucidarunt.Et quamuis Almirans,modo voluisset,se haud difficulter opera mancipii cuiusdam natando eum educturi,saluare potuisset: ratus tamen honestius in conflictu pro causa bona vitam perdi,quam fuga turpi cum infamia eandem seruari:in medio agmine consistēs, animosissime etiam post omnes iam suos stratos cum hostibus conflixit. A quorum tamen copia tandem eneruatus oppressusq; cecidit.Cui Malabari agminatim tandem insultantes,

Lusitanorum arrogantia.

Malabari classem Goanam occupāt.

caput ſpectantibus è claſſis altera parte omnibus amputarunt, eoque haſtæ acumini infixo ad trepidantes illos magna & alta voce, vt ſuum præfectum vnà ſecum auferrent, cum Sarcaſmo acclamarunt. Quod tamen ipſi negligentes, & cum maris æſtu reciprocante retro cõuerſi, vt diſperſæ ſine paſtore oues Goam repetiuerunt. Quibus reuerſis etſi Capitanei quidem in vincula illico darentur: ſpecioſe tamen ſeſe excuſantes, pedibus propediem reſtituti ſunt. Interea Almirantem cæſum pleriq; lugebant, comprimis Vicerex, cui is cognatus, & ob generoſas virtutes egregiaque merita valde charus fuerat.

Almiranti caput amputant, & haſtæ in contumeliã imponunt.

Secũda claſſis inſtruitur.

His ita tranſactis haud cunctanter noua claſſis inſtrui cœpta eſt: cui Almirans *Don Ieronymo Maſcharenhas*, nuperrime cæſi *Don Iulianes* itidem cognatus præficiebatur, vt defuncti cognati mortem animoſius vlciſceretur. Hi cum claſſe inſtructa recta Sanguiſeorum continentem impellentes, plenis copiis è nauibus exiliuerunt. Sed quod Sanguiſei præmoniti, fuga ſe iterum in montes deſertis ſuis caſulis recepiſſent, quos propter ſolitudinem & loci vaſtitatem perſequi nemo poſſet: ideo ſubdito igne crematis eoque habitaculis, & arboribus in confinio quoquouerſum cæſis deiectisque, omnibuſque vaſtatis & protritis, nemine quoque hoſtium tum occiſo, hac ſola vindicta contentos eos illinc diſcedere oportuit.

Telonium in Cochino.

Hoc ipſo tempore commiſſarii Regis & Viceregis iuſſu in Cochino telonium, antea inibi non viſitatum, extruere cœperunt. Cui incepto cum ſe incolæ valde opponerent, mortem omnibus comminati ſunt, qui ad id exequendum, vel votum ſuum vel operam conferrẽt. Ita ergo res ad noui Viceregis ex Portugallia miſſi, Don Duarte de Meneſes aduentũ dilata eſt. Quo tamen poſt ſuo tempore (vt dicetur) aduecto cum tum Vicerex conuenientibus & conciliatis omnibus imperium illi imponeret, actis agendis & moderatione debita adhibita id impetratum eſt, vt telonium ciuibus coacte quidem aſſentientibus & ſuffragantibus propediem ædificaretur. Ex quo quod crebræ ibi negotiationes exercentur, ad Regem prouentus redit quotannis vberrimus.

Eodem anno menſe Septembri nauis quæpiam ex Luſitania Goam incurrit, Bon Ieſus de Carania indigetata, nuncians & alias quatuor naues, nouum Viceregem Don Duarte de Meneſes aduehentes in via eſſe. Plaudentibus itaque & iubilantibus in ciuitate omnibus, impulſiſque pro more campanis, primæ è Portugallia nauis appellentis ſignum publicum datum eſt. In hac naui quidam erant ſclopetarii, Belgæ, qui ex patria mea cognatorum mihi literas valde expectatas afferebant.

Paulo poſt eodem adhuc menſe alia quoque ex priore ſocietate nauis Boa Viagen dicta, ſuperuenit, multis nobilibus & *Crucigeris* Regi Indico ſeruituris onerata: inter quos & Archiepiſcopi, domini mei frater, Roderiques de Fonſeca numerabatur. Primores reliqui erant Don Georgie Tubal de Meneſes ſupremus Regii vexilli ſignifer, futurus Capitaneus in Soffola & Mozambique, ex iſto merito, quod iam dudum Regi in India fidis officiis præſtitis probatiſſimus eſſet. Ioan. Gomez de Silua, declaratus Capitaneus in Ormo. Don Franciſco Maſcharenhas, cæſi à Sanguiſeis Don Iulianes frater.

Nouembri Menſe Cochinum ingreſſæ huius ſocietatis tres reliquæ naues ſunt, quæ curſum ſuum circa inſulam S. Lorenzo circumflexerant, ne in Mozambique appellendi neceſſitas foret. Nomina iſtarum erant Santa Maria, Arreliquias, As Chagas ſiue quinque vulnera. Hac naui nouus Vicerex Don Quarte de Meneſes vehebatur, qui diutino ante tempore Capitaneus Tangerenſis in Africa ſeu Barbaria fuerat: qua vna naui Chagas vltra 900. nobiles & milites (exceptis nautis & remigibus) claudebantur, quorum aliqui ſolius honoris gratia in comitatu Viceregis ſe deuouerant. Qui in Cochino erant, aduentantem Viceregem magno & apparatu & triumpho acceperunt. Is in Cochinum cum vix pedem extuliſſet, priori Viceregi nunciari curauit illicet, vt regimen ſceptrumque ad Domini mei, Archiepiſcopi manus haud cunctanter deponeret. Quo præſtito, reſignatus Vicerex Cochinum propere ſe contulit, vt eadem naui, qua ſucceſſor appulerat, ipſe in Portugalliam rediret, cum moſ iſte eſſet Viceregum ab antiquo, vt officio ſuo defuncti in India remanendi nullam licentiam haberent. Poſt Nouemb. 10. anno 84. Carania nauis Goa recedens, Cochinum vela expandit, piper & alias merces neceſſarias oneratum. Quo fere tempore factores ſeu curatores omnes Cochinum ſe conferunt, merces ſuas nauibus imponendi cauſa. Quibus è portu motis Goam redeunt, vbi pars maxima habitat. Iſta naui vetus Vicerex Cochinum verſus ſe recepit, vt inde in Luſitaniam vela faceret.

Bernh. Burchard. Hamburgenſ.

Februarii die 5. anno 85. Vicerex Don Duarte de Meneſes Cochino in Goam venit, vbi ceremoniis & pompa ſingulari ei occurſum eſt. Eiuſdem anni menſe Aprili collega & conſeruus mecum apud Archiepiſcopum Bernhardus Burchardus Hamburgenſis, Goa in Ormum

Ormum profectus, hinc viam per Bassora, Babyloniam, Hierosolymam, Damascum, in Aleppum capessiuit. Ex quo loco geminas ad me literas dedit, quibus de successu itineris & sumptuum compendio, & periculi securitate, & comitum humanitate, medio & commeatu Caffylarum præstitis abunde me certiorem fecerat. Is Aleppo versus Tripolim in Syriam se conrulit: vbi naues Anglicas offendens, cum illis Londinum, & hinc Hamburgum reuectus est, sicut ita omnia prospere sibi euenisse post ad me literis nunciari curauit.

Sub Augustum mensem ad me Venetiis datis literis nunciatum est de latrocinio & obitu Principis Auraniæ, domini mei clementissimi, & Ducis item Alenconii siue de Aniou: vt etiam de nuptiis Ducis Sabaudiæ cum Hispaniarum Regis filia.

In Goa 20. Octob. ex Portugallia nauis quæpiam S. Francesco applicuit, in qua Belgæ quidam erant, qui ex patria mea literas de obitu patris mei Hugonis Ioost de Harlemo mihi tradebant.

Primo Nouemb. Cochinum nauis S. Alberto nuncupata intrauit.

Primo Decemb. Cananoram ad Malabarorum fines sitam nauis S. Lorenzo ingressa, inde in Goam pertendit. In ista qui erant comites, magna ex parte morbidi & languidi venerant, cum insuper vltra 90. homines prius in ea defuncti essent. Toto in itinere nullum vspiam littus attingentes, labores, famemque inæstimabilem sustinuerunt. Adhæc naues desiderabant adhuc geminas, quas ex Vlysbona socias habebant, nempe vnam S. Saluatoris, alteram prætoriam S. Iago de quibus nihil hactenus nuncii comperiri potuit. Hoc ipso tempore terrestri itinere aliquot Itali veniebant, de Papæ Gregorii XIII. obitu, & in huius locum Sixti V. electione nunciantes. Naues quoque ex Goa iterum Cochinum se pro more colligebant, vt in littoribus Malabar oneratæ, rursus Cochinum, & hinc in Portugalliam contenderent.

Anni 86. mense Maio literis Goam perlatis, & à Capitaneo in Sofala Mozambique, Vicerege & Archiepiscopo perscriptis de desiderata & perdita naui prætoria S. Iago, quæ ex Portugallia superiore anno 85. soluerat. Interitus eius hæc occasio erat. Cum dicta nauis secundo vento Angulum *De Buana Esperanca* superasset, & Mosambique fines iam attigisset, nautæ se extra omne periculum constituros, nec porro sibi quicquam metuendum rati, vela intra insulam Sanct. Laurenzo & Continentem (quarum hæc ad læuam Mozambiquen versus: illa verò ad sinistram vergit) impulerunt. Intra Insulam autem dictam & Continentem multi scopuli & arenarum cumuli interiecti sunt, ab insula fere milliaria Hispanica 50. à Continente autem 70. à regione terræ Sofala 22½. grad. versus Æquinoctialem lineam Australem dissiti: à quo loco porro vsque in Mozambiquen milliaria 90. restant. Scopuli isti magna ex parte mero corallio, eoque acutissimo asperrimoque & omnifarij coloris, vt nigri, albi, æruginosi, seu viridis constant: qui vt transitu valde periculosi sunt, ita caueri summo studio debent. Cum itaque scopulos & arenarum globos prope Indiam sitos præteruecti, iam se periculum omne euasisse arbitrarentur plerique: nihilo tamen minus rem certius sciturus Gubernator ex pyxide, cum ex illa secum rationem iniisset, iam scopulos illos à tergo relictos audacter pronunciauit. Vela itaque panderent, & rectà citraque omnem metum ad Mozambiquen cursum tenerent, iussit. Cum vero in naui nautarum aliqui, nec minus cæteri officiarii aliquot, instrumenta sua & mappas haberent, quas discendi & sciendi causa consulebant: hi exactius re pensitata communi voto consultius arbitrati sunt, vt vela aliquandiu adhuc demitterentur, & excubiæ diligentes fierent: quod vel dum in occursu suo scopulos dictos haberent. Quorum consilio cum solus Gubernator refragaretur, visus sibi scilicet vnus præ reliquis & sapere & autoritate valere: vt citra moram vela attollerent, seriò & denuo imperauit. Pro hoc ergo mandato velis omnibus elatis, cum non malo vento ad semilucentem Lunam, mediam vsque noctem vterentur, derepente in medios scopulos corallio albo asperrimos & venti & cursus impetu acti violenter impegerunt, adeo, vt nauis per medium non secus à nouaculæ acie discissæ puppis cum geminis tabulatis ex parte inferiore fundo inniteretur, aut insisteret, prora autem cursus continuatione incitata aliquousque proiecta, randem & ipsa scopulis effixa hæreret. Detruncari itaque inceptis malis, tantus subito clamor, tanta eiulatio oborta est, vt fremitus quasi de cœlo reboaret. Quod enim prætoria nauis esset vltra 500. personas, 30. mulieres, cum aliquam multis Iesuitis & Monachis receperat & deuexerat. Quo certe casu iam spes nulla reliqua, nullum studium supererat, quam vt certatim quisque sua peccata confiteretur, proximis valediceret, veniam offensionis deprecaretur, ploraret & vlularet. Almirans Fernando de Médoza, Gubernator, & cum his 10. vel 12. alii in proximam minorem scapham desilientes, illâ, ne

Nauis S. Iago occubuit.

Naufragium miserabile.

plures

p'ures seſe confertim ingererent, districtis gladiis tuebantur, reliquisque in naui relictis pollicebantur, velle se circum nauigato scopulo serio inquirere, an fortè quispiam supra illum locus commodus se offerat, vbi ex fragmentis nauis collectis scapham aliam extruere possent, qua & ipsi in Continentem euehi, & sic vitam seruare suam possent.

Sed iam iam mergendis illis hoc solatium parum cordis addidit Scopulum itaque vndiquaque circumlustrantes, cum locum nullum idoneum offenderent: veriti, si ad nauem redirent, à desperata illa turba violenter opprimerentur, cui tamen & alia re nulla auxilio venire possent, coactis tandem votis remos ad Continentem impellere decreuerunt. Cum capsulis ergo aliquot *Marmelladæ* (quod certum quorundam fructuum conditum est nauigaturis familiare) plenis, & vno vini doliolo, & pane modico bis cocto (quos cibos ista sub præcipitantia in scapham coniecerant) gratiam diuinam expectantes, littus quæsiuerunt. Quod tandem & fame sitique euecti, & labore immenso exhausti, post dierum septendecim continuum periculum attigerunt salui. Alteri, qui in naui deserebantur, cum scapham abs se discedentem viderent: & insuper superiorem quoque nauis partem, intra duo illa tabulata, quibus scapha maior suberat, ex latere findi rumpique, adeoque scapham semifractam quassatamque sentirent: & animo & re desperata, ne manum porro cuiquam operi admouendam censentes, solo aspectu mutuo, eoque miserabili operabantur, vsque dum Italus quispiam Cyprianus Grimaldus de illarum medio exiliens, sumpto & animo & voce istam consternationem increparet & ad manus operi inijciendas, vitamque quoquo modo saluandam eos animosius exhortaretur. Quin & ipse dicto citius cum gladio suo in scapham se coniecit, & illam sordibus aquisque expurgare laborioſe incepit. Quo facto cum & reliquis animus rediisset, illi auxiliari, & qua possent subitanea industria scapham sarcire contendebant. Arreptis ergo quibuscunque rebus obuiis, vltra 90. homines in scapham se certatim præcipitabant, exceptis iis, qui forinsecus ipsi adhærescerent & annatarent, inter quos & complures mulierculæ erant. Ne vero simul & semel vniuersi perirent & mergerentur, illi, qui in naui erant, reliquis extrà adhærentibus, manus & brachia detruncabant, illorum quoque haud paucos, qui in naui sine armis erant, de tabulis extrudebant, & his actis à relictis cum tanto planctu & eiulatu abscedebant, vt cum fragore cœlum ipsum cadere credibile esset. Postquam ergo iam dies aliquot maris arbitrio vecti fuissent, parum tamen, quia multitudo numerosa omni occasioni obstaret, promouerant. Adhæc omnes scaphæ commissuræ hiantes, nauigationem laborioſiorem reddebant: vt in extremis difficultatibus ista ratione omnia versarentur, donec tandem, ne suffocarentur omnes, coactis sententiis decernerent, ex medio omnium vt vnum Capitaneum seligerent, qui ex India nobilis erat, cui, vni imperare, vetare, quicquid ex re & vsu esset, citra cuiusquam perplexationem liceret. Quibus ratis, mandabat iste ex tempore, vt aliquot de superfluis è naui eliderentur, & digito circumacto in eos potissimum intendebat, qui inermes excussoribus minus resistere valerent. Ex eorum numero faber quidam erat lignarius, qui paulo ante in sarcienda scapha ante alios strenuus erat. Qui cum in se quoque intendi digitum cerneret, exorato prius Marmelladæ frustulo & vini haustu, nihil recalcitrans, in mare se præcipitari & suffocari facile passus est. Sed & alius quispiam erat eorum, qui in Portugallia noui Christiani vocantur.

Fraterna charitatis mirum exemplum.

Quo ad eiectionem prehenso & iam composito, frater ipsius eadem scapha consertus, annis minor, intentis precibus obsecrabat, vt fratre suo seruato, ipse in mare præceps eius loco daretur: rationem hanc afferens, quod vt ille annis, sic sapientia se maior esset. Ad hæc, aiebat, seruatus iste, fratrum meorum, sororumque necessitatibus felicius prospicere, quam ego, poterit, vt æquius sit, me pro ipso mori, quam sine ipso viuere. Sic ergo seruato fratre seniore, iuniorem mati nuncuparunt, qui eiectus vltra sex horas scapham natando consectatus est. Et quanquam districtis gladiis illum acriter arcerent, ne naui appropinquaret: ipse tamen nuda palma arreptum gladium mordicus tenens, etsi iam media manu profunde vulneratus esset, illum tamen relinquere nullo modo voluit: dum tandem à misericordia tactis cæteris in scapham receptus fuisset. Quos geminos fratres in Goia ipse his oculis vidi, & familiariter ipsis vsus sum. His fere lamentosis actionibus 20. circiter dies confecêre: dum tandem optato littore conspecto, reliquos priore scapha allatos inibi offenderent, & salutarent.

In naui autem qui destituti relinquebantur, tabulis, asseribus, transtris & antennis coactis & colligatis, vt cuique quodlibet sub manum veniebat, quo vitæ suæ consulere posse fideret, extremam aleam experti sunt. Primi autem, quos diximus, ante nos littus attigisse ærumnarum & periculorum nobis multo plus exantlare coacti sunt. Ab Æthiopibus enim istius regionis, Caffres dictis, spoliati, & omnibus vestimentis suis exuti sunt, vt ne ad pudenda velanda quidem quicquam ipsis relictum fuerit. Qui vix tandem post multos erro-

errores,famem & inediam perpeſſi incredibilem littori tandem applicuerunt: vbi factorem Capitanei ex Sofala & Mozambique offendentes, reficiendi ſui ſpem hauſerunt aliquantulam. Capitaneus iſte pro viribus & facultate ſua ipſis largus erat, & vt Moſambiquen indeque in Indiam, vbi eorum quamplurimos noueram, porro proueherentur, fideliter curabat. Iſtorum aliqui in via moriebantur, prius quam Moſambiquen viderent. Vt in ſummam rem conferam,ex omnibus,naui prætoria dicta vectis,vix 60.homines ſeruati ſunt:reliqui ad vnum omnes partim vndis perierunt, partim fame miſerabiliter contabuerunt,vt nec de hominibus,nec naui poſtmodum documentum vllum hauriri potuerit. Acciderunt iſta menſe Auguſto an.1585.de quibus nõnihil prolixius excurrere collibuit,vt peregrinãtes, hoc exemplo quaſi ex ſpeculo edocerentur, quam neceſſarium ſit interdum, præfractorum gubernatorum confidentiam reprimi & caſtigari,ne tot animæ ob vnius præſumptam inſciriam miſeris modis periclitentur.

Admonitio de gubernatorib. interdum reprimendis.

Maio menſe an.86.binæ naues bonis & diuitiis immenſis confertæ, ex portu Indico *Chaul* ſoluebant, quæ Luſitanorum aliquot Chaul incolentium, propria erat, cogitantium ſcilicet per Eſtrecho ſiue Iſthmum Mecca vſque ad mare rubrum penetrare, vbi ſuas negotiationes potiſſimum exercere ſolebant.Sed in via à triremi Turcica inrercepta eſt.Triremes iſtæ in interiore Iſthmo ad Meccam,non procul à Cairo ad rubri maris littus,in *Sues* ciuitate appellata extructæ erant. Quibus hoc farum expertis,caſus iſte ſimul,& quod prædatoria dicta nauis latius etiam aliouorſum graſſaretur totam Indiam rumore perculit, & in metum coniecit.

Naues duæ opulentiſſimæ à Turcis captæ.

Eodem menſe in Goa inſtructiſſima claſſis tum ex triremibus, tum liburnicis collecta eſt,qualis multis retro annis non viſa eſt. Hæc ad mare rubrum emiſſa erat, Turcicas triremes aut fugarum,aut ſi fieri poſſet,omnino cæſum & merſum. Hiſce Vicerex etſi expreſſo mandato iniungerer,vt in Ormo hybernarent,& poſtea anguſtias maris Perſici perfringentes,ſuas operas,auxiliumque Regi Perſico Xatamas aduerſus Turcam vtriuſque partis communem hoſtem addicerent & offerrent,vt hoc ſtudio ab vtraque parte ipſius vis & impetus infringeretur:euentus tamen deliberationi huic longe contrarius, vt deinceps narrabitur, ſeſe oſtendit.Potenti & inſtructiſſimæ huic claſſi præfectus aut Admirallius nobilis quidam, Gonſaluas de Camera datus eſt, qui ante hoc tempus Capitaneum in Ormo functus erat, homo obeſus,pinguis,& aqualiculoſus, quæ ipſius conſtitutio futuræ cladis anſam quoque præbuit haud minimam.Claſſi huic,quod famam & immortale decus parandum ſibi pollicerentur haud trepide,milites peritiſſimi,& Indianorum nobilium pars maxima,ſeſe volens lubensque addixerat. Rebus itaque omnibus pro neceſſitate inſtructis, claſſe curſum ſuum rectà verſus mare rubrum tenente,accidit,vt tranquilla nimis maris tempeſtate gliſcente, ærumnis exercerentur infinitis, & tum fame,ſitique,tum rerum aliarum inopia electi,turmatim caderent,& animam expirarent. Non enim ſecum hanc rationem iniuerant, fieri poſſe, vt in via tamdiu morandum eſſet.Hæc prima eorum clades,occaſionem dedit etiam futuræ. Cum enim iam fauces maris rubri tenerent, occurrente illis triremi Turcica, & contra eos aciem inſtruente,Luſitani vndiquaque cæſi & fugati, cum magna infamia ſuorumque iactura retrocedere coacti ſunt.Cnius victoriæ commoditatem perſequentes Turcæ, littus prope *Abex* & *Melnide* occuparunt,vbi ciuitatibus aliquot cum Luſitanis fœdere iunctis vt *Pato* & *Braua* obſeſſis expugnatiſque, vt ex illis in poſterum Luſitanis præſentius incommodare poſſent,locum præſidiis & neceſſitatibus omnibus muniuerunt. Hoc pacto claſſis Luſitanica profligata,diſiecta,& miſere confracta in Ormum rediit, vt hybernando illic vires nouas colligeret, vulneratosque & agros alios, quorum numerus haud temnendus erat, rebus idoneis curaret, vt commodiore poſt alio tempore Viceregis mandatum confectum dantes Regi *Xatamas* auxilium ferrent, & ita nuper acceptam cladem vindicarent, reſarcirentque.

Claſſis potentiſſima aduerſus Turcas prædatores.

In Ormo itaque hybernantibus, & neceſſaria omnia accurantibus cum iam tempus appelleret,Capitaneus corporis obeſitate ſegnior, & ad ſingula adornanda ineptior in Ormo remanſit, & ſuo loco militiæ ſupremum præfectum conſtituit quendam *Pedro Homen Pereira* nominatim. Qui licet ſaltem nobilis eſſet, ſtrenuus tamen & militiæ petitiſſimus vir ab omnibus habitus eſt. Huic per omnia parere milites non ſecus ac ipſi Capitaneo, iuſſi ſunt. Sed & hoc iuxta imperabatur, vt nauigantes in via ad latus ſinus Arabici applicarent,& pyratas quoſdam, qui inibi loco quodam *Nicolu* dicto ſe fouebant, omnes inuadebant, ſpoliabant, nihil non vaſtabant,tum naues omnes, tum homines ex *Baſſora* negotiandi gratia in Ormum & commeantes, & remeantes adoriebantur, vindicarent & excinderent.

Redintegratio claſſis prioris attrita.

His itaque præsumptis soluentes breui in *Nicolu* applicuerunt, vbi Carauelli littori admotis, illas sine omni ordine glomeratim pro more suo transilierunt, & in Continentem se extulerunt. Quo viso, cum præfectus autoritate officii sui fretus, illos pro iure & more belli, in ordinem cogere & recolligere vellet, non solum autoritatem eius nemo ratam habere voluit, verum etiam contemptum ipsum rusticum, & virum rerum ignarum criminabantur, se vero vere nobiles, & rei bellicæ multo peritiores ambitiose iactitabant. Istiusmodi itaq; conuitiis efferi, sparsim sese & nulla lege quoquouersum, vt oues pastore suo orbæ diffuderunt, quasi vel ipsorum multitudini capiendæ vix orbis satis pateret, vel Lusitanorum quilibet Herculis robur haberet. Arabes siue *Nicolai* itaque magna ex parte equis vecti, qui retro nonnihil ad horum primum impulsum se in tutum receperant, cum dispersos Lusitanos hoc pacto viderent, & omnes Carauellas ipsorum in aridum impulsos sine immenso labore tam facile in Oceanum reuolui non posse expenderent, collectis & vnitis suis, agmineque facto Lusitanos vndiquaque circumdederunt, & plenis tum animis, tum copiis in eos irruentes obuios quosque facile trucidauerunt, instantesque vsque ad ipsum littus repulerunt. Et cùm Lusitani Carauellas suas sine euidenti discrimine in vndas retro agere non possent, & necessitate & mortis formidine stare pugnareque coacti, aperto conflictu omnes prostrati & cæsi sunt, præter 50. circiter milites, qui tempestiuius aliquot nauiculas in vndas retruserant, & remis impulsis ita aufugerant. Qui verò 800. Lusitani hac strage interierant, selectissimi & antiquissimi milites passim ex vniuersa India ad hoc suum fatum confluxerant. Ex horum numero tubicen quidam Belga natione, cum in media acie non procul à vexillo Lusitanico classicum canens videret, vexilliferum abiecto signo in fugam se dare, quod Arabum quidam dein sustulisset & vibrasset: ira inflammatus: tubam expedite post tergum reiecit, distringensque gladium & in medium se agmen inferens, illum qui vexillum gerebat, medium perfodit, signoq; ad Lusitanos relato, illos de ignauia acriter obiurgauit. Vexillum hic in medijs hostium turmis vltra horam tutatus, multos eorum, qui illuc ereptum contra pugnabant, confecerat, vt cadauerum tumulo circumquaque quasi vallatus esset. Et licet fuga, si vexillum abiiceret, se seruare haud incommodè potuisset, stare tamen honestius arbitratus ab insultantium copia tandem obtruncatus est. Iamiam ergo vitam positurus, cum vexillo, vel dum in hostes adhuc moribundus corruit, fortitudinem suam etiam extremo lapsu attestaturus. Quam historiam mihi ab ipsissimis tum profugis Lusitanis sæpius iurato denarratum, quod memorabilis esset, in perpetuum istius bellatoris encomium huic libro inserenda putaui. Dictus verò præfectus, cum inobedientiam suorum militum confusionemque à prima statim acie doluisset, & præterid auguraretur, victoriam hic partum iri haud admodum gloriosam, à principio statim stationem nauium repetens, ex remotiore loco desuper pugnæ attendens, tandem vacua Carauella in Ormum reuersus est, nec præter dolorem & dedecus ad Indianos quicquam retulit. Erat enim strages ista omnium maxima, quam Lusitani in India vnquam perpessi sunt. Nec vllus conflictus alius eorum plures simul absorpsit: inter quos primo quoq; frater Archiepiscopi, & potentissimorum nobilium quamplurimi ceciderant.

Belgæ tubicinis animosum facinus.

Sub idem tempus Goam Regina quæpiam ex Ormo deuenerat. Quæ prius Mahumetanæ hæresi ad exemplum parentum & proauorum omnium addicta, sacro baptismatis lauacro se initiari petiuit. Ob id igitur Goæ solemnitate publica admissa, susceptoreque Vicerege baptisata, Hispaniarum Regis nomine *Dona Felippa* insignita est. Mulier sane prudens & formosa, proceri corporis: quæ secum vna filium, annis minorem habebat, quem & ipsum baptizatum cum superiore Capitaneo ex Ormo, *Matthia Dalburgverck* in Portugalliam, miserat, vt Regi & se ostenderet, & sua officia voueret. Ipsa vero Regi Lusitano cuipiam nobili, *Antonio Dazeuedo Coutinho* matrimonio copulata, à Rege pro dote sponsæ nomine præfecturam Ormi sponsus sortitus accepit: quæ vt alio loco dictum est, annuatim ad 2000000. Ducatos prouentui habet. Nobilis iste, postquam cum Regina dimidium annum omni gaudio & amore ardentissimo exegisset, nauem in Ormum traiecturam instruere cœpit, vt Reginæ nomine reditus quosdam cogeret & necessaria alia pro vsu componeret. Etsi verò hunc insperatum discessum regina ægerrime ferret, maritumque, vt se vna secum aueheret, cum sine illo ne viuere quidem posset, impendio & peramantissimè rogaret: attamen quod res & ratio id non ferret, quocunque studio poterat, eius petitionem deliniuerat, pollicitus, se prima quauis occasione ad illam remeaturum. Ita ergo nauim ingressus, in *Bardees*, tria milliaria à Goa, & ad ostium fluminis in mare se exonerantis sitam delatus est. Vbi cum secundos ventos expectaret: Reginam ex dolore & cardiogmo, quem discessus eius ipsi attulisset, eo ipso die, quo abiuerat, derepente expirasse, tristi nuncio accepit. Quæ res omnibus admi-

Goa Regina Indica baptizatur.

Regina nobili Lusitanico nubit.

Regina dolore ex abitu mariti concepto extinguitur.

admirationi & luctui fuit: quod ista illarum regionum prima Regina fuisset, quæ Christianam fidem agnouisset: quæq; adeo suũ ipsius regnum & percelsum statum spreuisset, saltem vt Christiane ei mori liceret. Quæ post ideo planctu & solemnitate Regia ibi sepulta est.

Mense Augusto Anno 86. Goæ nuncius quidam comparuit ex Mozambique & Portugallia profectus, nauique illa aduectus, quo nuper in Malaccam solueret. Iste, cum secretis aliis ad Regem pertinentibus, etiam de interitu triremis, *Boa Viagen* dictæ, quæ elapso Anno 85. ex India in Lusitaniam soluerat, attestabatur. Coniecturæ erant apud plerosque, illam ad *Cabo de Baona Esperanca* exnimio onere labefactatam crepuisse. Pro vero etenim narrabant, quod cum ex Cochino primum egrederetur, iam tunc vltra nouem Lichas illa aquis plena fuerit. Cum hac naui periêre nob lium quamplurimi; qui, postquam longo tempore in India militassent, cum testimoniis suis in Portugalliam tandem redire voluerunt, vt suorum meritorum recompensationem aliquam (vt ibi moris est) à rege impetrarent. Hac ipsa naui, quod omnium solidissima & velis copiosissimis munita fuerat, Legatus etiam Regis Xatamas ex Persia vehebatur, vt apud Hispaniarum Regem contra vtriusque communem hostem Turcam fœdus sollicitaret. Qui legatus, quod hoc casu pessum iuisset, *Rex Xatamas* in posterum nullum in Hispaniam amandare voluit, & nihilominus interim amicitiam & fœdus cum Lusitanis accoluit. Quæ ex Cochino in Lusitaniam naues soluunt, earum minima millionem auri exæquat, vnde coniectura sumi potest, detrimenti illius, quod tum ad pecuniam tum homines redundat ex vnius interitu. Nec quisquam ferè annus est, quo non vna atque altera occumbit.

Naus Boa Viagen ponderegrauiore mergitur.

Legatus Persicus mergitur.

Septembri Mense 86. Goam inuectæ. 4. triremes sunt ex Portugallia egressæ, quarum nomina prætoria *S. Thoma, S. Saluador*, Arreliquias & *Bon Iesus de Carania* erant. De naui *S. Felippe*, quæ cum ipsis ex Vlysbona soluerat, his nihil compertum fuerat.

Exeunte mense Nouembri, eædem naues Goâ iterum soluerunt: quarum aliquæ oram prope Malabar tenentes, & inibi pipere oneratæ Cochinum vela fecerunt. Instruebatur & Goæ alia nauis, *Ascension* dicta, quæ iam ante aliquoties ex China & Iapana redierat. Hæc à nauarchis redempta fuerat, quod *Carania* nauis, præ vetustate tota carriosa, ante in Cochino per ipsos dissecta & confracta esset. In cuius quidem locum etsi eiusdem nominis extruere nouam occepissent, attamen propter dissidium quoddam obortum illa omissa, altera adempta erat. Naui vero illa quæ nostra *Sennora de Sencao* vocatur, dominus meus, Archiepiscopus propter exorta quædam inter ipsum & Viceregem, senatores aliquot dissidia versus Lusitaniam vectus est. Et quamuis ab omnibus nobilibus, Vicerege ipso & officiariis cæteris omnibus obnixè rogaretur, ne ipsos desereret: nihilo tamen minus, perstante sententia, omnino ad Regem, à quo se & valde amari & pariter magnifieri sciebat, pergere ipsi decretum erat. Quæ res Viceregi & cæteris animum valde dubium præstitit. Verebantur enim, vt per ipsum Rex forsan ea doceretur, quæ ad ipsorum gratiam parum factura videbantur. Dimissis itaq; à se omnibus fere seruis suis & domesticis adeoque vix paucis, ad officia necessaria exequenda necessariis, retentis, memet cum Aulæ præfecto solos illic reliquit, vt reditibus colligendis operaremur, & domum habitatione nostra ad accessam præstaremus. Cumque simul Iubilæum siue indulgentiæ Roma in Indiam missæ venirent, quas *La Santa Crusada* vocitabant: illisque annexum esset, vt pecunia illa, quæ ex indulgentiis reditura sit, captiui & capite censi, qui exitiali illa in Africa seu Barbaria commissa pugna sub Rege *Don Sebastiano* capti sunt, redimerentur, quæ omnis pecunia collecta sub domini mei, Commissarii scilicet Apostolici Romani manus veniret: tum istius rei Registraturam administrationemque mihi tradidit. Clauem etiam eius Cistæ seu arcæ, in quam omnis pecunia colligenda fuerat, cum promissione ampli salarii committit, nimirum vt me isthoc officio sibi arctius ligaret, & ad reditum suum beneficiis quasi distringeret. Cui meam quoque fidem ob id lubens despondi. Ianuario itaque mense Anno 87. nauem ingressus, pilotum seu gubernatorem eundem habuit, qui ante octiduum nauem suam scopulis prope Indiam illisam perdidit, sicut paulo ante commemorauimus.

Fonseca Lusitaniam petit.

Lindescotanus scriba & curator totius India constituitur.

Cum vero nauium alia post aliam oneraretur, ita vt prima ante secundam quatuor aut quinque diebus citius solueret (quo facto nempe ita opus est, vt in disponendis bonis omnia certo ordine agantur, nihilque mercium catalogo seu diario non inferatur) factum est, vt oneratis & instructis nauibus omnibus, postrema *Arreliquias* superesset. Qui tamen tandem & ipsa onerata ad dimensum suum solitum, officiarii & prouisores largitionibus corrupti, aliquot grauamenta ex illa rursus extrahi, & horum loco Cinnamomum importari curarunt: quod Cinnamomum valde auctum pretio & in Portugallia carius factum esset. Itaque dicti prouisores nauium quod nec nauis alia hac vice, nec locus superesset, hoc astu nauem Arreli-

Onerandi naues modus.

quia sic ita inæquali pondere onerare voluerunt. Hic operæ est pretium scire, quod naues integro milliari ab vrbe anchoris in Oceano defixæ & firmatæ onerari assolent, hanc ob causam, quod per æstatem mare omnino placidum tranquillumque fluminis aut stagni instar esse solet. Appellente itaque tempore, quo soluentes iam vela facturi sunt, tuba per ciuitatem Cochinum personante, signum omnibus futuræ rei dari suetum est: ita, vt qui nauigaturi sunt, omnes cateruatim, suis amicis & familiaribus, sese hac vice vltimum salutaturis, stipati approperent, nauemque pane, fructibus & rebus similibus aliis compleant. Quo tempore plerunque vltra 300. aut 400. Cymbas, *Tones* aut *Pallenges* dictas, circa nauem principalem cum tumultu & versatione creberrima agitari aut fluctuare, cum admiratione videre est. Ipsa nauis vsque adeo mercibus grauata & onusta est, vt rudentibus siue funibus infra nauem extensis, superius vniuersa bonis contecta & quasi oppressa sit. Aluus enim nauis bonis ita prægnans & suffarta est, vt ne angulus quidem minimus inanis relinquatur: vt etiam iam è littore in altum emotis quatuor circiter septimanis ad singula disponenda & colligenda opus sit. Hæc & huius nauis ratio erat. Qua iam itura, *Viador de Fazenda* siue Visitator Regius ad eam visendam accedens, solemni protestatione præmissa, An nauis ad iter istud satis instructa & munita esset, interrogauit. Quo asserto, protestatio subscripta est: etsi quidam id ita factum inficiarentur. Mandato itaque de præcidendis funibus & velis iam demittendis, illico audito, qui extra nauem in cymbis erant, *Boa Viagen*, *Boa Viagen* (quo precabantur felix nauigantibus auspicium) intento clamore vociferabantur: & nihilominus tamen, quod mare tranquillum esset, ad latera nauis, remis impulsis cymbis suis milliare prope vnum illam comitabantur. Naui ergo iam ventis credita & impulsa, cum inter cætera onera, superiori nauis parte posita, corbes etiam aliqui, gallinis referti essent, ex quibus se aliquot iam gallinæ extricauerant & euolauerant: quolibet illas sibi vendicante & asscribente, ingens tumultus inter nauigantes concertatioque desubito coorta est. Omnibus itaque vt fit, concurrentibus, & in vnum latus se dantibus, commotione ista & immenso pondere impulsa & titubare coacta nauis. (Nam, vt diximus in grauamentorum seu ballasti exempti locum cinnamomum, moschum & res alias leuiores suffecerant, nauemque ita pondere inæquali onerauerant,) paulatim se reclinauit, & adeo profunde tandem submersa est, vt mali altissimi apex vix spithamam vnicam promineret. Quo fiente, quotquot inibi erant homines, propere se in cymbas dictas, adhuc bono fato comites, deiecerunt; omnes alias perituri, nisi in proximo illæ fuissent. Ad vnum ergo sic omnes euaserunt exceptis mancipiis, quos sclauos nuncupant, ne quo fors perfugerent, illic catenis ferreis reuinctos. Iam, quis hominum diuitias, hoc casu mersas, facile censere aut æstimare queat? præter enim paucas cistulas, summo loco fere positas, nihil quicquam seruatum est. Ex quo jam videre est, quantopere Lusitani in onerandis nauibus instruendisque conscientiæ suæ studeant. Nec dubium est, quin per eorum istiusmodi negligentiam & incuriam multæ sæpe naues damnum sumpserint, & penitus mersæ sint. Vt officiarios & prouisores de hoc facto plecti aliqua occasio esset, examinandis testibus & coniecturis aliis valde laboratum est. Sed quod solidi extorqueri nihil posset, silentio tandem factum & ipsum sepultum est, illis interea, quorum bona pessum iuerant, damnum acceptum secum in sinu suo singultantibus.

Fonseca nauis cum grandibus diuitiis perit.

Eodem hoc mense, de Malacca valde periclitante, multisque fame cadentibus, nuntium ferebatur. Sed & quæ ex Lusitania eo nauis impulerat, quod, quo instrueretur, commeatus deesset, & angustiæ insuper prope *Sumatram* ab hostibus obsessæ nauibusque in Chinam & Iaponiam ituris transitus obseptus esset, immota in littore quiescere coacta est. Committebantur autem ista à Regibus in *Sumatra*, nempe à *Rege de Achein*, *de Ioy*, in Continenti prope *Malaccam*. Hi ob certas causas & iniurias, quibus ipsos præfectus in Malacca affecerat, contra Lusitanos seditiosi, conspirauerant. Quo rumore audito, Goa omnis trepidatione percita est, quod diuitias suas vniuersas de nauigationibus ex *Malacca*, *China*, *Iaponia*, cæterisque finitimis Insulis hautirent: quæ commoda ipsis isto bello præcisum & derogatum iri, præsentiebant. Itaque citra moram classe valida ex triremibus, Carauallis & nauibus aliis constructa, ad *Malaccam* præsidio firmandam properatum est. Et cum superiorum annorum bellis, acceptaque multoties clade India & pecunia & hominibus valde exinanita esset, ciues in Goa omnes & singuli ob id censebantur, & collybo passim à mercatoribus pecunia ingentis numeri ad milites scribendos colligebatur.

Maio mense Anno 87. Goam ex Mozambique triremis quæpiam inuecta est, nuncias, in Mozambique nauem S. Felippe incurrisse, & nauem aliam S. Lorenzo dictam, in cursu versus Lusitaniam eo impulsam, exoneraſſe. Hæc quoquouersum patuerat ingressa, quod antea tempestatibus iniquis actæ malos vniuersos detruncari, opus fuerit, potissima nimi-

rum

rum mercium parte in mare excussa, hominibus ipsis mirabiliter seruatis, & in Mozambiquen delatis. In S. Felippe naui regii illi filij, superius recensiti, venerant: & cum triremi ista, horum actorum nuncia, Goam redierant. Hęc eadem nauis nunciabat quoque de classe illa, quæ mense Decembri Anno 86. ex Goa emissa ad littus *Melinde & Abex*, fuerat, cladem illam, quam classis *Rui Gonsalues de Camara* acceperat, vltum, & ciuitates aliquot, cum Turca illicite fœdus pactas, vindicatum. Huius classis præfecto nobili quodam, Martino *Alfonso de Mello* constituto, cum ad littus *Melinde & Abex* intra Mozambiquen & mare rubrum situm appulissent, in Continentem egressi, cum quos impetebant Turcas, iam dum profugos; & turpi fuga per mare rubrum in regnum suum regressos intelligerent: Lusitanis tamen animis perstitit Reges & ciuitates illas obtruncandi, qui fœderis violatores suppetias nuper Turcæ contulissent. Iuxta ciuitates itaque *Pate & Braua* copias suas educentes, incolas, nihil horum quicquam suspicatos, inuaserunt: qui tamen desertis suis vrbibus, retro in terræ penitioris abdita sese receperunt. Nihilominus tamen Lusitani animos suos, vindictæ plenos, exustis & vastatis, soloque adæquatis obuiis omnibus, abunde explebant: & in fuga captum & arreptum Regulum *de Pate*, iterum pleni capite minuebant; quod post Goam secum importantes, supremo malo infixum per dies aliquot ad exemplum & victoriæ partę signum, in publico omnium oculis spectandum relinquebant. Quæres Lusitanis, prius non leuiter perculsis, paulatim animum reddidit. Quibus omnibus peractis, in Ormum traicientes, pro Vicerę gis mandato, auxilium Persarum Regi præstitum properauerunt. In Ormum itaque traiecti, morbisque inibi concussi, magno numero mori cœperunt. Quod fatum cum & præfectũ ipsorum Martinum Alfonsum de Mello tetigisset, viam in Goam repetentes, infecta re discesserunt. Classis hæc, cum iuxta littus Abex nauigaret, & prope Insulam *Zamzybar*, quæ ad Austrum sex gradibus vergit, & 70. ferme milliaria *de Pate* versus *Mozambiquen* declinat, deflecteret, nauim *S. Saluador* vocatam sibi obuiam habuit, quæ ex Cochino antea in Lusitaniam soluerat. Nauim hanc nautæ penitus detexerant, & vix piperis aliquo pondere reseruato, reliquas merces omnes in mare deturbauerant. Ipsi vero nautę situ & squalore deformes, vni nauteæ exigendæ aut exinaniendæ addicti, iam omnem animum desponderant, & præter mortem insultantem spem nullam reliquam habuerant. Quam quoque nulla vnquam industria euitare potuissent, nisi classe hac obuiante nunquam sperata, seruati periculoque exempti essent.

Lusitani regẽ de Pate captũ decollant.

In Ormum nauem hanc secum auexerant: vbi pipere & relictis aliis bonis redemptis, illam confregêre, & nouam aliam minorem extruêre, quâ superstites ex priore homines cum asseruatis dictis bonis in Portugalliam nauigauerunt, & exantlatis multis periculis inibi tandem feliciter appulerunt.

Septembris die 7. Anno 87. alia ex Mozambique triremis appulit, significans, ibi naues Lusitanicas, Almirantem *S. Antonio, S. Francisco, S. Maria de Nazareth, S. Alberto*, incurrisse. De S. Maria naui, *Vlysbona* vna simul egressa tum quidem nihil certi narrantes, post tamen comperêre, illam rerum quarundam inopia, tempestatisq; iniuriis afflictam, cursum suum in Lusitaniam deflexisse. Post octiduum dictæ naues Goam inuectæ, gratulatione publica acceptæ sunt.

Sub idem tempus castellum *Columbo*, quod Lusitani in Insula *Seyloń* possidebant, à Rege *Seylon Raiu* vocato, obsessum est. Obsidione locus iste potentissima infestabatur: ita, vt ad illam immisso præsidio firmandam classe Goæ instructa opus esset, cui præfectus *Bernardin de Carualdo* dabatur. Sed & Goæ tursus alia instructissima classis adornabatur ex multis Carauellis, triremibus, Liburnicis, & nauibus necessariis aliis, militibusque & cætera apparatu nobilissima, *Malaccam*, ex obsidione forte valde periclitantem, auxilio firmatum emissa. Isti præficiebatur *Don Paulo de Lyma Pereira*, & generis nobilitate, & bellicarum virtutum laudibus præclarus: qui breuiante tempore Capitanei in *Chaul* officio functus consiliorum omnium successu prosperrimo semper vsus erat: Qua de causa etiam ad expeditionem hanc ex cæteris selectus fuerat.

Columbo castrum à Rege Seylon obsessum.

Vltimo Nouembri supra dictæ quatuor naues Goâ iterum in Cochinum soluerunt: vbi rebus suis impetratis dimissi in Portugalliam redierunt. Insecuto post mense Decembri, obsidione Castelli Columbo in *Seylon* vrgentius continuata Goani præter Classem superiorem, etiam potentiorem aliam apparantes, cum militum ingens defectus esset, quamplurimos vi correptos & nauibus impositos, cum pecuniæ, quam passim à mercatoribus, & incolis suis extorserant, ingenti vi illos in *Seylon* amandarunt. Horum supremus dux *Manuel de Sousa Coutinho* nobilis & bellator illustrissimus, quondam etiam in Columbo Capitaneum defunctus, constituebatur. Quo tempore officii sui, cum obsidionem Columbo valida manu

profligasset, à Rege quam plurimis donis affectus, status & dignitatis suæ auctionem accepit & ab obitu Viceregis totius Indiæ Gubernator, vt post dicetur, constitutus est. Hic itaque Goa soluens, quam primum Insulam *Seylon* attigit, Copias suas cum classe reliqua coniunxit, acieque ad leges belli accurate instructa, cum *Raiu* confligere vnice optauit. Qui Rex, cum ingentes Lusitanorum copias peruidisset; cstris defertis castellum cum Lusitanorum magno gaudio dereliquit, & fuga periculum anteuertit, Castello itaque rebus omnibus necessariis & præsidio forti rursus munito, Goam suas naues & milites retro iterum egerunt, & cum triumpho iubiloq; publico ibi accepti sunt, Martio mense, Anno 88.

Eiusdem anni mense Aprili Goam quoque reuecta est classis *Don Paulo de Lyma*, quę *Malaccam* missa, ipsa milite præsidiario refecta, viisque versus Chinam & loca alia tutis restitutis, victrix Goæ salutata est. Id hoc fere modo transactum est. Postquam dicta classis angustias maris prope *Malaccam* attigisset, nauis quæpiam Regis *Achein* ex *Sumatra* ipsi obuia facta est: qui Rex iuratus hostis Lusitanorum; ideoque palmaria causa huius arctissimæ obsidionis fuerat. Naui hac obuia huius Regis de Achein filia vehebatur, quam *Regi Ioor* sponsam transmittens, contra Lusitanos hoc pacto ipsum in confœderationem pellicere cogitabat: simulque honorarii loco tormentum æreum inusitatæ magnitudinis, quale India nunquam vidit, ipsi transmittebat. Quod etiam postmodum à Lusitanis Regi Hispaniarum donatum, & ea naui ex Malacca aduectum est, quæ deinde prope Insulam *Teneram* submersa est. Vbi tormentum tandem machinis ingeniosis laboriosissime extractum, quod prę immenso pondere vsque in Portugalliam promoueri non potuisset, in castellum eiusdem Insulæ depositū est. Sed vt ad institutum reuertamur, naui ista vna cum filia capta & occupata, omnibusque inuasis, cum ex deiectis militibus intellexissent, quæ inter Regem vtrumque molitiones agerentur: recta prora versus *Ioor* directâ, militem ibi omnem in littus exposuerunt, & collecta Corona, vrbem *Ioor* palis circumcirca obsepram, ædibus magna ex parte stramineis, expedite inuaserunt & oppugnarunt. Vrbani itaque, visa ista ingenti copia, & illius impetu intellecto, quotquot poterant, rebus diffidentes fuga sese eruerunt, ciuitatemque inanem post se reliquerunt: quam tamen Lusitani subiecto Vulcano cremantes, omnia diruêre & prostrauêre, & quoscunque fuga reliquerat, omnes aut trucidauêre, aut captiuos in vincula dedêre. Et quod mirum est, in ipsa vrbe vltra 2500. tormenta ænea, maiora minoraque nacti sunt, quæ omnia post in Indiam trauecta sunt. Tormentorum autem istorum nonnulla *Muscettæ* magnitudine, alia maiora cærera maxima fuerant, toreumatis illustrissime cælata: quam artem à Lusitanis & Italis, fidem Christianam inficiatis ante didicerant. Horum cum tota India passim multos ferat, fit, vt ab illis nihil incommodi non emergat. Quod si qui homicidii aut alterius criminis rei, magistratus vindicias metuunt, tum eo profugiunt, & à Mahumetanis & Æthiopibus pulchre habiti, magna salaria impetrant. Sed ad rem. Tormenta hæc, relicta, etsi ab incolis bono quidem & legitimo ordine collocata essent: nihilominus tamen explodendi ea dexteritatem ipsos non habuisse, præcise apparebat, vt ex aspectu, sic etiam illorum repentina desertione, qua viam ad ea inuadenda facilem Lusitanis præbuerant. Parta hac victoria animo Lusitanis & furore addito, porro in Malaccam progressi ab iis, qui ipsorum suppetiis auxiliaribus iam omne periculum euaserunt; valde honorifice & pompatice accepti sunt. Rumore porro ist hoc de captiua filia ad Regem de *Achein* delato, dicto citius Legatos suos ad Capitaneum *Don Paulo de Lyma* cum amplissimis honorariis & præsentiis amandauit, qui de pace asserenda laborarent. Quam vt facile impetrauit à Lusitanis, sic viæ illico omnes itetum recluse sunt, vt in Malaccam negotiaturis vndequaque commeatus tutus esset: cuius interceptio paulo ante Lusitanis detrimentum præstiterat haud minimum. Votiue itaque de hoc felici successu omnibus gratulantibus, & in statum commodum omnibus repositis, pace firmata sub Aprilem mensem (vt dictum erat supra) classis Goam sese recepit, & hymno sacro, Te Deum Laudamus succentato, triumphus solemnis statutus est.

Malacca præsidio munita.

Cū filia Regis Acheintormentum mirę magnitudinis capitur.

Ioor ciuitas obsidetur & occupatur.

Pax inter Achein regem & Lusitanos firmatur.

Insequenti mense Maio Vicerex Don Duarte dè Meneses supremum vitæ diem obiit, postquam continua, eaque acutissima febri (quæ Indiæ Endemia & plerunque lethifera esse solet) correptus, vix quatriduo decubuisset. Mœrore eum in hunc morbum coniectum esse plerique suspicabantur, quod à Capitaneo in Ormo literis edoctus esset, Archiepiscopum ad Vlisbonam mature appulisse, & cum bona gratia à Rege admissum esse. Qui quod à Vicerege cum simultate haud obscura abscessisset, ob id illum, hunc dolorem, metumque, ne de gratia Regia periclitaretur, concepisse, asseueranter pronuntiabant. Sed rumorem hunc fictitium fuisse, paulo post certiore fama compertum est. Archiepiscopus enim antequam in Portugalliam penetrasset, octiduo ante in naui extinctus est: ita vt dissidium discordiamq; suam vtrique vita posita finierint. Sepultura & funebris pompa Viceregis ad hunc fere modum se habuit.

Vicerex mœrore tabescens obit.

Fonseca nauigans moritur.

Tum-

Tumba seu monumentum defunctorum Viceregum in Cœnobio quodam, ad *Treis magos*, id est, ad tres Reges dicto, monachis nudipedalibus sacro in regione *Bardees* ad aditum Goæ situm est. Eo itaque Viceregis cadauere triremi, regie exornata, & pulla veste vndiquaque contecta, nobilitateque vniuersa stipata, deuecto, perlatoque priusquam Cœnobiū inferretur, à monachis ductis susceptum, & in templi pauimentum statutum, necdum illico tetra obrutum est. Ad illud itaque cum magna deuotione priusMissa celebrata, manipuli aliquot seu fasciculi obsignatarum literarum afferebantur (*Vias* vocitant) quæ ita occlusæ à Iesuitis asseruatæ reserari nunquam solent, nisi ad sepulturam Viceregis aut Gubernatoris defuncti: quales *Vias* quotannis à Rege eo missitantur, & numeris 1. 2. 3. 4. &c. inscribuntur. Quod si itaque Viceregum quispiam suo fato functus est, tum *Vias* numeri. 1. aperta & visa, quæ in ea persona scripta est, illa deinceps defuncti Viceregis *Locumtenens* statuitur. Quod si vero, qui in *Vias* prima designatus est, tum absens sit, tunc recluſa altera *Via*, si, quisquis ibi nominatus est præsens sit, illico officio illo insignitur, & ei quasi Viceregi ab omnibus paretur. Quod si porro & secundo descriptus, loco absit, singulæ posteriorum successiue eo vsq; aperiuntur, dum de præsente certo quodam pronunciatio rata sit. Quo facto *Vias* posteriores intactæ relictæ, à Iesuitis posterum, in Cœnobio rursus asseruatæ diligenter custodiri solent. Nec ante *Vias* has reseratas quisquam est, de futuro Rege qui quicquam compertum habeat. Quæ ob hanc quoque causam à Iesuitis in præsentia omnium nobilium, Capitaneorum, præfectorum, & officiariorum solemnitate publica resignari sueuerunt. Quod si autem, qui in *Vias* nominatus est, illodem tempore fors in India aut alia quapiam Orientis regione absit, vt est Capitaneus in *Soffala*, *Mozambique*, *Ormo*, *Malacca*, & locis similibus: tum re ad illum expedite nunciata citra excusationem cætera officia omnia destituere, seque ad acceptandum regimen, dum à *Rege* ex Portugallia alius mittatur, præsentare cogitur. Aliis autem in locis, vt in Portugallia, *China*, *Iaponia*, aut ex aduerso promontorii *Buono Esperança* si sese contineat, qui in *Vias* delectus est: tum sequente altera effracta eo, quo diximus, modo proceditur. His præmissis itaque iam ad id, vnde digressi sumus, redeamus. Missa, vt diximus, celebrata, & Iesuitis fasciculos illos seu *Vias*, Regis sigillo munitas proferentibus, & ante Viceregis cōtumulationem aperientibus, omnibusque adstantibus de futuro Vicerege audiendo valde sollicitis. Tandem eius titulo pronunciatus & salutatus est quidam *Matthias Alburquercke*, olim in Ormo Capitaneus, & eodem ipso anno, (quod crus fregisset, ac illud domi commodius curari posse putasset) cum Archiepiscopo in Lusitaniam profectus. Hoc itaque tum absente, & via secunda aperta, *Manuel de Sausa Coutinho*, supra quoq; nominatus, delectus est: quæ res, quod ille genere nobili non admodum præclaro natus esset, admirationi fuit haud paucis. Et quāquam alii quamplurimi genere multo præstantiores se per hoc excludi inique & simultanter ferrent: coacti tamen sensum suum reprimere, ipsum vt valde optatum honorifice salutarūt, & osculo eius manibus oblato, ceu designato Viceregi ipsi sacramento obedientiam suam stipulati sunt. Quibus ita exactis, adhuc inhumatum Cadauer deferentes, cumque nouo Vicerege nauim rediintrantes, pullas lugubresq; vestes omnes abiecerunt, & nauem votiuis genialibusq; vexillis & operimentis, ex serico industrie intertextis, instrantes, tubis & lituis streperi Goam redierunt. Vbi porro Vicerex solemni pompa acceptus, & pro more in loci supremum templum (vbi hymnus, Te Deum Laudamus, personuit) deductus, iuramentum præstitit, quod omnia priora priuilegia & libertates patris loco fideliter turaturus sit. Inde porro in Viceregis palatium progressus est: quod ab antecessoris domesticis desertum, illi vacuum traditum est. Interim defunctus Vicerex ab aliis omnibus neglectis à suis famulis tandem terræ datus, & nulla cuiusquam lamentatione defletus sepultus est.

Sepultura Viceregum ordinaria.

Vias, literæ regiæ obsignatæ Viceregem eligentes,

Manuel de Sausa nouus Vicerex. Noui Viceregis agnoscendi & salutandi mos.

Mensibus sequentibus Iunio, Iulio, Augusto, Anno 88. in Goa & Indicis finitimis oris omnibus asperrima & rigidissima hyems increbuit, qualis annis aliquammultis non visa est. Sed & continuis tribus his mensibus, absque vlla ne ad semihorulæ spatium facta intermissione dies noctesque imbribus aër ita molestus fuerat, vt isthoc madore labefactatæ ædes innumeræ corruerent: quod lapides, quibus illic eæ extrui solent, plerunque friabiles, præterea etiam ex parte dimidia terra pro cæmento conglutinantur.

Augusto mense in ipsa Goa horrendum quoddam, & narratu digniſſimum homicidium in Belga quodam commissum est. Quod propter Indicarum mulierum effrenē & dissolutissimam libidinē, quā promiscue omnes quasi in vno ludo literario edoctæ sunt, & noscendam omnib. & caute fugitandam hic multis paucis recensere libuit. *Antverpius* quidam adolescens, Franciscus Koning, poliendis & læuigandis Adamantib. deditus, cū peregrinādi studio teneretur Venetiis à cognato suo 5000. Coronatos pecuniæ numeratæ accepit, vt gē-

mis

Nefaria obtruncatio Francisci Kouingi.

mis emendis vendendisque quæstum faceret. Quo ille instituto cum in Aleppum se recepisset: prauo sodalitio illectus, pecuniæ eius dimidium, neglecta negotiatione, abliguriendo confecit: vt reditus ad cognatum tempore relapso, cum comitibus Venetias reuerti suppudesceret. Perditi itaque reparandi causa suasu quorundam cum Caffyla in Bassoram (ciuitas est eius regionis opulentissima, ad fauces sinus Persici sita) profectus, & inde in Ormum delatus, cum ad Genium rediret, nec naturam mutaret, inibi de summa quod reliquum fuerat, plane pleneque decoxit & absorpsit. Tum vero primum de vitæ anteactæ, & iam porro seruandæ sustentandæq; ratione cogitans, cum re perdita ad cognatum redire nulla venia liceret, exercendo artem, quam didicerat, vitæ suæ commodis velificari deinceps statuit. Quam cum in Goa fieri magni à quibusdam intellexisset: eo profectus, quotidie pecuniam haud temuendam promerens, spe sua frustratus haud quaquam est. Sed & hic à compotoribus sodalibus quotidie obrutus, quod rationib. diariis sufficeret, vix corradere potuit: ne dicam, vt ad cognati summam redire valuerit. Ad quem itaq; redeundi cum iam spes & occasio omnis vanuisse ipsi videretur: morandi illic in Goa, & aliud vitæ genus ineundi incessente animo, de matrimonio cogitare cœpit: quod videret, ex diligenti artis suæ exercitio prouentum familiæ nutriendæ satis amplum emergere. Quod hominis institutum, cum Gallo cuipiam, Ioanni Duxenæ (qui iam olim in India inquilinus factus, vxorem ex *Bellagatte*, natione Æthiopem quidem sed professione Christianam duxerat, ex eaq; præter filios geminos filiã quoq; suscepperat) innotuisset, sciretq; quam ille teneret artem, in Goâ quæstus longe maxima esse, de inescando illo, & cum filia copulando, vxoris opera adiutus, omnem viam ingressus est: nec à cepto isto destitit prius, quam omnibus illecebris & blandimentis vbicunq; locorum adhibitis, eius animum quasi cuniculis effodisset, & in ducendæ filiæ consensum eum pellexisset. Consensit, duxit, accubuit. Sponsa quidem, etsi annorum vix dum esset vndecim, & ob id venustula purpurascens, amabilis: ad fraudes tamen, & illecebras velandas ingeniosissima magistra, sui similem vix toto orbe habuit. Hac ergo ducta, cum paulo post de dote, pro contractu non præstita, inter socerum & generum simultas oriretur, & ex hac (vtrisque simul vnis ædib. cohabitantibus) exacerbationes quotidie (vt fit) aliæ subinde post alias pullularet, tandemq; socero mortuo difficultates nouæ, vniuersa socrus domo & familia alenda genero obtruderentur, pertæsus ille incommodorũ istorum omnium indignabundus illis se æ libus cum vxore, liberis, sclauisq; suis extulit, & cõductis aliis propriis opificio suo vacauit, & quod industrius esset, æs breui lucratus est amplissimum. Quid fit? Socrus, vt erat à natura indolis pessimę cogitans generi sui factum quoquo modo vlcisci, filiam suam aliâs in hanc rem haud difficilem, illicito amore quasi aperte irretit & conglutinat cum Lusitano quodam milite, iuuene, *Antonio Fragoso*, qui & alias genero familiariter vtebatur, & ceu secretior quispiam eius fidiorque amicus, etiam tum, dum apud socerum adhuc habitaret, ad epulum subinde ab eo vocabatur. Cum hoc Fragoso filia matris institutione & opera non saltẽ iam quotidie clam marito fœdissimo & spurcissimo adulterio commisceri occeperat: verum etiam, vt fama erat, iam ante initum quoq; matrimonium, vix annos octo dum nata (maxima enim illarum pars hac ætate iam & pruriunt, & corrũpi solent, & tamen, qua futuris sponsis se virgines probent, artem commodam norunt) eodem nebulone ad libidinem suam explendam mature abusa fuerat. Prætextu itaq; familiaritatis Fragosus hic nihil quicquam tale suspicantem Franciscũ multoties inuisens, hac occasione & socrus nefaria opera adiutus vltra annos quatuor iam cũ vxore hunc ludum luserat: vni illi interim Francisco sua secretissima concredente, eumq; fratris loco habente. Quodam vero tempore, cum vir ipsius conuocatis quibusdam amicis suis, & socru epulum illis in suo horto seu viridario darer, & hospitibus vniuersis lętis, absens eius vxor intus in ædibus necessaria parare & adornare ab omnibus crederetur: Fragosus interim destricto sub toga gladio ad illam intro ingressus, manu arreptam secum in laceræ proximæ ædiculæ & vsquequaque patentis, vixque quatuor gradus à discumbentib. in horto conuiuis dissitæ vacuum, citra omnem metum abduxit. Vbi ipsa pudoris velamento detracto, inque tetram corpori substrato, clara luce & splendente die ad oculos & conspectum tum seruorũ, tum famularum inaudita confidentia se subagitari passa est. De qua re cum post à spectatorũ illorum aliquib. repræhenderetur, &, vt cautius vitæ suæ consulendo sibi caueret, admoneretur, respondit, modo ad satietatem si ista voluptate frui posset, vitæ suæ iam altam iactam omnem esse: quam causa amatoris istius sui, iam vltra quadriennium delectantet habiti, vltro positura sit. A quo etiam facto adhuc calens bestia ad conuiuas post se nihil verita intulit, & quasi probe re acta horæ cum conuiuis genialiter indulsit. De hocitaque facinore deinceps passim, quamuis obscure, mussitantibus plerisque, & de obseruanda attentius coniuge Franciscum amice cohortantibus, cum ipse iam de illius libidine improba nonnihil suspicari cœpisset,

Sponsæ atas, habitus.

Virginitatem mentiri Indæ dociles.

Belluina impudentia Indica mulieris.

pisset, diffisus amicis cæteris omnibus vni *Fragoso* vt intimo & fidissimo suo, hanc iniuriam quæstus est: addens de adultero se quidem hactenus scisciatari nihil potuisse, daturum se tamen quasi ex insidiis operam accuratissimam, vt illo aliquando peruestigato & cum vxore comprehenso, vtroq; in ipso facto transfigat & obtruncet. Quod consilium Fragosius non modo vt appositum probabat, verum etiam, si opera sua opus futurum sit, ad hanc rem illam ipsi iurato pollicebatur. Interim ipse ad adulteram amicâ se cõferens, & rem proditam maritiq; consilium ipsi denarrans, prouenire, maritumq; priorem conficere, consultius cum ipsa ratus est. Id quod in tempus commodum destinantes, sic quoq; decretum fecerunt. Itaque cum paulo post *Franciscus* quosdam cum socru sua conscia amicos ad cœnam inuitasset: omnibus hilariter & genialiter se gerentibus, ipse singulariter Francisci poculum *Dutroa* (herba est, stupidos & insensatos potores præstans) dilutũ permixtumq; accuratunt. Quo hausto, & conuiuis breui à se dimissis, ipse cũ coniuge, interioris scalæ ianua pro more prius occlusa, & claue puluinari supposita, lecto se intulit. Quo breui, tum vini copia madidus, tum *Dutroæ* vi obstupefactus, velut exanimis profundissime indormiit. Sub 11. ergo noctis horam armatus approperans Fragosius geminis sociis comitatus, cum per ianuam impulsam ingredi non posset, adulterę de fenestra desuper propsectantis voce & monitu scalas patulis cubiculi fenestris admouit, & ope manuq; ipsius iutus camera se inseruit. Quem venientem, cum manu prehensum molliter accepisset & salutasset: ad lectum stertentis adducto, En tibi, inquit, stipitem hunc & truncum, virum hæreticum, nostræ vitæ insidiatorem, amorisq; & voluptatis mutuæ perturbatorem. Qui, si tibi amor meus cordi est, quin eum nihil potro cunctatus expedite obtruncas? Ad quæ verba adulter euaginato gladio pectus dormienti ita transfodit, vt ex dorso ille longe promineret. Nec hoc contentus, pari crudelitate vtrumq; quoque latus ipsi pertudit, & vel dum mortuo illi insuper punctus quatuor aut quinque illi ingeminauit: adeo, vt miser iste homo sub ipsum profundissimum somnum insensatus vitam suam posuerit. Latrocinio patrato, conuasatis omnibus gemmis & adamantibus, quorum pretiũ 40000. pardauos excesserat, postquam gladium defuncti manibus inseruissent, vt à spectantibus *Fragoso* vim illaturus, ob id iusta vindicta oppressus crederetur, fuga sese domo efferentes, bimestrem infantem secum abripuerunt: quem tamen in festinando tandem limini cuidam remotiori appositum, præteriens manè turba sustulit. Mariticidæ hi Goa ita elabentes, nec vlla magistratus indagine expiscabiles, tandem in *Choul* ab aliis, à me vero ipso in insula *S. Helenæ* visi sunt, adeo adhuc insolentes & iactabundi, vt & rem bene gessisse sibi videretur, & de enormi hoc facinore ne compellati quidem metuerent. Hæc de Francis. Kõnig prolixius ideo commemorate lubido fuit, vt de Indicarum mulierum malo genio ex hac historia ignaris constaret. Præterquam enim quod hoc factum præter omnem muliebris animi ausum merito videatur: nullus iuxta annus effluit, quo non 20. aut 30. viri ab vxoribus suis veneno aut ferro tollantur, ob vnam hanc fere causam, vt impositorum licentius ipsis scortari & voluptuari promptum sit. Nec quam vllam aliam mortem suauiorem aut dulciorem esse citra omnem frontem & pudorem libere pronunciant, quam si ista in mediis plexibus, & voluptatum titillationibus ingruat. Sed & mariticidæ istius frater annos 14. vel 15. primùm natus, propter Sodomiam viuente adhuc patre & affine Francisco dicto, publico rogo crematus est: adeo mala mens, malus animus totius istius familiæ fuerat.

Dutroa herba soporifera.

Indicarum mulierum effrenis libido, & in viros malitia.

Sodomita exuritur.

Septemb. 16. Anno 88. ex Lusitania Goam nauis S. Thomas applicans, de quibusdam aliis nauibus Portugallicis in Mozambique morantibus retulit: quæ pòst & ipsæ inibi inuectæ sunt. Nauium nomina erant, *Almirans S. Christophoro*, *S. Maria*, *S. Antonio*, *Nostra Sennora da Conseprao*: quæ simul nunciabant de obitu Archiepiscopi domini mei *Don Fray Vincente da Fonseca*, qui vt recensitum est, in itinere Lusitanico defunctus est, 4. Augusti. anno 1587. Credidêre plerique, contagium fuisse, quo is abreptus sit, aut certe Apostema absscessumque in corporis viscere quopiam desubitò ruptum. Illo ipso etenim die, quo exspirauit, horam ante mortem vnicam, per omnia prope adhuc sanus & alacer videbatur: & insperatò syncope tam subitanea inuadebatur, vt nec de condendo testamento cogitare posset: adeoque breui momento prius quam spiritum vltimum duceret, integram mensuram virulenti & fœtidi puris excernebat. Ipse vero Episcopus cum Episcopali habitu suo, pedo & annulis capsæ seu cistæ inditus, in mare deiectus est. Eum qui amauerant, hos rumor iste valdè perculit, pacis scilicet & concordiæ studiosos. Contra quibus odio erat, quosque viuus de malefactis pro officio acriter obiurgauerat, hi de eius obitu lætabantur. Nobis autem eius ministris comprimis casus iste acerbus euenit, qui promotiones & commoda ab eo largissima expectabamus, quæ etiam nullo dubio à Rege nobis facile impetraturus fuisset, cum hac fere de causa potissimum iter illud suscepisset. Quæ tamen deinde morte eius immatura

Archiepiscopi Fonseca obitus qualis.

Mortuo Fonseca Lind-scotanus Indiam navigare, & patriam sitire incipit.

omnia euersa sunt. De me autem, vt quid priuatim dicam, nuncium hoc animum sensumque mihi omnem adeo obturbauit, vt quæ antea mihi charissima & iucundissima viuente ipso fuerant, ad omnia ista mire nausearem iam eo defuncto. Et quamuis mihi conditiones manendi illic tam honestæ & quæstuosæ à multis deferrentur, ex quarum administratione & viuere, & in honore esse abunde possem: nihilo minus tamen ex hoc fastidio patriæ meæ amor in me tantopere exardescere cœpit reuisendæ, vt spretis omnibus iam in hoc vno proposito tenaciter hærerem. Sed & insuper fratris mei *Wilhelmi Zin*, qui ex India à me solutus Angliamque obiens cum naui & omnibus Contentis submersus erat, annunciatum triste fatum, in hoc meo præsumpto penitus induratum me reddidit. Stante itaque hoc pacto mea sententia immota, commodum accidit, vt nauis quæpiam *Santa Crux* vocata Lusitano cuidam venderetur. Quæ quod satis solida & robusta, adeoque ad iter in Lusitaniam conficiendum peridonea videretur, cum hoc soluere peropportunum putabam. Rebus itaque meis omnibus confectis & collectis commeatuque (sine quo nulli ex India discedere licet) à Vicerege impetrato, & insuper rationum mearum omnium absolute matriculæ redditarum testimonio honorifico mihi donato, cæterisque pro more & consuetudine loci necessariis omnibus & singulis procuratis & proexpeditis, discessionis etiam venia & pace ab ordinariis pro rato exacta, postquam amicis, familiaribus, notisque omnibus supremum valedixissem, non leui plerorumque cum dolore & singultu 23. Nouemb. nauem dictam *S. Crus* ingressus sum, vt ea in Lusitaniam traiicerem. Littore ergo àmori, die eius mensis 28. in *Honor* peruenimus, quod Lusitanorum castellum vndiquaque bene munitum ad littora Malabar, & à Goa austrum versus 18. milliaria dissitum est. Ibi 6. Decembr. nauem pipere instruximus, & 6700. quintalia illi imposuimus, quod optimum & solidissimum ex omni illic in Malabar nato accepimus. Eodem itaque plenæ cooneratæ nauis die cum vela iterum faceremus, loco & re ita exigente, oram continenter legimus, spectaculo quidem lætissimo. Vniuersum enim in Malabar littus aspectu iucundissimum, longo tractu in nauigantium oculis tam propinque adsistit, vt omnes monticuli, iuga, collesque, imo singulæ arbores distincte numerari queant: terra ipsa insuper vidissima, plane & æquabili, rerumque petitarum fere omnium feracissimum.

VVilhelmus Zin post Angliam mergitur.

Lintschot. ex India discedit.

Honor castellum.

Decembri 11. in *Cananor* Lusitanorum propugnaculum appulimus: vbi nauem nostram sesquialtero die anchoris defixam, malis aliquor recentibus, & præterea necessario commeatu renouauimus, quorum ibi rerum abundantia largissima est. Postea cursum redintegrantes, *& littus Calecut, Panane*, & alia plura legentes, 24. Decemb. in Cochinum inuecti, illic propter alias iam dudum ante nos appulsas naues, mercibus adhuc onerandas, adeoque ex lege & prioritatis contractu portum ante nos egressuras, vsque ad Ianuarii diem 20. anno 89. subsistere coacti sumus, necessaria interim & nostræ naui accurantes. Non enim pro arbitrio cuilibet vel manere, vel soluere, aut nauibus pluribus simul vnà portum egredi licitum est. Verum, vt ex ordine & statuto aliæ post alias onerantur, ita primæ prius postremæ posterius soluere, aliæque alias sequi ex pacto publico assolent.

Mos nauium soluentium.

Caput II.

De Lintschotani ex India in Portugalliam nauigatione, & quæ in illa acciderint.

PRIMA Ianuarii die anni 89. nauis S. Maria, quod cæteris antiquior esset, è portu soluit; hac ex causa nonnihil maturius, vt occasione commodiore vti posset. Quo enim maturius & citius Cochino soluitur, eo melior tempestas & ventus ad promontorium *de Boana Esperanza* sese offert. Et pariter, quo serius ibi impellitur, eo inclementior fortuna sustinenda est: quod tum temporis Sol ab Austro seu meridie ad Septentrionalem se reclinat. Qua de causa plerunque solidiores & robustiores naues ad extremum tempus differuntur, quia procellis & violentis tempestatibus constantius reniti possunt. In insula autem *S. Helenæ* sese inuicem expectantes conueniunt omnes, vsque ad Maij 25. diem, nec serius, quod ista à Rege dies extrema ita constituta est: quo se tum tempore & loco mouere vniuersæ, vnoque quasi in comitatu in Lusitaniam protendere solent. Nam ab India vsque ad Sanctæ Helenæ insulam ipsis nullo comitatu opus est, quod à pyratis isthæc interuallo nullum periculum sit: adeo, & ad euitandam propè *Buona Esperanza* periclitationem tormenta sua inibi nauibus omnia recondant. Nauis nostra *Sennora da Conseprao*,

Ianua-

Ianuarij die sexto ex portu se extulit: quam 10. eiusdem Almirans *S. Christophorus*, 12. *S. Antonio*: 15. *S. Thomas*, quæ cæterarum omnium maxima & fortissima, pariterque ditissima erat, insecutæ sunt. 20. Ianuarii has omnes, postrema nostra excepit: in qua numeratis nautis, militibus, & Sclauis, homines circiter 200. vehebantur. Ex India milites pauci emitti, nec sine Vice Regis venia solent: qui tamen deinde in Portugallia Regi sua officia deferunt, & de recompensatione præteritorum meritorum ipsum salutant. Quam præsertim qui in India aliquam diu fideliter meruerunt, & sumptus in Portugalliam perueniendi sufficientes habent, facile impetrant. Cæteri qui pauperiores ad hoc audendum nihil præsidii habent, nec ad traiiciendum quicquam corradere sumptuum possunt, egestate ibi quasi defixi & religati, cum Indianis tandem & Æthiopicis mulieribus sese copulare coguntur, saltem, vt victum apud eas quotidianum habeant, quem tamen & ipsum difficilem tenuemque experiuntur. Minoris enim quam 200. aut 100. pardauis in Portugalliam nemo trauehi solet: quæ pecunia pro cibo potuque expendenda est: quam ob id summam militi aut alii cuipiam priuato pendere perdifficile accidit, nisi aut amici cognatique alicuius ope aut fauore nobilis capitaneique, alteriusve potentioris personæ suppetiis adiutus traiiciatur. In hoc itinere Portugallico Rex liberum nihil largitur, nisi vecturam, milites & peregrinatores, & cistam seu arcam vacuam 4. spithamas altam latamque, & 7. longam, quæ istorum libertas est, qui Regi in Indiam triennio deseruierunt. Præter hanc cistam habent suo in conclaui, & aliam à vectigali pendendo immunem, quam in India mercatoribus vendere, si, vt plerunque solent, cupiant, ipsis permissum est. Loca hæc seu libertates plerunque 40. aut 50. pardauis veneunt, quas qui redimit aut conducit, nomine venditoris inscribi curat: vt postmodum priuilegio isto & libertate in suum commodum vti sui queat. Pari ratione nautæ quoque & officiarii in nauibus reliqui, qui inscripti sunt, iuxta cubicula sua aut cōclauia quilibet cistam eiusdem quantitatis à vectigali dando asymbolam possidet: quæ postmodum tamen omnes & singulæ, vbi Vlysbonam delatæ sunt, in formicem Regium, quem domum mercatoriam Indicam vocant, deponuntur: vbi visitatæ ex ordine, an vetitarum quid mercium, vt piper, Anyb, Indigo, &c. insit, examinantur. Quod si quid huius conditionis insit, tum regi accensetur. Sed & Ecclesiæ appertinentia bona ibidem æstimari solent: quæ si 100. Milrisas, id est, 200. floren. superant, de reliquo vectigal pendendum est. Quod priorum tempore Regum fieri non solebat: vbi rectà à quolibet cista sua domini importata, saltem indicium nauis curatoribus fiebat. De qua innouatione etiamsi nautæ subinde ad Regem quiritentur, de restituendis tamen libertatibus dictis nihil hactenus ab eo consensum est. Hinc itaque fit, vt milites ex India pauciſſimi in Portugalliam remeare possint. Nam ex 1500. militibus, qui quotannis in Indiam transmittuntur, quouis anno vix 100. in Portugalliam remeant: etsi id sibi contingere posse optent modò non omnes. Nec eò qui redeunt alio fere modo traiiciunt, quam quod in comitatum aut ipsius Viceregis aut Capitanei nobilisve cuiusdam aut officiarii asciti & cooptati sunt. Hæc de numero nauigantium dicta sint. Iam ad nauem ipsam veniamus, quæ ita fere diuisa & dispositа est.

Sumptus ex India in Portugalliam redeuntium.

Libertates nautarum minutæ.

Cur ex India milites pauci remeant.

Gubernator stationem suam in suprema puppis parte ad dextram habet, duab. tribusve cameris constantem. Quo loco ipse nunquam descendit, hoc interim vnum agens, vt pro temporis ratione nauitæ præstituat, quando velum vel demittere vel attollere debeat, in cæteris suo saltem officio vacans, & expendens, quo cursu agēdus, quæ dimensio Solis sit, consignans pariter & annotans, quid quotidie accidat, quam viam iam teneant, quo signo, quo vento, & qua tempestate cuiuslibet diei nauigatio exacta sit.

Nauis & officiorum nauticorum partitio.

Gubernatoris officium.

Naucleri sedes & ipsa in superiore parte puppis post gubernatorem ad læuam est, numero æqualibus cameris cum gubernatore conueniens. Illic loci cum argentea fistula stans, maioris mali vela curat & moderatur, nihilominus interim & de tota naui, & cæteris illi necessariis, vt de velis consuendis & sarciendis, sollicitus: qua opera simul, ne naui quid desit, & vt omnia recte fiant, prouidet, tormentaque casu poscente tum promi tum condi iubet. Qui si qua re vt linteis pro velis conficiendis, funibus & similibus quandoque opus habet, à Factore siue scriba postulatum facile impetrat, qui adsignata omnia post in rationes cogit.

Naucleri.

Nautarum primus locum in priore parte seu castello nauis tenet, cuius officium est, malum & vela priora minoraque regere, cui & ipsi cum argentea fistula stanti cura est, malum dictum attendere, & anchoras deligari commode mendare.

Nautæ primarii.

Guardianus propter malum maximum ad læuam extrorsum diuertit. Nam parte dextra antlia & focus coquendo necessarius posita sunt. Hic cameram vnam habet: & itidem ar-

Guardiani.

gentea fistula instructus imperium in sentinatores habet. Huius cura est, nauim sentina exinaniti eluiq́ue, funes asseruari, scapham maiorem commode regi.

Conneſtablii. Conneſtablii seu armamentarii præfecti introrsum à malo ad gubernaculum in primo tabulato considentis officium est, assidue iuxta malum noctes diesq́ue ad nautam conuerti, vt, si iste fistula signum det, tormentorum explosores tormenta aut educere aut recondere iubeat. Sed & alia omnia ad hanc rem necessaria procurat.

Vicegubernatoris. Vicegubernator gubernatorem adiuuat, & absentis locum tuetur. Sed & duo tresve peritissimorum nautarum è medio eliguntur, qui quiescentis, aut dormientis gubernatoris sedem tenentes, communi studio necessitatibus prospiciunt.

Nautæ vulgarium. Nautæ cæteri in proræ castello, & circa illud prorsum votsum considunt.

Sclopetariorũ. Scloperarii seu tormentarii post Conneſtablium infra eius tabularum curam & operas nullas habent alias, quam vt tormenta ad imperata eius aut proferant, aut reducant.

Butgerorum. Butgeri, quicquid ab officiariis cæteris ipsis imperatur, confectum dare coguntur. Sed ad remos non obligantur, quod officium solorum nautarum est: vt contra si nec sentinare solent, nec velum attollunt, quorum hoc militum Sclauorumque, illud sentinatorum opus ordinarium est.

Caterorum. Tignarius, victor, calefactor, hi discreti suas quique operas curant, vt summatim dicam, suo officio quilibet ita præcise vacat, vt nemo quisquam acturus aliud sibi non imperatum sit, etiamsi iamiam peritura nauis videatur. Non imperatum ne attingunt quidem.

Capitanei. Nauarchus seu Centurio Galeriam siue pergulam & cubiculum posterius occupat, solis militibus ad excubias nocturnas agendas imperat.

Gubernator, nauclerus, & nauta primarius valde se splendidos & ampullatos gerunt, à Sclauis & ministris eorum argenteis, malluuiis, poculis & pateris, quorum abundantia apud eos est singularis, prolatis & porrectis. Sed nautæ, & qui in naui sunt cæteri, cum inopia plerumque conflictantur grauissima, quod cuilibet, vt diximus, de suo viuendum, commeatusq́ue quotidianus numerata pecunia redimendus est.

Hoc ergo modo instructi, austrum versus ad lineam æquinoctialem 150. milliaria progtessi sumus, & inde porro gradibus septem ad *Cabo de Boiona Esperanca* declinauimus.

Noua & tutior via in Portugalliã. Hæc via ante nos à nemine nauigata erat: cum ex Cochino alias ad solstitium hybernum per mediam *Maldinam* Insulam & alias innumeras, tumulosq́ue arenarum iuxta Insulam *S. Lorenzo*, & porto ad promontorium cursum suum agerent. Viam hanc gubernator iste aperuit, qui olim nauem *S. Iago* scopulis (vt diximus) illi sit, & paulo post etiam nauis *S. Thomas* gubernator constitutus, vt priorem maculam nouo inuento elueret, 200. aut 300. milliaria circumuectus, hunc cursum primus & tentauit, & tutorem inuentum adseruit: quod nec vllæ insulæ nec scopuli, nec arenatum tumuli ita obstarent, aut nauibus periculum intentarent. Pòst etiam Regis mandato publico hæc teneri via communiter cœpta est. Ianuarii 30. die sub noctem lineam æquinoctialem transcendentes, postero die nauem quempiam in conspectum datam habuimus, quam tum temporis *S. Thomas* dictam arbitrabamur.

Puer submersus. Eodem die puer quidam è nauis tabulis in mare elapsus est: quem vt scapha religata redimeremus, cum omnem diligentiam impenderemus: priusquam tamen illam extricaremus, & plane expediremus, iam puer vltra milliaria duo post nos relictus, ibi suffocatus est.

Februarii 3. die ad nauem dictam proxime accessimus, & quod intelligeremus, vere esse S. Thomas, quod antea saltem opinabamur, vt colloqueremur inuicem, propius ad eam impulimus. Naue autem nostra ab ipsis ex albis rudentibus ex Cayro Indico confectis agnita, cum reputarent secum, quod certo post ipsas interuallo primum ex Cochino soluissemus, dolerentq́ue nauem suam, quæ nostra & velis instructior, & reliquo apparatu munitior fuerat, non longo nos interstitio anticipasse: ideo contemptu odioq́ue nostri perciti sese à nobis euertentes colloquium detrectarunt. Quod & nostri videntes officiarij, nauem deflecti iusserunt: & sic ab vtraque parte deinceps certatim de altera longius anteuertenda laboratum est. Sed fastum hunc breui tempore non speraro quidem, sed luctuoso tamen interitu illi expiarunt. Nam cum hoc vnum agerent, vt velis incitatissimis promontorium ante nos exuperarent, accidit, vt ad ipsum promontorium aduecta tempestate desubito coorta, velis contractis nihilominus tamen contra fluctus quoquo modo pugnarent, saltem vt citius traiecti promontorii gloriam renerent. Nostra vero nauis iisdem procellis acta, cum ad tam violentum impetum sustinendum longe infirmior esset, saniore consilio à nobis ventis credi, interdum-

terdumque longo spatio retroagi, quam tempestati frementi reluctari maluit. Illa autem altera iam diu absque velis fluctuans, suoque robori & firmitati vnicè fisa, violenter turbini contrapugnans, tandem & maris impetu & ponderis grauitate impulsa, fracta & contrita, adeoque maris aluo absorpta est, mersis vnà vniuersis & hominibus & diuitiis, vt postmodum nos ipsi ad promontorium ex arcis, vasculis, tabulis, malorum fragmentis, cadaueribus naturalibus, cæterisque tristissimi aspectus signis intelleximus, & præter id post in S. Helenæ insula à cæteris nautis secutis confirmatum accepimus. Fuit hæc omnium opulentissima nauis, qualis permultis annis in Oceano Indico non visa est. Quæ, quod & magni nominis esset, & adhuc solidissima fortissimaque, pleriique omnes ista & se, & sua bona vehi, quasi certatim contenderant. Hac ipsa naui vehebatur quoque *Don Paulo de Lyma pereira*, qui *Malaccam* nuper obsidione liberauerat, & vltra 30. annos Regi in India fideliter meruerat, victoriasque quam plurimas numerauerat: quarum cum iam recompensationem à Rege quæreret, misere hoc fato suo frustratus occubuit. Ex india is secum pecuniæ, gemmarum, cæterarumque diuitiarum immensam vim, vt & dilectissimam suam coniugem cum liberis, fratre, & aliis nobilibus ministrisque auexerat quamplurimis. Sed & nobili stemmate prognati inibi 10. vel 12. mulieres fuerant, suos viros partim secum, partim in Lusitania relictos habentes. Et vt compendio dicam, nauis hominum selectissimo numero prægnans erat: quos omnes vna hora tam miserabili fato occumbere, plus quam dolendum merito erat. Sed etiam nobis 5. Martii ad 25. gradus eleuatis & euectis, ventus ab oriente ingenti turbine & nimbo obortus, gubernaculi firmamentum, cum omnibus adnexis violento impetu perfregit, ita vt procellarum insultibus nauem vndiquaque tentantibus & infestantibus, vix vllus in naui locus aridus supereset, nosque integrum biduum ista tempestate vnius fortunæ arbitrio circumageremur. Nocte vero nouissima ex mali maioris corbe, vt & aliis nauis locis signum illud nobis dispiciebatur, quod *Corpo Santo* Lusitani, Hispani *S. Ehno* vocitant. Græci, ceu Ouidius meminit, olim *Hellen & Phryxum* appellauerunt. Quo viso pleriique persuasum est, tempestatem tranquilliorem sponderi, & denunciari. Eodem primum notato, fistula inflata nauta primarius illico signum dat, & illud cum veneratione, & *Salue corpe santo & misericordia* pene accenta magno clamore salutari iubet. Nostri itaque instantis turbinis violentia prope enecti, eo spectaculo nunc iterum animati & refecti, iam omnem periculi metum cordibus exegerant. Nec spes vana erat. Nam 7. Martii è vestigio tempestas optatior se offerens, dubios adhuc plenius confirmauerat. Sed de gubernaculo resarciendo, deficientibusque cæteris reponendis, variæ distractæque opiniones nauigantium oboriebantur. Pleriique in Mozombiquen excurrendum, clauumque funibus interea firmatum regendum esse senserant. Alii contratium asserebant, consultius rati, vt in ipso mari clauo refecto iter institutum rectà continuaretur. Quorum sententia inualescente, cum costis è naue quibusdam auulsis, hoc modo assutis illis nihil profici videremus, aliam rationem meditantes, incudem ex tormenti paxillo fabricauimus, carbonesque ex exustis lignis colligentes, follem ex consutis duobus taurorum coriis fabricauimus. Hoc instructu ad opus accidentes remos, qua poteramus diligentia, resarciebamus, clauique receptaculo recenti ferreo vinculo firmato & coacto, cuentum reliquum in Dei manus collocauimus. Isto itaq; opere conficiendo postquam biduum elapsum esset, vela nostra de nouo pandentes, largasq; eleemosynas & missas diuersorum diuorum vouentes, fortunam nouam tentauimus.

Nauis S. Thò. pessum it.

Don Paulo cũ nobilib. multis, & viris & fœminis suffocatur.

Nauis S. Crus fortuna.

Helle & Phryxus duo astra felicia.

Subitaneum artificium.

Postero die Solis altitudinem dimetientes, gradus $28\frac{2}{3}$. ad eleuationem *Terræ de Natal* inueniebamus, licet iam 400. milliaria à littore in mari alto abessemus: vento tamen vsi non incommodo. In confinio regionis *de Natal*, quæ ad gradum 32. vsque extenditur, transitus laboriosissimus & periculosissimus iuxta promontorium *de Buona Esperança* est, qualis in tota nauigatione non occurrit: adeo, vt plus interdum periculi à regione ista *de Natal*, quam à promontorio ipso metuat, quod eo plerunque loco tempestas horrenda excitata, multas naues absumpserit, sicut annales Lusitanici abunde huius rei fidem faciunt, & nos quoque illic ibidem vestigia adhuc seu documenta quædam submersæ nauis S. Thomas offendimus. Hâc ergo transituri, non sine metu, cura & prudentia id aggrediuntur. Excubiæ agguntur perpetuæ, rudentes omnes satciuntur, & solidantur: tormenta in imum nauis demittuntur: cistæ, ollæ, dolia, & cætera inania, locum in nauis ventre non habentia, inde in mare exturbantur: reliqua etiam omnia optimo ordine & loco conueniente disponuntur. Vt enim hac quidem hora serena & commoda tempestas sit: in momento tamen procellæ insurgunt tam vastæ & præcipites, vt cœlum cum terra commiscri haud inepte iudicari queat. Tempestas ea per clarum & serenum aerem nubeculam quandam ad formam

Terra Natal transitu periculosissima.

pugni inuehit, vnde à Lusitanis etiam *Olho de Boy*, id est, oculus bouinus appellari solet. Quæ etsi sine vento omnique velorum aut malorum allisione propinquet: nihilominus tamen ad eam vix obscure adhuc obseruatam, incredibili celeritate & industria vela derepente decutienda sunt. Prius enim quam speres, aut metuas, nubecula ista supra nauim conuoluta tanto cum fragore & sonitu perstrepit, vt nullo dubio nauem in profundissimum mare abruptura sit, nisi diligentia attentissima caueatur: Sicut primò inueniendæ aut indagandæ Indiæ nauigatione altera accidit. Cum enim decem, aut duodecim naues optatissimo & ad opinionem innocentissimo vento impellerentur, & ob id demissis pansisque velis securi, oscitantesque proueherentur, irrumpens & ingruens ista nubecula, cautione omni celerius, vniuersas naues tanta illico violentia corripuit, vt illarum septem funditus mergerentur, reliquæ vix cum labore & miseria inenarrabili eriperentur. Quo exemplo posteri deinde moniti, loco isto cautius didicerunt vti: etsi ne sic quidem vsquequaq; se tutos præstare possint: Repentinę istę procellæ in vniuersa illa regione *de Natal*, furere assolent: vsque dum promontorium *de Buona Esperanza* exuperatum sit.

Olho de Boy tempestas pernicio sissima.

Apud Olho de Boy 7. naues sorpta.

Martii 12. die altitudinem 31. graduum tenentes, primo ventum placidum, deinde planè tranquillum habebamus. Ideo velis elatis integrum quatriduum mare sulcabamus, quod Lusitani *payrar* appellare solent. Quo exacto, nouis procellis nauis nostra tentabatur vsque ad 17. diem dicti mensis, cum iterum vento ingruente æquiore vela pandebamus. Sed eodem non diu durante, dubia nauigatione vsque ad 20. diem vsi sumus: quo tempore ingens copia volucrum, *Antenales* Lusitanica voce dictarum sese nobis in conspectum dedit: quæ anatis magnitudinem fere referebant. A 20. die vsque ad 22. cum vento ambiguo & non admodum constanti vteremur: tandem periculosissima tempestate coacti, nauem multis partibus fractam, nonnullis tebus eiectis alleuiauimus, retro à promontorio longo interuallo reiecti, vento tamen ad 25. eiusdem meliore secuto, velis ad promontorium iterum contendimus.

Aues Antenales.

Circa hoc tempus inter nos in naui morbus quidam grassabatur, ora, labia, linguam & guttur occupans, quibus in tumorem elatis, cutis dein istarum partium distringebatur, vt non nisi cum cruciatu & dolore immanissimo esitare possemus. Obnoxii huic morbo eramus fere, quotquot in naui fueramus.

Vlcera oris.

Aprilis octaui bono mane, cum 15. dies postico vento vela fecissemus, signa quædam notabamus eius terræ, quæ aquam viridem ferebat, Sed etsi fundum nullum attingere possemus, pilotorum tamen seu nautarum iudicio vltra 40. milliaria inde non aberamus, vbi auium quoque istarum aliquæ volitabant, quas *Mangas de Velludo* nuncupant, quod ad fines alarum maculas nigras, holosericum referentes præferebant. Ipsæ autem de cætero vel albæ, vel cineritiæ sunt, à pleriſque certæ habitæ indices promontorii interioris, nempe *Baia de Lagoa*, quod à littore Mozambiquen versus se extendente $33\frac{1}{2}$. gradibus abest.

Mangas de Velludo, aues.

Nono Aprilis sub noctem iterum aduerso vento cum turbine sæuo impediti sumus, qui ad 14. vsque continuans nauim nostram longissime disiecit. Nec minus interim procellæ à tergo æstuantes aliquoties vniuersam nauem obtexerant: ita vt diu noctuque nauteæ exigendę dediti esse cogeremur. Variis itaque miseriis infinitisque laboribus exerciti, cum nec ad cibum aut somnum capiendum spatii vel tantillum daretur, nec ad madidas vestes ponendas innouandasque cuiquam otium esset: tandem hoc modo pro summis viribus quolibet adnitente, & operas in commune commodum conferente, accidit, vt claui retinaculo violenta effractione dirupto, tres è proximis tabulato illisos, propè comminuerit. Instante itaque vsque ad 14. eiusdem mensis diem hac tempestate, nec vlla spe meliore alluceſcente, conuocatis & coactis officiariis deliberatum est, porro quid agendum esset. Nec enim ad obtinendum promontorium satis robusta nauis videbatur: & ad reædificanda, quæ confracta & comminuta fuerant, nulla occasio, nullus apparatus sciebatur. Communi itaque suffragio, & protestatione ab omnibus subscripta decreuerunt, in Mozambiquen reuertendum omnino esse: vt & hyemis ibi incommoditates moderarentur, & nauem laceram resarcirent, necessariisque omnibus instruerent. Decretum vero hoc etsi pro omnibus facere, non temere videretur: populo tamen cætero mœrorem incussit non modicum. Sciuerant enim ad repetendam Mozambiquen, non minus periculi esse, quam ad promontorium ipsum transiliendum: cum in reditu versus Mozambiquen relegandæ terra *de Natal* sit, cuius exupetatio tot ipsis ærumnas peperisset. Sed & si prospero vento Mozambiquen tedadiissent, de toto instituto suo tamen omnino actum esse præsenserant: quod ibi ad futurum vsque annum expectandum sibi, & quæ ex tot periculis reliqua haberent, omnia consumenda & impędenda sint.

sint. His itaque de causis variis varia cogitantibus Nauarchum cum officiariis reliquis plerique diris execrabantur. Sed & Nauarcho cum Nauta de non curatis necessariis volitatio non leuis erat: qua tamen profectum nihil aliud est, quam rebus ita stantibus proram retro flectendam, & iter tritum remeandum esse. Sic ergo in Mozambiquen cum magno plerorumque desperatione recurri occeptum est, nullo quoque ad vllum opus agendum prompto, sed officiariis fere omnibus contrariis. Aliquousque progressi, in transitu dolia, asseres, & cadauera quamplurima in mari fluctuantia animaduertentes, rati sumus nauem quampiam aliã, eodem infortunio nobiscum multatam, nos in proximo Mozambiquen antegredi, quæ ad nauis onus alleviandum isthæc talia eiecisset. Nos itaque ipsis malorum sociis nonnihil solati, post tamen accuratius pensitantes obseruauimus, signa ea submersæ nauis *S. Thomæ* esse, vt plenius post in insula S. Helenæ nobis à cæteris confirmatum est. Anno 15. die eiusdem mensis vsque ad 17. iterum summa tranquillitate vsi, altitudinem solis 37. graduum inuenimus, quæ res admirationi omnibus erat, nostram nauem continuis prioribus turbinibus impulsam, longius non progressam eo. Quæ tamen quod à reuersionis loco tam breui spacio abiisset, plerique ominabantur esse Deum singulari consilio nos à Mozambique abstinere, & ad promontorium relegendum quasi reuocare. Eodem die iterum aquas virides, & aues Mangas de Velludo dictas, in conspectum datas habuimus, quæ certo promontorii Bonæ Spei indicio sunt. Ex quo ad transmittendum promontorium nobis animus certior redire iam cœperat. Ad vesperam prope Capo naui nostræ hirundo quæpiam imminebat, quæ huc illuc volitando & circumuertendo, omnibus in naui nouo gaudio fuit. Ex isto enim volatu augurabantur illam esse nunciam à virgine Maria missam in solatium nostrum, & attestationẽ, quod promontorium certo exuperaturi simus. Cõsilium ergo de nouo mutantes denuo decreuerunt: vt, cum tot auguria bona sese nobis offerant, nauim replicantes ad transmittendum promontorium nos vice secunda accommodaremus. Qua sententia ob id apud omnes rata, Litania & hymno Ora pro nobis decantatis, multisque Eleemosynis & religionis causa suscipiendis peregrinationibus præuotis, vniuersi ad opus nunc suum animosissime redaccingebantur, mutuoque paciscebantur, velle se lubentius vitam ipsam in promontorio traiiciendo ponere, quam in Mozambiquen reuerti. Itaque 18. dicti mensis die cum nauem reflexissemus, paulo post iterum aduerso vento ingenti impetu & fragore, quo toto cursu ante incitatiorem nullum habueramus, ingruente, iam nos vniuersos perditos & deploratos credidimus: ideo cum primis, quod crebræ procellæ altissime insurgentes nauem nostram subinde totam obtegerent. Ad nauem ergo nonnihil alleuiandam, multa cinnamomi pondera, cum cistis doliisque & mercibus aliis quamplurimis, exonerare & in pontum excutere coacti sumus. Et vt paucis dicam, rebus omnibus plane in extremo ita positis, cum iam omnes sacrificio sua peccata confessi, multoque sibi inuicem patratorum veniam deprecati essent, mortem hiante animo iam omnes expectabamus. Fortuna ista vltra horas 24. cum durasset: tandem precibus nostris clemens Deus motus, tranquillius mare nobis præstitit.

Nauis S. Crus miris agitata procellis, in Mozambiquẽ retendit.

Hirundo iuxta Capo apparens boni ominis, institutã iterum mutat nostrum.

Die 20. Solis altitudinem metientes, gradus 36. notauimus, & virides aquas iterum, volucresque nonnullas *Alcatrases* dictas, & lupos quosdam marinos vidimus: quæ certa Bonæ Spei promontorii signa esse solent. Aprili 22. cum perpetuas virides aquas teneremus, plũbo iecto nihilominus tamen fundum nullum reperimus, quod bonum signum promontorii, quod *Cabo das Agulhas* vocant, iam superati & à tergo relicti esse solet. Promontoriũ hoc altitudinis est graduum 35½. & à Bonæ Spei promontorio 24. milliaribus distat. His traiecti *Agulhas* signis & documentis nobis sufficientibus, hoc etiam pro additamento accessit, quod procellæ quoq; paulatim residerent, & ventus multo lenior placidiorq; spiraret: adeo vt ex inferno quasi ad paradysum reducti nobis videremur.

Volucres Alcatrases & Lupi marini bona signa.

Aprili 23. promontorium Bonæ Spei cum solemni & publico gaudio præternauigauimus, cum à primo ex Cochino egressu menses tres totidemque dies ineffabilibus ærumnis exegissemus, interea temporis nec terram vllam nec littus (exceptis quibusdam promontorii signis) conspicati. Transmisso itaque promontorio tum è vestigio secundus à tergo ventus sese nobis obtulit, vt iam pro voto nostro vela ad præstitutam metam properarent.

April. 24. gubernator ex more antiquo ad promontorium Bonæ Spei Salutem à nauigantibus clamari mandabat: quod illico etiam clara omnium eorum voce fiebat. Hoc enim loco & tempore iam itineris in Portugalliam securi, certo sciunt, à ventis se in Indiam retropelli non solere: cum ante transmissum promontorium omnia adhuc alias dubia sint. Vere autẽ traiecti promontorij, certissima nobis signa erant, congeries primo quæpiã late ex

arundine

Signa certiora transmissi pro montorij.

arundine & alga extensa, quæ inibi 15. aut 20. à Continente milliarib. magno numero fluctuare solent. Deinde & apparentia quarundam volucrum, *Feysonis* Lusitanis dictarum, quæ hirundinis magnitudinem nonnihil excedentes in colore candido quamplurimis per vniuersum corpus nigris maculis interstinguuntur, quibus ab auibus cæteris internosci perfacile queunt. Quæ dicta signa, à nautis semper certissima, nec vnquam fallacia deprehensa sunt promontorij iam à tergo relicti. Quo facto, S. Helenæ insulam tum recta impellunt. Eiusdem mensis 27. die aduerso vento vsque ad diem sequentem vsi sumus quo sese iterum tranquillitas nobis obtulit, cum à latere Lusitanico gradibus 30. adhuc abessemus. An. 92. Martij die secundo vento aliquot diebus vecti, 12. Maii mane aurora promicante insula S. Helenæ nobis in conspectum data est, qua visa exultatio publica apud omnes excitata est. Cuius cum angulum non omnino nullo cum periculo circumnauigassemus, tandem tamen cum felici successu nauem nostram in solitam stationem adegimus, eo loco, qui intra altissimos duos montes interiacet: vbi ædicula S. Helenæ sacra posita est. Vbi cum anchoras fixissemus, naues ibi quinque offendimus, vnam, quæ ex Malacca soluerat: alteram S. Maria, quæ dies 15. ibidem ante nos inuecta priori ad promontorium Bonæ Spei sese adiunxerat: tertiam *S. Antonio*, quartam *S. Christophoro*, quæ binæ iam dies 10 ibidem steterant: quintam *Conceptionem*, quæ ibi diem vnum ante nos appulit. Sola nauis *S. Thomas* desiderabatur, quam submersam & superius diximus, & hic plenius edocti sumus.

Algetum.

Volucres Feysonis.

Insula S. Helenæ prærupta.

Sed & Almirans nostra interitus periculo non omnino vacauit. Etsi enim noua adhuc & solidissima vix iam prima vice egressa esset: nihilominus tamen carinosa facta, iam aquam 20. licharum altitudine imbiberat: ita, vt ad promontorium dimidiam bonorum partem in mare exturbari, nauteamque, diurna nocturnaque indesinenti opera exigi oporteret. Quæ etiam in ipso ad S. Helenam impulsu procul dubio interiisset, nisi reliquarum nauium suppetias impetrasset. Qui cæteris nauibus vecti erant, ipsi hi quoque ex ordine suas miserias & exantlatos labores singulatim percensere poterant: ita vt nulla nauis non aliquo graui casu concussa eo applicuerit. Quin etiam ante tres menses iterum ex hac insula soluerat nauis illa, quæ priore anno Ormo excesserat onerata relictis bonis & hominibus in nauí *S. Saluador*, quæ à classe Lusitanica ad littus *Abex* seruata, in Ormum insulam perlata erat, vt superius commemorauimus. Hæc in Mozambique hyberna agens, præmature dein promontorium prætergressa sola in Lusitaniam contenderat. Quæ cum ægrotos quosdam in insula S. Helenæ (vt moris est) reliquisset: tum nos postea ex ipsis, nauibus nostris auectis intelleximus, ante menses quatuor in S. Helenæ insulam nauem quandam Anglicam per angustias maris Magellanici iuxta insulas *Philippinas* per *Sunda* (qui Isthmus maris ex aduerso Malaccæ est:) intra medias insulas *Sumatram & Iauam* vectam impulisse, & in locorum istorum transitu ex China nauem (*Iunkos* vocant) auro argentoque & serico copiosissimo oneratam: cuius præfectus Episcopo *Malaccensi* cum literis honorarium seu præsentiam, non admodum pretii magni miserit, cum declaratione, fieri illud saltem in amicitiæ conciliamentum, quod speret eum prope diem ipsum se conuenturum esse. Ex naui dicta *Iuncko* Lusitanicum gubernatorem adhibens, promontorio Bonæ Spei exuperato ita in Sanctæ Helenæ insulam delatus est: vbi naui necessariis omnibus refecta, ædiculam S. Helenæ ipsam cum altaribus & crucibus diruit & deiecit, in eorumque loco lebetem & gladium reliquit: quæ Lusitani à nostro aduentu inuenerunt, de facti causa tamen valde ambigui. Quidam interpretabantur, illa subsecuturis nauibus sociis signi loco ita facta aut posita fuisse.

Anglica nauis per Magellanicum mare insulam S. Helenæ adijt.

Capitanei eius facinus.

In naui dicta, ex *Malacca* egressa *Factor* piperi curando præstitutus fuerat *Gerhardus de Afbuysen*, Antverpius ortu, sed habitans tum Vlysbonæ: qui cum eadem naui Vlysbona iam ante biennium soluerat. In Malacca enim propter tumultus bellicos & vrbis obsidionem 14. menses integros desidere coacta fuerat, vsquedum à Don Paulo *de Lyma Pereira* obsidione soluta (vt ex superioribus constat) commeatus tutus redditus esset. Qua mora non saltem intolerabilia impendia fecerunt: verum etiam propter obsidionis diuturnitatem, & cæteras infinitas ferendas miserias eo redacti sunt, vt ex 200. hominibus, qui naui illa in Malaccam venerunt primum, vix 18. aut 20. relinquerentur, cæteris omnibus fame, egestate & ærumnis quam plurimis confectis & mortuis: vt in Malacca nouos imperitosque nautas, naui in Portugalliam redituræ conducere opus fuerit. *Gerhardum* hunc olim in Portugallia ante meum in Indiam discessum, mihi familiariter notum in hac insula nihil minus sperans, tunc cum magno gaudio offendi, & de rebus quamplurimis occasione colloquii contuli. Sed ad insularum S. Helenæ & Ascensionis vlteriorem præfigurationem descendamus.

Caput

RPJCB

Aguada Velha
A. naõ Sª Maria
Souta Capitayna
A. nao S. A

Insula D. Helenæ sacra cœli clementia et æquabilitate soli ubertate et aquarum salubritate nulli secunda, sed inhabitata, hic receptus navium ex Or. India redē. tium sita in altitudine 16. graduum, ad austrium linea æquinoctialis.

S. HELENA ist eine Insel, so da ligt vnder dem 16. Grad zum Suden, had einen Steden lieblichen Lufft, auch sus Wasser vnd allerley erfrischendes obs, der halben bequem den Schiffen so auf Ost Indien komen, sich alda zu erfrischen.

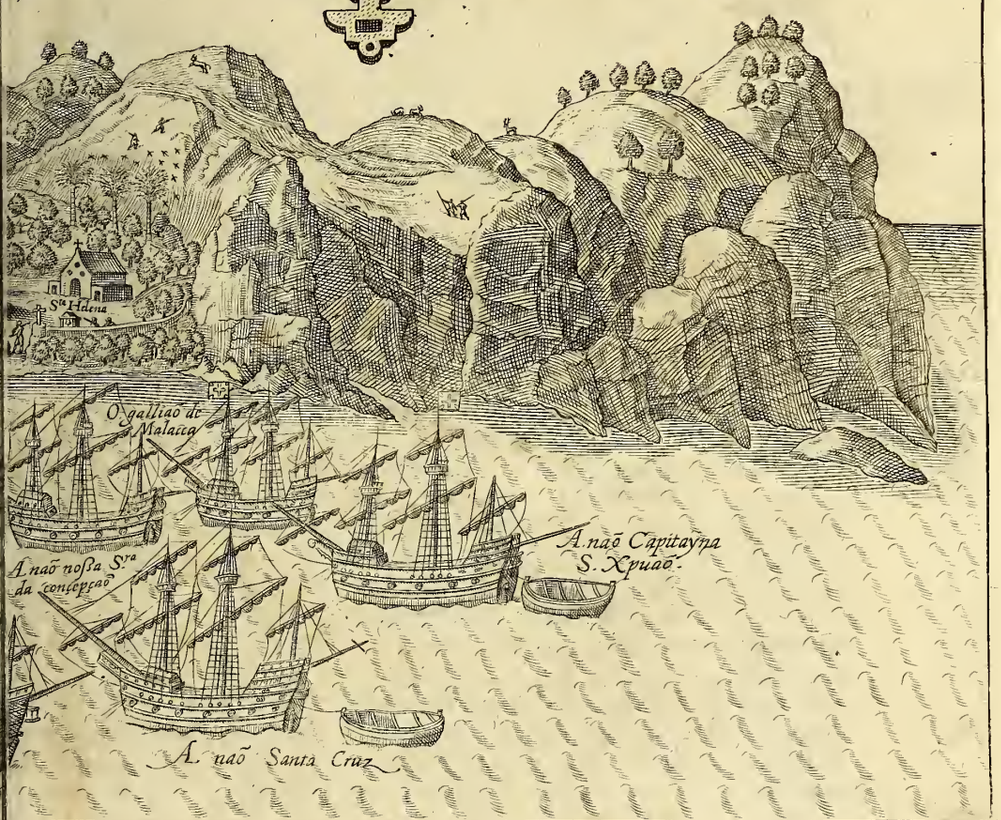

Caput III.

Breuis sed accurata Insulæ S. Helenæ descriptio.

Insula S. Helena.

INSVLA S. Helena sic dicta est, quod à Lusitanis ipso Helenæ die, qui in 21. Maij incidit, reperta est: in circuitu sex milliaria ampla aut diffusa. Ad gradus $16\frac{1}{4}$. versus austrum Æquinoctialis sita est. 550. milliaria Hispanica à promontorio Bonæ Spei, & à littore *de Angola* siue Æthiopico 330. mill. ab America vero siue Brasilia 510. mill. distans: quæ duę regiones illi pro cæteris propinquæ sunt. Terra ipsa valde elata & montosa, nubibus plerunque obtecta est: alias valde cinerea & arida, velut & ipsæ arbores, ligna, syluæ ibi enatæ indicant, quarum vsus nullus alius, quam ad ignem fouendum est, cum nec succo nec medulla turgeant: vt non ineptè videri cuiquam possit, olim montes inibi vulcanios seu igniuomos fuisse, sicut insulæ alias reperiuntur tales haud raræ. Ex plurimis locis sulphur quoque eruitur. Quam insulam cum Lusitani primum adirent, aut occuparent, nihil quicquam vel animalium vel fructuum ibi offenderunt. Sed aquæ tamen dulcis abundantia ibi permagna est, quæ pura & optima est montibus scaturiens, vallesque vbi fanum Sanctæ Helenæ stat, perluens, tandem multis riuulis à mari imbibitur. Hoc loco Lusitani vasa sua complent, vesteſque sordidas extergent: ita vt hæc aqua ingenti & commodo & voluptati appellentibus sit.

Lusitani insulam & animalibus & fructibus variis auxerunt.

Lusitani deinde successu temporis in illam omnis generis animalia importantes, valles quoque variis arboribus & fructibus conseuerunt: quæ omnia breui post tempore miro modo & numero increuerunt & aucta sunt: vt hodierno die Capreolorum, ceruorum, aprorum, perdicum, phasianorum, columbarum multæ ibidem myriades inueniantur, & ad transeuntium necessitatem quotidie magno numero capiantur feriunturque. Sed & ficuum, granatorum, aurantiorum, limoniorum & fructuum similium abundantia tam fœta est, vt omnia conualles illorum pulchritudine instar paradysi cuiusdam exornata & illustrata sint. Quos fructus terra fœcunda toto anno præbet & protrudit, in dies nimirum quinq; vel sex deciduis imbribus irrigari, & à sole mox iterum illustrari solita. Pisces etiam ad ipsum littus tanta copia vncis & hamulis captari solent, vt præternauigantes omnes illis abunde victitare suasq; naues iis exiccatis pro necessitate onerare possint. Pisces ipsi vt quidem sunt varii generis: sic tamen grati vsquequaque saporis omnes sunt, vt delicatiores gustasse me vllo tempore non meminerim. Et ne quid huic loco Dei largitate deesset, Sal quoque à petris, quæ ad littus maris desidunt, copia tanta deraditur, vt ad vsum præsentem abunde sufficiat. Et vt vno verbo dicam, Indicis nauibus traiecturis locus iste tam opportunus & commodus est, vt sine eo vix cuiquam naui institutum iter feliciter conficere futurum facile sit. Ita Dei mira prouidentia & bonitate necessitatibus humanis clementer inibi prospectum est. Quod si quandoque naues aliquæ ab hac insula aberrauerunt, infinitis postea tot ærumnis & miseriis exerciti sunt, vt ad littus *Guineæ* tandem appellere, imbremq; ad potum colligere coacti fuerint: qui tamen postea semiuiui & marcidi vix in Portugalliam deuenerunt. Qui in hac insula ægroti relinquuntur, his parum commeatus vt oryza, Biscocta, oleum, & nonnihil aromatum saltem sufficitur: cum piscium & carnis necessitatem reliquâ terra fertilissima illis abunde suppeditet. Nam, vt diximus, pisces hamo, feræ manu illic ingenti numero & tamen nullo labore, capi assolent. Temperies ibi aëris tam commoda & optata est, vt ægri plerique breui tempore sanescant, rarissimi moriantur. A quoquam hominum hanc insulam inhabitari, regis interdicto vetitum est: vt nimirum eius commoditas nulli priuata sit, sed communis omnibus. In hanc olim Eremita se quispiam demittens, sub specie deuotionis, & seruandæ ædiculæ, prætextu aliquot annis ibidem moratus est. Quo tempore tot capreas ceruasq; confecit, vt quotannis vltra 500. vel 600. Coria venderet. Qua re ad regem denunciata, ille ob id in Portugalliam abductus est. Sed & aliquando ex naui quadam duo *Caffres* seu Æthiopes ex Mozambique, Iauanusque vnus cum duabus Sclauis profugi, ad saluandos sese in montes altissimos & inaccessos se reconderant. Quorum deni ex congressu liberi tot procreati sunt, vt numerarentur viginti. Qui postea vniuersam insulam permeantes, loco isti incommodi dedêre quamplurimum. Nauibus vero fors aliquibus ibidem appellentibus, illi sese ad sua diuerticula, montibus & scopulis intrusa & innexa, receperunt, quo Lusitanorum nemo eos insectari poterat, vbi, dum naues inde iterum soluerent, latebant, & sui nullum indicium præbebant. Re tamen deinde casu quodam cognita, ad illos capiendos prehendendosque valde laboratum est, quamuis frustra: cum latebris abstrusis se occulentes à nemine

Fructus.

Pisces copiosissimi.

Sal.

Inæstimabilis insulæ commoditas.

à Nullo homine habitata.

perueſtigari poſſent. Tandem tamen, ne illi & numero increſcerent, & indies damno incommodoque dando moleſtiores fierent, ad Regis ſerium mandatum diligentiſſime obſeruati & & prehenſi, in Portugalliam abducti ſunt: vt ab eo tempore præter ægrotos locus iſte nulli habitatus & cultus ſit.

Nauigantes vt ſe in inſula S. Helenæ gerant.

In hanc inſulam qui appellunt, cum in Continentem egrediuntur, quilibet ſub arbore ſibi placita ſtationem eligit, & ibidem tentorium ſuum erigit. Feris & piſcibus captandis, legendisq; ſale & fructibus, quorum ingens inibi copia, victitant. Interea vero & lineamina ſua lauando & inſolando emundant. Sed & rebus ſacris vacant, ſacram Synaxin celebrantes, & indies Miſſas cum magna deuotione, proceſſione & hymnis agentes in honorem & laudem Dei, qui ad promõtorium Bonæ Spei eos clementer ſeruarit & ad hanc inſulam feliciter deuexerit, ſed in futuram ſui memoriam quilibet etiam nomen ſuum corticibus arborum & ramorum incidit inſculpitque: adeo vt nos iſtiuſmodi characteres ab 1510. 1515. & ſic conſequentibus annis inſculptos quamplurimos inuenerimus. Sed de ſitu & conditione S. Helenæ hæc ſufficiant.

Maij 21. & ipſo S. Helenæ die, plene refectis nobis & naui à rebus neceſſariis omnibus inſtructa, ex inſula iterum ſoluere viſum eſt. Ibidem itaque relictis ægris 15. & mancipiis quibuſdam ſeu ſclauis ex naui noſtra profugis, vna ſocietate nauem ingreſſi, vela in Portugalliam dedimus. Maij 26. cum naui S. Maria ad veſperam collocuti ſumus: vt & poſtero die cum triremi ex Malacca egreſſa: & tandem cum Almirante, quę in inſulam *Aſcenſionis* recta conſequi nos iubebat.

Inſula Aſcenſionis apparentia.

Eodem die, Sclauorum noſtrorum vnus de naui in mare excidit. Ad quem redimendũ etſi nulli parceremus operi, quia tamen poſtico vento vehebamur, propterea à nobis nihil effectum eſt. *Veſperi* eius diei inſula *Aſcenſionis* nobis in conſpectum data eſt. Quam ne velis incitatioribus præterueheremur, illa præſtringentes, remis impulſis vſi ſumus. Poſteri diei, 28. Maij ſcilicet, ſummo mane inſulam circumcirca ſulcauimus, an fundus anchoris iactandis ſatis altus eſſet tentantes. Almirans enim nauis iam vniuerſa tot diſſolutionibus hiſcebat, vt de merſione metuendum omnibus eſſet.

Multi etiam apud officiarios inſtiterant, rogitantes, vt bonorum quædam pars in inſulam Aſcenſionis exponeretur, & nauis ſemiuacua in Portugalliam mitteretur: qua refecta & conſolidata, poſtea quæ ibi iam relinquerentur onera, promptius & tutius in Portugallia tum inueherentur. Sed quod iſta petitio difficultatis habere plurimum officiariis videretur: ad eam diluendam & temperandam variis artibus excogitatis, ſtatuerunt, euentum qualemcunq; experiri, & extrema in Dei ſeruatoris manum reponere. Qua in ſententia perdurantes, & tum à noſtra, tum aliis nauibus auxilium ſuppetiasq; ſibi præſtinantes, tandem tamen non ſine immenſo labore & difficultate certiſſima ſcopum ſeu metam optatam nobiſcum impetrauerunt.

Caput IV.

De inſula Aſcenſione, & eius ſitu naturaque.

Inſula Aſcenſionis ſitus & conditio.

REPERTA hæc eſt olim inſula ipſo Aſcenſionis die, vnde & nomen obtinuit. Ad aſpectum primum nonnihil S. Helena maior & diffuſior apparet, & ad auſtrum ab Æquinoctiali 8½. gradibus abeſt: à S. vero Helena 190. milliaria diſtat. In tota inſula aquam dulcem inuenire nullam eſt, vt nec virentem vllam frondem, aut ramulum. Regio valde montoſa eſt, terram rubidam promens, (Hiſpanice Almagro dictam) ſcopulis ſaxiſque quamplurimis conferta. Littora arena alba promicantia magna Piſcium copia connatantur, qua vna fere opulentia inſula S. Helenæ exuperat. Cæteroquin terra animalium aliorum valde ſterilis eſt: niſi quod propter inexhauſtam piſcium multitudinem aues quædam infinito grege ibi viſuntur degere, quæ anſerem minorem magnitudine exæquant, & turmatim ad millenas vſque cum magno & lato clamore circa malos nauium conuolitant, hominum conſpectum adeo non pauentes, vt etiam intrepide noſtris brachiis, humeriſque inſiderent. Quarum quoq; haud paucas captas iugulauimus, ſed propter piſculantem ſaporem eſitationi ineptas mox iterum abiecimus.

Piſces volantes.

Circa hanc, vt & priorem S. Helenæ inſulam, adeoque ad æquinoctialem vſq; lineam piſces volantes viſuntur quamplurimi, magnitudine halecis, quæ turmatim ad duoſve treſve cubitos extra aquam eleuati quartam circiter vnius milliaris partem prouolant: quo exacto ſpatio quod ipſis ſquamæ & alæ reſiccantur, mari rurſus aliquantulum ſe mergentes, madidi

iterum

Vera effigies et delineatio
Insulæ Ascenstio nuncupate
sitæ in altitudine 8 gradum
ad austrium lineæ
æquinoctialis
Warhaftige Conterfactur vnd
furbildung, der Insel
ASCENSION, so da
ligt vnder dem 8. grad
in Suden.
Nullius mihi terra ferax, atq; indiga potus
Piscatu dives littus et aucupio:
Tota rubere satur medijs atolor in vndis,
Qua videt austrium torida zona polum.
Hooger

iterum extolluntur & hoc ingenio omnem suum volatum conficiunt. Alternationis huius hæc causa & finis est, à consectantium & ipsis insidiantium grandiorum piscium voratu vt se eximant & tutos præstent. Quæ ipsæ tamen interdum altius iusto se prouehentes, resiccatis alis nauibus illisæ ibi decidunt, & à nauigantibus prehenduntur. Ex hac insula plerique nauigantium cursum suum ad crepidinem seu promontorium *Penedo de S. Pedro* dictum, flectunt: quod ab Ascensione 300. milliaria distat.

Iunii die quinto, lineam æquinoctialem denuo transgressis Polus Arcticus iterum in conspectum datus, vt contra oculis præreptus nostris Antarcticus est. Octauo eiusdem, cum ingradu versus septentrionem quarto versaremur, ventus nos deseruit ab austro flans, quem à promontorio ad hunc vsque locum velisequum habuimus, incipiente interim pellacia & ingruentibus pluuiis. Quibus ad 11. gradum vsque continuantibus, naues nostræ, quod per maris tranquillitatem vna procedere non possent, distractæ dissociatæque fuerunt. Haud longe post tamen iterum conuenientes, vento ab ortu & Aquilone impulsæ actæque sunt.

Iunii 23. die altitudinem promontorii *Capitis viridis* ad 16. gradus eleuati transmittentes, recta illius insulas, quarum 10. sunt, præternauigauimus: quæ ad 15. grad. apparent, & 19. grad. finiuntur A Continente Capitis viridis, insulæ illæ ad 160. milliaria in *Oceanum* excurrunt extenduntur que. His itaque traiectis mare quoddam intrauimus *De Sargasso* vocatum, quod herbis veluti prata illud consitum sit, adeo vt per herbarum obtectum ægre vnda conspiciatur, nec naues nisi cum venti impetu illud permeare queant. Herba Petroselini marini facie est. Sed ex parte tamen aliqua flauescens, grana in summitate seu bacculas quasdam vuæ crispæ forma promit intus inanes & fatuas. Lusitani vt dictū est, herbam *Sargasso* nominant, quod nasturtio aquatico (quod ipsi *Sargasso* indigetant, quod inde nomen & ipsi mari indunt) non admodum dissimilis sit. Vnde vero hæc herba emergat aut inuehatur, sententia lata non est: quoniam circa confine illud nec regio vlla nec insula (quod quidem scitur) sita est, & præter id littus Africanum vltra 400. milliaria inde disiectum est. Quod argumento est, alunde è littoribus derasum non inuehi. Sed nec ex illo fundo imitus enasci potest, cum mare illo loco quasi fundo careat. Herba hæc ex Lusitania in Indiam tendentibus ideo non occurrit, quod tum iuxta littus naues propius ferantur. Ex India vero remeantibus & necessario, & præterea loco alio nullo id apparet. A gradu, 20. apparere incipit, & ad gradum vsq; 34. Continua serie portenditur, tanta densitate & copia, vt à multis totæ insulæ reputentur, adstupendo sane prætereuntium miraculo. Frigus harum regionum tantum est, quantum apud nos hyeme nondum intensa aut glaciali; Et tamen Lusitanis id durum æstimatur: quod contra se quoque industrie tueri & munire norunt.

Caput viride 10. constans insulis.

Mare Sargasse id est herbaceum.

Vltimo Iunii altitudinem grad. 23. recta sub sole tenebamus, sub ipso Cancri tropico nauigantes: quem iam vice secunda: primo apud Insulam *S. Lorenzo*: deinde, cum promontorium Bonæ Spei à tergo reliquissemus, transcenderamus.

Iulii 2. die altitudinem *Insularum Canariarum* tenuimus, quæ ad grad. 28. & 29. sita est, & de littore Africano seu Barbatico à 30. vsque ad 80. milliaria distat. Insulas autem à dextra relictas præteriimus: in quibus, quod memorabilia multa continentur, breuiter quædam recensere operæ pretium arbitratus sum.

Caput V.

Quo Canariæ insulæ breuiter enumerantur & describuntur.

CANARIÆ insulæ numero septem sunt, olim dictæ *Fortunatæ*: ab Hispanis ita indigetatæ, à canum multitudine, quos in illis primum apertis offenderunt. Insularum vero nomina hæc sunt: *Canaria* maior, *Teneriffe*, *La Palma*, *La Gomera*, *El Hierro*, *Lanfarotte*, *Fuerte sula septem. Ventura*.

Canariæ insulæ septem.

In Teneriffe insula, mons quidam *Pico de Terraira* dictus inuenitur, qui montium omnium, quos sol videt, eminentissimus creditur, expressissime è medio etiam mari ad millia 60. conspicuus: quem nisi Iulio & Augusto mense conscendere nulli cuiquam licitum est. Cæteris enim omnibus mensibus niue obsitus est, licet in subiectis insulis locisq; finitimis aliis nullo vnquam tempore nix appareat. Ad illum conscendendum & exuperandum triduo integro opus est. Ex quo summa parte plano & æquabili, circumiacentes insulæ cœlo sereno & tranquillo existente vndiquaq; expresse despici & numerari possunt, licet illarum quædam ad 50. milliaria inde dissita sint.

Mons altissimus Pico de Terraira.

Mensibus geminis dictis adeundo monti commodis, inibi lapis sulphureus eruitur & deuehitur: vnde postmodum magna & immensa mole Hispaniæ importatur. Lapis istiusmodi à nauita quodam in Insula *Tercera* mihi commonstratus, & in memoriam rei donatus est.

Insularum harum vna, *del Hierro*, id est, de ferro dicta, memorandum quippiam continetur, quod miraculorum mundi non postremum videri merito debeat. Insula nimirum hæc cæteris sex maior quidem, solum tamen sterile, incultum & adeo aridum præfert, vt per totam illam aquæ dulcis ne guttulam quidem reperire liceat, nisi fortasse locis quibusdam ad maris littora. Quæ tamen & ipsæ scaturigines, cum ab inhabitantibus quam longissime absint, ob id illis inutiles sunt. Hunc ergo defectum in commodum hominum & animalium ibi degentium Deus Opt. Max. pro immensa sua largitate hoc modo sarcire voluit. Arbor magnitudinis mediocris in Insula dicta reperitur, cuius vim & operationis modum nemo adhuc compertum habet: cum ipsius similis nullibi in toto orbe inueniatur. Folio oblongo & tenui instar iuglandis est, perpetuo viridi & citra mutationem omnem turgido. Ipsa arbor parua quidem sed perpetua eaq; densa nebula contecta est, quę nec decrescit quidem nec augescit, sed folia arboris continenter irrigans, ei quasi materiam operi continuando administrat. Ex foliis itaque iugi generatione clara, pellucida & tenuissima aqua extillat aut exudat, quæ peluibus & crateribus ab incolis arbori suppositis, excipitur & colligitur: tanta quidem copia, vt & hominibus insularibus, & eorum pecoribus stillatitia illa, vnda vna sufficiat. De huius miraculi principio nulli incolarum quicquam scitum aut obseruatum est.

Arbor miraculosa, perennes aquas extillans.

Insula iam conspicua, iam euanida.

Ad harum insularum dextram partem ad milliaria circiter 100. aliud adhuc miraculum prostat, commemoratione & consideratione dignissimum. Insula quædam est, quam *S. Borodonem* vocant. Hæc quamplurimis visa, aliquando etiam non paucis adita & tuta, valde viridis, & ad aspectum iucunda perhibetur, & arborum & omnis generis fructuum ciborumq; feracissima, à gente quadam habitata, quæ Christum agnouit quidem, sed vnde venerit, aut quam linguam vsurpet plane incognita. In Canariis qui habitant Hispani hanc insulam repertum & perueſtigatum aliquoties se nauibus dedere, Sed certi tamen nihil de ea scisciscitari potuerunt: vt hinc diuersæ apud diuersos sententiæ emerserint. Sunt enim qui arbitrentur rem hanc meras præstigias aut fascinum esse, & certis tantum diebus horisque insulam hanc visibilem fieri. Aliis ita persuasum est, insulam hanc & exiguam simul & nubibus coopertam assiduis raro in conspectum venire, cũ & rapidissimi fluctus naues ad eam accessuras longius abstineant aut arceant. Insulam tamen istam dicto loco positam esse, vno ore omnes adfirmant, quotquot eam olim suis pedibus conculcarunt.

In Canaria vinum nobile, & saccharum optimum, & Cinnamomũ.

Canariæ insulæ valde fertiles, omniq; rerum necessariarum abundantia insignes sunt. Pascua & pecora habent lætissima, sed & frumenti genera varia & delectabilia, vini autem ibidem nati tanta bonitas & generositas est, vt & ab omnibus auide appetatur, & inde ad extera loca omnia fere exportetur. Sacchari ibidem tam larga copia confit, vt propter bonitatem vino non minus quoquouersum auehatur. Qua causa eo mercatores tum Hispanici tum Lusitanici & nationum aliarum quamplurimi negotiandi gratia commeant. Sed & in his insulis plerunq; appellunt naues omnes, quæ in Hispanicam Indiam traiiciunt, tum vt exinanitæ reficiantur, tum vt vinũ secum auehant, quod postea in India Hispanica vendant. Cinnamomi in his nulla penuria, prouentus lætissimus est. Insulæ autem dictæ hodierno tẽpore omnes ab Hispanis incoluntur, etsi autochthonũ supersint adhuc haud pauci, quos *Guanchas* nuncupant. Qui propter commercia & negociationes cum Hispanis diuturnas, & mores & ingenium eorum parte maxima imbiberunt.

Caput harum insularum *Canaria* magna est: quam & Episcopus & Inquisitio, & Iudicium Regium, & circumiacentium insularum omnium Dominatio consedit.

Iulij 6. die altitudinem graduum 32. attingentes, ventum nostrum ordinarium amisimus, & eius loco mare tranquillum nacti, plenos adhuc campos herbæ *Sargasso* mare vndiquaque operientis conspeximus. 10. eiusdem, cum vento iterum secundo spirante *Sargasso* relicto & disparente ad grad. 34. ascendissemus, mare iterum purum & vndosum tenuimus. Iulii 18. altitudinem grad. 39. ascendimus, vbi insulæ *Coruo & Tercera* cum fluuio Vlysbonam ducente sitæ sunt. Quo die quatuor pellaciis vsi sumus. Insequenti die *Coro* valde commodo prouecti, pisces volitantes vidimus quamplurimos, tres vel quatuor cubitos supra aquam oberrantes.

Insula Flores & de Corno.

Eodem vento adhuc spirante 22. Iulii circa meridiem Insulas Flores & de Coruo, sibi inuicem propinquas conspeximus. Vnde vsq; ad insulam *Terceram* milliaria 70. numerantur. His diebus multi ex naui nostra Asthmate & Colica crudeliter affligi cœperunt, cum & iter diuturnum nimis sustinuissent, & insuper cibaria corrupta ingerere coacti fuissent. Sed &

ob dul-

obdulcis aquæ defectum multi oryzam vnda marina elixare compulsi sunt: nec pauci, cum viuere putarentur, in suis cubilibus mortui & iam rigidi inuenti sunt, cum iam ante 4. vel 5. dies animam exhalassent. Toto itinere nostro ex Sclauis & aliis vltra 24. homines defuncti sunt.

Eodem die circa vesperam, cum iam è regione *Flores & Coruo* nauigaremus, ex littore ad nos excurrentes tres naues vidimus, quæ nobis metus incussêrunt non modicum. Illico enim & rectà Almirantem nostram inuadentes, & hanc & alias nobis socias tormentis vehementer concussêrunt: vt res nobis iam non obscura esset, prædones illos esse Anglicos: cum insuper & illarum quælibet summo mali fastigio vexillum infixum gereret Anglicum. Sub noctem iam à tergo nos insectabantur, interim ex corbibus assiduo ignem pro signo vsurpantes. Media nocte, clara fulgente Luna, insulam *Fayael* quam proximè præteruecti sumus. Postero die, cum insulam S. Georgii à dextra, & insulam *Gratiosam* à leua teneremus, adhuc nos persequentes Anglicæ prædatoriæ naues, concilium coegerunt: ratæq; nauium nostrarũ adhuc vnam post nos esse, vnam suarum illam expectatum & exceptum retro egerunt. Quæ cũ breui tẽpore à conspectu nostro abfuisset, momento tamen cum cæteris reconiuncta est: vbi rursus habita deliberatione, vniuersæ tres rectà nauem nostram, quæ postrema erat, impediuerunt, hoc vnum molientes, vt illam in littus compellerent. Tertia etiam vice erectis signis & tubis inflatis nauẽ nostram circumuecti, & Muscettis, vncatis, falconibusque in illum fulminantes nihil tamen obtinuere aliud, quam quod vela nostra & rudentes collidêret. Nobis interim animo valde contracto, vix caput è naui proferre tutum erat: intusq; omnia ita turbata, vt, si quando nostrorum tormentorum vnum exploderemus, ad redinstruendum illud nobis integra hora opus esset, tumultu interim, discursu, motuque integra naui miro modo perstrepente, vt de confusione & trepidatione ista ab ipsis Anglis nobis ludi fierent. Quæ dũ agerentur, cæteræ naues passis velis certatim in insulam *Terceram* festinabant, bene curatam rem arbitratæ, modo se nobis neglectis periculo exemissent. Tandem tamen cum viderent Angli, parũ se nobis oppugnandis proficere, & nos ipsos quoq; paulatim insulæ *Terceræ* propiores reddi: re infecta discedentes, animum nobis quassatum nonnihil audentiorem præstiterunt. Sed ne hic quidem omnis periculi securos nos credebamus, vsq; dum ad ipsam *Terceram* anchoris defixis, præsidii Lusitanici spem quandam conciperemus. Quo tamen & ipso loco, cum nec vllam classem, nec vel aliam leuius saltem instructam nauem Hispanicam videremus: animo de nouo ambiguo reddito, an insulares hostes vel amicos haberemus, sat certo cõperire non potuimus. Quod enim Anglici prædones tanta confidentia absque omni metu quasi ad limen istius insulæ grassarentur, suspicioni non leui nobis fuit, illam per eos ex Hispanorum manib. iterũ extritam & excussam fore. Sed & ex parte altera insulares ipsi nostro appulsu non leuiter turbati, aut perculsi erant: Anglos nimirum nos rati esse, qui tot nauibus armati insulam veniremus oppugnatũ. Angli n. illi, de quibus modo diximus, conuolutis & reconditis signis suis ponè se nobis iam comites adiunxerant. Regis itaque mandato duabus celocibus in insula pro Indicarum nauium tutatione continentur instructis, tum ad nos explorandos emissis, cum primum propius iungeremur, ab illis statim amici cogniti sumus. Quo incensu cum & Angli se esse aduerterent, impulsu rapido nos præteruecti, impressionem celerẽ in credulas illas & incautas celeres facere, easq; captas secum abducere vafre meditati sunt. Quib. tamen cum nos quater vel quinq; displosis tormentis signũ dedissemus, vt ab istis ceu hostibus sibi prouide cauerent, & ab alto ad sinum insulæ penitiorem se reciperent: Angli rem proditam sentientes, in altum mare se præcipites extulere, & cum pudore porro partẽ vtramq; infestare destituere. Successu itaq; hoc paulo cordatiores facti, postquã cum celocibus dictis iam otiosius colloqueremur: intelleximus, non solũ Hispanicam classẽ ab Anglis nuper dissipatam, & misera strage fusam, adeoq; ad portam vsq; Lisbonensem Hispanos insectatione rapida cæsos esse, verũ etiam propter metuendam illam nauiũ & militũ vim, quam Capitaneus *Dracus* ad inuadendam & expugnandam *Tercerã* collegisse diceretur, vniuersos insulares iam in armis esse. Regis itaq; nomine nobis denunciari, vt cum Lysbonã intrare non nisi cum euidenti periculo possemus, interea in Tercera præsidiarii in anchoris permaneremus, dum Regis denuntiatione de alio agendo doceremur. Quod mandatum, etsi nouo nobis & nunquã sperato terrori esset: quod tamen Regio nomine fieret: & nobis præterea ipsis compertum esset, Capitaneum quendam *Mycord*, seu Baronem *Cumberlanum* quotidie instructissimis nauib. circa insulam illam prædari: stationem tenere, & fixis anchoris regis nouissimum mandatum præstolari omnino coacti sumus. Nauium nostrarum numero sex fuerant: quarum 5. ex orientali India, vna ex Malacca soluerant.

Anglica naues prædatoriæ.

Insula Fayael.

Angli nauem nostram oppugnant.

Anglorum molimen.

Dracus Terceram inuadere satagit.

Hæ vniuersæ inibi ad ciuitatẽ quandam, *Angram* dictã, anchoris figebantur. Interea 3.

vel 4. ad Regem Carauellis missis, aduentum nostrum, ipsi definiri curauimus. Quæ dum agerentur, mora ibi tracta nullo ærumnarum & calamitatum periculo non exerciti fumus. Et 4. Augusti die cum primis: quo notus derepente surrexit tam impetuosus & violentus, vt horrisono fragore inusitataq; turbinum colluctantium rabie naues vniuersas Angræ muris illisum iri viderentur. Cui malo & hoc accessorium erat, quod sub idem tempus, & officiarii omnes, & homines cæteri plerique, vix Sclauis aliquot in naui relictis, in littus egressi essent. Fremitu itaque isto glisciente, cum & campanis & tormentis elisis ad suppetias nauibus ferendas signum daretur: & nec qui in littore erant, ad naues propter turbinum colluctationē penetrare, nec in naui qui erant, littus sui saluandi gratia attingere possent: accidit, vt naui *Malaccana* præ cæteris tempestatis vorticibus correpta (cum iam anchorarum rudentes, antennæ, vela, mali, & omnia maris firmamenta confracta & comminuta essent) crepidinibus & scopulis illisa creparet, & cum omni onere subsideret. Quod miserandum fatum cæteras ex ordine naues vniuersas quoque attigisset, nisi insperato venti iterum desæuiissent, & mare redditum tranquillius esset.

Malaccana naus mergitur.

Cum naui itaque ista, cæterarum omnium ditissima & instructissima, bonorum merciumque tam grandis copia pessum iuit, vt existimationem vere excederet. Iam ergo hac recens clade accepta pensitata, & pendendi insuper vectigalis iniquitatibus trutinatis, adeoq; tum loci ipsius, tum cæterarum rerum omnium difficultatibus æstimatis, officiarii cum insulæ curatore coacto consilio, quid porro fieri deberet, deliberare cœperunt. Nam & Regis responsum expectare, longinquum videbatur: & per moram longiorem, non solum nauibus cæteris quoque interitus metuebatur, verum etiam serioris anni inclementia nauigationem vniuersam, quæ iam triennium totum durasset, impeditum iri censebatur. Regis itaque non expectata responsione decretum est, vt naues bona fortuna vniuersæ inde soluerent, & recta Vlysbonam impellerent. Ergo ab omnibus necessariis instructi, nauem haud cunctanter ingressi sunt, & cursum suum rectà Vlysbonam versus direxerunt. Ego interim, cum à Factore nauis *Malaccanæ* perditæ, meo admodum familiari rogatus essem, vt ad etipiendas adhuc merces aliquas in Tercera apud se subsisterem, rebus meis aliis demandatis, hac vice post classem hanc relictus fueram.

August. 30. naues hæ simul & semel vniuersæ in *Terceram* repulsæ sunt: quod perpetuis aduersis ventis vsæ insuper etiam aquæ potabilis summam penuriam sustinuissent. Pridie eius diei Capitaneus *My Cord* cum sex aut septem Carauallis prædabundus *Terceram* præteruectus erat. Qui tamen, cum naues nostræ redirent, magna ipsarum fortuna iam iterum longius abscesserat. Illæ itaque viam de nouo meditantes, postquam ad præsidium sui adhuc 400. Hispanos, ex Terceta nauibus impositos fuissent, vento tandem secundo nauigantes vndecim diebus cum magno gaudio & triumpho ad Vlysbonæ terminos appulerunt, quam si in via vnum adhuc diem protulissent absque dubio à Capitaneo *Draco*, cum 40. liburnicis & Carauellis prope *Cascays* inuecto, vniuersæ captæ fuissent.

Fortuna nauium Lisbona appellentium.

Conclusio.

Ex qua nostra historia iam abunde satis intelligi potest, quam diuturnæ & periculosæ nauigationes pleræq; sint, nec vllius alterius, quam vnius Dei benigni gratia & ope ad optatam metam deduci possint. Quam itaque iam claudere, & aliò nos conuertere libeat.

Caput VI.

Insularum Azores siue Flaminiarum topographia.

Azores septem olim insulæ, nūc hodie nouem numerantur.

INSVLARVM *Azores* siue *Flaminiarum* septem sunt: *Tercera, S. Michael, S. Maria, S. George, Gratiosa, Pico & Fayael.* Quibus accedunt aliæ geminæ, *Flores & Coruo*: quæ quidē olim inter *Azores* non numeratæ, hodie tamen eidem dominio subsunt: ita vt vniuersæ iam nouem statuantur. *Azores* ab Accipitribus seu nisis, qui primo inuentionis tempore magno ibi numero visebantur, dicuntur. Flaminiæ quoque nuncupantur à Flaminiis seu Belgis, qui primi insulam *Fayael* incoluerunt, quorum adhuc hodie certæ familiæ inibi illustres sunt, Belgarum ingenium, mores, & consuetudinem apprime præsentantes. Hac in insula riuus seu fluuius quidam, *la ribera des tiamencos* dictus, celebris est, ad quem olim Belgæ considentes, etiam hodie cum suis posteris habitant. Harum insularum caput est, *Tercera, de Ieſus Chriſtus de Tercera* dicta, quæ 15. vel 16. milliaria fere magna est. Terra ipsa montosa & scopulosa, quamplurimis locis penitus inaccessa est: tota aliàs crepidinibus velut quibusdam muris vallata, vbi ad quamlibet nauium stationem vna quoque ad tutamentum castellum quoddam extructum est. Per vniuersas insulas tutus contra prædones portus haud quisquam alius est, quā qui ad

Azores vnde dictæ.

Flaminiæ vnde dictæ.

Tercera siue Ieſus Chriſtus.

vrbem

RPJCB

A NA ILHA DE

Malacc
naus m
tur.

Fortun
uium I
appelle

Conclu

Azores
olim in
nũc ho
uemnu
rantur
Azore.
dicta.
Flamii
de dicta

Tercer
Ieſus C
ſtus.

S Lazaro

vrbem primariam Angram situs est: qui quod ad patentis oris seu dimidiæ Lunæ similitudinem hiscat, à Lusitanis Angra dictus est: quod nomen & ipsi ciuitati dein accommodatũ est. Hæc ad alterum latus duos altissimos montes ad formam brachiorum extensorum recuruatos habet, *Bresyl* vocitatos, qui in patentem Oceanum late porrecti, ciuitatem à Continenti quasi conuulsam aut præcisam repræsentant. Montes prædicti fastigiis in aëra tantis efferuntur, vt cœlo sereno ad 10. 12. & 15. milliaria in altum mare prospectus penetrare possit: in quorum verticibus duæ ex lapide columnæ extructæ videntur, ad quas ordinarius quidam perpetuas excubias agens naues quascunq; mare sulcantes notat, & illarum indicium insulanis facit. Quoties enim cumq; numero naues ex India Hispanica, *Brasilia, Capite viridi, Guinea*, & India Lusitanica aliisque huius situs locis aduentantes videt, tot pari numero vexilla seu signa columnæ illi, quæ Occidentem spectat, defigit. Pari ratione & altera columna Oriẽtem versus sita, naues ex Lusitania aut orientalib. locis aliis approximantes, prodit. Quod si vero vno comitatu naues quinquennarium numerum excedunt: tum vexillum vnicum, sed grandius profertur. Columnæ hæ propter dictorum montium sublimitatem toti ciuitati in prospectu sunt: nec ad insulam nauis vlla appropinquare potest, quin illico vniuersæ ciuitati & insulæ his signis prodatur. Sed excubiæ tales non in his solum montibus assiduo fiunt: verum etiam in angulis & collibus cæteris totiq; insulæ instituuntur. Indicio ergo aliquo facto, insulæ gubernator cum cæteris officiariis in concilium actus, maturo de agendis deliberat, & necessitatibus omnibus diligenter prospicit.

Presyl mons Tercenæ.

Columnæ & excubiæ montis Tercerę.

Inferius ad *Bresyl* montis radices castellum quoddam seu propugnaculum in maris extremo angulo desitum est, quod è regione sibi oppositum aliud simile habet. His itaq; quasi terminis quibusdam clauditur & defenditur accessus seu introitus portus, ita vt sine horum permissu nulli nauium aut stationem illam occupare, aut ex illa egredi liceat. Et hoc loco princeps ciuitas Angra extructa est: quæ vt totius insulæ Terceræ, sic finitimarum omnium caput & firmamentum est, & præterea sedes etiam Episcopatus, & forum iudiciale omnium Azores insularum. Ad trium milliarum ab Angra interuallum versus occidentẽ ciuitas quoque alia sita est, *Villa de Praya* dicta, quæ nauium malefida statio negotiationibus haud adeo celebris habetur: etsi ad illam aduersa tempestate paucæ interdum naues actæ impellantur, ab Angra aberrantes. Coactæ ergo ibi merces suas exponunt, quæ inde postmodum in Angram transferri solent. Ipsa aliàs ciuitas muris cincta sat firmis, populo tamen haud frequenti abundat: qui agriculturæ fere ob terræ bonitatem & feracitatem dediti sunt. Frumẽtum itaq; & vinum magna copia colligunt: sed hoc infirmum & nullam ætatem ferens, tenue, & ob id transuectioni minime commodum, sed solis inquilinis pauperioribus potabile. Cæteri enim inibi qui ditiores sunt, ex Madota & Canaria illata vina nobiliora bibere consolent. Carnis, volucrũ, piscium & animantium cæterarum nullam inopiam sentiunt, quæ ipsis ad commeatum quotidianũ abunde satis sunt. Oleum tamen nariuum non habent, sed ex Portugallia illud expetunt. Salẽ, ollas, lebetes, vasa fictilia, calcẽ, & q̃ huius generis cætera sunt, hæc omnia aliunde importari sueuerunt. Ex fructibus autem persica cumprimis copiosissima, & ad miraculum vsq; genera varia habent, interim cerasis, prunis, nucibus, auellanis, castaneis nõ ad modum copiosis. Herbarum & fruticum sua quoq; ratio pro loco est. Et planta illic peculiaris quædam nascitur, quæ radicem raphano similiter deorsum in terram agit, foliis tamen vitem fere referentibus, quæ sparsim quasi quibusdã pediculis sese humo diffundunt, fructum tandem (*Batatas* dicunt) valde sapido proturgẽte magnitudine fere pomi. Quia etsi propter magnam copiam non magni æstimetur pretii, insulanis tamen ad victum quotidianum valde commodus est. In Portugallia ille dignitatis multo maioris est, quo interdum illatus, magnatibus præsentiæ haud vulgari est.

Angra Terceræ vrbs primaria.

Villa de Praya.

Alphita quæ in illa regione.

Persica in Angra vberrima.

Batatas fructus in Angra.

Sed & planta ibi alia ad modum frumenti seritur, ad cuius radices granula rotunda magnitudine pisi protuberant, pistaciorum saporem referentia. Qui cibus valde suauis, & exoticis aliis desideratissimus, domi tamen propter copiam vilior habitus porcis in saginam colligitur, *Iunsa* dictus.

Porci iunsa saginantur.

Porro in syluis & solitudinibus insulæ sponte sua planta etiam alia prouenit, quæ altitudinem stantis viri æquans, sine vllo fructu emergit. Radix autem geminos compressos pugnos appendens, comam flauescentem ad viuum visui, tactui vero mollissimum sericum offert: quam incolæ pennarum seu plumarum loco culcitris ad parandos lectos indunt. Cuius filamenta textoribus industriis tentaturis in telam accommoda fore, haud absurde credi queat.

Radix filamẽtosa, sericea.

Victum vero insulani maxima parte ex venditione *pastelli* (planta ea est, tinctoribus ad colorandas lanas apprime optata) corrogant: quam magno numero collectã Anglis, Scotis, Gallis vendunt, aut cum mercibus aliis permutant.

Pastelus, herba tinctoria.

Terra aliàs ipsa ferarum & volucrum valde sterilis est, si paucas saltem exceperis, & inter has potissimum Canarias, quæ aliquot myriadibus volitantes visuntur. Quibus obiid captandis & quoquo vertsum disportandis aucupes quam plurimi sibi victum parant.

Canariæ aues.

Coturnices.

Gallinæ Indicæ.

Cuniculi.

Coturnicum (quas ibi *Cordonyssas* vocant) ibi indicta abundantia est, ita vt cicurum, vt domesticas nostras gallinas æmulentur. Nec minus Gallopauonum vbertas maxima est. Ferarum cęterarum penuria vicissim grandis est, solis cuniculis magno numero abundantibus. Lepores, cerui, perdices ibi tenui numero reperiuntur: pisces contra & varii & copiosissimi, palato pleriq; sapidissimi: qui æstiuo tempore potissimum capiuntur, cum hyeme mare piscatoribus intractabile sit. Mensibus namq; Ianuario, Februario, Martio, Aprili, & Septemb. plerumq; venti, turbines, imbres, procellæq; Oceanum infestant: reliquis fere placidum & serenum. Montosa & desolata terra, syluis & dumetis exasperata, fere tota inuia est: scopulis & rupibus adeo horrida, & prærupta, vt lapidum acumina viatorum & calcei, & pedes sępius conscindantur & perfodiantur. Nihilominus tamen vitibus vndiquaq; numerosissimis consita, quæ radices suas in medios hiatus seu saxorum rimas immittunt, quibus succum proliciunt sibi necessarium. Sed & hoc admiratione ibi dignissimum est, quod in petræis istis recessibus vites multo lætius & turgentius se proferunt, quàm in planitie, molliore & rariore, qua plerunq; fatæ omnes extinguuntur, nec ad frugem peruenire queunt. Cætera terra, quę plana & ferax est, vt plurimum frumento & *Pastelo* conseritur: quorum illud tanta copia & fœnore prouenit, vt extraneo huius generis commeatu nullo ipsis opus sit, & quotannis insuper 14. militũ Hispanorum signa natiuo illo ali & sustentari possint. Supradictis & hoc mirabile accedit, quod nec frumentum, nec reliqua terræ nascentia vltra annum vnicum durant, sed eo exacto statim putiscunt & exolescunt. Quod nec ipsum tamen tempus attingere posset, nisi quatuor vel quinq; mensis foueis subterraneis antè defossum & recondirum, ista quasi præparatione ad durationem hanc promoueretur. In colarum enim quilibet à messe illico tributum frumentum suum foueæ singulari, communi loco & via regia ex ordine in hunc vsum factæ indit, quam superiecto pauco stramine postea terra superinstrata quasi sepelit, & circa natiuitatis festum tandem inde eximit: tam plerunque sanum & integrum, vt nec situm nec corruptionem aliam vllã redoleat. Quẽ defodiendi frumenti modum nisi colerent, vltra mẽses quatuor id incorruptum vix vlla arte seruarent alia. Exemptum tandem, capsis & cistis in hoc extructis asseruant: quod dein totõ anno etiã non ventilatũ recens & laudabile persistit.

Vites super meris rupibus.

Frumentum non vltra annum durans.

Foueæ ad præparandum frumentum.

Ex omnibus iumentis officia & operas bonm experiuntur certissimas & fidelissimas: quos tanta proceritate & pulchritudine inibi natos habent, & alunt, vt vastiores vniuerso orbe reperiri haud credi possit. Cornibus præsertim nobiles sunt, vnoquouis insuper peculiari dato nomine non secus ac homines internoscendo. Etlicet vno prato pabulabundi simul milleni oberrent: quemcunq; tamen ex omni grege illo, suo discreto nomine dominus appellet, aut euocet, dicto citius ad vocantis heri locum seu statum se proripit.

Boues in Cánaria vasti & optimi.

Boues, vt homines, indiuidua i nomine initiati.

Solum multis spelúncis & cauernis excauatum esse, ex eo augurari est, quod & pedibus violenter pulsum ad modum collæ seu fornicis resonat: & terræmotibus præterea frequentibus concutitur. Sed & igniuomi montes olim in plerisq; his insulis pauci inuenti sunt: sicut & in Tercera & S. Michaele adhuc hodie aliqui campi Vulcanios fumos eructãt, circa quorum fauces terra otbiculatim plerunq; exusta videtur. Sed & scaturigines fontesque quidam tam feruidi reperiuntur, vt ad eos non secus ac ad focum ouum elixari possit.

Montes igniuomi.

Fontes feruidi.

In *Tercera* loco quodam, *Cualua* dicto, & ab Angra tria milliaria distante, fons quidam eius proprietatis & virtutis est, vt omnia vel illapsa casu, vel arbitrio hominum iniecta, progressu temporis in solidissimum lapidem seu saxum commutet. Cuius miraculi documentum mihi ipsi accipere licuit ex arbore quadam huic fonti contigua: cuius quæ radices aut trunci pars aqua ista alluebatur, ad æris vsq; solidit atem indurterat. Quæ vero alterius lateris partes à contactu aquæ immunes erant, purè putè verum lignum adhuc præsentabant. Cedri hac in insula tanta abundantia est, ex ea vt scaphas, currus, rhedas, seu bigas, & huius generis alia omnia opera extruant: nec ad fouendum ignem quotidianũ alio quam hoc ligno vtantur: ita vt propter opulentissimum eius prouentum lignum nullum abiectiore statu & loco sit. Sed & aliud lignum, *Sanguinho* dictum, totum rubeum & cruentulum: & item aliud, ad cretæ candorem niueum: & iterum aliud totum aureum & flauum, terra illa profert, nullius artis, sed solius naturæ miraculo ista varietate artificiosissime distincta. Qua occasione factũ est, vt lignarii opifices quamplurimi inibi consederint, qui pulcherrimis operibus, vt abacis, repositoriis, capsis cistisque, & huius generis aliis parandis occupati sunt: quæ postea magno vendita pretio in Pottugalliam auehuntur, & ibi tum propter generositatem materiæ, tum operis artificium & nobilitatẽ magni æstimantur. In Pico insula, quæ 12. milliaria à Tercera

Fons lignorum lapidificus.

Ex cedro, currus, naues, foci.

Lignum pretiosissimum rubrum, albũ, flauum.

Vtensilia ex dictis elegantissima.

dissita

dissita est, lignum quoque aliud *Teixo* dictum, valde pretiosum & nobile nascitur, quod propter præstantiam suam, nisi regis & officiariorum eius permissu nulli in vsum suppeditatur: adeo durum, vt ferrum æquet: quod instrumentis fabrefactum: interius coccinum vndulatum expressissime refert: quod tandem, quo vsu attritius fit, splendidius indies effulget: vt æstimationis haud immerito sit maximæ. *Teixo lignum nobile.*

Vniuersæ hæ quidem insulæ à Lusitanis colonis habitantur: Hispanis tamen militibus & gubernatoribus post Lusitanorum seditionem illis impositis, qui præsidio suo omnia castella occuparunt & moderantur, Lusitanis ipsis à cætero sumptu interim quidem liberis. Hispani enim tam seuera disciplina ibi coercentur, vt militum ne vni quidem absque præimpetrata venia vrbem vel vno pede egredi liceat: quod in causa est, cur secura via per omnem insulã tam noctu quã interdiu, etiam sine comitatu vllo, meare & negotiari quilibet possit. Sed & peregrinis cæteris per Lusitanorum cautionem peruagari insulas nullo modo licitum est: ita vel nudo peregrinantium aspectui metuunt. Quas ob id peruidere, & peragrando singulas lustrare, nec mihi concessum fuisset, nisi Gubernatoris bona pace & subministratis ab eode equis circumire illas, me Lusitani vidissent. Spem enim sibi de me Gubernator fecerat, fore, vt vniuersas insulas illas, & situm naturamq; singularum depingerem: cuius operis ideã ipse regi transmittere iamdudum satagebat. Quod officium cum illi ex causa denegarem: ne tamen in ipsius gratiam nihil velle viderer, vrbem Angram, cum portubus omnibus, & eiusdem castellis, aggeribus, & stationibus viua effigie depictam illi nuncupaui: cuius imaginem Regi postmodum donatam ille misit, & me ob hoc meritum summo fauore complexus est. Sed iam ad institutum nostrũ reuertamur. Insularũ harum aër admodũ salubris est incolæq; vix paucis aliquot morbis tentari solent. Quorum vnus ipsis *Oax*, id est, paralysis dicitur, quo tacti plerunque, vel toto corpore, vel ex altero latere, vel vno saltem membro resolui solent. Sic hic tamen non nisi sparsim aliquos affligit. Alterum morbum *Osange*, id est, sanguinem nuncupant, qui momento quasi inuadens, vel faciem, vel reliquum corpus in tumorem sanguinis modo rubicundum attollit. Quem ob id illi merum sanguinem & putant, & dicunt. Horum morborum, qui ipsos præcipue infestant, causam putant, aërem cum madore aliquo supra modum ventosum: quod insula vniuersa crebris turbinibus & tempestatibus obiecta sit. Tam valido enim ventorum impetu assiduo concutitur & perflatur, vt & ferrum & lapides illorum vehementia ambedantur, & velut in puluerem comminuantur. Cuius rei euidens equidem ipse documentum hausi ex crate ferrea regii telonii feneſtris. Præterea, cuius crassities, cum brachium soliдum adæquasset, locis aliquot ita profunde ambesa à me visa est, vt ad tenuitatem straminei fili accesserit. Idem & lapidibus euenisse visum est: cum tamen isto tempore domus dicta non vltra sex septemque annos stetisset. *Coloni insularum qui.* *Contrafactura vrbis Angra.* *Paralysis Tercera.* *Endemia.* *Erysypelas.* *Veti tam validi, vt ferrũ & saxa minuant.*

Præter dictas geminas ciuitates vici seu pagi quoque haud pauci in insula inueniuntur, vt *S. Sebastian*, *S. Barboran*, *Altares*, *Gulaua*, villa noua, cum reliquis plurimis: vt præter solitudines & deserta locis plerisque habitatissima sit. Magna ex parte incolæ ex negotiatione pastelli (vt diximus) victum quærunt, vt qui aut serendo eo aut vendendo operantur. Cætera vero promiscua turba victum & quæstum faciunt ex nauibus illis, quæ ex vtraque India, Brasilia, capite viridi, Guinea, & finitimis aliis locis ibi appellunt, in Terceram insulam commeatus potissimum renouandi & restaurandi causa ingressæ. Quo fit, vt nauibus quibusdam ibi obseruatis, incolæ illico sua omnia mercimonia eò conuehant, & volentibus exteris venundent. *Pagi Tercera.*

Ad australem Terceræ partem milliaribus 28. inde insula S. Michael distat, quæ 20. fere milliaria lata ciuitatibus & vicis Lusitanicis tota referta est, eiusdem prope aeris & conditionis cum Tercera: quarum primaria *Punta del Gada* dicta, commercio Anglorum, Scotorum, Gallorumq; Tercera multo frequentatior, quod ibi Pastelus longe vberius proueniat, quam vel in Tercera vel adiunctis reliquis insulis omnibus: cũ in ista quotãnis pasteli vltra 20000. quintalia parentur & colligantur. Agris frumentiferis adeo abundat, vt ex sola hac interdum cæteræ omnes insulæ commode alantur. Portum aut receptum tutum nullum habet, nauiumque statio in aperto mari agitur. Præsidiumque in Tercera adhuc multo ignauius habent. Interim tamen nec Castellanorum iugo, aut arbitrio subditi sunt. Ad quemuis ventum parati, quolibet, libere in mare patulum excurrere possunt, quod Terceræ incolis negatum est. Qua causa quoq; extraneæ naues ibi diuertere, quam alibi, malunt cum angustiis nullis opprimi, nec præter suum animum quoquam alio impelli possint. At tutamen tamen vrbis *Punta del Gada* militum Hispanorum signum vnum præsto est. *S. Michael insula.*

Ab insula hac porro versus Austrum insula S. Maria sita, 10. vel 12. milliaribus in circuitu clauditur, nulla negotiatione insignis, nisi quod ibi insulani cæteri argillam effossam *Ins. S. Mariæ.*

mercari sueuerunt. Et licet *Pasteli* ferax non sit, tamen cibariorum & commeatus necessarii cæteri quam Tercera stelirior non est. A Lusitanis vndiquaq; habitata, Hispanis tamen militibus grauata non est, quod vt Tercera montibus, saxis & scopulis à natura munita, inquilinorum præsidio sat tuta sit. Quo tempore equidem in Tercera morabar, Capitaneus *My Cord in Comberland* in hanc insulam aquatum & cibatum venerat. Sed ab incolis tamen prohibitus, adeoq; cum multis ipse quoque vulneratus, re infecta fugam arripuit.

Ins. Gratiosa. Intra Septentrionem & ortum à Tercera septem octove milliaribus disiecta, parua insula *Gratiosa* sita est, cuius ambitus 5. vel 6. milliarium, locum commodum & delectabilem pandit. Hæc fructibus varii generis opulenta ad victum sibi ipsi sufficit, nec aliis negotiationibus occupata est. A Lusitanis colitur & habitatur, militibus propter compendium sumptuum faciendum nihil custodita. Ad hanc insulam, cum in Tercera morabar, Capitaneus My Cord in Cumberland appellens aliquando, & cum octonis saltem virisin Continentem egressus, ab incolis aliquot pecora, gallinas, & aquam rogauit. Quæ cum à sollicitatis bona cum gratia accepisset, nihil damni porro ipsis intentauit, sed propter probitatem hanc & comitatem ab inquilinis oppido laudatus abiit.

Ins. Georgie. *S. Iorgie* insula à Tercera octonis nouenisve milliaribus absita, in longitudinem 12. milliarium porrigitur, sed angusta tamen & contracta latitudinem vix 2. vel 3. milliarium habet. Cliuosa & montosa est, præter Pastelum nullius quoque commercii, qui tamen & ipse copia ibi nascitur non admodum magna. Re pecuaria incolæ vt plurimum victum parant, vt & agricultura: pecudesque suas iam grandiores & saginatas in Terceram agunt, quas ibi in publico vendunt. Sed & Cedrus ibi abunde prouenit cum lignis nobilibus & aliis, quæ cæsa Terceram, vbi arcularii hac de causa numerosi consederunt, omnia conuehuntur.

Ins. Fayael. Ab hac septem à *S. Georgie* insula milliaribus *Fayael* sita est, cuius circuitus 17. vel 18. milliaribus clauditur, rebus ad victum spectantibus, abunde felix: vt inde commeatus permultum nauibus in Terceram deportari soleant. Sed & pastelum inde Angliæ naues plerunque auehunt. Apud ciuitatem, *Villaporta* dictam statio nauium primaria est: an arx seu castellum adiacet momenti non adeo magni, nec etiam ad vim vllam sustinendam idoneum. Cum enim aliquando inquilini arbitrarentur, ad defendendam insulam se ipsos satis validos esse milites præsidiarios inde eduxerunt & dimiserunt, quod & locus & victus deficere ipsis viderentur. Ex insula Gratiosa ergo cum Capitaneus *My Cord* illam inuaderet, primò quidem ad reprimendum ipsum animum & vires collegerunt insulani. Paulo post tamen animis ipsorum in contraria actis, cum resistendi porro nullum modum assererent, ipse Capitaneus, insulam occupans castellum diruit & vastauit, & tormenta ibi inuenta mari mersit, paucasq; Caruellas secum è statione abduxit. Qua re à rege cognita, primatibus aliquot capite plexis ex *Tercera* nouos milites eo iterum induxit, qui insulam tuerentur, & reædificatum castellum præsidio certiore defenderent.

Villaporta.

Belgæ Fayael incolunt. Incolæ *Fayael* plerique ortu primo Belgæ sunt: lingua tamen Lusitanica vtuntur, quam longi temporis assuetudine sibi familiarem reddiderunt.

Ab *Fayael* tribus, à *S. Georgie* quatuor, à *Tercera* vero duodecim milliaribus insula *Pico* sita, longitudinem 15. milliaria habet, à monte excellentissimo ita dicta: quem arbitrantur plerique *Pico* monte in Canaria multo sublimiorem. Cœlo sereno iste mons in Tercera adeo expresse conspicitur, vt vix ad stadia aliquot distare videatur, cum interim vltra 25. milliaribus absit. Caput seu vertex montis longe vltra nubes exporrigitur, ita, vt stantibus desuper infrà illæ subesse liquido videantur. A quo monte ob id insula valde celebris & late famosa est, & insuper rerum necessariarum omnium ferax, commeatu ministrando insula *Fayael* non est inferior. Sed & varii generis ligna præstantissima promit eadem, & maxime lignum *Feixo*. Vnde propter vbertatem summam multæ Caruellæ nauesque aliæ minores assiduo exstrui solent. Incolis frequentata est satis numerosis, qui pecuaria re & agricultu vitequæ plantanda victum parant. Nam & vinum in hac vbertim prouenit, & bonitate cæteras insulas omnes exuperat. Aurantia fert eadem sapidissima & suauissima, vt in Lusitania eadem in pretio maximo habeantur, adeoque singularis honorarii loco primoribus præsententur.

Sed cum *Angra* Terceræ insulæ ciuitas primaria & reliquarum quasi regina quæpiam sit: eius imaginem lectori communicatam ob id volumus, qua omnes eius plateæ, propugnacula, portus cum adiuncto monte Bresyl, vbi excubias assiduas fieri diximus, quasi typo quodam oculis proponuntur.

Caput

Caput VII.

De Insulis Coruo & Flores.

A Tercera versus Occidentem ad insulam vsque *Flores* milliaria 70. numerantur: quæ ipsa 7. milliaria magna patet, & à Lusitanis habitatur, præter Pastelum nulla negotiatione celebris est: at armentis tamen pecoribusque aliis abundat. Regio ipsa patens omnibus accessa est, tum Anglis, tum extraneis aliis. Incolæ enim viribus minores sunt, quam vt impellentes arcere possint. Ab hac insula versus Aquilonem milliari vno distat *Coruo* insula, exigua & angusta vix tria milliaria lata, quæ & ipsa à Lusitanis habitatur. Inter quam & *Flores* Angli plerumque in insidiis se continentes, naues aduentantes operiuntur. Qua causa in confinio habitantibus nihil fere tutum est, sed rapinis omnia prostant. Sed de *Azoris* insulis hæc propter sciendi cupidos dicta sufficiant. *Coruo & Flores insulæ.*

Caput VIII.

Memorabilia quædam, quæ meæ in Tercera commorationis tempore gesta sunt.

Octobris 2. die Anno 1589. in Terceræ Campo haud procul à *Villa da Prajia* duæ personæ fulmine tactæ & confectæ sunt. Eiusdem die 19. in Tercera 14. naues Hispanicæ ex India appulerunt, Cochenilla, velleribus, auro, argento, gemmisque oneratæ. Quarum, cum primum soluerent, vno comitatu 50. fuerant. Sed iuxta Hauanam 11. mersis & absorptis, cæteræ procellis turbatæ & disiectæ sunt. Postero die harum nauium adhuc vna cum Terceræ appropinquaret, obuia naui prædatoria Anglica tribus saltem Falconettis armata, inuasa est. Etsi vero Hispanica tormenta 12. haberent, nihilominus tamen nobis ex insula prospectantibus & attendentibus dubio Marte diu illæ colluctatæ sunt. Quod cum insulæ Gubernator videret, scaphis binis illico sclopetariis refertas in illorum auxilium emisit. Qui tamen priusquam propius aduenissent, Angli nauem Hispanicam iam dum tormentis suis adeo concusserant, vt plenis velis ea sub aspectum nostrum tota subsideret & mergeretur, nec bonorum quicquam inde redimeretur. Æstimabatur ea pretio 200000. Ducatorum: quæ opes vniuersæ misere perierè, nec Anglis ipsis victoribus obtigêre. Attamen illi ex subsidente naui homines circiter 30. exemptos suæ naui imposuere, quos saluaturi in littus euehebant, & recta altum mare repetebant. Cæteri vniuersi vna cum naue submersi sunt, quorum vltra 50. fuerant, & in his multæ mulieres & monachi, quos Angli cum eripere possent, ex causa tamen detectauerant. *Duo fulmine icti.* *Angli nauem 200000. Ducatus æstimatam mergunt.*

Octobri 27. dictæ 14. naues Tercera iterum soluerunt, *Sebiliam* versus nauigantes, postquam necessariis omnibus sese instruxissent. Quæ tamen, cum iam littus Hispanicum fere attigissent, ab Anglis insidiantibus obrutæ, captæque vniuersæ (binis exceptis saltem, quæ se eripuerant) in Angliam missæ sunt. Circa tempus istud Capitaneus Mij *Cord* cum Regia naui & sex aliis illas omnes insulas peruagabatur, & Angræ stationi aliquoties ita prope admouebatur, vt & omnes in nauibus facile noscerentur, & sclopetis ex castello, si libitum fuisset, commode ferirí possent. Quibus locis cum Mij Cord integros binos menses prædando & insidiando consumpsisset, quicquid nauium bonorumque cœperat, illico in Angliam amandauit & insulas hoc pacto grandi terrore concussit. Triduo vel quatriduo post, quam Mij Cord ex insula Faijael abiisset, inibi naues Indicæ sex appulerunt, quarum præfectus *Iuan Diriues*, cum in insula auri argentique 40. milliones exonerasset, naues commeatu & necessariis aliis festinanter prouidens, ne fors longiore mora ab Anglis oberrantibus prehenderentur, littore trepidabundus illico soluit, & bono prosperoque vento in *S. Lucas* insula appulit, vt eius Angli ne vestigium quidem olfecerint. *Angli naues aliquot capiunt.* *Auri 40. milliones Anglis praerepta.*

Mense Nouembri *Terceram* naues duæ magnæ ingressæ sunt, quarum vna Almirans, altera *Vice* Almirans istius classis fuerat, quam auro argentoque oneratam paulo ante tempestatis iniuria disiectam dissipatamque diximus. Hæ binæ ærumnis infinitis exercitæ, variisque turbinum erroribus actæ, nullo præsidio alio, quam nauteam exigendo sese iam seruauerant, millies Anglicarum nauium occursum sibi imprecantes, vt hoc modo saltem vitam tenerent, & in illorum manus bona omnia vltro citroque deponerent. Et licet eodem ipso tempore Capitaneus Mij Cord in confinio illo quoquouersum peruagaretur, nihilo tamen minus

eorum conſpectum nunquam attigit: dum tandem illæ inhauſtis laboribus exantlatis portum ſeu ſtationem Angræ tenerent. Ibi ergo onere ſuo alleuiatæ feſtinatione maxima ſunt.

Hæ naues quinque milliones Argenti, in fruſta 8. vel 10. pondo diſtributi aduexerant: vt vniuerſum littus orbibus argenteis, ciſtisque monetis Regalibus 18. bazzorum confertis quaſi contectum eſſet. Millio vero quæuis decies centum millionis ducatis æſtimabatur: ad quam tamen ſummam vna allatæ margaritæ, aurum, & gemmæ aliæ non connumerabantur. Huius claſſis Almirans *Aluarez Floresde Quimones* morbo Neapolitano decumbens grauiter, & ob id in littus è naui exportatus, à Regia Maieſtate datas literas oſtendebat, quibus vniuerſi Oceani, nauium omnium, omnium inſularum & terrarum, ad quas appulſurus eſſet, ſummus præfectus ſeu Capitaneus conſtitueretur. Qua cauſa à Terceræ Gubernatore quoq; honorificentiſſime exceptus erat. Hi itaque collatis conſiliis decreuerunt, vt vacuæ naues illæ, militibus præſidiariis munitæ ex Tercera aut Vlysbonam aut Sebiliam recta pergerent, Regique ſtatum omnem panderent, curarentque, vt primo quouis tempore expoſitum argentum firmioribus & nauibus & præſidiis aueheretur, ad cuius tutelam Aluarez interea in Tercera ſubſiſteret: cum & ipſe pro ſua perſona vltra 60000. ducatos in perlis poſſideret, quas monſtratas nobis, vel vendendas, vel aromatis permutandas, vel literis collybiſticis ſoluendas, deferebat. *Naues* dictæ geminæ, ducentis vel trecentis hominibus, tam nautis quã militibus oneratæ, in via tempeſtate aduerſa ita ſubagitatæ ſunt, vt prætoria confracta cum omnibus hominibus & mercibus mergeretur, nullo quoquam ſaluato. Alter vero, poſtquam prorſus verſum diſiecta malos detruncaſſet, apud *Sentuuallia* littora impingens in fruſta diſſiliit, vix aliquot enatando hominibus ereptis, qui poſt hanc rem ita geſtam denarrarunt. Eodem ipſo menſe, Indiæ naues duæ aliæ ad milliare dimidium prope Terceram viſæ ſunt. Quæ cum ſtationem incurrere iam ſatagerent, ab Anglica quadam inuaſæ & oppugnatæ, mutuis tormentorum exploſionibus diu inuicem colluctari à nobis viſæ ſunt, & poſt etiam Indicam vinci capique.

Capitaneus Aluarez 60000. ducatos poſſidet.

Dua Hiſpanica naues capte.

Ianuario menſe, Anno 90. Hiſpani indicã quæpiam nauis ſolitatia portum ſeu ſtationem ad Terceram ingreſſa nunciauit, ex Continente Indiæ Hiſpanicæ claſſem quandam 100. nauium vno comitatu & ſocietate ſimul exoluiſſe, & violenta ſæuaque tempeſtate ad littora *Floridæ* impulſas naues 99. vno caſu periiſſe, ſola illa ex tot ærumnis reſidua & ſalua. Quibus quanti theſauri vecti ſint, quiuis ſecum putare haud difficulter queat. Quod ſi ergo omnium earum nauium, quæ ex Hiſpania noua, *S. Domingo, Hauano, Capite Viridi, Braſilia, Guinea, &c.* vltra 220. vnius anni 89. circuitu in Hiſpaniam & Luſitaniam ſoluerunt, rationem ex annalibus & diariis ineamus, vix 14. vel 15. feliciter ad metam præſtitutam perueniſſe, reliquas omnes aut funditus interiiſſe, aut in hoſtium manus incurriſſe, certo deprehendemus.

Naues 99. merſæ ſimul.

Vno anno naues Indiæ merſæ ferè 100.

Sub idem tempus & Sebilia Terceram 14. vel 15. naues, quæ plereque Belgicas celoces referebant, veniebant, militibus præſidiariis & inſtrumentis bellicis omnes inſtructæ, & argentum ſimul & Capitaneum de *Flores* regis mandato auectum miſſæ. Cum vero tum temporis tota inſula perpetuis turbinibus & ſæuientibus procellis æſtuaret, ſtationem ibi occupare nullo modo potuerunt. Ita enim impetuoſo motu omnia agebantur prorſum vorſumque, vt quæ naues aliquot anchoris fixæ ſtarent, violenter ventis impulſæ malos diruere & deiicere cogerentur, niſi extrema quæuis perpeti votum. *Sed & Biſcaina* quædam huiuſdem ſocietatis nauis margini littoris violenter illiſa, comminuta eſt, hominibus tamen ex illa omnibus ſeruatis. Cæteræ ergo altum mare egreſſæ, quoquo verſum diſſipatæ, venti & turbinum arbitrio vſque ad 15. Martij circumuehebantur, toto illo interuallo ne vnicum quidem ad anchoras figendas diem idoneum nactæ: infortuniis interim inæſtimabilibus concuſſæ, adeo vt & inſulas & auehendum argentum diris execrarentur. Vix ventorum deſæuerat vis, cum recollectæ ex erroribus, paruulam quandam nauem Anglicam, 20. circiter vaſa capientem, adeoq; ventorum dominio totam occupatam, obuiam habuerunt, quam itaq; hoſtili manu inuidentes & occupantes, vna ſecum ad ſtationem abduxerunt. Signo autem Anglico puppi defixo, adeo ſuperbire videbantur, quaſi de tota iam Anglia deuicta triumphum agerent. Iam ergo ſtationi propius admotis, fortuito duæ Celoces Anglicæ alæ occurrentes, cum, quod res erat, ex ſigno triumphali augurati eſſent, velis incitatis curſum tam rapidum in victrices naues direxerunt, vt pro triumpho vniuerſi iam alta voce Miſericordiam inclamarent & ingeminarent. Quæ ob id in fugã certo corruptæ omnes fuiſſent, niſi recta Cheſtellum inſulæ impulſſent: vnde tormentis crebris fulminantibus præſidiariis, Angli proram conuertere, & altum mare repetere coacti ſunt.

Biſcaina nauis ad oram littoris confracta.

Anglica nauis vna intercepta.

Qui

Qui captæ illi naui Angli inerant, hi ex ordine ferreis vinculis gemini colligati & reuincti ad triduum vel quadriduum asseruabantur. Quo exacto Hispanus quidam vexillifer ad eos ingressus est, qui quondam fratrem suum germanum in Anglia cæsum meminerat. Hunc ergo data hac occasione iam viriliter vindicaturus, districto pugione in vinclis copulatos Anglos in pergula considentes irruens, paria eorum tria ex ordine nefaria confodit & pertudit. Quod crudele facinus, cum & sibi iamiam impendere duo gemini eiusdem ordinis alii viderent, ne tam proteruis manibus præda miserabilis fierent sese brachiis inuicem complexi vltro in mare desilierunt & suffocati sunt. Quod facinus inhumanum cum nec ipsi Hispani probare possent, latronem istum in vincula indutum ad regem Vlisbonam amandarunt. Qui ob id re cognita, captiuum illum in Anglicam porro mittendum mandauit, vt pro arbitrio suo Regina in illum statueret. Cuius iudicii seueritas etsi ab ipsius cognatorum intercessione nonnihil mitigaretur, attamen capitis amputandi pœna ipsi irrogata est. Quæ tamen & ipsa, cum parasceues die Cardinalis Vlysbonæ esset, à Capitaneis & officiariis cæteris vniuersis intercedentibus in gratiam & condonationem mutata est, occisore nefario vita donato.

Nefarium cuiusdam Hispani signiferi facinus.

Iustissimum Hispaniarum Regis iudicium.

Commemoratæ binæ Anglicæ naues, quæ Almirantem nauem ad ipsum vsq; castellũ insectatæ fuerant, postquam (vt diximus) retro in altum mare concesserant, Hispanicam aliã nauem corripuere, quæ & ipsa ad dictam classem pertinens, sola in statione desiderabatur. Illam ergo Angli occupantes quos homines viuos inueniebant, vniuersos in littus citra omnem læsionem exposuere. Qui si crudele signiferi illius facinus in suis commissum pernoscent, longe seueriore pœna in eos animaduertissent. Nauis hæc hac vice capta, eadem ipsa erat, quæ paulo ante in Tercera Regis nomine Anglis præcepta & confiscata fuerat. Quæ postea Hispanis vendita, his deinceps profligatis hoc pacto in Anglorum manus rediit.

Martii 19. die prænominatæ naues quarum 19. numerabantur, & Regis argentum in Tercera cum præfecto *Aluarez de Flores Quiniones* auehebant, littore soluerunt. Hæ vniuersæ rebus necessariis apprime munitæ consenserant, tebus aduersis ad extremum vsque habitum reniti & contra luctari.

Et quanquam cursum suum recta in S. Lucas insulam portenderent, vento tamen nihilominus in littus Vlysbonæ adactæ sunt, etsi *Aluarez* contra venti impetum diuersam viam in S. Lucas moliretur. Ab Vlysbona argentum dein per continentem in Sebiliam tralatum est. Vento itaque nimis propitio & fortunato præter votum suum naues illæ Vlysbonam delatæ sunt. Quod nisi ita accidisset, certum malum non effugissent. Quandoquidem ad promontorium de *P. Vincente* 20. naues Anglicæ classem hanc operiebantur : quam etiam plenis velis arripuissent, nisi ventis cœptum iter Hispanis etiam præter sententiam turbatum esset.

Eodem mense An. 90. in Tercera cometa seu Crinita stella totas quatuor noctes fulsit, cuius cauda versus meridiem extendebatur.

Paulo post in Maio ex Angra ad Terceræ stationem Carauella quæpiam ex insula *Faial*, tauris, ouibus, gallinis, huiusque generis commeatu reliquo multisque hominibus onerata properabat. Quæ tamen aduersis ventis acta, cum clauum procellis violentis confregisset, tota subuersa est, tribus infantibus & Monacho quodam ex ea suffocatis. Cæteri enim natandi arte & eorum qui in littore steterant, auxiliaria ope vitam seruauere: omni tamen pecore cum gallinis mersis, & in littus eiectis. Monacho, quem, quod mortuum cum breuiario suo sub axillis presso inuenissent, inter Sanctos numerabant, exequiæ solemnes & religiosissimæ cum oblationibus & Eleemosynis missisq; quamplurimis ritu sueto adornabantur.

Caranella ad Tercerам pessumit.

Primo Augusti die ex Hispania & Portugallia Procuratori Tercetæ literis significabatur, quod ante biennium ex Anglia 12. instructissimæ naues soluissent, hoc contractu, vt earum septem Indiam Lusitanicam, reliquæ quinque Malaccam contenderent. Ex his quinis autem duas ad *Estreccho Magallanes* petiisset : tres reliquas saluas littus *Malaccæ* probe attigisse. Quid vero ibi actum appulissent, nulla significabatur. Septem vero aliæ promontorium *Bonæ Spei* exuperantes, Indiam feliciter viderunt. Ex qua littus de *Malabar* incurrentes, sex Malabarorum Celoces oppressérunt siue ceperunt quas tamen liberas iterum dimiserunt. Pari ratione & triremes duas Turcicas, per *Estreccha de Mecca* & mare rubrum penetrantes, interceperunt. Ex quibus cum naues suas aromatibus seu speciebus impleuissent, his relictis ad metam sibi præstitutam propetauerunt. Quo vero præcise loco id factum sit, nullo explicite documento sciri potuit. Rem tamen ita actam fuisse, à Vicerege Indiæ Venetias primo, & post in Madrid expresse nunciatum est.

Augusti 7. è Tercera procul classis quædam Anglica 20 nauium conspecta est, quatum quinque Reginæ signum proferebant. Huius classis, vt postmodum compertum, summus

Martinus Furbiſcher classis Anglicæ præfectus.

præfectus *Martinus Furbiſcher* erat: qui naues ex India Hiſpanica aut finitimis illi regionibus venturas operiri venerat. Quæ res inſulanos, cumprimis qui in *Faiiael* ſunt, timore non leui percuſſit. Cum enim Angli ad iſtius inſulæ Gubernatorem tubicinem ablegaſſent, qui vinum, carnes, & ad commeatum ſpectantia reliqua amice, & non niſi pro numerato pretio paciſceretur: tum inſulani legatum non cum pace ſolum non admiſerunt, ſed & è medio penitus ſuſtulerunt. Quo nuncio ad Anglos relato, cum iniuriam hanc acerbiſſime ferrent, inſulanis liquido renunciauerunt, vt ſe quam optime poſſent, prouiderent. Nec enim ſe vim illam ita ſimulanter laturos, ſed vindicta ſeria & ſeuera breui vlturos eſſe. Cui denuntiationi, etſi Gubernator reponeret, ſe Regis gratia hoc loco conſtiturum, quæ ad inſulam defendendam cunq; factura eſſent, pro iuramento ſuo virili niſu moliturum eſſe: nihilominus tamen non omnino à meru vacui præſidium & auxilium à Tercera ſollicitarunt: quod ab ea miſſis pulueris tormentarii aliquot ſcaphis, tormentis & cæteris neceſſariis, facile impetrarunt. Ita ergo Anglorum inſtitutum iterum infectum reddirum eſt.

Naues 80. cõtra Nauarraum emiſſæ.

Aug. 30. die ex Portugallia pro comperto nunciabatur, ex *Carungia* naues 80. commeatu, præſidiis bellicis, pecunia & militibus abunde plenis verſus Britanniam ſoluiſſe, Catholicis confœderatis contra Regem Nauarræum in Gallia opem & auxilium latum. Eodem ipſo tempore duæ Cymbæ Belgicæ ex Portugallia prope Terceram nauigauerant. Quæ in

Ioan. Harkles Anglica classis Capitaneus.

interiore pelago à quatuor Anglicis nauibus, quarum præfectus Ioan *Harckles* fuerat obrutę, breui tamen citra læſionem omnem libertæ dimiſſæ fuerant. Hæ Terceram vectæ affirmabãt, iſtarum 4. nauiũ quamlibet 80. tormentis muniram eſſe, & Capitaneum *Dracum* cum triremibus & Liburnicis 40. in Canali Anglico claſſi dictæ ex *Carungia* inſidiari. Præterea & 10. alias naues Anglicas ad promontorium *de S. Vincente* excubare, vt, ſi quæ fors ex inſulis naues elaberentur, illas impeterent & expugnarent. Quibus omnibus rebus animi inſulanorum non leuiter concuſſi ſunt. Ita enim ſecum puraverant, ſi Angli claſſem Hiſpanicam non attingerent, & à præda petita aberrarent, fore, vt fruſtrata ſua vota inſulanorum bonis inuaſis ſupplerent, ne cum pudore & irriſu ad ſuos reuerrerentur. Qua cauſa excubiis vndiq; accuratiſſimis ordinatis, ad regem de omnibus præſiſcine ſignificauerunt.

Capitaneus Draco 40. nauibus claſſem cõtra Nauarraum miſſam operitur.

Primo Septembri in Inſulam S. Michael celox Luſitanica ex Braſiliæ portu *Pernanbuco* intrauit, nuncians inibi prætoriam nauem, claſſis Luſitanicæ ex India incurriſſe, quod à S. Helenæ inſula deuians, neceſſario curſum ſuum in Pernanbuco tenere coacta fuiſſet: quamuis id propter vermiculos, eo curſu naues erodentes ſub comminationem grauiſſimæ pœnæ regio edicto cautum eſſet. Nauis iſta, *Bernardin Riceyro* dicta, prægreſſo anno 89. cum 4. aliis Carauellis Vlysbona ſoluerat: è quorum numero quatuor ſaltem Indiam attigerunt: de quinta interim nullo documento captato, vt periiſſe illam plerique arbitrarentur. Quatuor ſuperſtites modo dictæ pro voto feliciter Luſitaniam tenuerunt, etſi prætoria valde infirma: quod à binis Anglicis nauibus Celocibus obuiis impetita diu tormentis concuſſa fuerat, multis in ea hominibus cæſis. Quæ tamen diu dubiam Martis aleam experta, hoſtili manu ſe tandem eruit.

Angli indies naues captant.

Eiuſdem menſis 5. die ex Coruo inſula *Carauella* vna impulit in Tercera vltra 50. hominibus onerata, qui omnes ab Anglis ſpoliati ibi in littus exponebantur. Hi ex India Hiſpanica pridem ſoluerant, recẽſentes nobis, quod præter iſtam nauem Angli adhuc 4. alias intercepiſſent cũ Carauella Regia adhuc vna: & quod Anglicarum nauium ad 40. in Inſidiis lateſcerent, quarum induſtriam & occurſum ne vna quidem Cymbula euitare queat. Qua cauſa nulli Luſitanicarum nauium illam inſulam tenere licere, ſed per altum Oceanum ad 40. vel 42. gradus Vlysbonam contendere. Sed & promontorium *S. Vincente* ipſis ideo declinari, quod ab Anglis, vniuerſum illic loci Oceanum tenentibus, tutus tranſitus nullus ſit.

Rex itaq; claſſem Hiſpanindicam, quæ in *Hauana* ſubſtiterat, & inde in Hiſpaniam cogitaret, vt ad futurum vſq; annum ibi commoraretur, edicto admonuit, ni cum iactura & detrimento maximo præda dari Anglis mallent.

Decimo nono dicti menſis die Vlysbona in Terceram Carauella vna appulit, officiarium quendam aduehens, qui Regis nomine ex *Malaccana* naui ſeruata & redempta bona curaret, & inde auferret, quorum nos cauſa tamdiu ibi ſubſtiteramus. Ex Carungia etenim *Don Alonſo de Baſſam* cum 40. triremibus & liburnicis ſoluerat, vt in Inſula claſſem Indicam præſtolaretur, & bona Malaccanæ nauis ad oſtium Vlysbonæ ſarto comitatu deduceret. Hæ vero cum nauigando aliquot dies exegiſſent, ventoq; perpetuo aduerſo vterentur, inſulam tenere nullo modo valuerunt, binis ſaltem exceptis, quæ à claſſe reliqua diſiectæ fuerant. Quę tamen, cum claſſem totam in inſulam non offenderent, ad illam requirendam breui iterum ibi ſoluerunt. Temporis interea Regis conſilio mutato, claſſi Indicæ (vt diximus) ad futurũ

vſque

vsque annum subsistere, Capitaneo vero *Don Alonso in Carungiam redire* mandatum erat. Id quod ille nulla mora quoque confectum dedit, etsi nec insulam vel è longinquo attigisset, & quos in Coruo Anglos morari sciret, ne semel quidem aggressus esset. Hoc itaque pacto nauis Malaccanæ bona auchi iterum ad sortem meliorem dilata est, nobis interim nolentibus volentibus, vt dicitur, *Patienza per Forza* habentibus.

Octob. 23. *Tercera Carauella* vna propinquabat, ex Vlysbona nuncians, eodem 90. anno in Indiam quinque naues ex Lusitania soluisse, quarum tamen 4. (cum quatuor menses integros tempestatibus actæ oberrassent) in Portugalliam redierunt. Sola prætoria quam *Matthias Albuquercius* moderabatur, cursum promouens, in Indiam delata est, postquam vndecim mensib. in aperto Oceano obuolitasset, valde tamē nuda & lacera. Ex nauigantibus interea 280. obierant: sicut id ipse ad Cardinalem in Vlysbonam misso Catalogo nunciauit, cui singulorum nomina etiam successum nauigationis, & omnes labores euictos hac causa inseruerat. *Matthias Albuquercius.*

Naues rursus aliquæ ab Anglis occupatæ.

Anno 1591. Ian. 20. Terceram ex Portugallia nunciabatur, ab Anglis nauem quandam interceptam esse, quæ mandatum Regis ad Viceregem de nauibus reuersuris habuerat. Hæc tantis onerata bonis & diuitiis fuerat, vt numeratæ signatæque pecuniæ ad 5000000. Ducatos, in moneta Regali 18. baziis æstimata veheret. Hæc Nouemb. mense An. 90. ex Vlysbonæ confinio soluerat: & ab Anglis oppugnata, cum longo tempore sat viriliter restitisset, tandem deuicta cum omnibus hominibus in Angliam deducta est: vbi tamen illi nude dimissi, hinc Vlysbonam se receperunt. Nauis præfectus primo quidem introitu in vincula coniectus fuerat. Verum quod innocentiæ suæ assertionem probabilem faceret, breui iterum dimissus est. Consimiliter eodem tempore nauem quoq; aliam, ex *Miina* auro oneratam: & item duas alias, pipere & aromatibus onustas in Italiam vela facientes interceperunt, quarum solius piperis pondus 170. Ducatis æstimatum fuerat.

Terræmotus in Insula S. Michael.

Iul. mense an. 91. in S. Michael insula Terræmotus desubito coortus, à 26. Iulio vsq; ad 12. Aug. durauit: vt toto illo interuallo ædium habitatio nulli secura esset, sed campis vniuersi se dedere cogerentur, vbi ieiuniis, precationib. & planctibus iteratis euentum expectarent. Misera ruina ædes quamplurimæ decutiebantur. Sed & Ciuitas quædā *Villa Franca* funditus cum omnib. Cœnobiis & ædibus aliis euersa, hominū ingentē numerum contriuit & cōminuit. Terra aliquāmultis immenso patore locis dehiscuit, rupesq; & saxa à loco vno in alium conuoluta sunt, & prærupti montes subsedere ita, vt terra plana fieret: vt ista concussione violenta naues quoq; in statione fixæ tremerēt & nutarēt, inter cætera scaturigo insignis quæpiā è terra prorupit, q̄ cum quatriduo integro aquam pellucentē & limpidā expuisset, post obturata iterū considit. Sed & ex ipsis terræ sinub. cauernisq; tantus fragor & crepitus obauditus est, vt aliquot Cacodæmonū myriades ibi confremere virisimile esset, multiq; hominū ex desperatione morerētur. Adhæc Tercera insula ipsa quoq; quater tremore valido cōcussa adeo est, vt tota euersum iri videretur, etsi dāno nullo afficeretur notorio. Huiusmodi terræ cōcussiones hisce in insulis frequētes euenūt. Et vix ante 20. annos elapsos tota inf. S. Michael tā valido motu cōtremuit, vt ab illo mōs quidā prope dictam ciuitatē *Villa Franca* situs ex dimidio deiectus, illam totam terra obruerit, & hominum numerum ingentem oppresserit. *Villa Franca ciuitas euersa.*

Augusti 25. ex *Farol* Regia classis 30. nauium, tam *Biscainarum* quam Lusitanicarum Hispanicarumq; in Tercera appulit, Celoces Belgicas adhuc decem. Vlysbonæ in Regiū seruitium coactas, & alios item lembos Patachiasq; secum adducens, quæ classi ipsi in comitatu essent, & maris statum omnem percontarentur. Classis hæc naues ex Hispanica India venturas expectatum & sub salua quardia deductum, Celoces vero Malaccanæ nauis submersa bona Terceræ impositum, & Vlysbonam auectum venerant.

Septembri 13. classis ista ad insulam *Coruo* appulit quo loco Anglorū circiter 16. naues Hispanicam superius dictam classem ex India venturam operibantur. Regia ergo classe tam instructa & valida animaduersa, summus Anglorum præfectus *Thomas Havvart* exemplo edixit, vt nec nauiū quampiam harū adorirentur, nec citra expressum mandatū loco cederent. Nihilominus tamē interim Vice Almirans *Richardus Greenvill* nauem suam *Revenge*, id est, vindictam dictam, in classem Hispanorum mediam impellens & adigens, tormentis ex omni latere prorsum vorsum displosis hostes damno non leui affecerat; ratus, quos proximos habuerat, vna secum hanc aleam intrepide tentaturos. A quibus tamen fœde destitutus, medius periculis iam non aberat. Hispanorum itaque septem vel octo naues cum vncos tabulis iniecissent, iam propius conflictum nouabant feruidissimum. Quibus tamen ipse ne latum quidem vnguem cedens tam pugnace fortique manu conseruit, vt pugna ad horas vsque 12. viriliter protracta, naues adhuc binas in solidum comminueret & mergeret. *Richardus Greenvill à suis destitutus ab Hispanis capitur.*

Tandem

Tandem tamen & numero & vitibus minor, cum Hispanorum detrimento maximo eneruatus & captus est. Qui vel matis vertice, vel pugnæ feruore extincti Hispani fuerant, fere 400. fuerant: Cum Anglorum interim vix 100. occubuissent, cum *Vice* Almirante *Richardo Grenvill*, qui tormento cerebrum læsus, eo vulnere postmodum occubuit. *Captus Grenvill in Generalis Hispanici* præfecti nauem *S. Paulo* nominatam, illatus, à Chirurgis Hispanicis curatus & deligatus erat. Quem etsi *Don Alonso* nec ad alloquium nec ad visum admitteret: à nobilibus tamen & Capitaneis cæteris visitatus, propter præsentis status fortunam consolationem accepit amicam, nimirum eius summam constantiam & animi magnitudinem plerisque admirantibus. In decumbente nullum vspiam animi mutati signum apparuit. Qui tamen iam mortis horam præsentiens, quasi nulla parte infirmus in hæc fere verba linguæ Hispanicæ prorupit: Ego Richardus Greenvill animo pacato & optime sibi conscio iam morior, qui, vt fidissimus miles, pro patria, Regina, Religione, & honore honestissime depugnaui: vt iam cum gaudio & alacritate ex hoc corpore exiliã, vno isto monumento contentus, quod strenui & generosi ducis æternum nomen consecutus sim. Cæteri vero mei non socii sed desertores improbi, quod tyrannos & nefarios perditores se præstiterunt, ea causa omni vitæ suæ curriculo infames & contempti oberrabunt, & tandem cum ineluibili infamia posteris relicta animam suam cruentam deponent. Quibus verbis nouissimis cum admiranda constantia expirans, in mare defunctus exturbatus est.

Rich. Greenvill obitus constans.

Genus & ingenium Greenvill.

Richardus hic Greenvill nobilitatis ex Anglia primariæ etat, quotãnis de patriis bonis ingentes reditus sortitus. Animi tamen inquieti & ad bella cædesq; valde propensi erat: adeoque creditus huius vnius impulsu Reginæ sua officia addixisse. Multis egregiis facinoribus patratis apud plerosq; magni nominis erat, sed iuxta tamen strenuus & immitis, & ob id vel apud suosmet exosus & formidatus.

Nam postquam vt supra dictum est, classi se Hispanicæ solus immerlisset, & nauta reliquas pone subsistere videret, naues, maius velum decidi iubens, nauem ad fugam capessendam conuertere satagebat. Quod attendens *Greenvill*, suspendium tum illi nautæ tum cæteris omnibus, quicunque manum huic rei imponerent, serio comminatus est. Quod eius violentum mandatum tum ad pugnam vrgendam, tum se dein captiuos dandos ipsi causæ fuerat.

Greenvill corporis robur.

Naturæ & cõplexionis erat tam solidæ & firmæ, vt, si quando fors cæteros Capitaneos cõuiuio adhibuisset, tria quatuorve vitra vino cõplena & absorpta, ipsa deinde pro ludo dentibus cõtrita & minuta degularet, dentib interim labiisq; sanguine diffluctibus, nec potro noxam vllã sentiens. Cæteri captiui Angli, vt militum Dux, ipsi milites, & nautæ partito nauibus illis cedebant, à quibus singuli capti essent. Ipsæ naues autẽ, hac victoria partæ, pleræq; deformes & cõfractę fuerunt, militibus sauciis vsquequaque confertæ: vt hac causa in Terceram ad vulneratos sanandos & naues resarciendas contendere omnino cogerentur. Classis interim Hispanica cætera in cotuo subsistebat, naues venturas expectans vsq; ad septẽbris diem vltimũ: quo cum collectæ naues 140. fere conuenissent, & iam vno comitatu in insulam Terceram vela facere vellent, de repente tanta tempestas cum furente turbine concitata est, vt similem nullius hominis memoria fuisse, insulani liquido deieratent. Oceani æstu insulam Terceram funditus mersum iri videbatur, vndæque maris crepidinibus tam alto ructatu illidebantur, vt & pisces simul innumeri in Continentem excuterentur. Tempestas hæc inusitata labrocera permixta ad dies 7. vel 8. violenter continuabat, vt ex oberrantibus nauibus ad Terceræ saltem littora vltra duodecim miserabiliter perirent, ne de iis quid dicam, quæ aliis & disiectionibus locis illisæ perierunt quamplurimæ. Nam postquam dein sedata hæc tempestas fuisset, diebus 20. integris præter extrahendos & expiscandos homines nihil actum est, qui rupibus & littoribus maris adhærescerent. Inter mersas istas naues *Reuenge* quoque Anglica nuper capta fuerat, quæ saxo littorali violenter illisa, frustillatim confracta subsedit. Harum in numero Belgica quoque Celox vna fuerat *Columba* alba dicta, cuidam Cornelio *Martins de Schiedam* Hollando propria. Qui cum præfecti serio mandato iuberetur, vt in procul iam conspectam Terceram recta impelleret: ipse videns huius facti ineuitabile periculum, præfecto hortator fuit, vt ad vndiquaque prominentes scopulos cautius attenderet, & nauem cum viris omnibus certo interitu non obiiceret. Sed de hac responsione à præfecto acriter obiurgatus, & adacto baculo probe depulsatus, quod noluit, in communem omnium cladem parere coactus est. Pleno ergo cursu in Terceræ fines nauis directa prædictis scopulis haud segniter inserta obhæserat. Quod vidẽs nauta *Cornelius Martins*, vir senex & canus, filii sui eadẽ naui vecti, collum amplexus, cum osculum ei nouissimũ attulisset, admonuit, ne de patre suo porro quicquam angeretur, sed hoc vnũ ageret, vt se suamq; vitam propriam enatando seruaret. Tu enim mi fili, dicebat, & iuuenis & robustus, euasionis spem

Inaudita in Tercera tempestas.

Multæ naues occumbunt.

Reuenge nauis.

Columba alba nauis.

Casus miserabilis cani patris & filii iuuenis.

spem aliquam in te ipso habes. Ego vero vietus & infirmus iam senex, si mergar quidem, damno nulli futurus sum. Quæ verba cum vberibus & feruidissimis lachrymis vix præfatus esset, nauis saxis & tupibus illisa violento crepitu comminuta dissiliit, adeo, vt ad latus vnum pater, ad alterum filius excuteretur. Quo facto, etsi proximum quodque tum omnes arriperent, maris tamen immani æstu turbante vix 15. vel 16. ex omni numero sese seruarunt, & hi ipsi quidem tum brachiis tum cruribus adhuc fractis aut læsis. Quorũ è numero nautæ dicti filius quoq; fuerat, cum pueris Belgicis fere quinq; patre iuuenis, vt & ipso instigatore præfecto cum Hispanis & militibus cæteris omnibus maris aluo absorptis. Cæteras insulas fortuna haud æquior exercebat: quandoquidem in *S. Georgie* insula duæ: in *Pico & Gratiosa* tres, naues pessumiuerunt, ne de tabulis & fragmentis nauium quid dicam, quæ aliunde ad has insulas tam immensa copia inuecta fuerant, vt vniuersum mare illis quasi totum obtectum esset. Ad *S. Michael* insulam naues quatuor perierunt. Intra hanc & Terceram tres adhuc aliæ mergebantur, ita vt vtrinq; suffocandorum clamor & planctus obaudiri posset. Aliæ patulum mare tenentes, velis antenniſq; omnibus confractis, nihil mitius habitæ fuerant. Vt ex tota illa 140. nauium Hispanicarum classe vix 32. aut 33. Hispaniam & Lusitaniam attigerint. Et hæ tamen ipsæ infinitis prius ærumnis & distractionibus concussæ: adeo vt portus illos nunquã binæ coniunctæ incurrerint, sed semper singulæ in dies singulas consecutæ sint. Iam quis iacturam hãc tot & nauium & mercimoniorum mersorum tecũ sufficienter expendere possit? *Reuenge* itaq; nauis captio Hispanis damno non inficiabili fuit: quæ vna post se tot ærumnas traxit, vt nullo posteritatis æuo commode obliterari queat. Sed Hispanici furoris & superstitionis tyrannicæ has meritas Dei pœnas esse, & omnes pronunciarunt, & rerum omnium successus docuit. Cum enim ex Hispanica India 50. primum naues vna societate soluissent, tempestate rapida illico 35. concussæ, funditus perierunt, vix 15. ex illis seruatis.

Ex 140. nauibus vix & aegre 33. seruata.

Naues 35. merguntur.

Ex famosa illa S. Domingo classe dein, ad ostium portus *Hauana* naues 74. mersæ sunt, inter quas & Almiranta & Vice Almiranta non vltimæ fuerant. Ex terra firma Indiæ naues binæ auro oneratæ, Anglis præda datæ & captæ sunt. Prius quam Hispanica classis insulæ *Coruo* admoueretur, Angli iam distinctis vicibus naues Indicas vltra 20. occupatas in Angliam commiserant. Quæ omnia documenta haud obscura vindictæ diuinæ sunt, qua Hispanicam crudelitatem nonnihil coercere statuit, dum deploratam cœcitatem illorum totali interitu castigaturus sit.

Naues Indicæ 74. pereunt.

Angli 20. naues capiunt.

His ergo & similibus gestis, aduersitatibusque gliscentibus bona residua Malaccanæ nauis iterum prohibita auehi, moram nobis longiorem crearunt, nouum Regis mandatum ob id expectantibus. Quod tamen cum curatores piperis & reliqui mercatores, qui bona sua in Tercera exmersa Malaccana naui tuebantur, longius protrahi, & indidem nouos prætextus asseri viderent: Regiæ Maiestati misso & subscripto libello supplicarunt, vt eius permissu & venia, cuilibet suo & arbitratu & sumptu bona sua auehere liceret. Quod tandem vt à Rege impetrarunt: sic iussi sunt, Terceræ omnia bona recensere & consignare, & ea sub fide iussoris certi conductu Regii vectigalis causa Vlysbonæ in fornicem Indicum (domus mercatoria Regis est) deponere. Sic ergo mercatores *Vlissingensem* quendam conduxerunt, qui merces & aromata omnia (pipere excepto, de quo auehendo nullum Regis adhuc consensum habebant) naui impolita in Lusitaniam traiiceret. Naues hæc ad finem mensis Nouembris in Tercera appulit quidem: sed nihilominus tamen illam prima quauis tempestiuitate onerari, & ab insula moueri, alacriter laboratum est. Eo enim tempore viæ ab Anglis tutiores fuerant.

Iam ergo naui & mercibus dictis, & necessariis aliis omnibus onusta, è Tercera Vlysbonam versus bono auspicio soluimus: quo etiam, vix exiguis aliquot tempestatibus acti, nihilque quicquam præter decem Hollandicas naues, frumentum *Lyornam* in Italiam vehentes, in occursum nacti, gratia diuina Ianuarii 2. anno 92. optate appulimus, ex quo loco ego ante annos nouem primum in Indiam solueram. Ibi ergo rebus meis expedite confectis, 17. Iulii versus *Sentuual* profectus, naues aliquot Hollandicas ibi offendi, cum quibus 22. eiusdem mensis die auectus, propter aduersum ventum, altum tenentes Hollādiam affectaui. Nauium sociarum erant duodecim. Cum ergo 27. Iulii perpetua tempestate ageremur, nauis nostra in aliam tam violento impetu impingebat, vt submersionis periculum modo non extremum prostaret. Alterius enim nauis antenna malo nostro tam præfracto insultu illidebatur, vt ab eo comminuta & confracta, nauem segniorem, & ob id post nos subsistentem faceret. Sed societatis nostræ & alia hiatibus aliquot findebatur, vt gubernator illam in littus agere omnino cogeretur.

Anno 1581. 2. Ian. Lintschotanus Vlysbonam appetit.

Iam ergo decem naues nostræ sociæ, cum 1. Augusti altitudinem maris 90. milliarium

teneremus, è longinquo naues peregrinas tres videbamus, quæ tamen aspectui nostro se breui iterum præripuerant. Aug. 4. quatuor aliæ naues nobis se permiscebant, quas cum *Biscainas* esse angur aremur, in eas aliquot tormentis effulminatis propulimus.

Aug. 16. vento aduerso adhuc continuante; cum vltra 15. *Passageros* (sunt ii homines, qui præter mercatores, nautas, & eos, quorum in naui aliquid interest, naui vehuntur) haberemus, victualia nostra paulatim minui cœperunt. Pro proportione ergo frumentum & cætera, quæ victus sunt, ex ordine dispensare iam coacti fuimus.

Augus. 18. orta aduersa tempestate nauium nostrarum disiectas tres desiderauimus, ad sequendum tardiores.

Augus. 24. plumbo misso fundum tenuimus, quod nobis gaudio singulari fuerat, cum Canalem Angliæ nauigare nos sciremus.

Aug. 27. Cum Canalem iam teneremus, celoces duæ Anglicæ naues nostras visitatum approperabant: quæ tamen littus breui repetebant. Postero die insulam *VVicht* ad littus perpetuum præternauigauimus.

Chelæ Anglicæ. Aug. 30. ad *Chelas* seu maris aggeres illos peruenimus, apud quos nauium Reginæ vna anchoris defixa, nobis visis ad littus Angliæ nouit. Postea apud *Douer* 4. viros in littus exponentes, vento secundo paulatim vti cœpimus.

Septemb. 1. Cœlo adeo turbido & obscuro nauigauimus, vt terram nullam internosceremus. Circa vesperam nostrorum duo ad nos cymbis redientes significarunt, terram illam, quam teneremus, esse *Texel*, & vt eorum vestigia ponè legeremus, monuerunt. Postea cum cœlo sereniore terram & nos videre possemus, arbitrati illam *Texel* esse, quæ tamen *Vlieland* erant, illarum cymbarum geminarum vestigia declinantes, rectà visæ terræ approperabamus: ad cuius tamen muros & littora, tam valido motu illidebamur, vt periclitaremur haud modice. Vnde primum nos lusos opinione nostra deprehendebamus, maxime cum cæteras naues quoque aliam in *Texel* viam tenuisse recordaremur. Ventus nos ibi vrgebat acerrimus: & ad muros tanto præcipitio inuecti eramus, vt iam in altum repetere difficile esset. Sed importuno insperatoque turbine malo fracto, iam plane decreueramus, in venti commoditatem maiorem anchoris niti. Paulo post vento tamen considente, omni nisu motuque nos promouentes, ante Solis occubitum in *Texel* incurrimus, & anchoras ibi iactauimus.

Tormentorum magister laditur. Postero diluculo (dies Septembris erat 2.) cum iubili gratia tormentorum magister signum daturus esset, ignis trullæ incendiariæ illapsus manum ei dextram totam detruncauit, & aliquot corporis partibus aliis comminuit & collæsit. Quo casu gaudium nostrum ex parte iterum interturbatum est.

Lindschotanus ab annis 13. domum redit. Septembri tertio tandem bono successu ciuitatem *Enckhuysen* ingressi sumus: vbi, postquam annos continuos 13. & menses binos cum dimidio abfuissem, matrem meam cum fratribus & sorore saluos incolumesque votiue salutaui. Quibus infinitis

pro beneficiis Deo patri æterno, & filio eius IESV CHRISTO, vna cum S. Spiritu gratia & laus, & benedictio sit, in secula seculorum, Amen.

FINIS.

Assow
Palastro
Dassau
Camania
Lop
Copa
Pontus Euxinus
Mare Majore
Sinopi
Limania
Schiff
Anthiochia
Farso
Famagosta
Anthiohi
Tripoli
Barac
Damascus
Cyprus
Iaffa
Samaria
Hirusalem
Ascalon
Cayro
Sues
Biriar d
Alexandria
Cambori
Otaro Po de S
degypto
Ar
Dadati
Cosir
San
Mare
I das
C Sata
Rabon
Asara
Zibit
Buge
Rubrum
Dasila
B das
Cabras
Sebaba
Dasila
Suaquem
I Dagon
Mazuam
Goram
Iacca
I da Luca
itta
Angul
I Prum

DESCRIPTIO I

accommodata ad Batavorum na

talis, factam ad quam postri

dia solverunt ex qua domum

Horum exitus, reditusq́ via h

gatione exact descripti

EYGENTLICHE W

Mappa de Orientalischen Indien

hin vnd wider vm Raise des Hollant

tag des Monat Aprilis im 1595 Jahr

Augusta Ao 1597 wider in Holland an

Pontus Euxinus

Mare Majore

CYPRUS

Cypius

Arabia deserta

AYAMAN

CANCRI ARABIA FOELIX

MARE ARABICUM

INDICUM

ÆQUINOCTIALIS

ORIENTA

OCEANUS

Sinus Persicus

Arabicus Sinus

India intra Car

gem

Adel

Angote

Melinde

Quiloa

Mozam

Baixos de Judia

Maldivae Insulae

I. de Cedu

I. de Pracelo

I. de Cubelu

I. de Patron

I. de Almirante

I. de Rogpuz

I. de Don Galope

I. de Pomeros dos Cachelhanas

I. S. Laurentij

I. S. Brandaon

Corrida dos Carjaos

Malha

Abrollo dos Banhos

Miguel

I. da Galla

I. do Natal

Lopez b

Copa

Susaco

Goto

Farso

Trapezond

Sinopi

Limania

Schiffi

Anthiochia

Famagosta

Tripoli

Baruc

Damascus

Iaffa

Samaria

Hierusalem

Ascalon

Carro

Suez

Biriar desertum

Otaro Po de Soldano

Cosir

Zibit

Buge

Dafila

Sebaba

Suaquem

Dagon

Mazuam

Iacca

Goram

Angul

Adel

Angote

Amara

Melinde

Dara

Melinde

Macarigo

Mombaza

Tangra

Tangoa

Quiloa

Mongala

Mozam

Momzambique

Buque

Angola

Mare

Melinde

Malacca

Baixo de Padua

Chera

Macanapor

Calecut

Cochin

Cranganor

Pacem

Cael

Coulam

Ceilam

Negapatam

Meliapor

Sumatra

Iava

Banda

Timor

Molucco

Aduandu

Romoluco

S. P. de Mascarenhas

Germane

Ilhas Sirenas

Ilhas Formosas

Ilhas Comores

Ilhas Primeiras

Ilhas Segundas

Ilhas Terceiras

Ilhas Quartas

Ilhas Quintas

Ilhas Sestas

Ilhas Septimas

Ilhas Oitavas

Ilhas Nonas

Ilhas Decimas

Ilhas Undecimas

Ilhas Duodecimas

Ilhas Decimas Terceiras

Ilhas Decimas Quartas

Ilhas Decimas Quintas

Ilhas Decimas Sestas

Ilhas Decimas Septimas

Ilhas Decimas Oitavas

Ilhas Decimas Nonas

Ilhas Vintes

Ilhas Vintes Primeiras

Ilhas Vintes Segundas

Ilhas Vintes Terceiras

Ilhas Vintes Quartas

Ilhas Vintes Quintas

Ilhas Vintes Sestas

Ilhas Vintes Septimas

Ilhas Vintes Oitavas

Ilhas Vintes Nonas

Ilhas Trintas

Ilhas Trintas Primeiras

Ilhas Trintas Segundas

Ilhas Trintas Terceiras

Ilhas Trintas Quartas

Ilhas Trintas Quintas

Ilhas Trintas Sestas

Ilhas Trintas Septimas

Ilhas Trintas Oitavas

Ilhas Trintas Nonas

Ilhas Quarentas

Ilhas Quarentas Primeiras

Ilhas Quarentas Segundas

Ilhas Quarentas Terceiras

Ilhas Quarentas Quartas

Ilhas Quarentas Quintas

Ilhas Quarentas Sestas

Ilhas Quarentas Septimas

Ilhas Quarentas Oitavas

Ilhas Quarentas Nonas

Ilhas Cincoentas

Ilhas Cincoentas Primeiras

Ilhas Cincoentas Segundas

Ilhas Cincoentas Terceiras

Ilhas Cincoentas Quartas

Ilhas Cincoentas Quintas

Ilhas Cincoentas Sestas

Ilhas Cincoentas Septimas

Ilhas Cincoentas Oitavas

Ilhas Cincoentas Nonas

Ilhas Sessentas

Ilhas Sessentas Primeiras

Ilhas Sessentas Segundas

Ilhas Sessentas Terceiras

Ilhas Sessentas Quartas

Ilhas Sessentas Quintas

Ilhas Sessentas Sestas

Ilhas Sessentas Septimas

Ilhas Sessentas Oitavas

Ilhas Sessentas Nonas

Ilhas Setentas

Ilhas Setentas Primeiras

Ilhas Setentas Segundas

Ilhas Setentas Terceiras

Ilhas Setentas Quartas

Ilhas Setentas Quintas

Ilhas Setentas Sestas

Ilhas Setentas Septimas

Ilhas Setentas Oitavas

Ilhas Setentas Nonas

Ilhas Oitentas

Ilhas Oitentas Primeiras

Ilhas Oitentas Segundas

Ilhas Oitentas Terceiras

Ilhas Oitentas Quartas

Ilhas Oitentas Quintas

Ilhas Oitentas Sestas

Ilhas Oitentas Septimas

Ilhas Oitentas Oitavas

Ilhas Oitentas Nonas

Ilhas Noventas

Ilhas Noventas Primeiras

Ilhas Noventas Segundas

Ilhas Noventas Terceiras

Ilhas Noventas Quartas

Ilhas Noventas Quintas

Ilhas Noventas Sestas

Ilhas Noventas Septimas

Ilhas Noventas Oitavas

Ilhas Noventas Nonas

Ilhas Centas

YDROGRARHICA
ratione in Javam insulam Indiae Orien:
Calendas Aprilis ann 1595 ex Hollan
edierunt Idus Augusti anno 1597
otis demonstratur De hac navi
ectu perquam admiranda
ND AVSFVHRLICHE
arinen auch mit puntten angezeichnet di
nach der Insein Java welche den andern
n Holland sind auß gefahren vnd den 14
komen wi di Histori hie von Meldet
MOGORRES
INDIA extra
GAN
Bengala
GEM
Terra Alta
Cumbur
Bucheo
Sallo
Chincheo
Liampo
Cantao
Camao
Meaco
Nagate
IAPAN
Fungo
Tanaxuma
I do Fogo
Dos Reis magos
I Femosa
Lequio minor
Luzon
Mandanum
Sidan
C de Enganno
Moro hermoso
LUCONIA I:
Ancon Triste
C de Matalahambre
Para callo
INSULAE
C del S Spiritu
Francisco Gomes
I del primeiro
PHLIP
I Vem
Os Matalotes
I Mindanao
I de Palma
C Bicay
PINÆ
I de Talaon
Gilolo I
Dos Graos
Os papuas
Molue cae I
Zula
Burro
Batochina
Caulam
Ceiram
I daru
Terra alta
I de Timor
Baixas
Pulo S Polo
I Tintiosa
Pulo Catan
Cambia
Cambina
Odia
Ogania
Arabio
Natuna
Bor neo
Durati
Pavorebes
Gintao
Batalaia
Bitatura
Lucarin
Matubar
Batu
Amin
IAVA
Beach Reg
Maletur Reg
Lucach Regum
Petan
Iava Minor Mercatori & alijs
TERRA
AUSTRALIS
INGOGNITA
GOLFO DE
NGALA
I Andamaon
I dandamaon
Coronicubor
I Rasa
I do Sombi
I de Nicubar
Gemispora
I de Ouro
Sumatra I.
Cambima
I de Enganno
ALIS
Core Insula
Novae Guineae pars
I de don de Mengo
Aqui in berney Martin Alfonso de melo
Ambaba I que non nullis Iaua Minor dicitur

Chelæ glicæ.

Tormen magiſte tur.

Lindſch nus ab a 13. domu dit.

RFJCB

MAR DEL NORT
EUROPA
ANGLIA
GERMANIA
GALLIA
HISPANIA
ITALIA
MARE MEDITERRANEUM
BARBARIA
NUMIDIA
TARGA DULCE
BILEDULGERID
TROPICUS CANCER
AGRADES DESERTUM
LIBYA INTERIOR
Quæ hodie Sarra appellatur id est Desertum
NUBIA
GUINEA
MELLI
GAGO
TOMBUTTO
CANO
ZAFARA
GANGARA
BENIN
Hungaria
Fez
Maroco
Tombutto
Mandinga
Melegeten
Payma
Goaga
Insulæ canariæ olim Fortunatæ
Insulæ Açores ou Flandricæ
Ins de cabo Verde
Rio Grande
Rio de Gambra
Rio de Senega
Rio de Gambia
Rio de Sierra Leona
Rio de Sestos
Rio de Volta
Rio de Benin
Rio de Camarones
Rio de Fernando Poo
Rio de Gabon
Rio de Angola
Rio de Loango
Rio de Congo
Rio de Cuanza
Rio de Benguela
Rio de Cuama
Rio de Mozambique
Rio de Spirito Santo
Rio de Cuama
Rio de Sofala
Rio de Inhambane
Rio de Lagoa
Rio de Esp

LINEA
OCEANUS
TROPICUS
ÆTHIOPICUS
C de s Augustino
I de Asension
I S Elena
Reditus
I de Martin vaz
I de Fernando de Laronno
Abrolhos
Tapona
Ilheos
C de s Thome
C Frio
Excitus
Ilhas de tristaon da Cunha
Gonzalo Alvares
Caput bonæ speri
Angola
Congo
Zaire
Zaire lacus
Cafates
Goajeme
Bagametro
Matacha
Benamataxa
Mono mota pa
Vangue
Ambian
Tacus
Quara
Zembre
Zet
Camur
Ama
Butua
Augusa
Negro
Ilhas de tristaon da Cunha
Gonzalo Alvares

INDICA HISTORIA,

QVA HOLLANDICARVM NAVIVM CVRSVS, SVCCESSVS ET ACTA CVM EXPLICATIONE RELIGIONIS, MORVM, rituum, & habitationis earum gentium, quas Hollandi adierunt: Quæ item apud eaſdem numiſmata, quæ aromata, quæ commercia vſitatiora ſint: & quo inſuper pretio ſingulæ merces veneant, accuratè deſcribuntur.

Caput I.

Cauſæ, quæ Hollandos ad Indiam tentandam compulerint.

MAIORVM noſtrorum ætate, Candide Lector, Belgica natio negotiationis & mercaturæ exercendæ cauſa peregrinas terras nullas adiit, ſed ſuo qualicunque quæſtu contenta, ſola ex Hiſpania merces accurauit neceſſarias: nec arreſta interim nauium iniqua, nec iniuſtas bonorum confiſcationes, nec mercatorum nautarumque temerarias incarcerationes, ea qua quidem debuiſſet, indignatione ſufferens. Quæ omnia eo velo prętextuq; ab Hiſpanis quidem agitabantur, quaſi hoſtium ſuorum ſubditi, inquiſitionis cenſuræ omnino ſiſtendi forent, aut ſaltem, vt Regi, ipſorum officiis opus habenti, gratis abſque mercede ſeruirent. Etſi vero tolerata hæc diutius iniuria Belgio toti certo detrimento incommodoque eſſet: nihilominus tamen ſpe quotidiana futuræ moderationis lactati, iugum hoc tyrannicum ad annum vſque 1594. patienter & Chriſtianè tulerunt. Quo currente, cum iniurias indies aſperari, patientiaque ſua non niſi cumulari viderent, & claſſem regiam iniquis exactionibus & contributionibus ipſorum contra ſeipſos firmari attenderent: damnum id & iam acceptum pridem, & deinceps porro ſuſtinendum mercatorum quidam trutinantes, de Campania quadam ſeu ſocietate quatuor nauium in Indiam orientalem emittendarum accurate deliberarunt & conſenſerunt. Quod enim à Luſitanis ex India quotannis ingentes opes theſauroſq; conuehi pernoſcerent: ideo ſibi hanc quoq; tentandam aleam arbitrati ſunt, num forſan cum inſulanis Indis, Luſitanorum dominum non agnoſcentibus, conſtantem & perennem negotiationem paciſci, & hoc pacto tum Hiſpanorum iniurias declinare, tum vero aromata & mercimonia cætera (hactenus ex Hiſpania ipſis petita & prompta) cum magno ſtatuum & mercatorum Belgij commodo & prouentu in Hollandiam rectà traiicere poſſent.

Batauorum grauamina in Hiſpania.

Nauigatio Batauorum in Indiam anno 94. decreta.

Sententia itaque hoc pacto rata, anno 1594. menſe Majo quatuor naues inſtruxerunt: quarum duæ vaſa ſeu onera 460. tertia 260. quarta (pinas erat, reliquis nauibus officiaria) 25. ferebat. His nomina *Mauritius*, *Hollandia*, *Amſtelrodamum*, & *Columba* indiderunt. Quas poſtquam 23. æneis, & 43. fuſis, & 36. ſaxa mittentibus tormentis, adeoque 249. militibus præſidiariis muniuiſſent & adornaſſent, ad vrbem Amſtelrodamum luſtratæ & recenſitæ, 4. Martij ſoluentes rectà in *Texeliam* vela fecerunt, quo etiam 21. eiuſdem appulerunt.

Nauium 4. inſtituuntur.

Ego vero, cum iam à pueritia mea viſendarum exterarum gentium & nationum deſiderio tenerer mirifico, à mercatoribus & ſocietate reliqua Commiſſarius nauium conſtitutus, 29.

Autor nauiũ commiſſarius conſtitutus.

tus,29.Martij cum quibusdam aliis officiariis *Texeliam* profectus,April.1. nauem conscendi vt iter præstitutum in nomine Domini inchoarem.

Caput II.

Quo tempore ex Texelia soluerimus, quid item ab eo loco vsque ad Cabo de Buona Esperanca nobis acciderit.

ANNI 1595. April.2.die dictæ 4. naues ex *Texelia* soluerunt.3. quinq; nobis in Hispaniam velificantes iunctæ sunt.4.in Canalem intra Calais & Douer inuecti, cum Angliæ Reginæ naui & eiusdem *Pina* collocuti sumus. Ibidem 4. alia è longinquo nobis vela conspecta sunt: quibus ob id Reginæ nauis cum *Pina* sua in occursum pertexit. Ad Solis occubitum insula *VVicht* nostro conspectui apparuit, ad quam Anglicæ quædam naues anchoris nisæ videbantur.8.*Heyssant* prouidimus.7.Dictæ naues 5.à nobis receserunt,littus Hispanicum occupaturæ. 9. maris altitudinem 25. milliarium tenuimus. 11. pro nautico ritu sociorum nostrorum aliquam multos baptisauimus seu initiauimus: quo loco milliaria 50. à *Berlengas* ad gradus 40.aberamus.Plenis itaque velis adeoque vento secundo nauigantes,14.huius mensis die nauis quædam comparuit Carauella,quæ ad *Cabo S.Vincente* properabat. Die ab hoc 2. duæ nobis insulæ conspectæ sunt, quæ à Porto sancto intra meridiem & ortum sitæ erant. Postea parua insula, *Los Xerxes de Madera* nobis prospecta est. 19. manè insula *Palma*, *Cenarise*, *Gomera*, & vesperi *Hierzo* prodiit,ad quam cum properare quoddam velum cerneremus, nauem illam concitatius insequentes, homines alloqui, & ad nostras literas ipsis committere satagebamus.Qui tamen noctis illapsu nobis euanuerunt. 25. prope insulam *Buona Vista* traiecimus,valde saxosam & scrupulosam. Hinc in *Mauu* progressis anchoras mittere visum erat.Ab occidente insula *Iago* Lusitanis habitata promicuit. Interim cum disponendis aliquot tormentis occuparemur, nostrum quidam in *Mauu* excurrentes, ibi ruinosa bina fana cum aliquot ædibus laceris, ab hominibus tamen omnino vacuis offendimus. Insula ipsa vero sitiens & arida,tota fere scopulosa,prouentum tamen capreolorum, gallinarum barbaricarum auiumque consimilium haud tenuem habebat. Sed & sale è mari excusso abundat: etsi iste propter maris humilitatem seu effusionem colligi ægre possit.Orientem versus scaturigo aquæ dulcis prodit, ad quam arbores quædam *Cacas* conspiciuntur. Hoc loco multas capreas captatas,ad nauem aueximus. Postera die in terram denuo egressi,equos 11.inuenimus. Sed & hic capreis rursus aliquot stratis, & naui ingestis soluentes,cursum nostrum ad gradus 5. intra orientem & meridiem tenentes, 29. dicti mensis die Solem in Zenith habuimus.

VVicht insula.
Heyssant.
Los Xerxes de Madera.
Buona Vista.
Mauu insu.

Maij 4.Sole oriente ex altitudine 6.grad.duas Lusicanicas Karakas (naues sunt certi generis) conspeximus,ad quas omissis scaphis per contari sumus,quanto interuallo nos à Continente abesse arbitrarentur.Quæ nos ad 80. milliaria altum tenere respondetunt. Dictæ hæ *Karakas* ante 20. dies proxime elapsos Vlysbonæ soluerant, vehentes ex Goa Archiepiscopum 450. militibus, & 150. nautis stipatum, & insuper 18. æneis tormentis munitum. Quibus vicissim de nostro instituto quærentibus,terras nos quærere Regi Hispaniarum non subiectas responsum est. Illi ergo nos marmellada & confectionibus donantes, à nobis pro recompensatione caseos aliquot & petnas missas receperunt. 9. Maij tempestas nos corripuit, sed non diu perseuerans. 10. è longo 7. naues conspeximus, quas tamen propter malitiam matis non nisi à posteri diei meridie attingere potuimus. Earum quinque Belgicæ, & duæ Barckas Lusitanicæ fuerant. Vtrinque ergo nos internoscentes,& honoris gratia aliquot tormenta displodentes,cymbis expositi ad eos aduecti sumus:illis conditaneis quibusdam & saccharo nos donantibus, nostris vero cereuisiam & esculenta quædã alia ipsis reponentibus. Ad vesperam cum mutuo valedixissemus nobis,secuta nocte nauem Mauritium cum Pina nostra desiderauimus:quæ tamen à posteri diei meridie ad nos repetiuerunt. Prætoriæ nauis supradictarum antegressa nocte à fulmine antenna confracta & comminuta erat.Eo tempore fere fluctibus æstuosis ita agebamur, vt ad 5. vel 6.dies retro compelleremur. Cursum tamen in Brasiliam contra venti impetum quocunque nisu promouentes, iter nostrum continuauimus. Venti dicti, hoc loco intra meridiem & ortum fere flantes, nunc quiete,nunc copiosis imbribus (Trubnades Lusitani vocant) permisceri solent: qui tanto impetu & fragore deruunt, vt omnia ab eo pessum itura videantur. Ideoque diligenti cautione opus est, ne securæ naues ab illis opprimantur: sicut secunda Lusitanorum in

Indiam

Indiam orientalem nauigatione accidit, qua quatuor naues ab illis submersæ fuerant. Ab imbribus mare iterum tam placidum & tranquillum apparet, vt gelu totum obductum videatur. Tempestas hæc vltra horam cum dimidia vix durat.

Iunii 4. die Euronoto valde feruido & tranquillo, qui inibi & porro ad Abrolchos totum annum spirat, perreximus vltra lineam æquinoctialem. Qua transcensa nauigantibus necesse est orientem diligenter tenere, vt Abrolchos dictos (scopuli seu monticuli littoris Brasiliani sunt, ad milliaria 30. in mare porrecti) euadere & transmittere possint. Ibi enim qui errat, omisso cursu necessario reuerti cogitur. Dictos itaque scopulos 25. nominati mensis die ad grad. 18. elenat. Poli Antarct. cum ingenti gaudio præteruecti, vino & epulis diem illum hilariter mutuo confecimus. *Abrolchos scopuli marini.*

Iulii 1. die è nauigantibus nobis primus diem suum obiit: & eodem fere tempore propter perpetuos salitos cibos inter cæteros qunque molestus morbus, Scorbutus dictus, ob-ortus est. 12. Iulii vento prædicto cessante, Zephyri ad grad. 30. spirare cœperunt. Sed & morbus in dies inualescens valde nos afflixit. *Scorbutus nauigantes infestat.*

Augusti 1. quasdam discretis locis algæ congeries conspeximus, Trombas dictas: quod bono nobis augurio acciderat, præsertim cum & aues quasdam rostris albis, & plumis ex cineritio colore variegatis, à terra plerumque haud procul degentes obseruassemus. *Aues boni ominis.*

Caput III.

Quo tempore Cabo de Buona Esperança apparuerit, & quid illic regionis euenerit.

AVgust. 2. die dicto vento Septentrionalem plagam versus impellentes, cum in conspectum nobis *Cabo de Buona Esperanca* daretur, valde gauisi sumus. Iuxta littus itaque contendentes, plumbo iacto 57. *Orgyas* deprehendimus. Sequenti die fluuius quidam conspectui nostro datus est: & ad vesperam C. de Aquilhas, terra depressa & sinuosa apparuit: quo loco *Orgyas* 35. tenuimus. Inde ergo à littore reuersi, in idem tamen 4. August. reuoluti sumus, à tergo depressum illum Angulum conspicati, de quo prius diximus. Pina itaque nostra in sinum excurrens, cum locum anchoris iactandis nullum idoneum inueniret, signo ex tormento dato perrexit, & ad *Baia Aquada de Sambras* aduenit, quæ ventis omnibus præter Septentrionalem exposita, circumquaque terra duplici vestita est. Ad *Orgyas* itaque 10. vel 12. anchoris nixi decreuimus, vt sequenti die viri octo in Continentem è nobis exponerentur, terram illam peruestigarum. Quod cum fieret, scapha, quæ orientalem partem tenebat, ab interitu parum aberat, cum importuno venro in breuia impegisset. Illa tamen inde rursus extricata, cum dicti octo viri nauem egressi, terram illam circumeundo vndiquaque perlustrarent, accidit, vt interea viri septem scaphis relictis appropinquarent, toti atri & nigricantes: qui nostrorum quoque vestigia dein legentes, cum illos attigissent, ab iis linteis, crotalis & speculis, & laneis vestimentis aliis placati & donati, ea, vt nulli vsui sibi futura abiecerunt, vina tamen & biscoctum panem non spernentes. Vesperta ergo acclinante, ad naues nostri redibant. Ego interea in breuia seu aridum quoddam inuectus, inibi luporum marinorum, auiumque *Pegnies* dictatum copiam tantam inueni, vt locus illis torus conuectus esset. Qui ad nostrum appulsum ne latum quidem vnguem locum mutare velle visi sunt. Illorum ergo ingenti mole confecta, cutis tam solida & dura inuenta est, vt acinace ægre penetrari potuerit. Quibus ob id scapham nostram adimplentes, adque nauem nostram reuersi, illas inter nauigationis socios æque partiti sumus. Locus iste, quo lupos offendimus, fœtore tetro ita vitiatus fuerat, vt prope fidem natrantium excederet. *Baia Aquada de Sambras.* *Marini lupi.* *Pegnies aues.*

Aug. 6. scaphis tribus terram appellentes, cum ego illam petcontatum exitem, iucundam eam & odorifetis tum arboribus, tum syluis confertam inueni. Cum aliquousque progressi essemus, è colle quodam nostris ad scapham relictis signum dedimus. Ibi autem vestigia tum hominum, tum pecudum, tum perdicum notantes, frusta quoque speculorum & crotalorum deprehendimus, quæ nigris viris progtessa die dedetamus. Sed & fasciculum lintei in campum abiecti recolleginus. Incolarum eiusdem loci cum postea ad scapham nostram quidam accessissent, eorum vestigia sequi statuimus. Quod dum facetemus, è conspectu nostro breui disparuerunt, ita per saltus illos & syluas industtie sese protipete norant. Quibus tamen mox reuersis, cum signis & nutibus qualibuscunque innuissemus, vt pto

Cori Nigris ferrum est.

ferro, quod ipsi *Cori* vocant, nobiscum pecudes permutarent, petitioni nostræ annuere visi sunt. A meridie itaque adhuc viginti viros littori exponentes, percontati sumus, si fors vspiam apud incolas diuerticulum quoddam nanciscì possemus. Sed frustra omnia. Incolæ siquidem, etsi cum nostris quidem aliquousq; promearent, via tamen rectà & constante nulla vtebantur: sed nostris progressis, iam comites sibant, iam stantibus, iidem in talos considebant. Ita ergo nocte appellente nauem nostram repetere coacti sumus.

Augusti 7. matutino tempore scaphis nostris ad terram rediuimus, ea sententia præsumpta, vt incolas pago quodam suo vel habitaculo alio inuiseremus. Comitatus virorum instructorum 23. erat. Viam ergo semihoræ emensis incolæ occurrentes oues sex apportabant, pro quibus ipsis contum ferreum, o pondo, vna cum pecuniæ aliqua portione reposuimus. Hi ergo cum æquis partibus ferrum inter se diuidere non possent, sed mutuis altercationibus discinderentur, fumo ex lignis succensis excitato sociis suis signum dare nobis visi sunt. Quo à nobis tamen suffocato, cum ipsi abreptis secum binis ouibus aufugerent, nosque cum cæteris quatuor ad naues acceleraremus: ipsi clamore quodam nos ponè insectati, velle se oues ad nos agere adhuc plures, pr omittere visi sunt. Circa vesperam itaque redeuntes, & pacem sancientes, à nobis vino Hispanico donati sunt, addita condirione, vt postero die pecudes ad nos plures deferrent, & à nobis vicissim ferrum acciperent. Interim vasa nostra aqua dulci repleuimus, quam ad latus occidentale ex fossa quadam hausimus. Ex signis autem quibusdam coniicere erat, ante nos & nationes alias ibi sese recepisse: cum non procul à scaturigine dicta versus meridiem vallum quoddam ex lapidibus congestum conspiceretur, quo se peregrinus quasi in tuto receptu tenuisse credibile erat. Sequenti die cum aquatum iterum egressi essemus, ostreas quasdam piscati in illis vniones inuenimus, vbi tum & odoratas quasdam herbas, magna copia ibi virentes, legimus. A nostris autem qui ad speculas stabant, admoniti sumus, venire cum suis pecoribus quosdam incolas. Cum quibus postquam ferrum permutassemus, promissione de pecoribus post plurib⁹ adducendis accepta, ad naues rediuimus. Augusti 9. incolæ pecora multa nobis adducebant: à quibus eodem die pro cultro carnario bouem solidum, vt & pro cultro veteri exeso cellario consimilem accepimus. Cum vero pro recenti eiusmodi cultro boues duos exigeremus, ipsi vero vnum tantum, sed grandiorem nobis deferrent, distractis animis digressi sumus. Sequenti die tamen iterum cum iis pacisc entes, merces nostras sacco apportatas ipsis spectandas apposuimus. Quibus illecti iam de emptione quasi inter se certabant. Pro baculo itaque ferreo 70. libras appendente, in frusta 5. comminuit, duos præpingues tauros & item oues tres recepimus. Sed & pro incuruo cultro, pro securi, pro pala, pro breui iaculo ferreo, pro cultro alio, & parua crudi ferrei portione tres boues & oues quinque abstulimus, quæ tamen omnia collata pretium quatuor florenorum Belgicorum non superabant. Et nisi ferri inopia fuisset, pecoris quamplurimum permutando acquirere licuisset, cum greges ingentes taurorum & ouium ad montium pascua oberrantes videremus. Quos tamen redire sequenti die iubebamus. Homines hi staturæ breuioris sunt, coloris veneti rubore perfusi. Nudi pelle bouina crines introrsum versos habente, & ad pallii modum parata amiciuntur. Lumbis fascia lata ex eodem corio decisa succinguntur, cuius portio propendens pudendo obditur. Calceorum loco quidam asseres tenues plantis suffixerant. Brachia armillis ex ebore & cupro politis ornant: digitos vero quidam etiam annulis ex auro, vt & globulis ex osse & ligno factis cingunt. Corporibus suis stigmata varia & discreta inurunt. Hi quod adipe & seuo perpetuo se oblinant, odorem aduersum & tetrum semper spirant. Nec domos ipsorum, nec fœminarum vllam conspeximus. Certis tamen ex signis augurabamur, eos sub dumetis ignes suos sufflare, attritis inuicem duobus lignis conceptos. Sub noctem istorum ignium passim plures obseruauimus. Pro victu nostro si fors aliquando bouem mactassemus, ipsi intestina rogantes, eadem cruda adhuc excrementis vix obiter emissis ad nostrum conspectum ita deuorabant. Delicatius victuri bouinum corium 4. palis suffixum, & aqua instar cacabi adimpletum igne suffouebant: in quo intestina leuiter calefacta pòst pro deliciis ingularunt. De moribus vero horum cæteroquin experiri nihil potuimus: nisi quod difficulter & anheloſe loquantur, ad modum populorum Alpes Iulias incolentium, qui ex vitio niualis aquæ strumis affliguntur. Sed & circa collum fragmenta quædam ossium & resectæ carnis portiones ipsis loco ornamenti obhæserant.

Margarita ex ostreis.

Permutatio Glauci & Diomedis.

Incolarum statura, forma, mo. es.

Cacabus coreaceus.

Caput

Caput IV.

Quid ex Aguada Sambra soluentibus vsque ad insulam S. Laurentii euenerit.

CIRCA Augusti diem 11. etsi ad collium huius loci pascua copiam pecorum errare numerosam videremus, adeoque nobis commeatus nulla desperatio esset: attamen, quod, qui aquatum emittebantur, perpetuis madoribus eneruarentur: morbus insuper quoq; paulatim genua eorum inuaderet: tandem etiam aduersa ex austro tempestas, contra quam parum tuti eramus, nobis valde minitaretur: his ex causis statutum & decretum est, vt confectis & adornatis ad vesperam velis inde resolueremus: Quod cum fecissemus, mixtis ventis & tempestatibus intra orientem & occasum ad 2. Septemb. vsque decurrimus. Quo interuallo cum sociorum pars maxima ægresceret, multi quoque in totum morbo dicto perimerentur: consilio alio inito, proram ad inquirendam S. Laurentii insulam vertere consultum visum est, quæ etiam die secundo nobis optato detecta est. Quæ vt plana & æqualis videbatur: sic vicissim *Cabo S. Roman* collibus & monticulis multis aspera comparuit. Quam incursuri, cum ab æstuosis fluctibus & sæuis renitentibus ventis abstineremur, 6. Septembr. ad Angulum Septentrionalem declinantes, nauibus nostris stationem tutam, & nobis ipsis refectionem meditati sumus. Cuius rei gratia cum ex naui Amsterdam scapha sex viri sese in Continentem Cabo S. Maria emitterent, sex viros conspicati sunt, qui tamen illico ad eorum aggressum profugerunt. Nostrates itaque cum in littore tres scaphas (*Lacca* vocant) & in iis captandis piscibus operantes piscatores inuenissent, propius appellentes, nec tamen eorum sensum intelligentes, globulos illis aliquot & rescula alias obtulerunt: à quibus vicissim pisces porrectos aliquot accipientes, inde recesserunt. Porro ergo prouecti, incolas quinque alios offendunt, qui tamen ad eorum conspectum illico fugitabant. Nostratibus adeo præter Ostreas nihil venantibus tandem ad nauem reuerti visum est: vbi rursus coacto concilio statutum est, vt Pinas nostra ad littus quam proxime impelleret, scaphæque si fors necesse foret, auxilio veniret. Quo facto, cum scapha in littore oberraret, piscatores tres correptos ad *Pinam* adduxerunt, à quibus cum fere 60. pondera Prasemorum (Cyprini lati sunt) pro rotundis globulis & nummis aliquot permutatione recepissemus, cibos & vinum ad satietatem ipsis appropinauimus, & rubellas insuper vittas, merculásque alias donauimus, eosque cum gaudio amplo ita à nobis dimisimus. Cæteri vero, qui è littore hos à nobis prehensos & abductos viderant, oppido dolentibus similes pro more illius regionis fumum confestim excitarunt. Mihi vero, vt ad littus longum percurrerem, permissu facto, cum aliquot diebus præter paucos profugos incolas, & desertas oras, insulamque quandam perparuam, & hominum, & fructuum, & pecorum & volucrum sterilem nihil captarem aut dispicerem, vsque ad 16. Augusti cum pina nostra loco quieuimus. Posteri diei mane primo Orientem versus iterum egressi, Syluæ cuidam, ex qua altus fumus attollebatur, nos acclinauimus, magnam ibi collectam incolarum turbam inuentum iri confisi. Præter duos tamen viros, retia sua gestantes, cum nihil offenderemus, fumi locum sequentes, vetulam quandam cum puella ericas exurentem deprehendimus. Cuius nutu facto, cum modo omissos viros redadire iuberemur, ipsi nos aduertentes, abiectis retibus contentim profugere, & saltu proximo disparuere. Quorum tamen nos vestigia secuti ad littus proximum ibi nauiculam monoxylam corripuimus: qua cum flumen transmittere satageremus, paruitatis illius inassueti nos ipsos euertimus, & enatando oram iterum corripuimus. Rebus itaque sic nullis præcedentibus, Cymbolam nostram repetentes, cum pina ad naues primarias, iam propter obortam tempestatem anchoris defixas, nos recepimus.

Insula Madegascar siue S. Laurentij. Promontorium S. Romani.

Cabo S. Maria.

Caput V.

Quid porro ad Hollandorum Cæmiterium acciderit.

PRÆNOMINATI mensis die 17. Scapham nostram rursus oræ admouimus: ex qua cum terni ab vno latere, & bini ab altero terram illam intrarent, offenso vno cum fœmina viro circa Vesperam ad scapham reuersi sunt. Terni vero alteri cum pyxide seu compasso, ne fors errarent, syluam quandam permetientes, ad solis occasum virum nigrum iuuenem inuenerunt: à quo ad alium annosiorem (ceu parentem ipsius) perducti cancros ibi appositos

ederunt

ederunt,& aquam potarunt. Quibus sumptis cum nostri se longius produci rogarent, ipsi somno sibi opus esse signis suis responderunt. Qua tamẽ oblata vitta vna rubra,& altera alba inescati,ad procedendum se alacres præstiterunt. Cum ergo iam diluculo prodituro milliare vnum emensi essent,lenior ille aliquo abscedens,breui tamen rediit,& succenso igne iterum nonnihil vna conquieuere. Vndè tamen, cum mora longa tuta non videretur, se maturo iterum è loco promouerunt. Tandem & alter iunior profugiens, sex aliis viris stipatus confestim reuersus est:qui,quod perfæpe inter se quasi quoddam concilium agerent, suspicionem proditionis nostratibus mouerunt haud leuem.

Tres nostrum vestibus exuti.

Hi,etsi petitis quibusdam orbiculis donarentur: nihilominus tamen nostros inuadentes,lapidibus confertim in eos coniectis,eos ita lassos & confectos reddebant, vt se nolentes dedere cogerentur. Vestibus ergo nostrates exuti,& armis spoliati, postquam iuxta littus ad posteri diei Vesperam vsque viam suam relegissent,sub seram noctem ex Huminis altera parte à nobis conspecti,ad naues valde lassi & eneruati reducti sunt.

Aug.20.cum iterum continentem premerent, ad dextram, casulam quandam conspicati,in ea viros duos & mulieres quatuor inuenerunt. Hi aquæ,cuius inopia erat, hauriendæ illis locum monstraturi, virum ductorem in Comitatum dederunt. A quo ergo eo quatuor nostrates deducti, cum aquam limosam & inidoneam potui sensissent, nullam haurientes, scapham quandam obuiam consectati sunt, ex qua pisces quosdam Coralliis redimebant. Interim cum è longinquo conspectam scapham quoque aliam venarentur, ex arbustiis tres Nigrorum glomeres prorumpere obseruarunt: quorum primas, quem Andream nominabant,vt ad locum quendam ab aquis non profundum egrederentur, gestibus innuit. Vnde nos insidias nocturnas augurantes altum mare ad vesperam repetiuimus. Sub noctem duæ nos Almadiæ(Scaphæ sunt) visitantes, cancros afferebant. Quibus cum de commeatu nostro quoque aliquid impertiuissemus,ipsi cantu edito se valde hilares præstiterunt. Nihilominus tamen ipsorum insidias metuentes,dimissis iis excubias diligentes contra improuisos insultus egimus. Nocte prætergressa,cum vlterius ad ripam inueheremur, nec tamen aquam dulcem nanciscereмur, ad locum pristinum reuersis incolæ 11. scaphis ad nos appellentes, nos ad sua diuerticula inuitarunt commercia cum ipsis actum. Quod assensuri quidem in littus tamen egredi recusauimus,quod iniuriæ prioris nostratibus haud pridem illatæ adhuc bene memores essemus. Nam & præter hoc post arbusta magnam incolarum turbam conspiciebamus latitantem,ipsorum superiore & ipso illic restitante. Qui tamen nostra mora inductus tandem prægrandi *Canoa* (nauis genus est) ad nos tandem appulit, & incolarum pisces pro globulis nobiscum permutauit. Panno Xylino ad genua vsq; promisso amiciebatur,ad Hispanicarum regetum morem interfepto. Piscibus itaque ab hoc impetratis,ad ostiũ aquæ dulcis inuecturi, cum velis incitatioribus ipsos peruerteremus, ipsi in terram redierunt:quo loco quosdam in insidiis quasi stantes cum relinquerent, nostris idem quoque faciendi,locumque excubiis muniendi ansam causamque dederunt. Cum ergo nostratium quinque,terram illam speculaturi,angulum iam quendam tenerent,ex insidiis 50.Nigri prorumpentes,illos circumquaque obcingebant, & *Assagayas* suas in eos confertim contorquebant,adeo vt nostri ad contra pugnandum nolentes volentes compellerentur. Sclopeto itaque excusso nostrum aliquis Nigri cuiusdam Caput ita violenter transadegit, vt eo loco desubito mortuus is concideret. Cuius casum cum viderent, cæteri fortunam vlteriorem experiri desperantes,fuga se certatim omnes subduxerunt. Quorum nos itaque secuti, corpora nostra refectum ad naues rediuimus,de successu felici hilariter ouantes. Prodita itaque iam sufficienter incolarum præsidia, & cum in arido isto & sitiente loco præter exhaustas & steriles arbores,nec aquam,nec rerum necessariarum quicquam adipisci liceret: Vespere appellente ad naues nostras remeauimus.

Caput VI.

Quid pinæ nostræ, in quærenda aqua deerranti, acciderit,quæ item interea in naui gesta sint.

CVM dicti mensis 21.die ad naues nostras sine aqua & commeatu alio redissemus: potuque quotidiano interim dolia nostra pleraque releuarentur: communi suffragio decretum est,vt pinas nostras cum instructa & armata scapha intra Septẽtrionem procurreret,refectamenta necessaria & vndam dulcem perueſtigatum paratumque. Hoc itaque proposito 22.Septembr.mane mare ingressæ,tertio itineris die à paruas aridasque insulas offendentes, præter

præter Piscatores aliquos inibi nocturnam quietem captantes nihil obseruarunt. Longius itaque recta sub Tropicum Capricorni ad gradus 23½. progressæ locum alium *Baya de Sant Augustino* adierunt, quo fluuium quendam latum & amœnum, duobus brachiis in mare se exonerantem repererunt. Quem itaque cum impulsa pina inueherentur, incolæ vltro & sine metu accurrentes, tam albos homines ibi visos, quam pinam sine remis impulsis quasi à seipsa motam oppido admirati sunt. Propius ergo congressi cum nostratibus de quib. aliquot, quas terra illa & prægrandes & præpingues fert, depacti sunt: quarum loco præsentanea mercimonia, vt specula, vittas rubras & globulos aliquot acceperunt. E nostris autem cum forte quidam ex stanno fusum cochlear proferret, pro eo incolarum aliquis ex grege optimum & grandissimum bouem spopondit. Qui tamen verbi sui pœnitens cum se iterum subduceret, cæterorum quiuis bouem pro cochleari tanta contentione stipulabatur, vt, nisi primo illorum cochlear traditum esset, de eo auferendo manus conserturi certo fuissent. Pro arrha itaque ille Assagayas suas interim deponebat, dum bouem adduceret. Sic ergo pro cochlearibus multas pecudes permutauimus. Nostratibus regio illa valde amœna, vallibus vndiquaque viridantibus ornatissima apparebat, voluctum suaui concentu tota personans: Cercopithecorum etiam in Tamarindi arboribus magna copia notata est. Fructus illius loci magna efficacia hepar & renes perfrigerant, limum interim etiam & mucrum ventriculi absumentes: Ideoq; nobis, qui scorbuto prope omnes confecti & detriti eramus, valde vtiles & commodi. Interim dum *Pinas* nostra abesset, duo quidam è nauigantibus rebelles lata sententia iudiciaria condemnati sunt, vt in terram expositi pœnæ loco diebus quinque in insula peruestigarent, an forsan inde aurantia & fructus refectorios alios auferre possent. Id quod & factum est. 30. Septemb. Ioannes Digeums nauta obiit: qui post in paruæ Insulæ illius Cæmiterio Hollandico sepultus est, sic dicto, quod Hollandorum ibi numerus magnus terra conditus sit.

Baya de Sans Augustino.

Tamarindi arbores.

Cum aliquot diebus interea inconstans aër inualescaret, nec ad terram adeundam occasio esset, tandem sereniore illo micante 29. dicti mensis die in Continentem egressi sumus, damnatos emissitios duos quęsitum, & aquam peruestigatum. Etsi vero homines nullos attingeremus: subinde tamen fumos quosdam eleuari videntes, & proditiones metuentes, vesperi in altum remeauimus, & mane littus repetentes ibi retibus pisces captauimus. Tandem tempore quodam Nigri prodibant vndecim, inter quos & primus ille fuerat, qui insidias nuper nobis intentauerat.

Batauorum seu Hollandorum cœmiterium.

Ad quem cum nostrum quinq; egrederemur, reconciliatis animis pacti loco 5. Assagayas & Xylinum suum pallium nobis obrulit: quem nos ob id vicissim specillis & globulis aliquot donauimus, ea nimirum conditione, vt postero die ad nos commeatum adueherent. Quod facientes, cum pro piscibus aliquot cochlearia stannea recepissent, à nobis vino Hispanico præpoto inuitati, ebrii redditi sunt. Quam nos occasionem paratam videntes, captiuos illos vniuersos ad naues abducere statue. amus, vt pro iis dein redimẽtis nobis ad victum necessaria afferrentur. Cum tamen interea Pinam nostram cum scapha approperantem prospiceremus, sententia mutata, eos irritare inconsultum duximus. Intelligentes igitur Pinæ feliciter & ex voto omnia cessisse, recollectis animis, & ægris (sui tum mouendi tum reficiendi causa naues egressi) vndiquaque conuocatis, ventum secundum ad 7. Octob. vsque diem optauimus. Eo fere tempore in defuncti nautæ locum alio facta electione suffecto, inter præfectos nauium atrox dissensio oborta est, quæ societati vniuersæ post incommodo cessit maximo 7. Octobr. itaq; è statione nostra nauib. actis, cum locum illum, quo Pinas nostra ante substiterat, impeteremus, eiusdem die 9. ad vesperam ibi feliciter appulimus. Ab incolis vero aduentantibus summam pecoris abundantiam edocti, & vt in Continentem egrederemur, amice inuitati, primoribus loci signis aliquot ex succino oblatis, pro cochleari quouis bouẽ, aut 3. vel 4. oues recipientes, pecoribus redemptis cymbam nostram ita aggrauauimus, vt retro ad naues redituri loco moueri non possemus, dum scaphis occurrentibus binis parte magna imposita, illa nonnihil alleuiaretur. Sed & postero die ad naues nostras incolæ oues quamplurimas nigras aduehebant: vt iam nulla victualiorum penuria sed recreandorum ægrotorum omne studium, vnica opera restaret. Qua causa, cum præfectorum tres emitteremus, locum quendam in insula, exponendis & refocillandis morbidis idoneum conuenientemque quæsitum: eo consecuto, 12. die vniuersos infirmos sub arborum ramis & tentoriis constituerunt, ita tamen, vt nauis Hollandiæ ægri seorsim à cæteris collocarentur. Postero itaq; die cum aquatum, fluuium supra dictum appetereremus, nihil opinati, tres quatuorve scloporum elisus audientes, conuersi totum littus Nigris oppletum conspeximus, qui ad propugnaculum nostrum maius certatum irruebant. Cum vero, qui illud tenebant, animose

insultibus resisterent. Nigrique è nauibus insuper nostris aliquos adhuc accelerare & sclopetis in ipsos fulminare viderent: læsis ex suis aliquot, confertim profugerunt, & campos colles-
Ægri spoliantur. que tutos inuolarunt. Quos ex Hollandia naui ægros inuenerunt, vestibus exutos spoliarunt, & contra cæteros quoque idem attentarunt. A quibus tamen animosius propulsi, & in fugam versi sunt. Nobis itaque contra insultus similes propugnaculo nouiter arboribus constrato, & tormentis pluribus munito opus erat. Incolæ interea securi omnis periculi, nihilominus ad naues nostras quotidie ventitabant cum suis pecoribus, quasi longe alii, quam qui nobiscum conflixissent, etsi illorum nonnulli prædas ereptas adhuc corpore suo gestarent. 22. die cum Nigros magno numero passim conglobari cerneremus, eos in propugnaculum nostrum inuasuros augurati sumus. Ad Vesperam itaque scaphas binas pro illius præsidio emisimus: quarum vna cum pinæ nostræ incaute illideretur, euersa est. Quem tumultum, cum qui in pina erant, audirent, subitaneo motu consternati iam ad tormentum in eos displodendum accurrebant, quod arbitrarentur, incolas suos Laccis illam oppugnatum venisse. Re cognita tamen, præstito auxilio omnes seruati sunt, amissis saltem gladiis & eorum armis. Altera scapha vero, cum iam ad littus accessura esset, & illius aduentus ex Mauritio naui vt & Hollandia disploso tormento signum daretur: tumultu isto nocturno perculsi qui in propugnaculo erant, trepidantes ad littus accurrerunt, nec quemquam vel hominem vel nauem admiserunt. Sed & sclopetis in adnauigantes nostros detonantes, eos à littore penitùs arcebant, adeo vt infecta re ad naues redire cogerentur. Quæ res subitanea, etiam ipsis nauibus terrori fuit, & impedimento, quo minus propositum suum vrgere possent.

Caput VII.

Quo pacto incolas aliquot cœperimus: & quid porro actum.

OCTOBRIS 26. mane ex propugnaculo nostro aliquot venatum (id enim quotidie factitantes, vel sclopetis vel retibus cercopithecos, psittacos, gallinas barbaricas & aues innumeras ad epulum quotidianum capiebant) egressi, in casula quadam Piscatoris Nigros offenderunt: qui tamen fuga exilientes, post se vnum reliquerant in sella textoria considentem, & vestem Xylinam parantem: quem prehensum nostri in propugnaculum secum abripuerunt. Paulo post *Canoas* septem ad propugnaculum comparentes, Pisces nobis emendos obtulerunt. Cum vero prædæ magnum numerum secum haberent, nuper Hollandis infirmis vi extortæ: nostris eas repetendi & vi præripiendi venia facta, cum incolæ aduersarentur, ipsorum vno glande traiecto & aliis aliquot vulneratis, vir vnus cum binis fœminis & quaternis pueris & Canoas quatuor capti sunt. Cum vero qui in nauibus eramus, Nigros conflictatos & in fugam actos animaduerteremus, scaphis nostris eos propere insectabamur. Quod videntes illi, recta littus suis Canoas incurrerunt, & in saltus syluasque sese coniecerunt. Nos itaque demissis duabus fœminis & pueris minoribus, reliquos ad nauem captiuos abduximus. 30. die cum quodam captiuorum flumen quoddam intrauimus, pecora, si fieri posset, pro vsu nostro emptum, aut pro captiuo nostro permutatum. Quo cum venissemus, incolæ occurrentes captiui manus exosculabantur, & pro eo redimendo bouem vnum cum ouibus binis deposuerunt. Sequenti die denuo cum captiuo puero idem flumen proposito simili relegimus. Pro quo tamen ne ouiculam quidem vnicam promittere volebant, sed contra pro vno cochleari puellam nobis vendendam stipulabantur. Sic ergo quotidie certis excursibus institutis, pecudes, pisces & Tamarindos sufficienti copia nanciscebamur: vsque dum variis & crebris conflictibus, incolis fugatis & alienatis, penuria ciborum tandem aliqua oboriretur. Decretum itaque factum est, vt pinas nostra velis mandata dispiceret, num forte in littore proximo quodam vel negotiatoriam vrbem, vel portum alium tutum perue-
Oues maximæ quarum cauda 11. libras pendebat. stigare posset. 26. Nouembr. cum nostrum sex ad figendas feras egrederentur, sex grandes oues in propugnaculum intulerunt, quarum binæ caudas habebant 22. vel 23. pollices crassas, libras Hollandicas circiter 11. appendentes. Similem aleam deinceps aliquoties tentantes, successum tamen disparem experti sunt.

Caput

Caput VIII.

Quid emissitiæ pinæ acciderit.

NOVEMBR. 17. cum pinam nostram rebus mercatoriis probe instruxissemus, mane vela attollentes, intra occasum æstiuum impulimus, & sinus ibidem obuios quosq; legimus. Inde rursus emoti, vt omnem rei & locorum conditionem exactius teneremus, cum iterum ad Aquilonem nonnihil declinaremus; visis è longinquo fumis, & insuper vna atque altera Canoas, recta ad septentrionem reuersi insulam quandam exiguam à Continente milliare prope vnum distantem conspeximus: à qua item alia depressior & nuda nobis obuenit, cui quædam maior & valde amœna arboribus lætis vndiquaque conspicua adhærebat. Ad vesperam prætergressis alias insulas duas, patens maior iterum alia nobis prodiit, ad cuius linum incuruum deflectentes, altitudinem poli Antarctici 20 ½. grad. tenuimus: quo loco ostiũ fluminis ad sinum australem conspicati, illud impellere vehementer annisi sumus quidem, sed propter turbines & altitudinem loci impediti, altum mare repetiuimus, vt ad nostras naues reucheremur, in occursu tamen varios sinus quoquo versum legentes, nec vllas insulas nostro instituto commodas visas præteruehentes. Quo tamen longo & erroneo ambitu, cum nec homines nec necessaria alia peruestigaremus, proram nauibus nostris repetendis accommodauimus. In ipso ergo excursu primo duæ Canoas nobis obuiantes, cum à nobis appellarentur, indiciis quibusdam se à nauibus nostris iam venire, ad quas propediem necessaria conuecturi essent, significarunt. Cuius rei gratia quoque è medio suo nobis videntibus quendam ex tempore amandabant. Sed fucus iste tantum erat. Emissis enim breui spatiõ cum 20. hominibus sociis redibat, quos pone etiam mulieres consectabantur, discretis è locis choreas mutuas agitantes. Viri suis armis instructi latus alterum tenentes, saltus miros edebant, pedibus collisis tantum strepitum concitantes, vt equorum certum humerum concurrere crederes, adeo vt pone stantes à iactatis arenis nõ satis tuti essent. Fœminæ item parte alia collocatæ cantillabant, & certa mensura complosis manibus pedes gressu ad tactum moderato promouebant. Cuius ego spectaculi fatur, cum iam metuerem, vt propter ostentatos quosdam globulos ab ipsis obtruerer, ad scapham redire accipiebam. Quod videntes ipsi, cum scapham vi retinere satagerent, ego contra stans illam à solido exturbaui, & cum sociis omnibus ingressus viam ad nauem relegi. Aliquo vsq; progressi, socios ipsorum adhuc plurimos iam dudum ipsis expectatos approperare vidimus. Hi omnium qui in insula *Madegascar* sunt paupertimi, pudenda sua arborum corticibus tantum obuelata habent: in quorũ terra nec fructus vllos nec pecora videre nobis licuit. Nihil itaque hoc loco ad commeatum faciens inuenientes, sequentis diei diluculo promouentes 25. Nouemb. circa meridiem naues nostras attigimus, decreuimusque vt crastino diluculo rursus aliqui in littus excurrerent. Sedecim ergo nostratium id audentes, ad paludem seu puteum, quo pecora aquatum agi solitabant, peruenimus: quo loco tamen cum nihil occurreret, procedentes longius Nigros quosdam cum Calabattis suis, quibus aquam hauriunt, obuios accepimus, quos cum ad sua diuerticula sequi vellemus, ipsi fuga disparuerunt. Nihilominus tamen via cœpta nos persistentes, postquam ipsorum casulis propinqui essemus, à 300. incolis derepente obruti & circumuenti sumus, *Assagayas* suas in nos torquere minitantibus. Quos etsi prolatis mercibus quibusdam, & ad permutationem expositis placere studeremus: illi tamen ad nos propius congressi, compulere, vt in ordinem disposita contra insultus eorum nos muniremus. Eam sub trepidationem cum ex improuiso Muscetta quædam disploderetur, mihi collum ex casu nonnihil amburens: incolæ perculsi, potissimaque parte profugi, à nobis retinebantur tamen, à quibus dein pro aliquot cochlearibus boues binos & tres oues extorquentes, vt inde nos efferremus ab ipsis rogati sumus. Cum vero eo tumultu & homines & pecudes aufugerent, boues nostri & ipsi peregrinorum non assueti, & ob id ferocientes, eruperunt. Circa meridiem Nigri alii propugnaculo nostro accedentes, quasi lac apportarent, nos excire volebant, quibus tamen cum nemo compareret, à meridie rursus aliis idem agentibus, duo tandem classiarii, & vnus nauclerus prodiere. Qui bona fiducia longius progressi, à Nigris cultris & securiculis magno clamore obruti & oppugnati sunt. Quo conflictu nauclerus hasta per collum traiectus, & postea securi ossa colli confractus periit. Sed & duo classiarii reliqui vulneribus aliquot saucii, nisi districtis gladiis se tutati essent, extra dubium occubuissent. Ad quem tumultum cum insuper Nigrorum ingens turba è syluis exiliret, prægaudio ad mortuum choreas & saltationes instituerũt. Nos itaq; nauclerum nostrum militari processu

Incolarum saltandi mos.

Nauclerus Nicolaus Rausseus Nigrorum dolo obtruncatur.

sepelientes, cum eius vltionem meditaremur, sequentique die armata manu virorum 48. ad eorum diuersoria procederemus, in via tauros 20. aquatum euntes corripuimus, quos ad munitionem nostram comitatu virorum octo abduximus. A quacum breui spacio adhuc abessent, nostrorum conspectu territi retro erumpentes profugerunt. Quadraginta reliqui ad tentoria Nigrorum porro pedem mouentes, illos cum omnibus bonis & pecoribus aufugisse senserunt. Re ergo nulla expedita retro se contulerunt, & ad locum de bouibus ante profugis vnum iterum offendentes, illum sclopetis confossum ad propugnaculum detulerunt, milliaribus circiter binis terram illam emensi. Sequenti die Canoa vna duobus Nigris acta, sub propugnaculum nostrum adiit: quorum cum vnus fasciculos aliquot bombicinos ablatum in terram exiliisset, nostri sclopetis in eum directis fulminare cœperunt. Quod audientes, qui hauriendæ aquæ causa lacum descenderant, scapha alterum insectati eius socium tandem corripuerunt. De quo cum læsi arteitarentur, quod & ipse Nicolai Rausseus naucleri interfectioni interfuisset, de hac causa damnatus, sclopeti glande profossus est.

Rebus ergo hoc loco ad victualia paranda plane desperatis, ægris in nauibus habitationem multo commodiorem præstari æstimantes, succenso igne propugnaculum cremauimus, & infirmos nauibus nostris iterum adueximus, cætera prædam Nigris relinquentes.

Mensis dicti die 3. scapha quadam flumen decurrentes, votis nostris commoda quædam captauimus. Fluctus tamen impetu vltra tria milliaria prouehere non valentes, propter loci vastitatem: & visorum incolarum aufugium sequenti die ad nostros rediuimus. Sexto die ante exortum solem, insulas duas proximas impetentibus propter spissas tenebras eas attingere non licuit. Clariore tamen aurora prodeunte 4. Almadias ex illis in Continentem festinare videntes, easque incitatius consequentes, propter remorum nostrorum segniorem impulsum assequi non potuimus. Hoc tamen loco Cancris aliqua copia captis in continentem egressi, casas incolarum profugorum subiecto vulcano cremauimus. Nostrum aliqui, cum interea boues aliquot prædati essent, Nigrorum insectatione rapida obruti, eosdem manibus suis iterum emiserunt.

Caput IX.

De forma, Religione, moribus & consuetudinibus populi in Madegascar, nec minus de conditione eorum, qui ad flumen Puteo Sanct. Augustin dictum consederunt.

Incolarum Madegascar forma. Habitus.

POPVLI, qui circa flumen hoc habitant, colore nigro sunt, robusti, & artubus ornate compositis, tum viri tum fœminæ. Viri pudendis suis Xylinum velum obdunt, nec minus fœminæ: quarum tamen pectus insuper syntheſi sine manica, contegitur. Aures amplis foraminibus pertusas habent, ita vt per ea transmitti digitus possit. Per ea traiecta ligna rotunda gestant. Illorum religio in professione vnius creatoris consistit, qui omnia creauerit. Circumcisionis quidem legem sequuntur: de precationibus tamen & festis diebus nihil norunt. Dies promiscuos habentes, priuatis appellationibus alium ab alio nihil discernunt: adeoque nec hebdomadas, nec menses nec annos numerant. Vltra 10. non numerant, hoc pacto, *Issa, tone, tello, effad, fruto, VVouula, Siday, fonlo.* Cacodęmonem, *Traiuuaddei* dictum, valde metuunt: quod ipsos frequenter affligere soleat. Piscatu magna ex parte viuunt: quem partim retibus, partim hastilibus confossoriis exercent, captos pisces siccant & torrent: quos vt & Salem cum Tamarindi corticibus, in terræ illius locum, *Rango*, dictum, prouehentes vendunt. Ramulos seu cortices pro hastulis Assagayas dictis aut *Leffo*, item pro magnis cultris, Wici vendunt. Vnam saltem coniugem dictant, viris 12. fœminis 10. annos fere habentibus. Adulterium mortis supplicio vindicatur, vt & furta. Viri foris venantur, fœminæ domi fila nent, & Xylinos pannos texunt, domesticasque operas alias tractant. Pro cibis habent pisces, Tamarindos, fabas, lac, carnes. Vnus quidam incolarum si forte aliquando bouem mactat, portionem suam cæteri quiuis inde quasi pro iure auferunt, suo tempore tamen tantam vicissim restituturi. Ferro optimo abundant, vt & Cupro. Quod si aliquando ipsis cochlear stanneum pro argenteo offerremus, dentibus istud admouentes, si ad morsum durum occurrerat negligebant. Ex qua horum simplicitate videre est, rem quamlibet tanti fere esse, quanti æstimatur. Gossypi, in syluarum humilibus arboribus prouenientis, magna ibi abundantia est. Pecora, fructus, arbores alio à nobis loco descripta inuenies.

Religio. Dierum ratio.

Numeri.

Vitæ studia.

Matrimonia.

Caput

Caput X.

Quid ex dulcis aquæ flumine soluentibus ad Iauam vsque occurrerit.

CVM apud incolas hos porro victualia nulla nobis parata, nec amicitiam vllam firmam & solidam sarciendam ex eorum fuga crebra auguraremur: pinas quoque nostra portum nullam alium commeatui suggerendo aptum venari posset: anchoris tandem eleuatis 13. Decembr. cursum nostrum in Iauam direximus 15. & 16. die altam terram post cœmiterium Hollandorum adhuc in conspectu habuimus. 18. die sub noctem horrida tempestate cum pluuiis infestissimis naues nostras opplentibus obruti sumus. Retro itaque conuersi, & signum accensi ignis præferentes, cum turbines continenter increscerent, vela omnia nostra restrinximus. Secundo die nauem Amsterdam cum pina nostra desiderauimus. Die 21. parum abfuit, quin Hollandia ex aspectu nostro abriperetur. 22. die naues duas ad australem partem conspeximus, ad quas nostra quoque vela contorsimus. die 23. à meridie pinam nostram redadepti, quantis ea periculis expolita fuerit, cognouimus. Sed & Amsterdam naui desiderata cursum intra ortum solstitialem promouentes, 22. Decemb. eleuationem 31. grad. tenebamus. Anni 1596. Ianuar. 1 grad. numerabamus 21. ita vt ad Septentrionem paulatim propius declinaremus. Quod vero ægrorum nostrorum infirmitas crudescere, proram retro in Madegascar ad insulam S. Maria torquere, & victualia noua inde conuehere statuimus. Quam 10. eiusdem mensis die oculis nostris relegimus. Hac eadem nocte plumbum iactantes 17. orgias solidæ arenæ cum alga permixtæ deprehendimus. Insula hæc ad partem australem eminentiam quandam milliare semis in mare porrectam ostendebat, ad quam Pinas nostra tam prope impulerat, vt vix 6 orgiis distans, iactu lapidis eam attingere valeret. Ab insula versus ortum aridum quoddam prominebat, velum è longo referens. Angulus australis duobus sinubus cluditur. Interim insula ipsa magna & amœna est: intra quam & Madegascar flumen quoddam rapidum promanat, cuius nos ostio expositi, inde in Madegascar sinum quendam spectauimus, fluuiis aliquot coeuntibus insignem. Postero die cum in Continentem egredi statueremus, interea *Canoa* quædam ex insula S. Maria ad Hollandicum Leonem, nauem nostram accurrit, oryzam, Cannas Sacchatinas & Limonia cum gallina vna offerens: pro quibus illi aliquot strophiola & orbiculos teretes reponentes, insulanos vino potecto ebrios præstiterunt. *Insula S. Maria.*

Diuina itaque gratia commodum hunc locum nacti, pinam nostram quoquo versum fluenti profunditatem percontatum emisimus, vt tuto ingressu propius ad insulam proferri liceret. Interim cum scaphis tribus littus appellentes, ibi incolarum aliquammultos, Limonia, palmitas (qui fructus pineæ nuci similis in præcelsarum arborum non ramis aut surculis, sed ipso trunco, vndique spinoso, extuberat, valde suauis & coloris aurei) *Bannamas lac* & alia huius generis plura apportantes offendimus. Genus quoque fructus, palmulis simile, sed vt piper linguam exurens, habebant: vt & aliud quoddam, maiora pyra referens, intus quidem mucculentum, sed tamen tamen, & refrigerans. *Fructus insulæ S. Mariæ.*

Sed fructus alius ibi videbatur, Meloniis similis, cortice tamen duro vestitus. Ab iisdem quoque animalcula bina, magnitudine Cuniculos referentia mercati sumus: quorum caput vulpem, corpus reliquum erinaceum præsentabat. Hæc in aquis capiuntur. Iam ergo cum scaphis nostris incolas ductores longius prosecuti, porroque procedere non satis tutum arbitrati, è nostris quinque emisimus, qui incolas ad diuerticula sua comitarentur. Qui post reuersi significarunt, aquam dulcem abs se inuentam esse. Nos tamen in reditu Continentem iterum ingressi, fructus multos legebamus, & prata quædam pascua obseruauimus. Circa vesperam ad nauem reuersi, Pinam reducem ibidem offendimus, quæ plerisq; in locis profunditatem fluminis 15. 18. aut 20. orgiarum obtinuerat. Postero die, cum ad terram propius moueremur, iuxta vicum quendã 20. cãsis conspicuum, egressi, illico magnum incolarũ numerum conglobari conspeximus. Inter illos medius *Primas* apparebat, qui sub arbore quadam substratæ tegeti insidebat. Ad quem certo ordine & mulieres aliquot graui incessu propinquabant, omnis generis fructus, gallinas, & cetera similia apportantes: pro quib. nos postmodũ ipsis globulos & merculas alias reposuimus. Primas iste, quẽ *Cheque* nominabant, lõga nos oratione alloqui videbatur, cœlũ identidem suspiciens. Quem tamen, cum non intelligeremus, præter limonia & fructus paucos alios ab eo nihil mercati fuimus. Boues quidem *Animalia mira.* *Cheque primas insulæ S. Mariæ.*

& oues aliquot adducebantur. Pro quibus tamen cum aliud nihil quam *Manillas*, quibus carebamus nos, accepturi essent, contrahere non licuit.

Caput XI.

Quid Pinæ in Madegascar currenti, occurrerit.

IANVARII 14. die ad diluculum primum naui Hollandiæ cymba quædam prægrandis *Lacca* dicta, & ad lintris Venetiani formam condita, appropinquauit, hominibus 25. & quamplurimis captis, ouibus, gallinis, & oryza onusta. Quas res pleraſque ab ipsis mercati sumus. Post socia Pina cursum nostrum in Madegascar abripientes, cum Canalem quendam præterueheremur littus proximum legimus. Et cum per arbores casulæ aliquot prospicerentur, egressi tamen homines nullos inuenimus. Aliò itaque promoti, ad Ostium aliud *Canoam* cum aliquot hominibus conspeximus: ad quos adeundos cum nostrum binos exposuimus, incolæ tamen fuga retrocesserunt.

Nostris itaque reuersis, manendum nobis esse statuimus, dum fors ipsi ad nos sponte redirent. Nec frustra. Nam 22. Nigri propediem ad nos prouisebant, & vt cum mercibus nostris in Continentem egrederemur, inuitabant. Qui tamen, quod secum nihil rerum speratarum attulissent, ad diem posterum à nobis rursus dimissi sunt. Venerant hi hastis argento constratis armati: quorum fœminæ pectus syntheſi ex lineo panno tegebantur, veste item alia ad coxam mediam propendente. Viri panno ex quadam herba contexto amiciti, cannam aqua salsa plenam, gestabant. Regio ipsa valde amœna, viridantibusque vndique arboribus, & quasi vallo quadruplici cincta prominebat. Postero itaque die, cum nos à Nigris diutius cunctantibus delusos arbitraremur, adeoq; ex illo loco discessionem meditaremur, ipsi cymbis suis ad nostras naues tandem appellebant. Primæ cymbæ tres viri nonnihil oryzæ aduexerant, rogantes, secum vt in terram egrederemur, res alias spectatum. Interim *Canoa* maior cum 25. viris ad nos contendere visa est, oryzam, gallinas, oua, limonia, citrea mala, bannanas & fabas minusculas aduehentibus, quæ pleraque pro speculis, globulis & aciculis commutata redemimus. A meridie *Canoæ* quoque aliæ appellebant, inter quas magna quoq; *Lanciara Galiottæ* forma est, veneratrix, regem *Phulo* aduehens. Ex quolibet eius latere remiges octo stabant. Cæteri omnes eius loci nobiles apparebant, num. 25.

Phulo habitus.

Rex iste Pinam nostram cum sene quodam nobili conscendens supra tapetem stratam considebat, & præmissa longa præfatione, oryza & fructibus aliquot nos donabat. *Canoa* sua *Pinam* nostram circumuehendo vndiquaq; perlustrans, eius structuram valde admiratus est. Quem cum vitris, rosulis, speculis & globulis vicissim muneraſsemus, Lanciaram suam repetiit. Panno xylino è mediis lumbis ad talos vsque demisso tegebatur, pileum forma mitræ Episcopalis gestans: ex cuius vtroque latere cornu quoddam ad vlnæ dimidiæ longitudinem erectum prodibat: cuius termini floccis seu linamentis constrictis claudebãtur. Eum subditi tanta reuerentia obseruabant, vt præsente ipso ne mutire quidem verbulum auderent. Interim & Canoa magna alia cum 33. viris refectamenta plurima attulerat. Quibus omnibus emptis, ad naues reuersi, ostium fluminis etiam alterius adire decreuimus. Cum vero oborta tempestate promouere difficile videretur, priorem locum rursus occupauimus: ad quẽ paulo post duæ *Almadiæ* cum multis hominibus appellebant: à quibus vitulum vnum pro panni fragmentulo permutare licuisset, nisi gallinarum nobis copia fuisset. Tandem vero cum merculas nostras prope omnes distraxissemus, ad naues nostras rediuimus.

Caput XII.

Quomodo Pinas ad naues redierit: quid ad insulam S. Mariæ porro acciderit: & quando ad Baie Antongil nauigatum sit.

NOSTRA Pinas cum in *Madegascar* soluisset, viris & necessariis aliis rebus instructæ tres scaphæ à nobis ad insulam S. Mariæ emissæ sunt. Quæ à *Cheque* humaniter exceptæ, cum in insula puteum aquæ bonæ reperissent, paucis aliquot gallinis, oryza & fructibus aliis permutatione acceptis ad naues se receperunt. Sed postero 16. nimirum die, scaphis incolæ aliquot ad nos refectamenta varia aduexere; quo tempore & Pinas nostra ex *Madegascar* commode

mode relegerat: quæ tamen sequenti illico die ad S. Mariæ insulam resoluens, aquarum non æqua profunditate inuenta exclusa, prope ad scopulum quendam anchoras fixit, & scapham porro ad littus amandauit. Sed tamen & ipsa ibi homines ad commercium præsentes nullos offendit. Die deinde 18. huius mensis, cum nautarum primarius quidam ibi obiisset, cadauer eius præsentibus in insula S. Maria incolis humatum est, demonstrantibus nobis, animam eius iam in cœlo positam esse. Quo argumento pernoscebamus, Dei cognitionem ipsis maiorem esse, quam illis, ad fluuium dulcem qui habitant. A nobis illi quidem contenderant, vt sepeliendi pedes ad genua vsque præcideremus: nos tamen nostrum morem sectati, eum totum & integrum contumulare maluimus. Porro autem necessariam nobis aquam dulcem perue stigatum in *Baie* promouentes, cum nullam reperire liceret, ad ostium tamen illud duas insulas paruas notauimus, quarum prima humilis & arboribus vndique viresces: altera elatior & amœnior, oryza consita videbatur. Quo loco cum incolas nullos attingeremus, propius tamen tetræ admoti, casas vndiquaque humiles multas iuxta littus conspeximus, quarum singulæ certo à se interuallo distabant. Ex harum ergo vna derepente vir quidã prælonga hasta, & pelta lignea prægrandi armatus prosiliens, clamore edito signum dedit: ad quem confertim, consimiliter armatorum numerus ex casis se glomerauit & collegit tantus, vt mirum & res eadem nobis terrori esset. Quorum tamen indicio post intelleximus, cum incolis Madegascar sibi bellum esse: adeoque has casas excubitorias ibi constructas, ne fors desubito ab ipsis opprimeretur. In monte porro proximo vicus quidam amplus, sudibus defixis cinctus apparuit, ab vna quidem parte propter montis præcipitium inaccessus: ab altera vero triplici sudum ordine tam angusto aditu patens, vt nisi solitario homini introire non liceret. Hoc in pago *Cheque* siue Primas habitabat: qui ad hos fotas cum coniuge & incolis aliquam multis egressus, cibaria nobis petita varia pretio obtulit, quorum partem fere maximam etiam redemimus. Quod vero & illic dulcis aquæ penuria esset, 21. die, vt inde solueremus, & ad Baie maiorem iuxta littus Madegascar procutreremus, statutum est. Quo transitu insulam S. Mariæ intra orientem & occidentem latissimam deprehendimus. Sed & oryzæ abunde ferax est, vt non minus quoque rerum ad victum necessariarum aliarum: insuper grata amœnitate iucundissima. Populi seu incolæ eius *Gaphres* seu Ethnici sunt, circumcisi tamen, & corporis constitutione haud inanimabiles. De quorum tamen conditione breuitati operam dantes hoc loco prolixius nihil commentari voluimus.

Incolarum de statu animæ sententia.

Postquam ergo littus Madegascariam teneremus, ibidem incolas quosdam & *Canoam* prægrandem procul obseruauimus: ad quos postquam binis scaphis congrederemur propius, discretis locis succensos ignes videntes, in proximo 12. Nigros cum sex scaphulis offendimus. Sex ergo nostrum ad pagum quendam à littore non procul absitum emisimus: ad cuius oppositum vicus alius maior, ædibus elatioribus, & incolarum numero magno illustris conspiciebatur: à quibus nostrates prolongiusculis Madrigettis multum gallinarum, oryzæ, mellis, Meligettarum seu cardamomi, zinziberis viridis, phaseolorum aurantiorumque facta permutatione acceperunt, & eosdem postero quoque die ad se inuitarunt. Interim & è naui Amsterdam ad nos cymba emissa, in media via ab incolis quibusdam ad spatiosum quendam pagum multis incolis habitatum inuitabatur: cuius profecto veste eleganti & pretiosa succincto, scutum Indicum foris in marginis ambitu inauratum præferebatur. Illic loci ergo nostrates arida sub arboribus folia legebant, saporem Gariophyllorum gustata apprime referentia. In confinio vicus etiam alius situs erat: cuius quasi in medio domus quædam prælta, speculæ similis conspiciebatur. In quo ab incolis bouem vnum cum melle modico depacti pone insulam demum retroceßimus.

Caput XIII.

Vt post insulam in Baie Dantongil anchoras miserimus: & quo pacto illic ab incolis habiti fuerimus.

Die supra dicti mensis 26. ex proximo flumine, *Canoas* 13. maiores prorumpentes, illic in confinio piscari visæ sunt. Ex quibus vna naui nostræ appropinquans, oryzæ nonnihil attulit; addens, si pluribus rebus opus esset, vt è nostris vnum secum in terram emitteremus, & de suis sociis tres in nauem pro vadibus reciperemus. Quod haud iniquum rati, cum donatio quodam nostratium vnum amandauimus; & admissos obsides, vini supra modum auidos,

auidos, pro conditione loci laute habuimus. Nos interea ad paruam quandam insulam inuecti, aquam ibi puram & limpidam, ex alta rupe defluam, hausturque facilem inuenimus. Ipsa alioquin insula præeminens, vnius milliaris ambitu claudi videtur, & oryzæ, fructuumque aliorum, vt limoniorum, citrorum, & vannanas prouentu laudatissima. Altius ergo ad locum editiorem, 12. fere casis habitatis insignem conscendentes, ex illo desuper in Continente fluuium, toto fere tractu viri ex pagis aliquot excultum notauimus, in quem se alius minor, & ipse pagis cõstratus exonerabat. Cum vero editum hunc locum ascenderemus, in transitu quodam, vannanas prouentu celebriore, intra duo ligna defixas binas manus conspeximus, quas incolæ *Nigro* cuidã, in Vannanas furto deprehenso detruncauerant, & ipsum iuxtà loco isto defoderant. Circa vesperam, obsides nostros cum donariis datis manumisimus, postquam emissitius noster ad nos prospere reuersus esset; qui interea & elixis & assis gallinis (quod aiunt) laute habitus, tractatusque, cercopithecum quoque à præfecto loci donatum attulit. Postero die duabus scaphis in occidentalem pagum, *Spackenburg* nobis dictũ & vna in orientalem *S. Angelo* in mappa dictum, sudum constructione adprobe munitum, egressi sumus. In hoc nostrates pro corallio oryzam & gallinas permutauerant: in altero res alias meliores. In Spackenburg præfectus cum suorum plerisque appotus inuentus, nostris quoque è cornu bubulo potum ex melle & oriza coctum, appropinauerat. Pagus iste 200. fere domibus constabat, viris frequentatissimus: quorum 20. in domo excubitoria prælongis hastis & peltis rotundis vigilabant, quolibet in pectoris regione macula alba insignato. Iam itaque cum ad naues reuertendi tempestiuum videretur, ad scaphas nostras regressi, fluuii turbationem & commotionem tantam experti sumus, vt cum iis traiectionem non satis tutam fore arbitraremur. Quas ob id cum tuto loco deligassemus, casulas aliquot offendimus, quas primum speculatorias rati, post tamen certioribus argumentis primatum quorundam eius loci sepulturam esse coniecimus. Locus lacunis aliquot proximis defossus erat, circa quas cornua grandia aquis conferta seu adimpleta defixa stabant. Tumulus storea desuper constratus erat: & cadauer excauata arbore vna cõpositum, & superiniecta alia contectum ita terræ infossum iacebat, vt huius capuli pars maior super terram promineret, & ex huius latere sepulti hominis pedes exererentur. Quibus dispiciendis cum occuparemur, pagi *S. Angelo* præfectus ad nos duabus *Canois* aduectus, primatis sui (*Phulo* dicti) id sepulchrum esse, signis quibusdam nobis confirmauit; & vt à vi & eius læsione abstineremus, honorifice rogauit, alias erga nos valde humanus & submissus, adeo, vt & de se in suo pago inuisendo amice nos compellaret. Cui ob id cum gratificati essemus, tranquilliore flumine præstito ad naues remeauimus. Postero die scaphis ad *S. Angelo* rursus egressi 700. pondo oryzæ, & gallinarum magnum numerum impetrauimus. E scaphis nostris vna ex pago etiam alio præter taurum dimidium res alias necessarias plurimas aduexit. Incolas, quod vini supra nationes vniuersas nobis scitas auidi & appetentes essent, Hispanico vino ad commodum nostrum abunde delinire didiceramus. Itaque & sequenti die iterum terram ingressi, in tres istos pagos nos partiebamur: ex quibus nostrum quilibet vltra 1200. pondo oryzæ eo die auferebat, copiosius accepturi, nisi ipsis ad excubias discedere opus fuisset, interim, vt futura die rediremus, nos rogantibus. Cum itaque pernoctare apud illos nobis difficile videretur, & cœlum insuper paulatim tonitrubus perstrepere occiperet scaphis solutis ad naues rediuimus. Die 30. & 31. iterum oryzæ multum cum refectamentis aliis obtinuimus: quo tempore ex insula quoque indies aquam hauriebamus, & tum mel, tum citria mala ad abundantiam comparabamus.

Sepulchrorum forma.

Februarii 1. die, cum in dictis pagis de oryza mercanda iterum laboraremus, à *Phulo*, pronunciato mandato, incolis id prohibitum esse intelleximus. Cum enim eo tempore quotidianis imbribus tetra vehementer madefceret, & oryzæ resectæ pars maxima in agris resiccari non posset: ne insperata incolis annona oboriretur, veterem oryzam mandato asseruari consultum Phulo visum est. Boues tamen 10. ibidem venum nobis exponebantur: de quorũ pretio inter nos conueniri non poterat. Postquam itaque nobis præsumptum esset, propter istam nouam incommoditatem die Febr. 3. loco illo soluere, 2. eiusdem aleam nouissimam iactantes, in terram rursus egressi sumus, & quocunque modo oryzæ partem magnam, vt & gallinas & capras haud paucas obtinuimus. Quibus impetratis, cum iam instructa naui soluere vellemus: sub noctem mediam tam impetuosa tempestas desubito coorta est, vt iactatis omnibus anchoris nec quicquam firmi stare valeremus, sed quoquouersum acti, naues ingenti periculo prope inuicem collideremus & confringeremus. Eo turbine scaphæ nostræ violẽto motu abruptæ, & fluctuatione continuante in littus impulsæ sunt: quas Nigri captatas in littus dein extraxerant. Spe itaque seruandarum nauium nulla alia superstite, cũ iam se-

cures

cures ad malos cædendos & deiciendos omnes arripuissemus, diuina gratia, quæ in extremis semper efficax est, tranquillitas vndiuum sub ipsam noctem mitior facta est. Febr. 4. cum leuatis anchoris, insulam appeteremus, tum fluenti concitatione, tum venti commodi inopia promouere prohibiti, à loco priore haud procul reconsedimus. Feb. 5. bono mane cum 4. viris ad *Leonem* nauem appulimus, vt sub ipsius impulsum littus tenere possemus, ad scaphas nostras ab incolis ductas, redimendas. Sed aluei præcipitio retroacti id confectum dare nō potuissemus, nisi ab incolis supra dicti pagi ad occasum fluminis siti strenue adiuti essemus: à quibus id quoq; pariter intelleximus, quod S. Angelo incolæ scaphas nostras confregerint. Eò ergo delati, cum de statu scapharum serio ipsos compellaremus; illas ad aluei vorticem comminutas esse, responsum ab ipsis accepimus. Quod cum per omnia vt verum non agnosceremus, missis è nostratibus viris quinque, fragmenta quidem nauium aliqua, sed ferramētis suis vndiq; spoliata tamen reperimus. Itaq; sic rem proditam quidam incolarum sentientes, sibiq; de vindiciis metuentes, tumultuarie bona sua cum liberis in *Canoas* coniecerunt, & fuga sibi per aduersum fluuium salutem quæsiuerunt. Reliquorum vero 50. circiter, hastis suis & peltis, vt nos à littore abstinerent confertim irruerunt. 6. & 7. die ad aquam hauriendam in insulam traiecimus. 8. die tribus traiectionibus nostrum 48. viri expositi sumus, vt perditarum scapharum loco ab incolis *Lanciaras* aliquot seu nauiculas mercarentur. Qui cum in littus egressi essemus, versus orientem 60. circiter Nigros cum hastis & clypeis suis saltitantes conspeximus; & ad conflictum nos quasi prouocantes, mimitabundis apprime similes: qui ob id etiam hastarum suarum cuspides in aquam immissas, & post eleuatas in os destillare sinebant. Quo gestu se sanguine nostro tincturos ita hastas esse significabant, quam primum nos in oram efferremus. Dictoq; citius interim etiam lapidum tam violento in nos coniectu fulminabant, vt nulla parte Solis tuti essemus. His itaq; & similibus ipsorum iniuriis irritati, cum iam decorio nostro luderetur, glandem vnam atq; alteram in eos vicissim displosimus, saltem vt à capite nostro illos arceremus. Quare ipsi quidem primo adeo non terrefacti sunt, vt post scuta sua condidici ictus nostros prope vel cum ludibrio exciperent: vsq; dum hic illo, illic alio corruente fugam capesserent, & secum abreptis vulneratis post casas suas se saluarēt. Breui ab hoc tumultu tempore elapso illorundem incolarum duo vel tres ad nos emissi, vt à cæsione quiesceremus, nos obnixe rogarunt, & pecorum adducendorum fidem religiose depacti sunt. Quos tamen nostri frementes adhuc & ira æstuantes adeo non audierunt, vt eos sclopetis elidendis persequi non desisterent. Iam ergo incolarum nemine amplius se proferente, nostri recta littus inuecti, sociorum partem in pagum ad explorandos profugos amandarunt. Vbi cum ipsi præter puellam relictam, neminem reperirent, prædam passim obuiam inuaserunt, & secum abduxerunt. Sed & nescio, quo casu fortuito, ignis ædes aridissimo, & ad flammam concipiendam aptissimo tum ligno, tum stramine contextas corripiens, eas tam violenta diffusione vniuersas exussit, vt ad effugium nostris vix spatium supereset. Incolarū eius loci 130. circiter vno numero fuerant: de quibus vix 4. cæsos à Nigris in syluam pertractos cum bonis aliis haud temnendis offendimus, quæ tamen omnia ne attacta quidem ibidem reliquimus. Nostri vero, cum ad cœmiterium dictum peruenissent, incolarum de Spackenburg multos inuenerunt, quibus se comes & humanos præbebant. Inter eos & bini illi obsides fuerant, quos nobiscum in naui habueramus. Reliquis itaq; de longinquo videntib. quod suis nulla parte infesti essemus, ad nos tum viri tū fœminę cū liberis suis certatim se profundebant, & tum oryzam, tum fructus alios secum apportabant. Nostri ergo duos in exustū pagum illum boues petitum missuri, obsides ex incolis ternos asseruarunt. Quos tamen re impetrata, & sociis saluis reducibus factis, iterum à se dimiserunt. Paulo post, cum iam in nauibus essemus, insulanorum lecta manus, clypeis & hastis armatorum in littore rursus comparebat, & Pinæ nostræ affligendæ minitabatur. Sed porro nihil ab hac attētatum est. Nono die nauis nostra à Hollandico Leone ad insulam aquæ vehendæ causa rediit: postquam dein 46. viri nostratium in terram egressi, iuxta cœmiterium 4. vel 5. incolas de Spackenburg inuenerunt, rogantes, vt ad Phulo ipsorum pergerent. Quod cum facerent, paganos vniuersos profugos, casasque eorum occlusas offenderunt.

Minarum modus.

Missis tamen deinde aliquo uersum tribus viris, præfectum loci cum 69. viris, hastilib. & clypeis suis instructis inuenerunt: qui tamen ad nostratium conspectum se confestim in syluam recipient. s. colloquium illis denegarunt. Hac itaque re per nostrates denunciata, 10. alios ad syluam propius amandari visum est, qui tamen è longinquo tantum profugos ad colloquium pellicerent, & amicitiam nostram ipsis sponderent: hoc expresso mandato addito, vt nec quenquam temere violarent, nec ædibus ignes subderent, nec habitacula eorum perfringerent, aut quoquo modo spoliarent. Qui cum hoc instituto iam syluæ appropinquassent,

quassent, Nigri sensim retro itantes, ne ad se propius pergerent, annuebant. Illorum tamen quidam cum ad nos in pagum inermes gallinas aliquot, & nonnihil oryzæ detulissent, illæsis ipsis dimissis inde in S. Angelo pagum remeauimus, vt *Lanciaram*, quam ibi ante exustionem loci reliqueramus, auferremus: vbi tamen nec quenquam hominum, nec nauem petitam inuenientes ad Septentrionalem pagum, iuxta fluminis superiorem partem sirum, procurrere statuimus Illic itaque Nigrorum ingentem numerum, collectum obseruauimus, qui vniuersi patrio more armati confluxerant, vt congeries ista pagorum videretur multorum. Nam inter eos 4. distincti Phulo seu primates suis ministris stipati conspectabantur: ad quos etiam vndiquaque tum terra tum mari tributis sese identidem complures accumulabant. Hi ergo ad nos missis suis, vt vallo congesto excederemus, rogitantes, pecora adducenda compromittebant. Quod & præstirere, quam primum latus superius occupassemus, vallo deserto. Nam tantum cum capto ad nos agentes, significabant, ex alio abactis pecudibus sibi iam nihil superesse, quod impertirent: pro quibus adeo à nobis bonam corallii partem & Magridettas aliquot receperunt, etsi horum nihil captare visi, saltem discessum nostrum sollicitarent. Sed & præfectorum cuiuis vini pocillum apporrectum est, cuius illi miro desiderio capti sunt. Quo hausto, nutibus suis, vt die postero ad auferenda plura rediremus, nobis significabant.

Die 10 circa meridiem *Lanciara* vna à Spackenburg ad naues nostras appellens, rogabat, vt in littus expositi à Phulo suo nonnihil pecorum acciperemus. Cui annuentes, postero die apud cœmiterium egressi, Nigros aliquot nos quidem morantes seu præstolatos inuenimus: sed cum iidem nos in pagum pergere iuberent, rebus diffidentes, è nostris duos eò præmisimus, qui de quinque obsidibus dantibus instarent. Quibus impetratis, pagum adeuntes bouem vnicum obtinuimus, cum profugi incolæ secum pecudes reliquas abegissent. Hinc ergo ad pagum Septentrionalem reuersis, incolæ bouem vnum obtulerunt: pro quo cum parte aliqua corall i quatuor fere vlnas panni linei receperunt. Quæ cum ad naues traiecissemus, postero die Lancraræ duæ ad nauem Amsterdam omnis generis fructus & oryzam, sed inter cætera selectissimas cannas sacchari aduehebant. Quibus, vt ad suum quoque pagum acclinaremus obtestatis, cursum nostrum sectati eadem adhuc vespera ex Baye illa soluimus.

Caput XIV.

De conditione & situ Baye, illius incolis, & qua occasione nostri inde soluerint.

Sinus Dontangil descriptio.

BAye *Dontangil* altitudinem graduum 16. habet, circuitum fere milliarium 5. sortita, & insula prærerea prælta insignis fructibus omnis generis, vt limoniis, malis citriis, aurantiis, & insuper melle, vannanas, gallinis, rebusque aliis abundantissima: præcipue veto eadem illustri scatebra prænobilis est, quæ suis riuulis ex alto desiliens, nauibus aquatu commodissima venit. Sed & tribus minutis aliis insulis prædita est, vt & fluuio quodam vicis aliquot proximis culto. Porro iuxta scaturiginis decliue ad mediam fere Bayam prope vallum septentrionale tres alii quoq; pagi populosissimi, & deinceps iuxta aluei productum ad aquilonium alium fluuium vsque, adhuc plures conspiciuntur: vnde vastum illud fluentum, ad quod oryzæ vim maximam mercari sumus, duobus brachiis, vno in septentrionem, alio in austrum diffinditur: in quorum medio parua insula, ad aquilonem vero maior pagus S. Angelo dictus visitur. Hic proceris palis aut vallis obseptus, domibus fere 250. constat: à quo porro versus fluuii caput vicus alius, & ipse populis esculentisque abunde confertus prostat, pagus aquilonaris dictus. Ad aditus læuam, Spackenburg vicus situs est, domibus circiter 180. cultus: à quo extrorsum iuxta insulam dictam penes fluuium proximum nouissimus vicus alius occurrit. Et tot pagi nobis illic in proximo moratis cogniti & aditi sunt. Ad

Supellex incolarum.

incolarum vero quod naturam & conditionem attinet, vtensilibus fere pauciss imis se onerant. Ad consessum & decubitum storeis paruis, iisque coloribus variis intertextis vtuntur: quibus sellulas, affabre factas, loco puluini dormituri substernunt. Mortaria ad summum bina tundendæ & excorticandæ oryzæ, vt & cribrum ei colandæ, & ollam coquendæ, & sac-

Ornatus.

cum asseruandæ, & calaboros (cochlearia sunt) hauriendæ, aut exedendæ adhibent. Regis ornatus & amictus cæterorum fere similis est, pannus nempe restrictus, ex certaq; herba cõtextus. Brachia sua multis annulis cupreis, vt & colla orbiculis aggrauant. Primas eorum (Phulos dictus) ex clunabulo seu fica lata eaque longiuscula internoscitur, quam ille sceptri

loco

loco gestat. Cæteri omnes huius dictamini parentes, terram colunt. Venationibus etiam sese exercent, quibus arcu feras figunt, aut cercopithecos. Student quoque piscatui, & ludis bellicis, ad quos suo modo valde agiles, prompti & robusti sunt. Tum interdiu, tum noctu certa quadam in domo suas excubias agunt: ad quam rem vigilum plerunque 30. selecti & constituti sunt, à cæteris signo albo ad pectus assuto internoscibiles. Pro armis habent hastas promissas, & prægrandes parmas ligneas, post quas se ita dextræ compositæque occulere norunt, vt de pedibus vix quicquam nudum promineat. Occupantur iidem quoque re pecuaria. Fœminæ illorum serunt plantantque, & oryzam vannanasque patria arte præparant. Carne perraro vescuntur. Piscibus fere & lacte saturæ. Ex definita quadam herba vestes sibi contexunt (ex qua & viri amiciuntur) ad genua fere propendentes, superius corpus syntheſi saltem simplici contectæ. Pro ornatu gestant armillas ex stanno, vel crudo argento ad formam manillarum ex Guinea allatarum fabrefactas, vt & ex eadem materia globulos rotundos, quibus tamen Magridettas, & ex vitro cyanei coloris rotundos orbiculos longe præferunt. Lapidem apud eosdem quoque *Languecca* dictum, ex Zeilon insula aduectum cum retundis aliis Magridettis Dallemannis conspeximus. Boues insuper præualidos, & tanti æstimatos possident, vt adorari ibi illos, & ad Canorinorum, Indorumque Malabarorum exemplum singulari religione coli ab initio arbitraremur. Capras magno numero alunt. Oues habent rariores, sed tamen & canes non paucos. Cicures eorum aues sunt gallinæ & anates. Feræ autem gregis innumeri. Grana serunt leguntque oryzam, phaseolos triplicis generis, milium; fructus autem vannanas, limonia, malacitria, aurancia (sed hæc tamen copia minore quam in insula S. Mariæ) zinziber, grana paradysi seu Meligettas, & fructum item alium auellanæ nucis magnitudinem habentem, cuius folia Garyophyllos odore referunt. Radicem adhæc quandam externa facie zinziberi valde similem, interius tamen flauam seu ameam, quæ lingua Malaica *Cunhet*, Arabica *Ttabet*, Lusitanica *Casran de las Indias* nuncupatur, effodiunt, quæ manſa ad primum gustum quidem propter abundantem humiditatem nullius efficaciæ creditur: tandem vero linguæ acrimoniam quandam zinzibere leuiorem offert. Lilia eadem candidissima promit: alias medicinæ tota vtilis. Huius per magna quoque in Iaua & Indiæ locis aliis copia prouenit.

Domus excubiarum.

Languecca lapis.

Fructus.

Caput XV.

Qua ex causa nauibus nostris in Sundam soluerimus.

VNDIQVAQVE euolutis nobiscum rerum præsentium circumstantiis, cum propter conceptum ab incolis metum suspicionemque nullam cum iis amicitiam firmam pactum iri existimaremus. Februar. 12. die anno 1596. impellente Circio viam in Sundam arripuimus: quo cursu cum 14. die dicti mensis terra de Cabo Antongil nobis adhuc in conspectu esset, continua malacia fluctuantes, tandem 24. Februar. ventum occidentalem, nobis valde desideratum nacti sumus. Toto hoc transitu fere semper magna volucrum copia, *Veroæ* ab incolis, à Lusitanis vero *Garayas*, dictarum obseruatur: vt & aliæ *Robos Forcados* appellatæ, quæ nigræ aues, ad picarum tamen fere modum variegatæ sunt, caudam promissam, instar forficis sartoriæ fissam diductamque habentes. Aues hæ, vt & volantes, pisces alii seorsim suo quodam loco percensebuntur. Ad Sundam itaque titubante cæcia ventisque inter se valde diuersis iter tenentes, tandem mense Martio diebus 14. integris ventum impellentem occiduum consecuti sumus, & ex Compasso rationem putantes, inuenimus nos iam 70. milliaribus ad orientalem insulam *Brandaen* nauigare. Opinione itaque nostra breuia vniuersa, ex mappis præsentibus monstrata, præterlegentes, illorum tamen nulla obseruare potuimus. Attamen vortices aliquos, ibi serpentes quamplurimos ructantes in transitu notauimus. Maii 4. die sub ipsum nouilunium aduerso vento vsque ad 27. diem eiusdem mensis acti sumus, quo tempore, cum gubernatores nauium Dolide missa fundum nullum tenerent, & pincernæ simul aquam valde deminui quererentur, decretum factum est, vt porro cuiuis portio saltem dimidia, nempe ad dies singulos mensura aquæ media ministraretur. Quo euentu sitis inter nauigantes miserrima obotta est, vel ob id quoque cumprimis, quod tempus idem æstu annuo alias molestissimum esset. Pinas interim de aqua superstite Leoni naui nonnihil communicabat. Iunii 3. die de transgressore quodam supplicium sumptum est, pœnæ loco sclopeti glande traiecto. Eodem loco rursus Cinereas prædictas Meroas seu Gauias, & aues cæteras grandi copia notauimus. Die 5. terra quædam nobis con-

Aues Meroæ siue Garayæ.

Brandaæ insula.

Transgressor quidam plexus.

ſpecta eſt: de qua viſa obleuandæ & mitigandæ ſitis ſolatium, gaudium publicum deſiderantibus oblatum eſt. Sed ad illam tamen propius admouentes, inſulam eſſe, & à Sumatra (vbi polus Auſtralis grad. $5\frac{1}{2}$. fere attollitur.) 16. fere milliaria diſtare, comperimus. Poſtero itaq; die vel dum propius impellentes, cum iuxta eam ſex vel ſeptem Canoas conſpicaremur, nec tamen ad illas curſum ſatis tutum ſciremus: Celocem ad eas de loci ſitu & ratione percontatum emiſimus. Interim poſt maiorem hanc inſulam duæ quoque minores aliæ conſpectui noſtro obtigerunt, ad opinionem noſtram figendis anchoris haud incommodæ. Inſulani vero conſpectui, cum noſtros ad ſe recta excurrere viderent, remis ſuis concitatius terræ appellentes, & Canoas ſuas in aridum extrahentes, confertim vno numero viri 23. profugere cœperunt, & colloquium noſtratibus detrectare. Colore hi Braſilianos æmulabantur, & capillis ad humeros demiſſis, arcus cum ſpiculis quam plurimis geſtabant. Quos eo pacto armatos ob id ne ipſi quidem noſtrates omnino conſequi poterant: nec eos prolatis monſtratiſque aliquibus mercimoniis ad ſe prorſus pellicere.

Sumatræ terra.

Fruſtra itaque eo excurſu facto ad naues poſt reditum eſt: à quo dein ſequente nocte vento aduerſo ad Septentrionem tam valido impetu retro compulſi ſumus, vt ſub diei poſteri auroram nos à terra tribus integris milliaribus abeſſe cerneremus. Sed & eadem tempeſtate pinas noſtra è conſpectu noſtro diſiecta eſt. Quam ob cauſam cum ex Leone diſploſa tormento & aplustriis ſuffixis ſignum daretur, paulo poſt altam Sumatræ terram & pinam nos ad eam recta prænoctantem conſpicati, de inſula amittenda & pina conſectanda ſententiam ratam fecimus. Porro itaque Iunii die 11. Sumatram inſulam quam proxime ſubiuimus: à qua iuxta littora Iauæ, inſulæ multæ ſe prodiderunt: ad quarum vnam longiuſculæ porrectam, incognitam tamen, conſidentes fundum argillaceum 25. orgiarum tenuimus.

Inſula longiuſcula.

Eodem è loco ex Amſterdam naui emiſſa ſcapha Canoam quandam conſpectam inſectata eſt: quam tamen remis ſuis attingere haud valuit. Poſtero die in inſulam è nauibus egreſſi, eam deſertam, incultam & meris ſyluis aſperam aduertimus: quæ ob id nec ſuppeditandæ quidem aquæ indicium vllum promebat. Interim ſub depreſſis littoribus prima vice tria, ſecunda vero nouem vela à nobis notata ſunt, quorum vnum naues noſtras prætercurrens, iuxta dictam modo longiuſculi protractus inſulam ſubſtitit. Ad quem nauem cum celocem noſtram emiſiſſemus, viros ſedecim offendit, quorum ſex remis ducendis occupabantur,

Paraus certũ nauis genus.

cæteri ſub tabernaculo ſeu poſtico concłaui, ad *Paraus* formam conſtructo, veſtibus ex omni colorum genere variegatis amiciti conſidebant. Qui tamen ad colloquium ſollicitati à noſtris intelligi nihil potuerunt. Cumque de *Bantam & Iapara* permodicum, de Sunda vero & *Calapa* nihil quicquam indicare poſſent, ad littus, vnde egreſſi erant, proram retorſerunt. Cui rei, cum nos non vſquequaque fideremus, quod eos piratas eſſe, naueſque ex Mancabo verſus Bantam traiecturas obſeruare ſuſpicaremur, collatis ſententiis decreuimus, vt pinas noſtra cum addita Celoce armata terram Sumatræ, hanc rem certius percontatum, ad eoſdem iterum colloquio ſiſtendos impeteret. Pinas ergo viris 16. munita, cum velum recta in

Dampin oppida ſeu pagi primarii.

terræ edita panderet, villos ſeu pagos aliquot in tranſcurſu legit, quarum primarios *Dampin* vocabant. Quo toto curſu cum vbinis 20. 21. & 22. orgias fundi arenoſi teneret, citra veſperam quam proxime apud inſulam quandam, duabus minoribus aliis cinctam, ſeſe demiſit. Hominum ibi quidem expreſſe voces audiebantur: ſed interim tamen nec quicquam vel hominum vel nauium comparebat, vſque dum conſecuta die aquam quæritantibus naues vno quidem loco ſtare quatuor, alio autem ſex velis ferri conſpicerentur. Quæ hactenus quidem à ſe inuicem remotius currentes, nobis conſpectis arctius ſe iungere illico cœperunt. De aquæ ergo hauriendæ loco à nobis interrogati, cum digito intento aliquem monſtrarent quidem: nos tamen veriti ne commento tali & excogitato dolo ab illis ſaltem amoueri quæreremur, vt nos ad pinam noſtram haud cunctantes comitarentur, vrgentius apud illos inſtituimus. Quod annuentes, cum bona pace nos in ſuas naues ſuſcepiſſent, ingreſſis nobis varia exprompſerunt & commonſtrarunt. Inter quæ & inauratus pugio, Crees ipſis nominatus, & aureus item annulus, adamante non magni pretii, nec vſque adeo artificioſe polito conſitus, numerabantur. Iidem ſub primum noſtrum conſpectum æneum quoq; tormentulum *Bas*, ipſis dictum, pro ſui defenſione exprompſerant: ſed cum deinde admiſſos nos illud attentius contueri viderent, idem reconderunt. Poſtquam itaque hi nos *Canoa* ſua ad pinam vſque comitati eſſent eoſdem ad naues ſuas reduces nos quoque officii loco iterum conſectati, pro rubeis & cyaneis corollis atque *Madrigettis* cum ipſis piſces, Vannanas, Melones, cannas ſaccharinas, cocos, allia, cæpas, & fructus item alios nobis tum quidem incognitos permutauimus. Ex quo loco vna cum iiſdem poſt ad Sumatræ terram firmam perreximus.

Caput

Caput XVI.

Quid in Sumatræ insulæ pago quodam, Dampin dicto, cum primate loci congressis & confabulatis euenerit.

CVM *Paraus* dicta naui itaque prouecti, breui interuallo tres vel quatuor Canoas occurrentes habuimus, ex quibus haud temnendæ æstimationis viri aliquot, lineis vestimentis colore cyaneo tinctis induti conspiciebantur. Quos cum de aqua haurienda percontaremur, via monstrata nos per alueum salsuginosum ad locum quendam perduxerunt, quo 20. circiter ædiculas, casarum ad formam extructas & ex palmarum foliis affabre intersertis cõtectas offendimus. A loci ergo huius inquilinis rogatis, ad aquam perue stigandam nostrum binis deductis, illam quidem nuo præcipiti confertim defluam deprehenderunt, sed hausturu tamen difficilem, si inco'æ quid contra nos fors moliri vellent. Hoc omnium primo loco piper crescere conspeximus, quod contortim & volutim per crassas & elatas Cannas, instar lupuli in altum assurgebat: cuius ob id præsignem copiam, vt & Garyophyllos, Nuces Muscatas, cucurbitas & cucumeres, coemimus. Carnis ibi nulla copia, sed vini tamen ex palmæ fructibus confecti largitas haud parua aderat. Huiusce regionis fœminæ crassissimis armillis ornatæ, à lumbis me iis tela desuper procidua, & item alia superius corpus seu pectus intectæ spectabantur: quæ crines vinculo iuxta occiput religatos promittebant, Metuentibus vero nobis, vt, defluxu maris facto, incolæ contra nos quid machinandi tempus nanciscerentur: celoce ad *Pinam* reuersi, illam è loco illo vela fecisse animaduertimus. Qua causa ad duas alias minores insulas aquæ gratia excurrere coacti, re infecta & inde remeauimus. Postea ad pinam 4. Canoæ impellentes, gallinas, oryzam, pipet & caxas emendas obtulerant. Ego interea postquam celocem locum illum, quo naues aliquot morari conspexeramus, incurrerem, de aqua hauriendi percontaturus: accidit vt de improuiso nulla nostrorum voluntate sclopetum disploderetur. Cuius fragore, qui in *Paraus* naui erant, peruti, festinanter velamenta sua storeacea prætenderunt, productoque suo tormento *Bas*, & quasi hostili animo id à nobis factum esset, vibratis armis valde nobis minitati sunt. Remis itaque celocem nostram in terram impulsam cum illi viderent, littus & ipsi insilientes, egressuros nos abstinuerunt: vt ad priorem locum, vnde veneramus, nobis vitandi tumultus gratia omnino redeundum esset. Ad nauem postmodum frustra quæsita aqua reuertentes, Almadiam cum ea quandam inuenimus, à qua pro 12 Regalibus octonorum baziorum, Caxas permutantes, pro singulis Regalibus Caxas 3500. recepimus, vt minoris monetæ nulla nobis post penuria esset. Vndarum vero refluxu mari altiore facto, cum *Paraus* statione se sua efferret, nos sub noctem ad eandem remeantes, præter salsam aquam tamen nihil inuenimus. Pinas postmodum vento ab ipsa ora perflante ad naues redacta, *Paraus* aliam attigit, quæ nostris in longiuscula supra dicta insula aquæ copiam monstrauit. Sed & loci Dynasta vltro nobis spopondit in Bantam se nos Gubernatoris loco prouehere velle, si pro qualibet naui Regales quinque quaternorum mercedis loco ipsi dependeremus. A meridie *Paraus* iterum alia ad Pinam ventitabat, *Coxas* pro Regalibus permutatura, quam tamen inanem à nobis dimisimus. Sequenti die, dicti mensis, scilicet 19. scaphis aliquot pro adferenda aqua excurrimus. Sed & Niger Laurentianus, qui numerato die apud nos fatum obierat, post insulam proximam terræ mandatus est: quo tempore ex Bantam velum quoddam promoueri cernebamus. Ad insulæ, iuxta quam nauibus consederamus, tergum quatuor insuper aliæ comparebant: qua nocte ex occidentis & Septentrionis intermedio ventus prævalidus ingruebat.

Piperis crementum.

Caxa minor moneta.

Iunii 16. sublatis anchoris eodem vento prouecti, bolide bis iacta 22. orgias fundum arenosum tenuimus. Sedata itaque paulo post concitatione, ne retro longius abiiceremur fluctibus, ab oriente in occasum turgentibus, anchoras rursus demisimus. Sed à meridie derepente iterum perflante borea, Orientem atripuimus, quæ meta intra præallatam illam longamque insulam excurrerat. Ex freto isto recta perflante, vento nauclerí insulani Dynastæ consilio ad 19. orgias consedimus. Vbi cum ex Bantam discretas aliquot *Paraus* vela facere conspicaremur, recta sub insulam defleximus, quod venti aduersi paulatim increbescerent. Inde tandem rursus promouentes cœcia impellente, naues itidem alias in Sumatram protendere conspeximus. Quod vero quotidie ibi Eurum à meridie flare nobis scitum esset, ad 15. orgias iterum anchoris consedimus ad posterum vsque diem, quo locum mouentibus

noua alia *Canoas* à firmo Sumatræ terra Cocos aliquot, nonnihil Betelle, & Areca attulit. Sed nauis isthæc Dynastæ insulam, naucleri nostri propria fuerat, viris 14. onerata: quorum duo nauem nostram conscendentes, Nauclero dicto honorem singularem exhibuerunt, Manu nimirum eius pedem à planta sursum ad genu vsque promulcentes, & eadem manu post caput suum à mento ad verticem vsque quasi perfricantes. Nocte hac cœlum vndiquaq; pluuiosum nos molestabat. Iunii 18. die distinctis quibusdam locis naues septem prospeximus, quarum è binis ad nos appellentibus altera Naucleri nostri *Paraus* fuerat: altera vero procerus quidam & ad speciem illustris vir, Xylina veste aureo filo intexta indutus vehebatur, qui Betelle, Arecca & Cocos nobis offerebat, pro quibus eundem nos quadam lintei portione donauimus. Qui tamen à nobis discedentes, furtim indusium & linteamina alia nostratibus surripuerunt. In freti huius faucibus bolide missa 25. orgias tenuimus, fluctib. violento pulsu in occidentem nutantibus, adeo vt ab ortu in austrum vento boreali nobis currendum esset. Circa vesperam iterum 28. Orgiis defixi, loco illo Vespertilionum magnum numerum conspeximus, gallinas magnitudine æquantium: vt ob id spectaculum hoc nobis certæ admirationi esset.

Mirus reuerentiæ exhibendæ modus.

Vespertiliones magnitudine gallinæ.

Iunii 19. castellum quoddam prætergredientibus nobis *Paraus* quamplurimæ appropinquauere, quarum aliquæ velis quoque vtebantur. Hæ *Cocos*, piper, Garyophyllos, Nuces muscatas, Vannanas, gallinas, & aurantia aduehentes, an ex Goa vel Cochino versus Bantam contenderemus, percontabantur. Cursim interim nostro nihil singulariter promouentes, cum anchoris iterim 27. orgias teneremus, fluctu aduerso & aëre gelidiusculo gliscente, quieuimus, vsque dum postero die Africo flante nonnihil inde rursus progressi, malacia coacti anchoris ad 22. vel 30. orgias consideremus: sub cuius tamen tempus medium vela rursus attollentes, discretas passim naues è longinquo prospeximus.

Caput XVII.

Ad portum Sundæ prouectis nobis quod primo impulsu obuenerit.

IAM tum propter fluctus aduersarios, tum crebras ventorum permutationes, (quod nimirum à media nocte ad sequentis diei medium, horam quippe decimam, Vulturnus, & à dicta iterum hora vsque ad noctem Fauonius, ordinariis vicibus spirare solitant, vnde iter illud nauigantibus perdifficile accidit) velis remisque lentissimis progressi, vix tandem Iunii 22. portum ad Bantam & oram Sundæ attigimus: quo loco in conspectu nostro amœna quidem & viridans vndique, sed depressior quædam insula promicabat, quam *Iauani Pulo Payan*, id est, oblongam insulam vocitant, ad cuius latus septentrionale vltra 70. vela conspicati, è longinquo syluulam quandam appellere credidimus. Vt referebatur, naues istæ omnes piscatoriæ erant: quo documento concludi potest, Bantam, vrbem populosissimam esse. In Baye seu sinu quodam terræ Iauæ *Iunco* (quod nomen Iauanæ nauis onerum 16. capacis est) quandam obseruauimus: à qua cum ad nos Canoa quæpiam visendos expediretur, idiomatis nostri ignara, & ob id ad Iunco reuersa Lusitanum quendam secum aduexit: quem de itinere nostro percunctatum, postquam in nostras naues inuitassemus, ad Iunco è vestigio remeantem, & velis sublatis angulum proximum transnauigantem, cum Iunco è conspectu nostro perdidimus. Ad horam diei 12. cum orgias 34. teneremus, paulo post deflua vnda 24. & dein ab horis duabus 10. post octo, deinceps 7. orgias tenuimus, à qua diminutione mare deinde paulatim altius iterum consurrexit. Firma Iauæ terra ex vno latere, ex altero *Pulo Payan* nobis versabatur: ex quo loco ad ortum plures alias insulas, & ipsam Bantam ciuitatem nobis recta oppositam conspeximus, ad quam vela minora visa vniuersa festinabant. Ventus tum quidem è mari spirabat Cæcias. Consilio itaque naucleri nostri ad austroeurum currentes circa vesperam ex ciuitate *Paraus* vnam approperantem conspeximus, qua sex Lusitani suis sclauis ad naues nostras, prouecti significabãt, à Gubernatore se missos, vndenam veniremus percontatum: Nostrum siquidem aduentum, vt Gubernatori, sic non minus incolis vniuersis terrori & formidini esse. Quibus cum nos Hollandos profiteremur, commemoraremusque bona nos pace & amicitia nostra mercimonia pro aromatis ipsorum permutatum venisse; ipsi nos quidem loco opportuno, sed tempore valde incommodo appulisse responderunt: quod vix ante quinque dies, *Somas* totidem (naues Chinenses sunt) in Chinam amandarint: & quod itidem, quas eius diei mane naues in Baye subsistentes vidissemus, toto illo littoris protractu vix dum aromata collectum excurrerint. In cæteris erga nos nihil inhumani

Pulo Payan.

Iunco nauis Iauana.

Iauæ situs seu ratio.

manierant: adeoque de Rege, vbinam esset, rogati, illum ante *Palimban*, Sumatræ ciuitatem, ob defectionem factam oppugnatam, cum suorum quamplurimis occubuisse, placide significarunt: Regem cum suis maximam quidem ciuitatis partem iam dum occupasse: verum rege capto ab occupantium manibus eandem rursus excussam esse. Velis 200. eundem quidem instructum in Sumatram descendisse: sed hominum partem maximam fame inediaque confectam tabuisse: filiumque regni heredem vnicum relictum esse, qui mensium iam quinque ætatem haberet. Ob cuius infantiam incolæ defuncti regis vxorem quandam regni Gubernatricem constituerint, mediocris ætatis fœminam *Chepate* nuncupatam. Inter Lusitanos istos quidam numerabantur, qui quondam se in Thomæ Candisi naue ad *Ternatem* fuisse referebant: signa & commemorationem addentes ingentis miseriæ seditionisque, à Lancastro Capitaneo ad Malaccam Lusitanis subiectam inter naues Lusitanicas concitatæ.

Palimban Sumatræ ciuitas.

Chephate Sumatra Gubernatrix.

Thomas Candisi.

Lancaster Capitaneus.

Quarum tamen historiarum nos saturi solius negotiationis gratia nos præsto esse retulimus. Interim obnixe illi à nobis contenderant, ne nostras naues à Don Antonio missas diceremus, ne inter ipsos secta vel tumultus quispiam oriatur, qui nullo dubio facileque per eos moueri posset, qui è terra illa præscripti in *Pegu*, *Bengala*, *Ternassarin*, *Martaban*, *iuxta littus*, *Chorom.andel*, imo tota India ad causam suam affectatius asserendam, reconsedissent. Apud illos enim amicitiam facile parabilem esse significabant: sed iis tamen nimium credi haud debere, cum nihil aliud quam seditionem ad libertates suas redipiscendas meditentur. Per Lusitanos hos Gubernatori nostra quidem officia & amicitiam denuntiabamus: sed ipsi tamen gaudium conceptum simulantes, ad ciuitatem reuersi, dolose Gubernatori à nobis audita omnia percensebant.

Dicti mensis die 24. insulæ propius succedentes ad *Pulo Payan* recta consedimus. Ex qua intra meridiem occidentemq; viridans quædam & humilis insula prominebat, defluo riuulo insignis, apud quam cum nos subsisteremus, Nauclerus ad Bantam, duobus adhuc milliarib. distantem, nos prægressus est. Paulo post Oceani Almirans, *Tomongan Angabaya*, cum interprete ad naues nostras accedens, per eum Gubernatoris nomine amicitiam & omnia ad refectionem nostram necessaria, quæ in sua quidem potestate haberet, nobis nuncupauit, & simul, vt in ciuitatem egrederemur, inuitauit.

Tomongam Angabaya præfectus maris.

De qua delatione cum ipsi gratias haberemus, & vt ad nos in naues conscenderet, rogaremus, ipse officium hoc detrectans, sibi in Insula oblonga aliud agendum prostare prætendit: interim tamen sollicitatos aliquot biscoctos panes secum auferens.

Quibus cum à nobis abscederet, & duas vaccas mittendas voueret, ipse nō ad insulam, sed ciuitatem quidem recta conuersus, nullas tamen pro voto suo videndas vaccas emisit. Sed & deinceps Regiorum vectigalium iudex, *Sabander* dictus, cum Lusitanis quibusdam ad nos appulit, Regis Senatusque nomine nobis amicitiam fidissimam deferens, & vna aliquammultis Gallinas, Capras & fructus alios impertiens, addita compromissione, vt, quibuscunque opus esset, compotes redderemur. Idem quoque nos apprime commodo tempore appulisse commemorabat, cum pipere omnes agri adeo prægnantes essent, vt prouentus vnius anni duplex videri posset. Hoc ergo à nauibus nostris ad ciuitatem redeunte, Lusitani remanentes à nobis prandio adhibiti, vt nobis à Iauanensibus circumspectissime caueremus, adhortati sunt. Ad conuiuium hoc nostrum, Iauanensium, Turcarum, Chinensium, *Bengalorum*, Arabum, Persarum, *Guzaratorum*, nationumque aliarum tanta copia furtim præterea confluxerat, vt locus vix omnes caperet, qui tamen vniuersi vino Hispanico appoti, circa vesperam è nauibus ad vrbem redierunt, in discedentium honorem binis tormentis elisis. Sequenti die *Tomongan Angabaya* cum *Sabandro* denuo ad nos prouisentes, Gubernatoris nomine suoque necessaria vniuersa offerebant, & vna, ne Lusitanis temere quid fideremus, rogitabant: qui vnum hoc satagerent, vt nos passim inuisos apud omnes præstarent, homines quidem à naturæ malitia tam secretos & occultos, vt animis sensisque à nomine quoquam solide cognosci possent. Sed & ad sumendum animum, metumque omnem excutiendum nos vnice cohortabantur, quod portus iste mercatoribus vniuersis pateret: suadebantque, nos ante cæteros omnes aromata & species petitas impetraturos esse. Et cum petiissent, vt ex promptis nonnullis mercibus opulentiæ nostræ ipsis specimen daremus, gratificantes, eos vlnis octo *Caffæ* viridis donauimus. His hoc pacto dimissis, Gubernatoris mandato breui post Niger quidam, natione Quillinus alias Quillinum Panian, id est, longus Quillinus dictus ad nos adiit, denuncians, vniuersum regnum suppetias nostras & auxiliarem manū sollicitare, & rogare, vt ad Palimbam Sumatræ ciuitatē vela facientes, è parte maritima ciuitatem tormentis cōcussam oppugnaremus, & sic

Sabander, vectigalis Regii iudex.

ipsis

ipsis pedestri itinere secuturis ad inuadendam & occupandam eam commoditatem præstaremus. Quo facto, prædam totius vrbis obuiam nobis cessuram magno emolumento addebant. Sed petitionem huius tum nos ita diluimus, quod non pugnatum, verum mercatum ad eos appulissemus. Superius dicti gemini cum apud nos adhuc morarentur, cum mappas nostras videre auerent, ex illis cursum nostrum eos docuimus: id addentes, peregrinationis tam longinquæ hanc nobis vnicam causam instituendæ fuisse, vt bona ipsorum gratia negotiationis perpetuitatem stipularemur. Qua re ipsi oppido quidē gaudere visi sunt, maxime, quod à nobis didicissent, singulis sex mensibus ad eos excursum, nostrosq; recursum confici posse, etsi hac quidem nauigatione in perdiscenda tutissima & compendiosissima via menses 14. triuisse mus. Quo colloquio discessum tunc erat.

Postero die 26. nationes diuersæ nauibus nostris acclinabant, cum quibus omnibus amica æquitate negotiati sumus. Sed & his nos de Lusitanis cauendis commonefacientibus, merces quasdam valde gratas exprompsimus. Ex eo loco celocem nostram, necessariis viris munitam ad sinum occidentalem, à Laua 3. mill. dissitum expediuimus, vt ad pagum ibi finitimum de emendis pecoribus laboraret. Hi, quod sclaui meri essent, etsi illorum vendēdorū nullam copiam haberent, attamen pro Norinbergensibus speculis ternis prægrandem ollam, *Indigo* humida confertam permutarunt. Interea temporis ad nauem Mauritium Satrapa (vt apparebat) quidam accedens, visis mappis de propere re nulla alia asserta recessit: quem postea à Lusitanis ad nos explorandos emissitium cognouimus. Chinenses quidem varii generis ad nos merces conuehebant, vt procellanas, Serica, opera sericum & similia. Nautæ nostri naues in mare altius promouentes, circa meridiem Austrinouento paruas quinque insulas transmeauerunt, quo tempore Bernhardus Heynick diem obiit. Cum vero ad dictas insulas nostri nullum aditum inuenirent, vesperi intra easdem medias anchoras iactantes, locum eum ad defuncti nomen *Berels* siue Bernhardi indigetauerunt: vt consimili quoque modo primarii Chirurgi nomine Hermanni, Insulam Hermanniam vocauerunt. Diei 27. mane primo *Paraus* quamplurimæ vna cum Sabandro ad nos aduectæ sunt: qui hortator nobis erat, vt in terram egressi, Gubernatorem salutaremus; & iuxta suetum morem Regis loco ipsi pro pacis & fœderis signo munus deferremus. Quam ad rem duo nostrum primarii cum vase crystallino, in aurato speculo, pannoque Coccinei coloris, secreti, à Quillino Paniam deducti sunt. Hi itaque ad portum inuecti, & aquam præhumilem, & stationem valde aridam inuenerunt. Ingressis illis cum primum Lusitani occurrissent, salutatione vtroque citroque facta dolosa, iterum discesserunt. A quibus Sabander eos accipiens, in palatium Gubernatoris, prandentis adhuc deduxit: quem præstolandi gratia in hortum secedentes, fusum ibi tormentum æneum præsigne conspexerunt, ad cuius os granati quinque fabæ magnitudinem superantes inserti infixique nitebant: cui in proximo *Basæ* quinque & item Mortarium vnum accubabant, peluesque aliquot non procul inde appendebant. Gubernatori porro venienti tandem munus prædictum oblatum est, rogatumque, an æquo ferre animo posset, si nostri eum inuisérent, & de perpetuo fœdere contraherent aut paciscerentur. Qui cum per interpretem, se deliberationem huius rei habiturum respondisset: nostri exinde in Sabandri aulam deducti, & tragematis adpostis bene habiti, naues circa vesperam repetiuerunt. Postero die, cum de Gubernatore nos visitaturo nuncium ferretur, extractis & in ordinem dispositis tormentis nostris, ad eum magnifice accipiendum omnia adornata sunt. Proceres præterea aliquammulti nauibus ad nos contendebant, vt & nonnulli mercatores ex Persia, *Garacone*, &c. qui pretiosissima Cinnamomi & vitæ aqua nos munerabant. Sed & fructuum venum allatorum, vt raphanorum, cæparum, alliorum, &c. nulla penuria hic erat: quod illic in confinio Indicæ quamplurimæ naues, quas Iuncos vocant, subsisterent, quæ nouarum indies aliunde accedentium cumulabantur. Euronotum versus riuus quidam spectabatur, ex quo creberrimæ Paraus victualia nobis necessaria aduehebant.

Insula Berels.
Insula Hermanni.

Granati fabæ magnitudine.

Caput XVIII.

Quidnam Gubernatore naues visitante gestum sit.

IVNII 26. diei matutino tempore cum aliquot classiariis ego amandatus sum, vt Gubernatori obuiam progressi, eum salutaremus, commemoraremusque classis primates desideranter ipsum exspectare, vniceque rogare, ne ex causa quapiam comparere recusaret: adeoque, si rei minus fideret, obsidem me interea secum adseruaret. Ad ciuitatem itaque, longa serie iuxta littus protensam, vallisque suffartis & tormentis oppido compositis munitam

cum

cum appuliſſemus, Gubernatoris interpres, Quilinus Panian qui ex S. Thoma in Nealipur ciuitate iuxta littus Choromandel ſita oriundus erat, nobis percenſebat, Gubernatorem ad portum claſſis primatem expectare, rogareque, vt ab eo inde arceſſeretur. Qua eius voluntate percepta, ad naues rediuimus, vt ibi celoce parata, cum primate gubernatorem inuitaremus: cuius rei prænuntiandæ gratia Balaan quoque quædam emiſſa ei noſtrum acceſſum indicatum fuerat. His ita agitatis, Sabãder ad Celocem appellens, ſollicitauit, vt in terrã nos egreſſi, ſeipſum interim obſidem in nauibus aſſeruaremus. Quod nos tamen negantes, terram attingere prius noluimus, quam ſolida pax inter nos confirmata interueniſſet. Sed & Luſitani nobis ſuas omnes facultates officioſa delatione nuncupabant. Tandem Gubernator exportu 16. grandibus *Parau* conſpicuus ſoluit: cui cum primas noſter eadem nãui acconſediſſet, præminiſtrata ad narrandum occaſione Belgii noſtræ patriæ ſtatum potiſſimum ipſi explicauit, rogatuſque quot numero naues quotannis ibi quamque numeroſo milite inſtrui poſſint, quot menſibus ad emetiendum hoc à nobis inſtitutum iter opus eſſet, & an hoc idem iter deinceps quoque ad eos tentaturi eſſemus, omnia ex ordine plane expediuit. Quæ dum mutuo ita colloquio tererentur, interim ad naues noſtras deuentum erat: vbi Gubernator cum nobilibus ſuis omnibus pompatice & ſplendide acceptus eſt. Iam ergo cum in *Caiut* (nauis cubiculum primarium eſt) deduceretur, ſubitaneo pauore ille adeo perculſus ſtabat, vt totus contremiſceret, in carcerem ſe nimirum aliquem abſtrudi ratus. Etſi verum fateri licet, facinus id quidem ſatis audax & temerarium erat, Gubernatorem ipſum cum nobilitatis ſuæ præcipuis tam confidenter extra quidem ciuitatem ſe peregrinis nauibus committere. Sabandri tamen & Tomongani ſollicitationibus perſuaſus conclaue illud tandem ingreſſus eſt, & officioſis verbis ſpopondit, aromatum nemini cuiquam quicquam ceſſurum prius, quam ad placidum & ſufficientiam naues noſtras nos petitis rebus onerauiſſemus. Sollicitanti deinde, vt merces noſtras ipſi conſpectandas promeremus, panni aliquot *Holoſericei* Coccineique expediti ſunt. Quorum cum aliquam partem rogitaret, vtriuſque generis pannum accepit integrum à non inuitis: Naue tandem noſtra à ſummo ad imum diligenter oculis perluſtrata, vt ad diſceſſum eius honoris gratia omnia noſtra tormenta diſploderemus obteſtatus, petitam rem impetrauit. Ad quam rem propius oculis vſurpandam, Sabander interim, dum iſta fierent, in nauli reſtitit. Poſtero die cum claſſiariis aliquot ego res quaſdam nauibus neceſſarias mercatum ciuitatem ingrediebar.

Cornelius Holtzman.

Iulii primo die Cornelius Holtzman cum ſociis nouem Gubernatorem adeuntes, ab eodem vt & primoribus regni cæteris pro loci conſuetudine ſolemniter accepti ſunt: quibus ob id patentes Comitis Mauritii literas, de ſolido fœdere & pace ſtabilienda, adeoque de nita ad mercatorum cæterorum exemplum negotiatione exercenda inſcriptas, inſinuarunt. Quæ cum Luſitanica Arabicaque lingua accurate expreſſæ legerentur: poſt à noſtris cautione propria illorum manu præſcripta ſollicitata, diſceſſum & ad naues reditum eſt. Huius diei veſpera præpotens quidam Dominus & illuſtris in Bantam venit, quem Luſitani Cæſarem ſalutabant, quod pater eius Regibus omnibus in laua imperitaret. Hunc Bantani autem ideo ſuum Imperatorem agnoſcere recuſabant, quod ante hoc tempus idem in Malacca aliquandiu vixiſſet, adeoque Luſitanorum partibus haud obſcure iam faueret. Vnde eo recepto ſibi metuebant, ne Luſitanis ſubditi fieri cogerentur. Huius rei tamen nullo reſpectu habito, paſſim ab omnibus regie admiſſus eſt, adeo, vt & Reges ipſi complicatis

Cæſar, Rayã Dauina.

Cæſari reges qui ſe præbeant.

cum manibus alloquerentur, qui geſtus Sclauorum in ſuos dominos eſt. Idem iſte Iulii 2. cum filiis ſuis & aliquot Luſitanis ad naues noſtras excurrens, omniaque quæ in illis erant curioſe diſpiciens, neſcio quid magni deferebat. Pretioſa è goſſypio veſte ſarta, auroque filo traiecta indutus venerat: cuius filii magni pretii aureum oblongum Clinodium, gemmis affabre interſertis ornatum, & è cingulo pendulum geſtabant. Altero die Cornelius Holtzman in terram denuo egreſſus eſt, tentatum & curatum, an fœderis capita, gubernatori ante conſignata, confirmari ſtabiliriquè poſſent. Quæ haud cunctanter ab eodem ſubſcripta, & vtrinque præſtito iuramento obfirmata obtinuerunt, hac generali nimirum clauſula, vt fidem vtraque pars ſartam ſanctamque ſeruaret, & ſi alterutri illarum aliunde quid incommodi aut belli intentaretur, altera expedite ad hoſtem debellandum & fundendum ſe ſiſteret. In via Cæſar dictus noſtratibus obuians, eoſdem ſecum ad palatium ſuum, extra ciuitatem (qua pernoctare nunquam ſolet) ſitum inuitatos abduxit: vbi epulum, varii generis fructibus Indicis & conſeruis opiparum ipſis miniſtrauit. Cui cum & Luſitani aliquot adhibiti eſſent, qui noſtratium familiaritatem contentiſſime ambiebant, inde ſe efferentes iunctim vno comitatu in ciuitatem redierunt, vbi à mercatoribus quam plurimis noſtri ſubmiſſe inuitati,

Capita fœderis.

passimque laute habiti tractatique vesperi naues repetiuerunt. Interea nullo non tempore ad nos quamplurimi ventitabant, spe & velo oblatæ amicitiæ à nobis quid impetraturi. Nõnulli quoque piperis vendendi titulo se muniebant: cuius tamen emendi consilium nos in messem propediem futuram differebamus. Die 5. Quillinus Panian noctu ad naues nostras appellens, Gubernatoris nomine nos cohortatus est, vt circumspectos & paratos nos gereremus. Cæsarem enim, lingua sua *Raya Dauina* dictum, sub specie visitationis amicæ, incautos nos opprimere cogitare: ad quod feliciùs patrandum iam dum quoque Lusitanos stipendio certo conduxisset.

Cæsaris molimen.

Collegio ergo nostro conuocato, cum ad singulos se muniendos & accingendos edictum factum esset, tormenta etiam globis accuratè onerata sunt, & reseratis armamentorum vasis, necessaria omnibus arma exprompta. A meridie de eadem proditione diligenter cauenda à Gubernatore denuo admoniti sumus, addita significatione, de nobis inuadendis iam in ciuitate hostium discissos animos glisscere, cum alii id institutum proteruius vrgeant, alii contra ex causa æquius dissuadeant. Nos tamen admonitiones istas omnino dissimulantes, ex nostris quendam cum confecto nuncio in palatium Sabandri amandauimus: qui vno isto loco vltra 40. sclopeta parata expeditaque inueniebat. De qua re cum eum Sabander suspicaciorem obseruasset, quæstionem præueniens, ea ad exigendum & ciuitate exturbandum Cæsarem deprompta asseuerauit: qui factionibus quotidianis ita inualesceret, vt de occupanda ciuitate metus haud frustraneus esset. Cæsar interea ad facinus præsumptum vrgendum, vndiquaque socios & complices conquirebat: quorum cum multi bona eius pace refragari non possent, inuiti assenserunt. Cum vero post Cæsar institutum suum nobis proditum persentisceret: viam nos obtruncandi aliam meditatus, significari nobis curauit, conuiuium sibi paratum magnificum esse, & ad id omnes nauarchos, naucleros, classiarios, officiarios, tubicines, & Musicos nostros inuitare, qui diem illum generaliter apud se haberent, & familiaritatis mutuæ confirmatione sese inuicem demererent.

Dies autem conuiuii 8. Iulii nominabatur. Iulii 7. die sociorum nostrorum iterum bini emittebantur, vt Gubernatori & cumprimis Cæsari significarent, ne contra naues nostras quicquam attentarent. De machinatione enim illorum nos satis edoctos, & ob id contra omnem euentum prouide munitos esse: adeo vt eas inuasurum, suum ipsius & probrum & damnum haud dubio cusuri sint. Cautius itaque agerent, nec per omnia Lusitanis fidem haberent, qui eos sui priuati commodi causa saltem instigarent, vt soli nimirum ex omnibus nationibus negotiatione ibi valerent, & ob id per proteruiam nos piratas aut Anglos (qui, quod ante triennium ibi malo exemplo grassati essent, passim omnibus nauseabantur) confingerent. Quibus assertis pro clausula obtestati sumus, vt boni publici gratia siniſtram de nobis per calumniatores quosdam concitatam suspicionem mitterent, & liberam negotiationem, cuius vnius gratia locum hunc adijssemus, haud inuiti nobis indulgerent. Cæsar harum se rerum nihil conscium simulans, excusatione doli præmissa, rogãdo dein institit, vt supra dicti officiarij inuitati constituto die pro amicitiæ symbolo conuiuio se sisterent: quod se relaturos fideliter nostrates ei promittebant. Die tamen 8. Iulij iterum binos nobiles cum honorarijs ad Cæsarem ablegauimus, qui interea ad classis nostræ primates conuiuio adducendos nuncium suum emiserat: cui se tamen vniuersi officioſe de emansione excusabant, prætendentes, de valetudine aliquot suorum non satis bene constitutum esse. Prius tamen, quam nuncius redabiret, in nauis partem inferiorem ille deducebatur: vbi cum tam frequentes ex parietibus pendere armaturas conspexisset, stupore perculsus bene longo tempore vix verbum fari poterat: tum tandem considens rogitaret, an Capitaneus & qua de causa potissimum commotus esset. Tandem à nauibus idem in terram reuersus, omnia quæ viderat spargendo & effutiendo trepidationem apud omnes sequenti nocte tantam concitauit, vt de nauibus oppugnandis pòst animum fere omnem abiicerent. Iam ergo postquam Cæsar detectum suum consilium vtrunque persensit, asserta suæ innocentiæ qualicunque persuasione, acceptoque honorario 11. Iul. lacatram inde profectus est. Etsi vero Cæsaris dilutiones ad speciem haud ineptæ essent: certo tamen nobis documento compertum erat, Lusitanos eidem iam dum pro nudis nauibus 4000. Regales octonorum addixisse, & institutum Cæsaris insuper etiam omni apparatu, tormentis, commeatuque comministrato adiuuisse.

Cæsaris altera fraus.

Cæsar dolo detecto abit.

Nono Iulii die in Bantæ stationem *Iunco* quædam incurrit, ex *Basis* æneis octies defulminans, & apluſtre candidum pro symbolo gaudii, quod portum iam tutum ad Bantam attigisset, suffigens.

Basa seu Baas tormentum æneũ minus.

Decimo

Decimo & vndecimo die Turcici Arabicique mercatores quamplurimi naues noſtras accedebant, inter quos quidam etiam *Goia Raioan* dictus, qui olim Venetiis degebat, & linguam Italicam probe callebat, numerabatur. Hic ſe redituris nobis comitem offerebat, vnde in patriam Conſtantinopolim poſt perrecturus videbatur. Per *Achem* ſiquidem, Sumatræ ciuitatem tranſitum intutum perhibebat, quòd loci Rex, Magnus Achem dictus, omnes mercatores detinere ſolitus breui tempore ante *Bantanis* iunco duas ſurripuiſſet. Et hi præcipui erant, qui Cæſaris auſum diſſuaſerant, prætendentes, non æquâ facilitate naues Hollandicas, qua Luſitanicas occupatum iri; quas ante triennium ſub amicitiæ ſpecie intra Maduram & Iauam iuxta Ioartan violenta manu inuaſiſſet.

Gaio Raioan Turca.

Achem Sumatræ ciuitas.

Iulii 12. tres nobiles è noſtris in occurſum Sabandri emiſſi, eundem ad naues deduxerunt. Poſtulabat iſte, vt primarius noſter in terram gubernatoris compellandi gratia egrederetur, ſeipſo interim in nauibus manſuro obſide. Quòd etſi quidem primarius non admiſſurus eſſet: attamen filius eius natu maximus patris loco relictus eſt, & Cornel. Holtzman cum Reynero Verchel Sabandri deductu Gubernatorem conuenerunt: vbi repetito iuramento noſtrates promiſerunt, caſu ita poſcente Gubernatori pro viribus & cunctis facultatibus ſuis ſubuenire, & in commerciis fidem perpetuo ſartam habere. Sed & Gubernatore noſtris auxilium firmum contra hoſtes omnes, etiam ipſum Cæſarem fors quippiam deinceps moliturum addicente, poſtquam his ratis datis innicem diſceſſiſſent, poſtero die illico merces quaſdam in tabernam nobis conceſſam exportauimus: quibus vendendis *Reynerus Verchel* præficiebatur. Eodem fere tempore *Factor Malacanus* obiit, ab omnibus valde deploratus: qui nuperæ Luſitanorum factioni ſe quoque præ reliquis oppoſuerat. Die 16. Gubernator ipſe frequenti virorum comitatu in tabernam noſtram deſcendit, merces quamplurimas pro fori æquitate eo pacto emens, vt eas ad piperis futuram meſſem ſolueret. Sed ab hoc deinde plurimi quoque nobiles, mercatoreſque, vt Arabes, Chinenſes, Bengalenſes & Mallaici tum ad tabernam noſtram, tum naues accedentes, piper venum nobis offerebant: eius tamen primores noſtri nihil redimere ſtatuebant, priuſquam de valore cum Gubernatore conuentum eſſet.

Cornelius Holtzman & Reyn. Verchel fœdus firmant.

Die 19. *Quillinus Panian* ſub noctem cum Reyneri literis ad naues noſtras rediit, tum merces plures ſollicitans, tum denuncians, quòd poſtero die Gubernator cum ciuitatis Epiſcopo naues noſtras ſpectatum venturus eſſet. Quare adornatis & compoſitis ſingulis, manè cum nobilibus quibuſdam eis occurſum à me eſt. Cum verò iam ad ciuitatem ventum eſſet, vnda valde humili inuenta, in ciuitatem interim me exportari curauit, vt Reynerum Verchelium in taberna conuenirem. Qui cum ad Sabandri palatium properaret, eum cum Gubernatore eſſe intelligens, infecta re ad me rediit. Fruſtra itaque nobis morantibus, ad Gubernatorem ego ablegatus abii, vt ei ſignificarem, apud naues noſtras eius præſentiam valde optari: Qui ob id recta quoque naue ſua acceleras, à noſtris ſolemniter acceptus petiit, vt mercium noſtrarum taxam ei patefaceremus: quæ tamen res in aliud tempus differebatur. Vitreis itaque aliquot munuſculis oblatis, & in honoris ſpecimen nonnullis maioribus tormentis eliſis, ad ciuitatem redierunt. Nobis interim à diuerſis nationibus piperis indies magna copia venum apportabatur, pretio ſatis tolerabili. Cum verò noſtris ſententia ſtaret meſſis futuræ omnino expectandæ, emptionem hoc tempore omittendam conſultius rati ſunt: etſi Luſitanorum quidam, *Petrus de Tayda*, noſtram amicitiam ſibi ſtudioſe concilians, cum mercatoribus aliis quoque ſemper nobis emptionem ſuaderent, piper iam omnium æquiſſimi pretii proſtare, affirmando: cum poſtea ad Chinenſium appulſum illud carius multo futurum ſit.

Petrus de Tayda Luſitanus Hollandorum ſtudioſiſſimus.

Luſitanus hic littorum omnium inſularumq; Indiæ orientalis nauclerus ſcientiſſimus erat: quas etiam mappis aliquot expreſſas nobis ſpectandas exhibuerat. Iulii 28. die mercium permutandarum cauſa ego ablegabar. In foro itaque magno, quod *Baſar* vocant, à ruſticis quotidie multum piperis, menſura ſolita, quam *Gonlan* nuncupant, redemimus: quo modo, cum quantitas eius increſceret, & nec dum meſſis inſtaret, à primoribus conſtitutum eſt, vt emptio ad commoditatem maiorem differretur. Hæc ita dum agerentur, Luſitani interim nihil feriati, Gubernatorem indies obtũdebant, proditores nos & exploratores cauillantes: qui terræ illius conditionem percontatum veniſſemus, non quod prætenderemus, commercia tractatum. Nullo dubio nos prædatum egreſſos, cum nauibus in tranſitu quibuſdam cõflictatos eſſe, & ſociorum noſtrorum partem maximam infelici pugna prodidiſſe. Alias fieri haud vllo pacto potuiſſe, vt à tam diſſitis terris ſolis quaternis nauibus & tam imbelli manu in has oras penetrare potuerimus. Flandros ſe præterea ad Vlysbonam quamplurimos alios quoque vidiſſe, nobis tamen nulla parte ſimiles. Quibus ſermonibus illi Gubernatorem pau-

Gonlan mensura.

Luſitanorum noua iniuria.

latim ita obtuderant, vt iam de nobis nouas suspiciones cõciperet, ad quas firmandas iidem quoque magnam illi pecuniæ vim deferebant, vt nimirum eo loco negotiatio nobis nulla libera permitteretur. Gubernator, vt supra diximus, partem quidem auri merciumque haud minimam à nobis impetrauerat, quam appenso pipere deinceps solueret. Debiti itaque vt illius aliquam partem aliquando minueret, pro vno *Catti* saccos quinque stipulabatur, & à Chinensibus piperis interim tantum, quantum huic rei opus erat, mercabatur, saccos nimirum sex pro vno catti, & pro duobus, cattos vndecim. Cui eius conuentioni, cum primores nostri non acquiescere vellent, & Lusitani interim suis calumniis feruenter instarent, multosque Bantanorum primatum magnis largitionibus in odium nostri concitarent, bonorum permutatio tum quidem dilata, & in tempus aliud reiecta est. Haud leuibus indiciis itaque nostris persuadebatur, hoc vnum quæri agitarique ab aduersariis, vt longius protracta re, tractu temporis diuturniore apparatus nobis promptus plerunq; deficeret. Quod & ipsum à dicto *Petro de Tayda* sufficienter confirmabatur: qui gestorum consiliorumq; omnium minimum ad nos quotidie certius accurabat, adeo, vt à Lusitanis Iauanisque contra nos tractari, ne tantillum quidem posset, cuius indicium apud nos breui tempore nõ expeditum esset. Sed bono viro hic eius erga nos fauor haud vsquequaque boni euentus fuit. Re enim comperta Gubernator sollicitantibus Lusitanis eius obtruncandi veniam fecit. Quod 15. Augusti die confectum daturi, illum quidem nonnihil vulnerauerunt: sed deinde 16. die, cum à meridie somnum captaret, viri 16. eius domum irrumpentes, in lecto suo eundem penitus confecerint: quod facinus sceleratum tamen nec vlla inquisitio nec pœna consecuta est.

Caput XIX.

De nostrorum captiuatione, & quid illam secutum sit.

IAM ergo præfectis nostris clare videntibus piperis solutionem seu traditionem deinceps nullam sperari posse: de Gubernatore promissam fidem fallente indignabundi, verbis vltro citroque datis eo vsque deuenerunt, vt primarius noster expresse minitaretur, tum vrbem se tormentis concussurum, tum *Iuncos* è statione prope ciuitatem obducturum, nisi solutio primo quouis tempore maturaretur. Interim saccos 21. pipere in Bazar coempto plenos ad naues conuehentes, conuasatis cæteris quoque mercibus nos abitum parare simulauimus. Sub eum tumultum Lusitani forte *Iuncos* duas Garyophyllis & mercibus aliis onerauerant, vt eas *Malaccam* deueherent. Gubernator itaque, qui acribus verbis iam cum primario nostro contenderat, veritus, vt, si in portu suo bona illa vim paterentur, eadem præfecto Malaccano refundere cogeretur: cum Pinam nostram insuper ad Bantam, profunditatem maris vndiquaque permetientem transcurrere videret, terrorem iam nouum multo grauiorem concipiebat. Quo facto Iauani nautæ vniuersi rudentes præcidentes, naues aggeri propius impulerunt. Postero mane, cum certo rumore cognouissem, ad *Iacatram* biremes nauesque alias quamplurimas pro nauibus nostris opprimendis, & iis à littore abstinendis instrui expediriq; me: missis literis, ad naues propediem rem hanc renunciaui. Qua tamen admonitione non curata, *Cornelius Holtzman* cum septem sociis in terram egressus, Gubernatorem rei componendæ causa adiit, qui eos iunctim omnes ob id secum quasi captiuos detinuit, & confestim quendam ad tabernam nostram ablegauit, qui suaderet, vt coniuncti eo loco maneremus, nec quoquam profugeremus, cum præterquam primarium nostrum, nullum alium ista res attineret, qui Gubernatorem verbis illicitis oblæsisset.

Cornelius Holtzman cũ 7. sociis capitur.

Die 29. cum 9. Sclauis interpretem suum Gubernator ad naues nostras amandauit, qui denunciaret, quod hactenus vnius primarii nostri ob culpam & minas detenti essemus. Gubernatorem itaque deinceps cum *Iunco* geminæ, Garyophyllis oneratæ, intactæ iam à portu soluissent, vt porro differremur, nihil quicquam satagere. Cui prætextui cum nostri non per omnia fidem haberent, elapsum interpretem pone consectantes, eum cum cæteris comitibus captum compedibus in naui Mauritio induerunt, & ex Sclauis binos in terram exposuerunt, nunciaturos Gubernatori, nisi nostrates vinculis emitteret, velle se interpretem vnà secum auehere. Nuncio hoc ad Gubernatorem, qui in Sabandri forte aula eius filii nuptiis intererat, relato, ira ille in tantum excanduit, vt de conuiuio exurgens sanctè deieraret, velle se, nisi interpres ante Solis occubitum restitueretur, nos omnes vno mortis supplicio confitere. Quibus nos adeo minis territi, ad nostras naues datis cum tribus Sclauis Lusitanicis literis illico significauimus, vt nulla mora captiuos emitterent, in nos vniuersos crudeli mortis genere obtruncatos experiri mallent. Qui deinde ad nos reuersi, binos Sclauos redem-

pros adhærebant, indicantes, cæteros quoque vna secum appulsuros fuisse, nisi & aëris tempestas, & Canoæ simul pusillitas obstitissent. Aurora posteri diei promicante, cum interpres saluus in terram rediisset, pace Gubernatoris impetrauimus, vt quinque viri scapha emissi nostris in nauibus certum facerent, trita adhuc omnia esse, nec minus iam quam prius negotiationem nobis omnem liberam perstare. Merces itaque nouas ad nos emitterent, & de bono euentu sperarent. Nostris vero qui in nauibus erant, cum videretur de mittendis mercibus longe aliud, cum Pinæ scapha virum vnum aliquot pueris stipatum emittentes significauerunt, vt ad extricandos nos prima quauis occasione viam comminiscemur, quod sibi, ob aquæ defectum, longior mora valde difficilis futura esset. Emissitius ergo iste cum nudus sine nostris ad nos hoc pacto veniret, & ob id à Gubernatore eandem vinculorum sortem nobiscum experiretur, solatio haud magno nos reficiebat: eò comprimis, quod iuxta denuntiaret, decreuisse nostrates suas quatuor naues ad ciuitatem propius agere, & illam pro viribus tormentis dispositis concutere. Quod institutum eorum nos tamen litetis de imminente exinde periculo expedientibus missis, tum quidem auerteramus: interim tamen & aquam dulcem, & commeatum cæterum sollicitantibus illis ex vrbe mittentes.

Septembri 4. nostrates cum piscatore quodam inquilino, ad hanc rem intercepto, literas ad Gubernatorem dederunt, laborem latoris aliquot minutis speculis rependentes. Die 5. cum Gubernator de emittendis ad nostrates literis mandatum prohibitorium euulgasset, nihilominus tamen cum Sclauo Lusitanico aliquas transmisimus. Qui proditus, & interceptus, ad Gubernatorem vinctus breui rediit. Litetæ huic ademptæ mihi post in palatii adyto *Pacebam* dicto, restitutæ, huius fere argumenti erant. Rogitare nimirum nostrates, vt liberi in pedes restitueremur cum omnibus mercibus aduectis. Quod si inficiarentur vrbani, tum se de vindicanda iniuria modum excogitare coactum iri, cum quo iuramento sacro constituta essent, nulla ab ipsis parte seruari expresse viderent. Quo argumento lecto, ad cæteros, qui in Sabandri aula tenebantur, rem significatum ego contendi. Eo itaque loco, cum iuncti de rerum agendarum modo deliberaremus, *Quillinus Panian* interpres approperans, nunciauit, naues nostras prope ciuitatem anchoris suffixas *Iuncos* vi occupasse, & hac iniuria ciuitatem vniuersam in arma compulisse, Sed & nos ipsi tormentorum fragorem in ciuitate abunde audiebamus. A Gubernatore vero senatu bellico coacto, statutum est, vt vinctos nos omnes Sabander carceribus mandaret. Cæteri qui tabernam tenebant, constricti & ipsi ad aulam primo, deinde ad locum illum protracti sunt, quo supplicio affici sontes sueuerunt, vt eodem & ipsi mortis pœnam luerent. Breui tamen post Gubernator nuncium alium misit, qui de seruandis nobis, & in Chinensium ædes distribuendis mandatum promulgebat. Ita ergo locis diseretis clausi, post tamen carceri priori rursus iniecti sumus, vinculisque multo arctioribus constricti. Nihilo tamen minus interim Gubernator instabat, vt per literas nostros de porro oppugnanda ciuitate dehortaremur: quod & factum, posteroque die inducię constitutæ sunt, ad vias reconciliationis felicius inueniendas. Nos quoque occasione data cum iis in Bantam tractabamus, quorum Iunco à nostris interceptæ essent. Sed cum omnia frustra tentarentur, in carceres omnino redeundum nobis fuerat.

Pacebam palatii arcu.

Bantam tormentis tentatur.

Caput XX.

Ciuitas tormentis vice secunda quatitur: & Pinam Iauani frustra inuadunt.

Pinas in breuius hæret, & inuaditur.

CVM itaque, qui foris in nauibus erant, litem nullo expresso decreto terminati viderent, & iuxta, vt se interea Iauani expeditius munirent, metuerent: Pinam emiserunt, ad conspectam quandam *Iunco*, post insulam proximam vela facientem, insectandam. Rabidiore itaque impulsu, cum illa fortuito breuiis quibusdam adacta obhæresceret: Vrbici, qui Fustis 24. ad oram expediti morabantur, confestim collecti, & forma mediæ Lunæ conglobati, confertim in eam irruerunt. Nostri itaque cautius se gerentes, hostiles naues tormenta propius subire primò quidem passi sunt: quæ tamen post in easdem tam industrio elisu displosere runt, vt illarum vnam funditus mergerent. Iauani interim celocem, quę Pinę alligata ad puppem erat, confertim insilientes, funem eius resecto, conflictum iam valde animose vrgebant, hastisq; per columbaria Pinæ immissis, tumultus tã feruentes edebant, vt tormẽtorum nostris nullus fere amplius vsus esset. Qui tamen prolatis & adhibitis sclopetis tanta virilitate

impetiti à noſtris ſunt, vt & horum pars magna caderet, & cæteris à latere altero irruituris non ſatis tutus acceſſus pateret, etſi numero grandi inſtructi eſſent. Licet autem & *Baſa* diſploſa in noſtros illi defulminarent, & telis inſuper vibrandis inſtarent: nullum tamen noſtrorum læſerunt: Videntes itaque Iauani, in oppugnanda Pina ſe nihil quam operam & viros perdere, conuerſi fugam ad ciuitatem capeſſiuerunt: ad quam noſtri quoque eos inſectati, bina in eam tormenta exonerarunt, ſed ſine damno tamen. His ita foris tranſactis, nos, qui intus captiui tenebamur, pronunciata ſententia iam ad mortem damnati eramus. Cum vero de ſupplicii genere inter ſe contenderent, & pars eorum nos palis ſuffixura, pars altera tormentis obiectura, pars item alia pugionibus transfoſſura eſſet: diſtractis hoc modo potiſſimorum animis, ſupplicium noſtrum in diem ſequentem protractum eſt. Noſtri interim de foris nihil minus tormentis in ciuitatem profulminare vſque ad auroram pergebant, adeo, vt præter Iauanos aliquot, noſter quoq; carcerarius læderetur. Sed & globus quidam per ipſum Regis palatium peruolitans, vt banis terrorem incuſſit haud modicum.

De ſupplicii genere Hollãdis irrogando Bantanorum diſſidium.

Die 8. Septembr. ad naues ex vrbe literæ emiſſæ ſunt, vt longius à ciuitate recederent, inſtantes. Quod facientes, Iunco captas Garyophyllis exonerarunt.

Die 10. alteræ ad naues datæ literæ ſunt: vt iam captiuis nobis ſpes ſurgeret, tolerabili lytro nos liberatum iri.

Die 11. Cum Gubernatoris literis noſtras quoque ad naues amandauimus, ſignificaturas, liberos nos datum iri, ſi porro vrbem quatere deſiſterent. Si vero bellum magis ſitirent, tum Gubernatorem & hoc modo ipſis fortiter reſtituturum eſſe. Quibus lectis, à noſtris reſponſum eſt, aleam ſibi omnem iam dum iactam eſſe: Si quid armis Gubernator contra ſe poſſet, quin id re ipſa confectum daret? Sin minus, & ſibi diffideret, quin captiuos ſuos ſocios vinculis non eximeret? verbis ſe quidem inanibus porro lactari nolle. Itaq; quod viſum eſſet, faceret. Ad hoc ſcriptum cum reſponſio nec ſequenti die, nec etiam 13. promeretur, anchoris emotis naues noſtræ, aqua dulci omnino vacuæ, ad eam alicubi peruestigandam loco iſto ſoluerunt.

Cum itaque rectà in longam illam inſulam, vbi nupero acceſſu aquam hauſiſſent, contenderent, inſulam aliam præeminentem, milliaria 8. à Bantan verſus Septentrionem diſſitam, tenentes, eam aquæ ſterilem offenderunt. Coacti itaque oram Sumatræ incurrere, ex ea 15. & 16. die eiicientes, nec his finibus voti ſui compotes facti ſunt. Die 17. tribus vel quatuor minoribus inſulis, Cocos fructu plenis, admoti, naues Mauritium & Amſterdam intra eas medias impuleruntur. Quo loco cum concitatiſſimus quidam fluuius prorumperet, naues vicinis ſcopulis tam propinque impulit, vt ſaltu vno eos attingere valerent, & periculo non leui expoſiti eſſent. Pinas vero & Leo Hollandicus ambitum exteriorem permetientes, poſt inſulam quandam reconuenere: ad quam poſtquam orgiis 19. ſolido fundo arenoſo defixiſſent, celocem ſuam pro indaganda aqua emittentes, primo fumum, poſtea Indianos aliquos conſpicati ſunt. Quos cum de aquæ loco percontarentur, eius indicium ſibi quidem prohibitum eſſe reſponderunt: Si tamen nauis quælibet iis ſclopetum vnum dono daret, tum ſe locum monſtraturos eſſe promiſerunt. Ita ergo depacti, ab eo die vſque ad 25. Septemb. continenter aquam hauſimus, indicibus noſtris interim in Bantam redeuntibus. Pagus, ad quem tempore priore anchoras miſerant, Malaica lingua *Sumor*, Iauana vero *Lampon* dictus, à Bantan fere 30. milliaribus intra Septentrionem & occidentem ſitus erat: poſt quem dein Calend. Octob. infra inſulam *Pulo Paniam* 15. orgiis nos defiximus. Nos interim qui in Bantam captiui detinebamur, quam primum naues ab vrbe ſoluerant, inter eos illico diuiſi & direpti fuimus, quorum Selaui priore pugna à noſtris interfecti erant. Hi etſi nos omni ſtudio ad ſuperſtitioſam ſuam religionem primo pellicerent, nonnullos quoque vi intentata cogerent: nihilominus tamen pertinaciam noſtram experti, liberam quoquouerſum eundi & redeundi copiam verſa ſententia nobis indulſerunt. Sed & Luſitani indies ad præfectum concurſitantes, pro vendendis nobis 4000. Regales octonorum ſtipulabantur: quorum tamen dominium gratia diuina euitauimus. De nauib. autem noſtris reuerſis cum indicium daretur, bona de euentu proſpero ſpe concepta, literis ad naues emiſſis poſtero die de ſtatu anni & noſtro & rerũ aliarum ſignificauimus. Die 3 Octobr. literas itẽ alias perarauimus, nunciantes, ſpem nobis haud frigidã eſſe, q̃ leui redemptionis pretio liberari poſſemus, quod Gubernator, de reducibus nauib. edoctus, nos illico omnes liberos peruagari, & promiſcue cum omnibus negotiari permiſiſſet. Die 6. è medio ipſo noſtrũ vnũ pro fidei maioris argumento captando ad naues ablegauimus, qui vberius de periculis, quę tempore obſeſſæ aut oppugnatæ ciuitatis ſuſtinuiſſemus, denarraret, & porro negotiationis noſtræ

Situs pagi Sumor ſeu Lampon.

Pulo Panian inſula.

noſtræ ſtatum penſitatius referret, adderetque iam ad componendam rem vias proſtare haud aſperas. Quo noſtro ſocio paulo poſt cum Sclauo Luſitanico ad nos reuerſo, poſtquam dein vltro citroque miſſitatis literis, variisque aſſertis apud Gubernatorem mediis modisque eum placauiſſemus, tandem 11. Octob. ſtatutum & decretum hoc pacto eſt, vt 2000. Regales octonorum pendentes, liberi ad naues rediremus. De cæteris verò, quæ cuiuis parti belli tempore pro præda ceſſerunt: ita agi debere, vt occupata occupantium eſſent manerentque, & nobis ereptæ merces debitaque reſidua loco Iunco Garyophyllos oneratæ eſſent, & diſſidiũ vtrinque compoſitum perpetua oblitione ſepeliretur: fœdus notum & conſtans redintegraretur, & negotiationes hactenus interruptæ alacrius poſtmodum vrgerentur. Quæ omnia vt decreta, ita reipſa in opus deducta ſunt. Eodem die binos nos obſides, Chinenſes, ad naues amandauimus: quorum loco cum à noſtris 1000. Regales octonorum in ciuitatem perferrentur, nos liberum in pedem reſtituti ſumus. Conſequente die cum Chinenſibus iterum tot Regales Gubernatori numerati ſunt: à quo tempore ad noſtras naues tum noua victualia conuecta ſunt, tum noſtri in terram egreſſi piper emerunt; cuius redemti onera ad 24. vſque Octobr. diem à Sabandri miniſtris nauibus aduecta ſunt: vt negotiatio apud omnes amica & pacifica gliſceret. Eodem die legatus quidam Malaccanus in Bantam venit, qui nauem ſuam remis actam ſub quadam confini inſula reliquerat, quæ tamen & ipſa 30. die ibidem appulit, 10000. Regalibus, vt fama erat, & pretioſis inſuper rebus aliis onerata: quæ omnia Gubernatori in hunc finem dono miſſa venerant, vt nimirum negotiationes nobis interdiceret. Quibus à Gubernatore acceptis; eiuſdem mandato illico nobis nunciatum eſt, illius terræ nobiles negotiationes noſtras nequaquam diutius tolerare velle. Eſt poſtquam breui ante cum duarum Iunco dominis de nucibus muſcatis, & mace pacti eſſemus, deque pretio prope conueniſſemus: hac & ipſa re à Gubernatore cognita, venditoribus ſuas merces nobis offerre interdictum eſt. Iam ergo negotiatione noſtra de nouo prohibita, noſtris qui in terra erant, nunciari curauimus, quem ad ſtatum res iterum noſtræ relapſæ eſſent: qui interim tamen & à Sabandro, & amicis aliquot aliis admoniti erant, vt è terra haud cunctanter ſe offerrent, ni denuo vinciti in Luſitanorum manus tradi mallent. Cui ſuaſui parentes, ob hanc cauſam quoque cum bonis compluſculis ad naues illico deproperauerunt, etſi mercium partem haud temnendam poſt ſe relinquere propter feſtinationem cogerentur. Cum verò, vt diximus, Luſitani legati nauis in portu reſtitiſſet, noſtri, qui ad veſperam ex portu ad naues rediturі erant, ex illa à Luſitanis aliquot inuaſi & oppugnati ſunt: qui tamen correptis armis eorum inſultum infringentes, ad naues ſalui & incolumes deuenerunt. Qua diſceſſione facta, deinceps de omni noſtra negotiatione actum erat: niſi quod ex duabus Iunco ductis nonnihil mercium adhuc impetrandarum ſpes quædam effulgeret. Illarum enim domini, cum eodem nobiſcum hoſpitio in Bantam vſi eſſent, & ob id familiarius nobis faueren, contra expreſſum quoque Gubernatoris mandatum per hoſpitem ſuum abſentibus nobis clam aliquammultas merces quotidie deferebant, modo noſtro periculo eas è portu auferremus. Quod noſtra alea attentantes, Calendis Nouembris naues ad portum propius admouimus, & celoce cum 13. viris emiſſa Iunco binas ad naues reliquas abegimus. In quarum qualibet cum 60. fere Sclaui eſſent, nec de noſtro cum ſuis dominis contractu quicquam cognitum haberent, ad arma adſilientes, auſui noſtro reſiſtebant quidem: ſed à noſtris tamen cum diſplosis ſclopetis 6. vel 7. ſternerentur, cæteri exemplo terrefacti è nauibus ſe præcipitabant, & enatando in terram ſe ſaluabant. Hoc itaque ſucceſſu Iunco binæ ad nauem Mauritium adactæ ſunt.

Hollandi liberantur fœdus qué innouat.

Hollandis negotiationes interdicuntur.

Eodem die, cum Luſitanica dicta nauis littori quam proxime accubaret, à nauarcho noſtro celoces binæ cum 25. viris illam captum & abductum emiſſæ ſunt. Quod animaduertentes, qui in illa Luſitani præſidiarii erant, Baſis binis æneis in noſtros tanta virilitate fulminauerunt, vt retro cedendum illis omnino eſſet: vel ob hanc quoque potiſſimum cauſam, quod vento ab ipſo mari efflante celox noſtra prope ad littus, vbi incolarum armatorum numeroſa manus nos exceptum ſtabat, adacta & impulſa fuiſſet. Qua rerum occaſione cum apertæ naues noſtræ cum 50. Luſitanis armatis conflicturæ nihil prærogatiuæ haberent, proras ad naues recontorſimus. Hac velitatione è noſtris vnus vulneratus, quatriduo poſt expirauit. E Luſitanorum verò læſis tribus, vnus globo grandiore medius traiectus diſſiliit. Sed & volitantium per ciuitatem glandium crebritate tres contacti, vel quatuor, breui, vt ad nos poſtea nunciabatur, expirarunt. Interim & fama ſpargebatur, claſſem in ciuitate contra nos inſtrui, ad quam muniendam Luſitani non ſolum nobiles inflammarent, ſed & quoſcunque obuios tum pecunia numerata, tum miniſtratis veſtibus contra nos pellicerent & conſcribetent. Quod ſi forte quidam in perſona, quod aiunt, comparere non poſſent, illorum Sclauos certo pretio ſtipularentur.

Noctu

Noctu ex naui *Amsterdam* aliquot adhuc tormenta grandiora in ciuitatem disploſæ ſunt: à quorum vno globo tres viri obtriti cecidere. Nauis interim Hollandicæ Sclaui *Iunco* quadam obuiam conſectati, cum præter reſinam ea nihil vehi viderent, integram ſuo curſui promiſere. Circa veſperam nauibus rurſus ad ciuitatem propius conſedimus. Poſtero die nauem quandam à mari verſus nos curſitantem conſpicati, poſtquam celoce miſſa ad eam ageremus, ad defenſionem demiſſis ſtoreis præſidiariis ſe expediti accinxerunt. Qui ob id ſclopetis à nobis impetiti, ex cannis telorum munitorum toxico delibutorum tantam molem in nos efflarunt, vt Spiculis cœlum depluere videretur: quorum frequentia noſtrum nouem vel decem, & ex his aliqui 4. vel 5. vulneribus ſauciati fuerunt. Tela quidem ipſa, etſi propter tenuitatem ſeu leuitatem alte corpus non penetrarent, nihilominus tamen carnem findentia, veneni ratione vlcera putrida excitabant. Nihilominus tamen glandibus noſtrorum perfoſſis illorum ſeptem viris, cum viderent reliqui, velis incitatis ſe nos anteuertere non poſſe, in Celocem ſuam turmatim deſilientes, ea remis expeditioribus deſerta naue à noſtris ſe expediuerunt. Nauem hanc captam, oryza, piſcibus reſiccatis, & bonis leuioribus aliis oneratam noſtri inuenerunt: quæ 40. circiter viris munita à Bardermachin, Inſulę *Borneo* ciuitate excurrerat propter commeatum præſtitum bono nobis fato aduecta. His ita tranſactis, cum biduum integrum aut hoſpitis noſtri, aut *Iunco* ſupradictarum domini aduentum præſtolaremur incaſſum, mercibus eaſdem exonerare, & in Mauritium nauem transferre paulatim occepimus: in quibus 20. fere dolia nucum muſcatarum nondum lectarum, & 30. ſaccos Macis cum mercibus nonnullis aliis numerauimus.

Bardermachin inſula Borneo ciuitas.

Sed miſſis his, ad mores, Religionem, Oeconomiam, ritus & leges Iauanorum breuiter expedienda nos mature conuertamus.

Caput XXI.

De origine Iauanorum, & eorum ciuitatibus.

Iauani ex China coloni.

QVA origine Iauani primum emerſerint, pro certo comperire nobis non licuit. De qua re tamen ipſi interrogati, à Chinenſibus ſuum principium eſſe reſpondent, qui quondam in China ſeruitutibus intolerabilibus preſſi & onerati, cum hominum ingenti multitudine inde ingreſſi in inſula Iaua conſediſſent. Cuius rei fides vel ideo dubia non eſſe debet, quod Chinenſibus per omnia ſimiles fere ſunt, lata fronte, buccis extulerantibus, oculis anguſtis nimirum conſpicui. Ad cuius rei confirmationem etiam *Marco Paulo Veneto*, quondam *Tartarorum* Regis officiario accedit, quod magna inſula Iaua olim *Tartaro* tributaria fuit: quæ tamen hodie, poſtquam Chinenſes defectione facta à Tartaro deſciuerunt, eius dominium amplius non agnoſcit. Sed & hodie ingens Chinenſium multitudo in Bantam, negotiationis inſtituto degit, vt ibi nimirum duras Chinarum leges & ſtatuta extranei euitent. Interim tamen ex China in Iauam difficilis & rara commeatio eſt, nec quiſquam facile in illam redit ſemel egreſſus, niſi forte relictis ibi vxore & liberis ad remeandum euidentem cauſam habeat.

Marcus Paulus Venetus.

Vnde ſinguli Iaua ciuitatibus ſinguli reguli ſint.

Iauani ſuum Regem proprium habent. Et ſicuti plerunque euenit apud vniuerſas nationes, vt domino primario deficiente, multi pro Regibus ſeſe deinde obtrudant, quod & ab Alexandri Magni obitu accidit, cum ſe quiſque eius terræ primatem conſtituiſſet, cuius ante Gubernator fuiſſet: ſic in Iaua quoque, qui cæteris potentior erat, illis ſe dominum obtruſit. Vnde factum eſt, vt ſingulæ Iauæ ciuitates ſingulos Reges agnoſcant, quorum tamen potentiſſimus Iauanus cluet. Vt vero ex ordine Iauæ vniuerſas ciuitates, nobis cognitas, deſcribamus: ab Oriente in occaſum protendentes, rem hanc ordiemur.

Qua Iaua ciuitates.

Ballambuan.

Ballambuan celebris ciuitas, muris & vallis vndiquaque cincta, ſuo quoque Rege priuato tuta, noſtræ commorationis tempore ex cauſis deinceps percenſendis, obſeſſa fuit. In oppoſito huius pulcherrima & feraciſſima *Bali* inſula ſita eſt, quæ ſinum quendam, *Viam* ad *Balambuam* dictum, conſtituit. Ab hac verſus Septentrionem 10. milliaria ciuitas *Panarucan* abiacet, multis Luſitanis Iauaniſque, Chriſtianam fidem profeſſis habitata, & ſuo inſuper priuatim Rege Luſitanis valde fauente, donata. Venalia, quibus hoc loco negotiantur, Sclaui ſunt, quorum Luſitani magnam quotannis partem in Malaccam deuehunt. Sed & pipere longo abundat. Ibidem etiam veſtes quædam muliebres texi ſolitant, quas Iauana lingua *Caniorins* nuncupat. Ipſa ciuitas muris cincta eſt. Poſt *Panarucam* mons quidam vaſtus, ſulphure ardens cernitur, qui An. 1586. primo erupit tanta quidem vi & commotione, vt ab

Bali inſula.

Panarucan.

Caniorini genus veſtis.

Sulphurimus mons.

vt ab eo 10000. fere oppressi homines fuerint, & lapides prægrandes in ipsam vsque ciuitatem excussi sint: ad cuius eruptum ex fumo tantæ tenebræ concitatæ sunt, vt integro triduo nox densissima perstaret. Ciuitas vero illa ad portum sita est, ad quem Lusitani plerunque ex insulis *Molucca*, *Banda*, *Abeyna*, *Timor* & aliis feruntur, aut ex *Malacca* in insulam contendunt. Superius dicti bini Reges Ethnici sunt. *Passaruan* dicta ciuitas à superiore 6. fere mill. *Passaruan.* dista, muris probe munita, & flumine insigni commoda, cuius Rex ciuitatem *Ballambuam* pridem obsedetat de causis iam narrandis. Rex in *Passaruan*, Mauritanæ Religionis profes- *Regis Passaruan factum haud regium.* sor, filiam Regis de Ballambuam sibi vxorem proposcit: quam etiam illustri comitatu adductam impetrauit. Prima itaque nocte cum sponsus sponsæ pro more accubuisset, illam dein cum omni suo comitatu nefarie obtruncauit; hac vna de causa, quod, vt ipse, illa Mauritanam fidem non agnosceret. Nec hoc contentus patrato, insuper etiam cum ingenti exercitu ciuitatem *Panarucam* spe expugnationis inuasit, ad quam tamen spe sua frustratus, & multis suorum militum diminutus cum cætero grege ad *Balambuam* properauit, ad quam considens, supra flumen bina propugnacula extruxit, & idem, ne vel naues vel scaphæ transire possent, palis impactis intercluſit. Quadrimestri spacio vrbs hæc obsidebatur: vt intus rerum plerarumque penuria maxima esset. Merces, quibus hoc loco negotiationes agunt; fructus quidam paruus & subtilis est, fragi similitudine, *Garnitre* dictus, qui à mercatoribus *Garnitre fructus.* Quillinis magnifit, & globulorum vicem supplet. Sed & Panni Xylini inde in Bantam conuehuntur, vbi mercibus Chinensibus permutantur. *Terra de Passaruan* ex præeminenti quodam monte internoscitur: ad cuius radices ciuitas ipsa versus occidentem 10. mill. dissita est, fluuio amœnissimo quam proxima. *Ioartam* ciuitas portu commodissimo insignis est, *Ioartam.* ex quo pleræque naues, ab insulis Moluccanis in Bantam excurrentes, sese necessariis omnibus reficiunt. Ciuitas cæteroquin ipsa crasso muro cincta & munita, versus partem fluuii occidentalem ciuitatem *Gerrici* proximam habet, cuius Rex à cæteris Regulis omnibus compositis seu complicatis manibus salutari solet, quo habitu gestuve sclaui suos dominos venerari solitant. Ex geminis hisce ciuitatibus in Bantam & loca alia Salis multi cnmuli conuehuntur, vnde idem porro in *Baros*, *Speriamon*, & Iambe distrahitur, & pro pipere permutatur. Eius copia in *Celduam* quoque, insulam gossypii & oryzæ feracissimam *Celduam insula.* traiicitur. Post has ciuitates *Surrabaya* sita est, flumine vicino vt & Rege intestino celebris: à *Surrabaya.* qua versus austrum sex milliaribus *Brandaon* ciuitas sita est, Regem eundem, qui in *Cidayo* *Brandaon.* imperat, agnoscens: ipsa alioquin valde firma, & tum muris, tum vallis propugnaculisque fortificata, portu tamen incommodo, & eodem contra maris æstum parum munito, qui 10. orgiarum limosum fundum tenens, nauibus vento impulsis stationem haud durabilem ministrat. Cuius nos exemplum expertos esse, post narrabitur. Portus iste de longinquo ex tribus montibus superne planis, & ad mensarum longarum speciem latis pernoscitur, qui ob hanc causam à Lusitanis *Las Mesas de Tubaon*, à Iauanis autem alio nomine *Batto VVilling* nuncupantur. Stationem hanc *Iunco* quoque à Moluccanis insulis egressæ incurrunt, vt Sale onerato ponderis defectum suppleant. *Ab Iuama* enim vsque in *Pattem* Salinæ multæ conspicuæ sunt, cum interim in parte occidentali nullæ reperiantur. Decem milliaribus hinc ad Cir- *Tubaon.* cium ciuitas *Tubaon* abest, suo & ipsa Regulo præclara, & hominum confluxu populosissima. *Caioano.* Inde 5. mill. *Caioano* ciuitas ad sinum quendam abiacet, Regem quidem proprium, sed negotiationem nullam habens, vt non minus & *Mandalican* oppidum, quod insulam quidem *Mandalican.* ad portum adhærentem habet, sed præterea nullis incurrentibus mercatoribus insignis, & solis piscatoribus nota. Versus occasum trium mill. spacio *Iapara* ad sinum quendam con- *Iapara.* spicitur, in altum maris tribus fere milliaribus excurrentem. Ciuitas hæc congesto ex Vallis seu sudibus munimento tantum cincta est, & flumine læto, & insuper portu commodo optatissima: adeo, vt ad illum naues quamplurimæ contendant, rebus se necessariis probe instructum. Hæc prioribus aliquot annis suum proprium Regem habuerat, tum maritimo, tum terrestri imperio versus occidentem potentissimum. *A Iapara* porro 25. mill. & à Bantam 45. mill. magna & spacioſa ciuitas *Mataran* abest, cuius Rex potentia Iauam vniuersam ex- *Mataran.* superat, adeo vt Iauanis obsessionem ex causa facili minitati audeat. Quo in metu & nostro tempore *Bantani* erant, contra eum se collectis viribus expedientes. *A Iapara* versus occasum mill. 5. *Pati* ciuitas sita est: à qua porro *Dauma* tribus mill. abest, quæ Regem suum adhuc *Pati.* hodie supta dictum Cæsarem veneratur, muris densis & prævalidis circundata: à qua ite- *Dauma.* rum 3. mill. ciuitas *Taggal* seiungitur. Trium iam dictarum ciuitatum vnaquæque suum flu- *Tagal.* uium habet, ad sinum proximum omnes interim sitæ. Porro vero pulcherrima & præampla ciuitas *Charabaon* prouisitur, & muro fortissimo felix, & fluento dulci iuxta opulenta. *Charabaon.* Hæc ex elatis binis montibus, ad ciuitatis tergum sitis, & ephippium equinum referenti-

Dermayno. Monucaon. Crauaon.

bus, discernitur. *Hanc Dermayno* sequitur, fluuio & ipsa felicitata: vt & simili solo *Monucaon*. *Intra Monucaon & Iacatræ* medium, ad angulum prominulum *Crauaon* pagus magnus, propter piscium abundantiam solis piscatoribus habitatus cubat, ad quem fluuius quidam se tribus brachiis in mare exonerat: quo loco excurri solet in insulas vniuersas ad portum Iacatræ dispersas, qui portus sinus maris est, ad quem & alia ciuitas regia, hoc loco mihi memoria elapsa, sita est. *Iacatra* regio victualiorum omnium feracissima est, quæ iniuste à quibusdam Sunda Calapa nominatur. Est enim *Sunda* Iauanæ linguæ *Locus* fertilis aut ferax omnium victualiorum, & *Calapa*, idem est quod Nux Indica. Significatur itaque locus *Cocos* seu nucum Indicarum ferax. *Ad Baye* seu sinus fauces eadem paruas quasdam insulas habet, & vadum præterea occultum, in quo impingens Amsterdam nauis rimis multis dirupta hiscuit. Fluuio eadem insigni irrigua est, & nudo vallo circumscripta, incolas fert quamplurimos, insuper & reficiendis nauigantibus valde opportuna. Ad sinum occidentalem 3. fere à Ciuitate milliaribus fluuium ea permittit *Tauioniana* dictum, à quo ad milliarium per aduersum flumen pagus quispiam positus est: apud quem, quotquot in Indiæ Orientalis insulas vela faciunt, aquam suis necessitatibus hausturi depromunt. Versus occidentem ad tria milliaria fluuius item alius est prægrandis, *Punctan* dictus, cui prælongus eruptus adiacet, recessu maris aridus per aduersum flumen milliare iterum vnum prouectis, pagus quidam nobili indigenæ subditus & *Zenopate* dictus offertur: ad quem piperis copia abundantissima prouenit. Ad partem iterum occidentaliorum milliari vno pagus alius abest, *Tanhara* dictus: in quo transitu multæ insulæ occurrunt, omnibus in Bantam contendentibus permeandæ, apud quam portus omnium & maximus & commodissimus est, negotiationibusque crebertimis præ reliquis celebris, de quo tamen postea dictura sumus *Tanharam* deinde in reditu excipiunt pagi illi, de quibus superius commemoratum est, plerique prouentu piperis (cuius pars maxima inde in Bantam à peregrinis mercatoribus importata, Chinensibus venditur) percelebres. Lusitani quidem ante id tempus solitabant & ipsi ibi piper commercari: Sed vt Chinensibus negotiationem hanc propriam facerent, Rex Chinarum illis certam pecuniæ summam dependit, taceo, quod Lusitani alias istis mercibus eo loco emendis parum commodi facerent, cum opus haberent, piper in Iaua distantissime coemere, & illius cum promptissimo maris periculo Cochinum aduecti, Factori Regis quintale quodlibet pro cruciatis 12. tradere. Hoc itaque tempore Lusitani tantum *Druges*, Garyophyllos, nuces myristicas & harum florem, vt & Santalinum lignum coemunt quæ postmodum in Malaccam & loca alia distrahunt.

Iacatra regio qualis.

Tauioniana fluuius.

Punctan fluuius.

Zenopate.

Tanhara.

Caput XXII.

De situ & conditione ciuitatis Bantam.

BANTAM ciuitas in depressiore loco ad radices prealti cuiusdam montis, ex quo desuper duo riui per vtrumque ciuitatis latus defluunt, sita est. Exeodem præcipitio per mediam ciuitatem riuus quoque tertius maior deriuatur, eidem & commodum magnum & satis firmum munimentum ministrans. Muri illius orgia vna crassiores, ex latere cocto rubro extructi sunt. Sed & portas quasdam inaccessas habet, ad quas tum noctu tum interdiu excubiæ aguntur attentissimæ. Ad quemlibet lapidis iactum propugnaculum vnum statutum, vno quoque tormento sed eo sine rotis munitum visitur, quo tamen perinduſtrie vti norunt, etsi instrumentis nullis aliis instructi sint, quam puluere pyrio ex Malacca aduecto. Turres cæteroquin habent nullas, præter theatra quædam, trium tabulatorum spacio elata, & ex truncis, crassisque lignis consertis constrictisque erecta, quæ acclinatis scalis conscendentes, & easdem post ad se sustollentes, incursantibus hostibus potentissime resistunt. Cum iidem proxime intellexissent, Regem Mataran contra se exercitum educturum, ciuitatis muros circumcirca ambulacro seu circuitu ex arboribus longissimis succoronarunt, tanta latitudine, vt & supra illum tuto ambulare, & firmo pede stare, & contra hostem pugnare liceret. Ciuitas vniuersa tribus tantum latis seu regiis plateis peruia est, quæ omnes ante palatium Regis seu Pacebam coeunt: ex quo loco vna è Pacebam recta ad mare deproperat: altera ad portam terrestrem excurrit: tertia ad portam montis portenditur. Lapidibus ciuitas minime constrata, sed mere arenosa est. Sed & è Canali vno in alium ita transiri potest, vt vniuersa ciuitas scaphis adigendis aperta sit. Canales vero isti cum ad vniuersas emittendas ciuitatis sordes non satis magni vel ampli, ipsa quoque ciuitas insuper ex se Paludosa sit, plerunque cœnosi & fœtidi inueniuntur. Incolarum enim tam viri quam fœminæ

multo-

multories in publico lauant, & commoto fundo aqua subinde turbatur, lutulentaque redditur. Templum capacissimum habent, *Mesquita* dictum, iuxta Regis palatium ad latus occidentale situm, ad cuius alterum Orientale latus armamentarium, bellicis omnibus instrumentis instructum, opponitur. *Mesquita templum.* Ad austrum aula iunioris Regis posita est, cui Chepate Gubernatoris domus adhæret, iuxta quam supra dicta ad campestrem portam deducens platea excurrit, qua vniuersi Regis serui. Sclaui & officiarii habitant, & insuper stabulum equorum cum culina Regia prostat. Ciuitas porro in quatuor dirempta partes est; quarum cuilibet nobilis vnus præfectus est, vt eam tempore belli, incendii, & casibus reliquis tutetur. Pars quælibet suis terminis à reliquis discreta est. In qualibet etiam parte suum peculiare tympanum, magnitudinem dolii omas 9. capientis, referens, suspensum est, quod malleo appendente pulsatur, quoties vel incendium vel tumultus alius oboritur. Idem & circa meridiem, & auroram & vesperam pro solis aut diei signo publice dando feriunt. Peculiares quoque pelues habent, quibus sonitum pulsumque loco campanarum ad excitandum, colligendum congregandumque populum cient. Singulis ciuitatis angulis sui excubitores dati sunt, & nocte aduentante ponticuli omnes renouentur, alioque seponuntur, vt transitus de nocte nulli per vrbem pateat. *In Pambam* siue Pacebam singulis noctibus ad carcerem 50. viri excubant, & ad nobilis cuiusuis domum viri 10. vel 12. vigilias agunt: Quorum ædes ingressis primo occursu area quadrilatera *Paceban* dicta, obuenit, vbi poscentium causas audiunt. Locus vero seu tugurium, quo excubiæ aguntur, arundinibus aut foliis palmarum contectum est. In areæ dictæ angulo quodam suas *Mesquitas* domesticas habent, in quibus meridiei tempore precationes suas fundunt. Ad has fluuius seu riuus est, quo se emundant aut abluunt. Introrsum itaque pergentibus, aditus angustus offertur, angulis quamplurimis obseptus, vbi sclaui eorum habitant, suos dominos à nocturnis hostium insultibus defensuri. Ipsi enim vt nemini facile fidunt, sic fidei non magnæ sunt ipsimet. Ædes eorum 4. 8. aut 10. ligneis columnis, artificiose sculptis superinstructæ sunt, superne quidem palmarum foliis intectæ, inferne vero ad frigus captandum totæ parentes illic etenim loci aër nunquam frigidus est. De nocte prætensis telis seu velis patentem hunc locum circumquaque obducunt. Cubicula nulla habent, nec ad recondenda necessaria, tabulata superiora vlla. Conditorium saltem vnum habent contignationis vnicæ, sine fenestris, ex lapidibus constructum, & desuper stramine tectum. Hoc bona sua vniuersa asseruant & eripiunt, tempore incendii: quod in hunc finem quoque crassis ramis intortum, & arena confertim inspersa munitum est, ne ignis profundius penetret. Cuncta ædium sublicia ex crassissimis arundinibus, *Bambo* dictis, assulatim dissectis constant. Vnde tenui labore sumptuque suas ædes extruere possunt, quod nostro tempore coram videre licuit. Cum enim repentino quodam incendio ædes quamplurimæ tum intra, tum extra ciuitatem cõflagrassent, illæ vniuersæ vno quatriduo reædificatę & redintegratæ fuerunt. Quoquouersum tum iuxta littus, tum iuxta terram cæteram ædes quamplurimæ ex ordine statutæ sunt, quarum pars maxima nationibus extraneis, vt *Mallaicis, Bengalis, Guzaratis & Abessinis*, quorum ibi peringens copia degit, addicta est. Chinenses locum quendam occidentem versus occuparunt, apud quos & Lusitani consederunt, & nobis præterea habitatio concessa fuit, ex altero latere vallo, ex altero vero palude obsepta, ita vt ex loci natura illa defensioni aptissima esset. *Excubiæ quales in Bantam.*

A Ciuitatis respectu riuus maior decurrit. Quo loco si dulcis aquæ putei effodi possent, nullo negotio sumptuque leui arx munitissima extrui apta esset, muris nimirum ea ciuitatis parte deiectis, & lapidibus inde erutis ad arcis muros statuendos conuersis. Hoc enim pacto impediri posset, vt nec biremis, nec *Parau* nec vlla nauis alia vel in ciuitatem temere incurrere, vel ex ea facile egredi posset: cum cæteri canales alias istud genus nauium non admitterent. Sed & vadi ipsius præter hoc tanta humilitas est, longius in mare exporrecta, vt, etiamsi ex nauibus in castellum tormenta fors excuterentur, globi tamen, iactus longitudine eneruati, non facile castello quid incommodaturi sint. Optandum itaque esset huius loci incolas tempus & occasionem commoda accuratius attendere, priusquam à Lusitanis præuenirentur. Quod siquidem fieret, nullo dubio ex sola Iaua aromata, verum etiam ex *Malucca*, *Ambon*, *Banda*, *Timor*, *Solor*, *Macasser* & insulis quamplurimis aliis confertim importarentur.

Caput XXIII.

De Bantanorum Foris, mercibusque, & qua mensura vel pondere eædem venundentur.

SINGVLIS diebus in Bantan triplex forum mercibus omnis generis exponẽdis venundandique constituitur. Primum loco quodam speciosо, orientem spectante agitur, vbi ad solis illico ortum variarum nationum mercatores, vt *Lusitani*, *Arabes*, *Turcæ*, *Chinæ*, *Quillines*, *Pegus*, *Malayos*, *Bengales*, *Guzarates*, *Malabari*, *Abissini*, & Indici alii suas negotiationes tractatum conueniunt. Huius duratio ad horam diei nonam est, à qua inde ad sua se quisque recipit. Vt vero expressius sciatur, quænam potissimum & cuius generis merces ibi venales reperiantur, à principio exorsi secundum ædium longitudinem procedemus, & porro iuxta aquam, viam reflectemus. Ad fori itaque aditum, vbi *Mesquita* vallo cincta adstat, fœminæ considunt cum saccis, & mensura ipsis *Ganta* dicta, tres circiter libras Hollandicas piperis capiente. Hæ à rusticis allatum piper coemunt, Gantam vnam pro 800. aut 900. *Taxis*, qua re ipsæ valde solertes & industriæ esse solent. Idem locus Chinensibus quoque proprius est, qui prioribus expeditiores, rusticis aduentantibus occurrunt, & quanti piperis vecturam vniuersam æstiment, rogitant. Quam ad rem stateram, textorum libris similem, paratam habent: ex cuius caudice parte vna pondus, ex altera saccus capiendo piperi aptus, ne fors fallantur, appenditur. Ad locum vallis succinctum, vtrinque quamplurimæ mulieres inueniuntur, *Betelle*, *Areccam*, *Melones aquaticos & Vannanas* vendentes: quibus in proximo assident liba & cætera huius generis venum exponentes. Quibus præteritis locus alius est, ad cuius dextram omnis generis arma, vt *Basæ* æneæ, pugiones, Cros dicti, hastarum pila, cultri, & ferramenta alia cum Santalo albo & citrino prostant. Ad læuam vero, Sacchatum & confectiones aliæ promuntur. Huic in proximo forum fabarium est, quo albi, nigri, rubri, virides & Cærulæi Phaseoli venundantur, Ganta quauis pro 300. taxis æstimata. Hoc excipit forum Ceparium seu alliarium, ante quod obambulant mercatores, qui pannis lineis vendendis quæstum faciunt, aut peregre negotiaturis pecunias mutuo dant, ea conditione, vt feliciter reuersi duplum refundant, Quibus si in via nauis pereat, tum Danistæ nec de capitali nec de vsura tenetur. Ad loci huius dextram forum Gallinarium est, vendendis gallinis, Anatibus, Columbis, Capellis, Psittacis & aulibus reliquis ordinatum, ad cuius limites viæ diuimuntur, ita vt vna ad tabernas Chinensium, altera ad forum Olitorium, tertia ad *Carnarium* deducat. Tabernas Chinensium adituris ad dexteram Geminarii aliquot tum *Coracanas* tum *Arabes* sunt, viles pyropos, Hiacinthos, Spinellos, *Balasios*, Granatos, & Robassos venundantes. Ad læuam Bengali & alii picturis & rebus, similibus negotiantur. Post Chinensium tabernas stant, qui vendunt filum sericum, omnis & generis & coloris, & item pannos sericos, Damascenos, Holosericos, Satinum, filum aureum, diachrysum, catinos cantharosque Porcellanos, sportulas elegantissimas, Laccam, cupreas patinas, maiores minoresque ex cupro Cantharos, hydrargyrum, capsulas præstantes, varii coloris Papyrum, Calendaria, aureum foliatum, specilla, pectines, specula minuta, sulphur, machæras Chinenses, quarum vaginæ Lacca obductæ sunt, Radicem Chinæ, flabella, Vmbellas Quitasols dictas, ad Solis & aëris quascunque iniurias arcendas paratas, quibus duæ plateæque vtrinque confertæ sunt.

Ganta mensura.

Iam vero alteram viam tenentibus, Beniali cum suis picturis visuntur. Ad dextram forum lintearium viforum, ad læuam fœminarum nuptarum occurrit: quorum metam nemo sub grauis mulctæ comminationem ingredi audet. Ex vtroque porro latere forum est pomarium, nucarium, vbi pariter variæ herbæ fructusque, nostris multum dissimiles venundantur. Qui vero horum nostros referunt, sunt poma aurantia, Citria, Limonia & Granata seu punica, quorum forum ad fines viæ terminatur. In reditu forum aditur Piscarium, ad cuius læuam forum Carnarium est, emendis carnibus bouillis, ceruinis & bubalinis comparatum. Porro itaque forum se pandit Aromatarium, ad quod suis tabernis mulieres aromata, pondere minimo & ad cuiusuis arbitrium sollicitato emetiuntur. Aromata autem hæc fere sunt, piper, Garyophylli, albi, nigri, Muscatæ, Macis, Cinnamomum, Cuminum, Zinziber aridũ, Zedoaria, Zurumbeth, piper longũ, Cubebæ, Amsiun, Fagara, Calambar, Garro, Santalũ, Costus Indicus, Nardus, Iuncus odoratus, Calamus aromaticus, Chinæ radix, Rhabarbara, Galanga, Seuersad siue semẽ Zedoariæ, Fœniculum, anisum, Coriandrũ, *Bangue*, *Datura*, *Cannoxit*, *Cantior*, *Samparantan*, *Curcumia*, *Pontion*, *Gato*, *Gambeir*, *Safani*, *Daringi*, *Tagui*, *Caumbi*, *Tianco*,

Tianco, Mandian, Maiupodi, Sari, Branhan, Darin Tuio, Tagari, Iurahan, Sambaia, Ialane, Parauas, Comon puto, Beniouin, Saga alba & nigra, cum cæteris quamplurimis. *Oryzæ* forum ad dextram est, cuius copia maxima saccis prompta astat, & nauiculis ad forum cætera recondita asseruatur. In processus longitudine forum sequitur ollarum, saccorum, storeatum, & salis, cuius ibi prægrandes cumuli prostant, à *Ioartan* & locis finitimis aliis aduecti, & porro alio distrahendi. Ad læuam forum Olei seu *Cocos* est. Iam itaque ad locum, quo mercatores obambulare diximus, reuersi, horum quoque negotiandi modum nonnihil expendamus. Mensura, qua piper vendunt, trium librarum & ¼. partis est, Ganta dicta. Sed & aliam maiorem, oryzæ, Sali, fabis & rebus aliis vendendis accommodatam habent, libras quatuor integras piperis capientem. Quod si pondere maiore piper emunt, tum saccis illud tradunt, quorum quilibet *Cates* 45. aut 56. libras habet: quod pondus nisi exquisite appendatur, in damnum id fit emptoris, *Cate* autem vnciæ binæ sunt. Attendi autem diligentissime oportet ne à Iauanis aut cæteris quoque emptori fraus fiat, cum plerunque piperi nigros quosdam lapillos commisceat, à pipere haud facile distinguibiles. Sed & de pipere selecto aridoq; satagẽdum est. Foro hoc finiente, alteri exordium datur, in Pacebam, siue ad palatium Regis, quo annona omnis generis comportatur, & à Chinensibus insuper etiam piper expromitur. Hoc ad meridiem, interdum quoque ad vesperam durat. A meridie ad Chinensium habitacula victualia omnia, vt Capellæ, gallinæ, &c. venum exponuntur. Huiusmodi itaq; fora singulis diebus æquo modo celebrantur, in cuius quæstu faciendo Chinenses se valde ingeniosos præbent. Cæterum de pecunia eorum alio loco commemorabitur.

Cate sunt bina vnciæ.

Caput XXIV.

De Iauanorum in Bantan religione, & commerciis mutuis.

IN ipsa Iaua, vt ad tractum maris littoralem vniuersum superstitio Mahumetana gliscit. In ipsius vero terræ meditullio Ethnici sunt, instituta Pythagoræ tata habentes: cuius hoc singulare dogma fuit, animam hominis, è corpore suo vt vetere hospitio expulsam illico in corpus aliud migrare quodcunque obuium. Hac etiam de causa & ab omnibus, quæ vitam vel habent, vel habere possunt, prouide abstinent: & animal nullum occidunt aut mactant.

Pythagorici.

Ad littus Iauanum, vt diximus, Mahumetem colunt, cuius Alcotano pertinaciſſime credunt. Prophetas saltem quatuor agnoscunt, Moysen, Dauidem, Iesum Christum, & Mahometem. Templis suis, *Mesquita* dictis, cultum suum seu religionem peragunt, cum silentio & deuotione singulari, faciem ad solem dirigentes, & in humum se subinde multoties prosternentes. Ad monachorum ritum horas plerunque suas lectitant, nulla venia intermittendas. Ieiunia seu Quadrasimias binas vno anno instituunt: vnam celebriorem à 5. Augusti ad dies 40. continuant, quo elapso tempore cum Sclauis & ministris suis vniuersis Pascha celebrant, vt Sartores vno circulo considentes, & in terra coepulantes. Eo tempore dominis suis solennem honorem exhibent, pedes eorum à planta sursum ad genua manu ducta promulcentes, & idem à mento dein per faciem ad occiput vsque repetentes. Hoc quouis 5. Augusti die fieri solet. Primariorum vxores nullo vnquam tempore foris se spectandas offerunt: quarum à quolibet 12. vel pauciores ductari sueuerunt, pro dote mulctis Sclauis, viris adductæ. Loco isto cum nos adhuc commoraremur, Sabander filio suo secundo quandam è stirpe seu familia sua coniugans, pro dote 50. vitos, 50. mulieres, & 40. virgines cum 300000. *Caxis* (quæ nostræ monetæ faciunt 25. Regales octonorum, computando 12000. Caxas pro Regali vno) coaddidit. Cum his omnibus fœminis rem ipsis habere licitum est. Qui ex maritali cohabitatione liberi nascuntur, hos viris vendere non permissum est, cum primariæ coniugi omnes nascantur, veluti Ismael Saræ: quorum ab illis quamplurimi occiduntur. Quod si quandam ex affinibus suis vxorem dueunt, tum ante exactas nuptias nec sponsus nec sponsa pedem domo efferunt. Nuptiarum die cognatorum serui sclauique ornatissime vestiuntur poliunturque: & vel ad sponsi vel sponsæ ædes hastæ ex ordine multæ defixæ sunt, albis rubeisque Xylinis laciniis seu vexillis, lancearum militarium forma modoque superne religatæ, tormentorum interim sonitu quoquo versum perstrepente. A prandio equus ephippiatus sponso adducitur, quo ipse vniuersam ciuitatem ostentandi sui causa perambulat. Vesperi ad sponsam idem redit, ad

Mahumetani.

Dos qualis nubentium.

Ritus nuptiales.

quam interea, dum sponsus abfuit, Sclaui dotales cum suis præsentiis seu muneribus accesserunt, inter quæ & Dos ipsa eleganter adornata & composita confertur. His factis conuiuium latum & geniale datur, quo parentes sponsi aut sponsæ cum his se exhilarant. Aquarum abitu deinde sponsus cum sponsa sub vnum tectum, velis circumcirca cinctum, deducti, suo arbitrio concumbunt. A quo postea tempore sponsa extraneo nulli conspicienda datur. Sine Betelle aut Arecca raros Iauanorum offendas, quæ calce permixta masticant. Ex quo esu os omne purpura intensissima tingitur, vt contra dentes connigrantur, quos ipsi tamen subinde limant, & herbæ cuiusdam affrictu læuigant. His mandandis adeo intenti sunt, vt nec in Regis alloquio ferientur. Quod si familiaritatis gratia alter alterum visitat, Betelle Cistam numero in medium collocant, & de ea amicis præsentibus porrigunt, abeuntibus Cistulam suam replent. Consessuri alicubi altero autoritate maiore valente, minor alter incuruatus ad sedentem alterum ingreditur; dum adsideat; vtrique interim caprarum modo Betelle suum ruminantes.

Betelle Iauanorum delitiæ.

Caput XXV.

Quo habitu comitatuq; Capitaneus seu Primas in Bantam ad Pacebam se conferat.

SI ex causa quadam Primas aliquis (hos Capitaneos dicunt) ad Pacebam siue Regis palatium pergit: tum eos vnus vel bini hastis, & tertius gladio vagina ex holoserico vel rubra, vel nigra condito instructi anteambulant. Cuicunque itaque hastæ tales præferuntur, hos Sclauorum aut aliorum vulgarium nemo præterire secundum latus audet, sed in calcaneum suum considentes, Capitaneum transeuntem præstolari coguntur, quo prætergresso, vias suas pergunt. Fastuose illi & arroganter intercedunt, pannis filo aureo intertextis vestiti, & caput cidari ex sindone Bengalica subtilissima, telam cameralem referente, contecti. Palliola nonnulli manicata holoserica coloris aut rubri, aut atri gestant: vt & pugiones: *Cros* dictos, ante vel post, cingulo defixos, quibus multum fidunt. Eos pone ministri consequuntur, quorum vnus cistellam Betelle, alter vrceum aquarium ferr, tertius vmbellam diffusam, Lusitanice *Quitasol* dictam, domino suo obtendit, vt eum à Solis æstu vindicet. Nudis pedibus omnes incedunt, calceatos prodire ignominiosum rati. Domi tamen interim ex corio rubro calceos, in China, Malacca aut Achen sutos, & *Quitasols* vocatos, induunt.

Caput XXVI.

De Iauanorum natura, genere armorum, & bellis.

IAVANI fere obstinati, infidi, malitiosi & crudeles à natura sunt. Victores immane grassantur. Furtis faciendis ita solertes sunt, vt nationes omnes exuperent: milites interim industrii, & imperterriti, & tamen tormentis aut sclopetis vsurpandis inidonei. Quibus si quidem vti scirent, nulla vi domabiles essent. Arma illorum sunt sariſſæ flammigeratæ, & pugiones, & acinaces, aut cortelassæ. Clypei sunt aut lignei, aut ex corio multiplici conglutinati. Thoraces quoque ex bracteis ferreis annullatim commissos, aut consertos gestant, vt huc spectante eximagine noscitur. Capillos magna parte prælongos fouent, vt & vngues prominentes. Dentes lima obterunt. Dicto superiorum audientes sunt, in tantum, & vt quouis mortis periculum eius confectioni posthabeant: vindictæ ita auidi, & iuxta robusti, vt ab hostibus perfossi, per ipsa quoque arma sese ad occidendum vicissim percussorem adigant, aut acclinent: quod his nostris oculis vidimus. Stipendium extra belli casum nullum habent: cuius tempore pro vestibus, armis, victu, oryza & piscibus merent. Mancipia plerique omnes sunt, qui poscente re scribuntur. Primatum illi diuitiæ potissimæ sunt: quorum qui numerosiores habet, opulentior & potentior à cæteris æstimatur. Otiosi perraro sunt, & quod agant, præfinitum semper habent, in vaginis ligneis pro pugionibus exsculpendis præcipue occupati, quas tam subtili artificio cælare possunt, vt spectantibus ars admirationi sit. Eas ex albo santalo parant. Alii arma sua poliunt, toxico plerunque in hunc finem delibuta, vt vulnera lethalia inferant: quæ eadem quoque tanto læuore poliunt exacuuntque, vt nouaculis acutie nihil cedant. His quoque tantopere fidunt,

fidunt, vt nec de die, nec de nocte sine illis inueniantur. Eadem somni tempore capitibus supponunt. Aliis eadem contingere non permittunt: veriti nimirum, vt gladio iugulentur proprio: adeo proditionis pleni sunt, vt neutri vel tantum fidat etiam amicissimus. Quin imo nec fratrem facile frater compellat, suo *Cros* non probe instructus. In vestibulo ædium plerunque 3. vel 4. duodenæ hastarum clypeorumque pendent. Sed & in areis persæpe plura tormenta, *Basa* dicta, collocata habent, munitione tamen cætera orba: Ad sagittas emittendas fistulis etiam sufflatoriis vtuntur, quibus animæ impulsa venenata tela exspirant aut excutiunt. Ad cuspidem illa binis crenis exasperata sunt, vt pilum, ex piscis dente factum, venenatum in corpore fracto bacillo relinquatur, & putrescat. Sclopetis (vt dictum est) vti nesciunt. Cumque nostrates aliquando illorum vnum de explodendo sclopeto informassent: disciplinæ perceptæ fidens, ad feras feriendas egressus, inque bouem sylvestrem forte obuium dirigens, eum quidem glande traiecit, sed vna cum illo cadente, ipse quoque in humum prostratus, binos dentes sibi excussos, & os faciei seu maxillam inferiorem perfractam sensit, postquam à longa animi defectione sibi redditus consurrexisset. Lætus itaque tauro cælo, deinceps tamen tantum fulmen tractare nunquam redausus est.

Caput XXVII.

De mercatoribus in Bantam indigenis, de eorum item commerciis, autographis, & obligationibus.

INDIGENÆ mercatores adprime versuti, fallaces, ingenioſi infidique sunt erga peregrinos præcipue & aduenas. Inter sese nonnihil tamen fidelius agunt, & in finitimis quibusuis insulis negotiantur, bona discreta inde aduehentes. A *Macasser & Sambaya* insulis in Bantam oryzam, *Bras* Malaice dictam important: vbi mensuræ ternæ, *Geldeng* dictæ (quarum mensuratum quælibet in Bantam vnam *Gantam* appendit) *Caxis* plerunque 1000. veneunt. In Bantam eiusdem mensuræ pòst, Gantæ binæ vel ternæ, pro temporis vsu 1000. caxis reuenduntur, quæ summa Stuferos 3. & vnam Blancam belgicam constituit, quæ inde rursus in Malaccam prouehuntur. Ex *Ballambuam* ciuitate multæ nuces Indicæ, siue cocos inferuntur, vbi harum 100. Caxis 1000. redimuntur: in Bantam vero 8. pro Sata vno, aut 40. pro Caxis 1000. Inde quoque permagnis ollis oleum ex Cocos expressum auſertur, vt & ex *Ioartan, Gerrici & Pati*. A Iauana & confinibus aliis locis salis crassiusculi magna copia affertur, cuius 800. Gantas plerunque 150. caxis emuntur. In Bantam vero Gantas 3. Caxis 1000. reuenduntur. Idem quoque ex Bantam in Sumatram, nempe in *Barros, Speriamon, Tolombauam, Andragiren, Iambe* distrahitur, & pro *Lacca*, pipere albo & nigro, *Bemoyno*, gossypio, testudinum operimentis (*Tartaruga* illic dictis) mercibusque aliis permutant.

Cera Bantam inuehitur ex *Iacatra, Cranaon, Timor, Palimban, Bandermachin*, & dimenso pondere venditur. Ex iisdem quoque locis mel optimum magna abundantia auehitur: cuius olla 13. fere Hollandicos cantharos seu mensuras capiens, 3000. & 4000. Caxis æstimatur. Saccharum ex *Iapara & Iacatra*, copia tamen modica exportatur, colore non album, sed subpurpureum, quale Hollandica lingua Nothum dicitur. Ex *Crauaon & Bandermachin* moles maxima piscium resiccatorum effertur. Ferrum maxima abundantia traiicitur ex *Kerimara*, ad fines occidentales à *Borneo* sita, vt & ex *Arpuys*, ex *Bandermachin & Banca* insula, cuius primaria ciuitas & ipsa *Banca* dicta est, vbi copia dulcis aquæ ad 3. orgyas hauritur stannum & plumbum à *Pera & Gustean*: iuxta littora Malaccæ autem ex *Cuda*, Gossypium, & ex *Bali Cambaua* vestes, & res aliæ Bantam inuehuntur. Mercatores qui opulentiores sunt, domi plerunque mansitantes, aliis, qui cum nauibus negotiatoriis abeunt, certam pecuniæ summam in dupli, vel maioris minorisve restitutionem, prout peregrinatio longa futura sit, dinumerant. Ad quam rem firmandam syngraphis datis sese mutuo obligant: ita, vt prospere & feliciter itinere confecto creditori contractus tenore satisfiat: sin minus, & debitor infortunio aliquo tactus soluere reuersus nequeat, tunc is vxorem suam cum liberis pignoris loco creditori tradit, tam diu, vt debitum integre solutum sit: nisi sit, vt nauis ipsa publicam aliquam cladem sustinuerit. Isto etenim casu creditor datam pecuniam ex iure perdit. Hi & similes contractus in folia cuiusdam arboris stylo ferreo describuntur, quæ designata postmodum conuoluunt. Si vero papyro inscribantur, eandem duabus tabellis ligneis industriè filo interligant. In papyrum quoque Chinensem varii coloris & summæ subtilitatis

tilitatis scribunt: vt & aliam, ex arborum corticibus confectam. Typographia quidem carent, penna tamen admodum industrie & composite pingere norunt. Characteres tantum 20. habent, quibus omnem suum sensum expedite pronunciant: interim & Malaica lingua & eorum quoque characteribus vsi, quam addiscere facile possunt. Quam qui callet, non in India solum, verum & insulis vniuersis prompte intelligi potest. Scholis institutis Arabicam quoque linguam addocent.

Caput XXVIII.

De mercatoribus alienigenis, in Bantam habitantibus, & ibidem negotiantibus.

Persa. PERSÆ, in Iaua *Corazone* dicti, aut Gemmaria, aut Medicina sibi victum parant, homines sapientes & amabiles, cum quibus æque & pacifice tractari potest. Exteneis aut peregrinis oppido fauent: & nationes cæteras vniuersas, quotquot ibi negotiantur, comitate & ciuilitate post se relinquunt. Arabes & Peguſii maxima parte in mari negotiantur, merces suas è ciuitate vna in aliam traiicientes. *Arabes & Peguſii.* A Chinensibus si varias merces coemunt, quas in finitimis insulis pro aliis commutant. Piper etiam colligunt, quod Chinensibus postea deferunt. *Mallaici Quillini* pecuniam fœnore exponunt *VVuzanatibus*, qui pauperculi sunt, & remigum plerunque officia præstant. *Mall. Quillini.* Illi vna pecunia sæpe duplum aut triplum lucrantur. Veste xylina induti sunt, & caput *Tulbano* teguntur. Cum negotiandi causa in Bantam veniunt, fœminam sibi quandam pro diurnis nocturnisque officiis emunt, quam recessuri iterum vendunt. Illæ si interea ex ipsis conceperunt, tum natos secum abducunt, & fœminas libertas faciunt per solitam consuetudinem. Quæ postea aliis coniugio iungi, & rem familiarem propriam administrare permittuntur.

Caput XXIX.

De Chinensium negotiatione, & eorundem vitæ genere.

CHINENSES in Bantam loco quodam separato habitant, qui vallo ex sudibus cinctus, & palude proxima munitus est. Domus seu ædes hoc loco omnium per vniuersam ciuitatem maximæ & pulcherrimæ visuntur. Ipsi quidem in commerciis tractandis valde prudentes, & in fœneranda pecunia inuentiosi sunt, mensis interim opiparis victitantes. Ex China appellentes; fœminam, vt diximus, sibi seruam redimunt, quam in Chinam reuersuri, reuendunt, liberis ex ea prognatis secum abductis. Qui in Bantam illorum habitant, foras in pagos profecti, à rusticis piper colligunt, ad eandem rem secum allatis lancibus instructi, & proponderato pipere cum rusticis exæquo & bono pacisscentes. Pagani, qui pecunia opus habent, piper vsque ad Chinensium nauium appulsum asseruant, cuius postea binos saccos pro vna *Cate* (sunt 100000. *Coxas*) iis vendunt: qua pecunia dein ipsi iterum saccos fere octo recolligunt. *Cate quantum.* Ianuario mense singulis annis octo vel decem naues appellere solent, quarum quælibet 25. circiter onera, nec plura capiunt. Inferius enim eædem acuminatæ seu compressæ ventrem extuberantem nullum habent: specie magis, quam re capaces. Pro mercibus istis monetam istiusmodi asseruunt, quæ probi valoris, & in Banta, & in vniuersa Iaua vicinisque omnibus Insulis habet, Malaice *Cax*, Iauanè vero *Pilos* dictam, oboli minorem, & ex plumbo cum cupri spuma permixto fusam, ita fragilem, vt si forte manipulus illius imprudenti è manibus excidat, leui isto casu 10. aut 12. pluresque interdum frangantur. *Cax quid.* Vnica nocte in aqua salsa maceratæ, & manè extractæ tam glutinanter inter se cohærēt, vt disrupturus, massam fere mediam perditurus sis. Moneta ista in ciuitate quadam *Chincheu*, grad. 25. ad polum Arcticum sita funditur, anno primum 1590. à Rege *Hammion* ciuitatis illius domino spargi cœpta. *Chincheu ciuitas.* Regis huius antecessor *VVontai* cum obseruasset, *Caxas* ante 20. annos à Rege *Hoyien* signatos, innumera multitudine Insulas vniuersas compleuisse, cum tamen in China nihil valerent, sed venditio omnis emptioque puri argenti annumeratis fragmentulis, quæ *Conduris* (fabæ rubellæ minutæ sunt; ex latere macula nigra notatæ, *Caxas quis signarit.* *Conduri quid.* Latinè *Abrus* dictæ) apponderabantur, perageretur: adeoque Chinenses mercatores,

qui

qui monetæ huius vim grandem secum subinde aduehebant, soluendis mercibus nihil proficere considerarer: huius vilis & improbi nummi inuentor fuit, vt nimirum crebro ille vsu frangeretur, & aboleretur. Cuius intentum *Hammion* secutus, eos adhuc multo nequiores cudit ac fudit. Stramine per medium quadrangulare foramen permisso, 200. vno semper fasciculo infilantur, quem numerum *Satack* ipsi vocitant, qui nostræ monetæ sesquidenarium appendit. Quini huiusmodi *Satack* millenos nummos faciunt, vno nomine *Sapacou* dictos, 12000. & 13000. horum, pro moneta Regali octonorum aliquando redemimus. *Caxas* veteres raro videre licet, cum prope omnes perierint, nec in ipsa Iaua conspicui. Illi antequam cuderentur, pro Caxis 10000. sex saccos piperis comparare licebat, cum tamen hodie post Chinensium aduentum duo saltem aut duobus additus dimidius pro 100000 Caxis iam valentibus emantur. *Porcellanas* iidem quoque afferunt pretiosiores & viliores: quarum sub Chinensium aduentum, in Ianuarium incidentem, pro Caxis 100. patinas 5. vel 6. redimere licear. Extra id tempus, eodem pretio vix duas, aut ad summum ternas impetrare est. Pannos etiam & serici integros, vario colore tinctos, vt & pannorum partes, 14. vel 15. vlnarum, cum mercibus aliis plurimis aduehunt. Cuius rei qui plura scire desiderat, tabernas illorum perlustret eo in capite, vbi de foro seu Bazar eorum dictum est. De *Conduri* pandere præterea hoc sciendum est, etsi Regales octonorum quam plurimi in Chinam inuehantur, illorum tamen nullos in vsu quotidiano esse, sed in partes secari omnes, & Conduris (de quibus supra diximus) apponderari. Conduri 10. *Mas* faciunt: Mas vero 10. *Tayet* vnum, quæ summa 12. simplices Regales constituit. Laccan iidem omnem, à ciuitate *Tolonbauam* (vbi ingenti copia abundat) aduectam coemunt, pro ea rotundos globulos reponentes; interim per aduersum flumen ascendere coacti. Sed & *Anil*, in *Auier* ollis conditum, vt & Santalum, Muscatas, Gariophyllos, *Tartarugam*, (testudinum terga sunt, ex quibus in China eleganter cistulas condunt) dentes Elephantinos, ex quibus sellas formant, argento æquatas, quod soli *Mandarijus* siue Vicereges iis portentur, aduehunt. In negotiationibus suis valdè se prouidos præstant, vt nationes fere omnes superent. Victus eorum emolumentum quærunt vino ex oryza, & nucibus Indicis destillato, cuius artis præ ceteris peritissimi sunt.

Satack quid.
Sapacou quid.
Conduronum ratio.
Tartaruga quid.

Caput XXX.

De Chinensium Religione & œconomia.

ETsi Chinenses quidem credant Deum esse vnum, qui cuncta creauit, & ex nihilo condiderit: nihilo tamen minus & diabolum adorationis cultu venerantur, quem suis in templis aut lararijs depictum & expressum habent, nimirum in editiore, sed obscuro tamen & tenebricosiore loco sedentem, tribus coronis cum exertis vastis cornibus caput cinctum, facili terribili & formidolosa metuendum, pedum manuumque loco vngues exerentem, & facie insuper ventri horribili addita prodigiosum. Ad simulachrum hoc flexis genibus in faciem prouoluuntur, & capite illiso terram aliquoties percutiunt. Hoc exacto, quicquid forte secum attulere, seu fructus, seu res aliæ sint, supra aram eidem offerunt, nuncupantque, & pedibus eius subiiciunt. Postea in genua considentes capite nutare incipiunt, dum portentum hoc oblatis satiatum esse suspicantur. Tum vero catinum, oblata re plenum domum secum abripiunt, & cum domesticis suis deuorant. A nobis hi aliquando rogati, cur Dæmonem malum adorarent, & munera ista eidem offerrent, vero Deo spreto & neglecto, responderunt, ad Deum placandum, nulla oblatione opus esse, cum is natura sua optimus & innox sit. Quod vero Diabolo sacra facerent, hoc à se fine fieri, vt, cum Genius malus & nocendi ingeniosus sit, nihil sibi damni intentaret. Forte fortuna tabulas nobiscum quasdam habebamus, quibus iudicium Christi extremum, & infernus depicta erant. Quas natis Chinensibus (nam præter hos alij quoque ibidem diu habitarunt, Mahumetanam hæresin professi) ostendentes, & Diabolum vnguibus radentes, eo vsque ira illos inflammauimus, vt pedibus terram tunderent, & furiosorum more frenderent, comminantes, harum rerum probe conscium Diabolum, ignominiam suæ imagini illatam haud dubio breui spacio acriter vindicaturum. Rebus œconomicis plerunque occupantur, de mercibus sortiendo, & easdem ex ordine disponendo. Ad vesperam alij cum alijs congregantur, & tripudiis choreisque interdum totas noctes iuncti conficiunt: cui se lætitiæ personæque quoque laruati quidam, aut personati histriones ingerunt. Domos mundas & probe instructas possident, de pane lucrando interim valde

Dæmonis malum forma & cultus.

ſolliciti & operoſi: quem ſi induſtria ſua comparatunt, lautis epulis iterum impendunt, & agitatis inuicem conuiuiis, hilariter abſumunt. Mulieres emptitias, vt dictum eſt, aliquot diſcretas habent, quas ſuis officiis adhibent: vt & diſcretos quoſdam mercenarios aut emptos ſeruos, quos quoquouerſum ad piperis, & rerum aliarum mercatum ablegant. Eoſdem quoque aliis ad excurſionis officium de pacto pretio accommodant, interim tamen ad ſuum quoque curandum iuxta commodum pecuniæ priuatæ ſemper aliquid committentes.

Caput XXXI.

Qua arte Luſitani in Bantam, & coadiacentibus inſulis negotientur.

LVSITANI, vt pleriſque compertum eſt, vltra annos iam 100. in India commercia ſua agitarunt; vnde locis fere omnibus, quæſtum aliquem profeſſis, arces ſuas & caſtella munita extruxerunt, ſicut in *Tidore* Moluccana inſula, Gariophyllorum feraciſſima, & in Ambon ſiue Amboyna videre eſt. Indigenæ vero de hac re cum Luſitanis fere aſſiduò depræliantur. In *Timor* inſula quoque caſtellum extruxerunt, vt Santalum album & citrinum colligant, & in multas Indiæ oras venum diſtrahant, nempe ad littus *Malabar*, *Negapatan*, *Bengala*, *Chatigan*, *Pegu*, *Martaban*, *Aracan*, vbi in pretio ſingulari habetur, & vſibus quotidianis impenditur. Eo vendendo quæſtus tantum parari poteſt, vt pro ligni vno trunco, in *Timor* portione aliqua panni linei binis Regalibus æſtimati, redempto locis ſupra dictis 12. vel 16. Regalibus reuendatur. Luſitani quinetiam in *Panaruca* ciuitate ad lauæ littus poſita habitant, vt & in Bantam, vbi etſi nullo dominio vtantur, operoſe tamen cum mercatoribus aliis negotiantur. Sed & ad *Ternatem* inſulam, quæ & ipſa Moluccanarum vna eſt, arcem olim poſſederant, ex qua tamen ante 20. annos à Rege adhuc hodie ſceptrum tenente armata manu eiecti & expulſi ſunt, quod patrem ipſius propinato veneno ſuſtuliſſent. Ad eum itaque inſulam rurſus occupandam iam diſcretis vicibus varias artes commenti ſunt, ſed fruſtra. Tandem & anno 91. manu collecta portum eius multis nauibus ad ciuitatem occupandam inuecti ſunt. Cum verò prætoriæ nauis malus ictu violento à tormentario Græco confringeretur, & deiiceretur, re infecta iterum diſcedere coacti ſunt: quod illic loci ob terræ ſiccitatem arbores malo extruendo idoneæ nullę prouenirent. Sed vt de arcibus eorum pergamus, præter ſupradictas habent vnam, quæ ad fretum Malaccanum, & aliam, quæ ad Septentrionem, & tertiam ad Goam Indiæ metropolim, quæ ſita eſt, vt & alias ad Cochinum, Ornum, *Diu*, *Daman*, *Chaul*, & ad littus Malabar extructas, nec minus in *Zeilan*, *Columbo*, *Malacca*, *Maccao*, *China*, *Iapan*: quibus tamen pleriſque regionibus ſolidum imperium non habent, ſed diuerſis locis quaſi diſperſi, ab vno loco in alium cum mercibus ſuis, celocibus propter harum celeritatem traiiciunt. In Bantam extra ciuitatem cum Chinenſibus habitant: quod harum nationum nulli in illa conſidere conceſſum ſit, ibi Gariophyllos, muſcatas, macem, ſantalum, cubebas piper longum, & merces aridas alios commercantur, non pecunia numerata, ſed linteis & mercibus cæteris, quas à ſuis dominis è Malacca accipiunt. Nam Capitaneorum epiſcopi cæterorumque fere omnes Factores ſunt. In Bantam nec templum, nec ſacellum vllum habent: attamen in *Panarucam*, quo loco Chriſtiani Nigri multi ſunt, caligis Indicis fluctuantibus ad Perſarum morem induti. Sclauos hi ſuos ſemper cum *Quintaſol* pediſſequos habent, grauitatem vbique & ſuam magnificentiam præferentes: ſicut ex priori Lindtſchotani libro repetere licet.

Caput XXXII.

Qualia Bantani conciliabula agant, quæ ipſi Senatum Caſtrenſem vocant.

IN Bantam conuentus publicos de cauſis particularibus in *Paceban* inſtituunt, quo tempore æſtus Solis intenſior deferbuit. Ad illos quicunque volunt, coeunt. Quod ſi qui lites forenſes habent, eos in perſona comparere, cauſam ſuam dicere, & aduerſarium diluere neceſſe eſt. Eo itaque loco procuratores aut Aduocati quæſtum nullum ſperare poſſunt. Nam nec ipſæ cauſæ tam diu apud eos protrahi ſolent. Cauſæ vero publicæ & regionem concernentes ſub noctem ad Lunæ facem decernuntur. Ad quem morem veteri

ſuper.

superstitione, ex Persia (vt legitur) propagata compulsi sunt: ita vt & hodierno tempore ad nouilunij apparentiam domuum tecta, & arborũ cacumina conscendant, & pertinaci contuitu Lunam perurideant: à quo spectaculo lætabundi in Senatu sedentes manent; dum Luna rursus occidat. Postea discessione facta, domum quisque suam repetit, & dum fercula quædam adornata sint, cum vna suarum coniugum indormiens exhilaratur. A meridie iterum congressi eorum causas audiunt, qui postero die in Senatu easdem publice propositurisunt. Quo itaque rursus collecti & congregati, vniuersi in terram desident; & in duorum vel quatuor primariorum vno ordine considentium, medium, Rex vel Gubernator sese collocat, qui cæteris causas necessarias proponit; & illarum deliberationem sollicitat, quo nempe vel modo vel via procedere oporteat. In responsis audiendis à summo ad imum descenditur, collectisque singulorum sententiis tandem quod facto opus sit, decernitur. Quod si bellum res concernit, Capitaneis omnibus, qui 300. sunt, conuentus indicitur. Nam multitudo cætera omnis inter hos diuisa est. Expeditione aliqua decreta, ex 300. istis vnus secernitur, cui cæteri omnes obediunt. *Bantanorum de Luna superstitio.*

Caput XXXIII.

De rusticis, colonis & Sclauis in Iaua.

A Tergo ciuitatis Bantam, post littus de Sunda; ad radices montis *Gonon Besar* appellati, piperis cremento celebris, populus quidam numerosus consedit, qui quondam à monte iuxta *Passaruan* eo Coloniam deduxit. Quo loco cum à *Passaruan* Rege seruitutibus iniquis premerentur, in Bantam pace Regis, aliquot articulis præstitutis, admissi sunt, ciuitatemque *Sura* dictam condiderunt, qua & Rex ipsorum consedit. Cæteri, quos ciuitas non capiebat, quoquouersum se in pagos distribuebant. Pacis amantissimi sunt, & agricultura victum quærunt Pythagoræ leges & Braminiorum exemplum sectati, nihil quod vitam habet, edunt, homines ad miraculum continentes. Priùs quam Alcoranus aut Mahumeti superstitio disseminaretur, Iauani omnes vna religione gaudebant. Nunc & per hos eadem varia facta est. Vxores nullas ducunt, vestes ex candida arborum papyro sutas gestant: cuius materiæ partem quoque capiti obuoluunt, & item aliam è lumbis demittunt. Hic omnis eorum vestitus est. Vitam denique merè Philosophicam degunt. Hi piper & fructus aliis vendentes in Bantam deportant, Agricolæ Iauani à Rege aut aliis primatibus terram conducere solent: & pro ea vel oryzam vel caxas appendunt. His mutare locum, & aliò migrare, quoties lubet, licet: quos *Captiuos del Rey* vocant. Sclauorum nonnulli in pagis quibusdam, vnum dominum agnoscentibus, habitant, agros dominorum colentes, & fructus maturos colligentes, eosdemque herili cuilinæ importantes. Interdum hi prædia eadem à dominis suis conducunt, & pro qualibet *Cocos* arbore 1500. aut 2000. caxas stipulantur. Quo contractu ne quid damni sentiat, ipsi cura est. Hi ijdem persæpe pro diali stipendio operis delatis merent. Caxas 800. plerunque cum victu, aut 1000. sine eo lucrantes. Cæteri, qui dominis sui domi deseruiunt, præter victum & amictum nihil impetrant. Sclauorum quoque genus aliud est, qui sex diebus dominis, & sex alijs sibimet laborant, siue piscatores, siue opices alij sint. Qua in re, vt fideliter agant, accurate attenditur. Si etenim de lucro vel tantillum celari aut præripi ab iis nascatur, tum aut dominis aliis venduntur, aut compedibus induuntur. Eadem & mulierum sors est: quarum aliquæ in *Bazar* pro constituto lucro merces vendunt, aliæ texunt: quædam fila trahunt, vniuersæ id sedulo agentes, & suo, & dominorum victui diligenter studeant. Horum Sclauorum si quendam domini venditurisunt, eosdem ostiatim circumducunt. Pro quib. qui pecuniam (*Fardos* plerumq; quinque, qui nostrates florenos 9. constituunt, aut pluribus veneunt) grandiorem defert, eos possidet. Qui ex his liberi nascuntur, dominorum non minus ac ipsi parentes proprij fiunt, sicut & apud nos boues, oues, & animantes cæteræ. His iure suo ad omne arbitrium vtuntur, licet interficiendi potestatem, nondum consulto Rege, aut Gubernatore, non habeant. *Gonon Besar mons.* *Azygi.* *Fardos quid.*

Caput XXXIV.

De Biremibus seu Fustis; Triremibus seu Galiottis; nauibus seu Iuncis, Paraus, celocibus, & scaphis, tum in Iaua, tum adiacentibus aliis locis vsitatis, & quo singulæ condi, extruique loco soleant.

IN Bantam Biremes aliquot quidem & Triremes maximæ visitur, quibus tamen industrie vti non possunt. Longa asseruatione Solisque calore hiatus duxerunt; etsi superstructis tectis contra has iniurias quomodolibet munitæ sunt. Illis vero vtuntur, aut vrbem quandam maritimam occupaturi, aut expeditionem in quemcumuis locum aliam facturi. Easdem quoque mensibus quinque ante aduentum nostrum contra Palimbam eduxerant, nauibus aliis prope 200; tum Fustis, tum celocibus; tum cæteri generis similibus munitas. Ad quas tamen instruendas segniores sunt. Harum idea subnexa suo loco figura exprimitur. Formam quidem triremium habent: ad puppim tamen circuitu seu ambulatorio insignes. Sclaui & remiges cæteri inferius soli, sed concluſi: tamen suum officium faciunt; quorum supra caput tabulatum pertensum est, in quo milites consistunt; ex eo loco liberius & expeditius pugnaturi. Ex prora quatuor plerunque tormenta; ipsis *Basa* dicta exeruntur. Nauis ipsa malos binos habet. *Paraus* suas insulis submittunt; vt pyratas & incommoda maris alia explorent, & eadem ordinariis denuncient. Cauent etiam, ne vlla bona clam; in fraudem vectigalis auehantur. Hæ ædium more superintectæ sunt; vt & eorum; quos delitijs adhibent, phaseli. Nisi per tecta illa, in nauem descensus nulli datur. Malos grandes; cum antenna fortissima ferunt, summaque imaque parte arundine longa clausa, eo modo, quo apud nos epidromi radius velum ex cerro graminis genere contextum est: cuiusmodi in *Punctan* plurima parantur. Eadem interdum ex arborum foliis consuuntur. Proram sex plerumque viri occupant, vt, si opus sit; remos trahant. In puppi duo clauum tenent, vterque suum peculiarem: qui non in puppis imæ medio affiguntur; sed festibus ac latera nauis elatiora eligantur. Remos huius generis *Iuncos* ipsorum vniuersæ habent; quibus mare traiiciunt *in Moluccam*; *Bandam*, *Borudo*, *Sumatram & Malaccam*. Insuper in prora præter antennam interdum illæ Siparij malum habent, ab illa ad puppim vsque superstrato tabulato intectæ, vt contra solis æstum, imbres & rorem tuti sedere possint nauigantes. Parte postica *Cahutam* seu Speculam habent, soli nauis Capitaneo destinatam. Inferna parte *Iuncos* in spatia discreta ditempta est, quibus merces intruduht. Per tabulati vtrunq; latus ingressus quispiam est, quo etiam loco suos focos habent. Tabulis hydrographicis nullis vtuntur, cum illarum ignati sint. Illarum quidem institutionem quandam à Lusitanis nacti; nunc compasso vtuntur, & tamen præter octo ventos non cognitos habent: cum apud eos toto anno duo saltem venti frequentius spirare soleant. Quorum vnus Borrholybicus, quem sua lingua *Zeilaon* vocant; Octobri mense exurgens, ad finem Martij aut Calendas Aprilis perducat. Quo interuallo vnde tam impetuosa fluctuatione in Orientem exæstuant, Vt ex insula *Le Bock* aliquando soluentes, post vndecim dierum velificationem ad eandem repulsi nos fuerimus. Aprili mense Euri; quos *Timor* pro insularum appellatione; quas perflant, (sicut & Galli austrum *Le vent de Scosse*, id est, ventum ex Scotia spirantem appellant) nuncupant, perflare incipiunt, quorum impulsu ab ortu in occasum fluctus tanta vi mouentur, vt vectoribus illis nauigatio ad occasum perfacilis, ab hoc in ortum difficilis sit. In Moluccas aut Bandam insulas nauigaturi milliare aut sesquimilliare vnum à littore secundum Iauæ longitudinem excurrunt, ita, vt in prospectu semper oram teneant. Cumque prope littus vnda & profundior & tutior, quam ab illo remotius sit: insuper etiam de die violentior è mari ventus altanus expectari debeat: fit, vt iuxta littus felicior cursus fiat. Ventus enim iste accurate diligenterque attendendus est, & vela interim omnia ad littorum contigua cogenda, dum ventus consilescat. Vbi dein post noctem mediam ab ipsa terra ventus commodus grato frigore optatus, donec Sol Cæciæ vicinus sit, & altanus redeat, perspirat. Eo tempore præter binos gubernatores clauum nemo torquet: qui perpetuo in littore, viæ apprime gnari procurrunt, nec vlla mappa opus habent.

Le Bock insula.

Nauium hatum *Iunco* quamplurimæ fabricantur in Bandermachin, quæ ciuitas insulæ *Borneo* est: quo loco vna, mercibus insuper necessarijs, vt Cera, oryza, piscibus resiccatis & aliis com-

lijs commodè instructa, vili pleruque pretio comparati potest. Ibidem nauis quoque aliud genus fabricant, præmagnum, ad *Iunco* fere similitudinem, a catijs impulsum. *Biremes* seu *Cathuris* quamplurimæ conduntur in *Lassaon*, Iauæ ciuitate, intra *Charabaon & Iaparam* sita: vbi ligni, nauibus extruendis commodissimi, copia maxima prouenit.

Indicæ Orientales insulæ pleræque nauigatu commodæ sunt: naues tamen interim pusillas tantum ferentes: ita vt biremis maxima vltra 20. onera non capiat. Accepimus tamen, eas, quæ ex China & Pegu importantur, aliquando maiores esse. Celocium minorum genus quoddam habent, cursus tam pernicis, vt admirari opus sit: quarum similes nullo nos vidisse loco commeminimus. Eæ ex arboris trunco excauatæ sunt, priore parte admodum acutæ, cum aliud rotunda. Quæ vt ne facile euertantur, vtrinque ad latera binis arundinibus crassissimus, vna è celoce orgia protentis, quasi in æquilibrio sustinentur: ipsis arundinibus tamẽ tum ante, tum post sparo transmisso firmatis, & ad nauem religatis. His velum tam grande superstructum est, vt nauem ventorum immani violentia velo suo non euerti & pessum ire admiratione dignissimum sit. Quod si quidem aliquando fieret, tam expediti tamen illi natatores sunt, vt nullo ipsis euersio periculo futura sit. Quod si forte nauis, arundinibus dictis non aggrauata, euertitur, tum illi repositæ tam diu conatant, dum resiccata ea & aquis euacuata cursum cæptum promouere possint. Longius pronauigantes, suas semper sibi vxores socias assumunt: nos impendio aliquando admirati, quod tam longinquum iter sine officio mulierum confecissemus. Nobis itaque gratificaturi, vnam de suis, nauibus nostris adduxerunt: quam tamen ad eos in continenti remisimus, de fœda sponsa ipsis gratias habentes:

Familiare & humanum incolarum officium, accõmodatio coniugum.

Caput XXXV.

Quid gestum sit, dum captas Iuncos exoneraremus: quomodo item ad fluuium Taniun aquæ hauriendæ gratia excurrerimus.

A Bantam ciuitate cum solui ssemus, adeoque ad exonerandas Iuncos captas, post insulas quasdam concessissemus, Dominis eorum indicium fieri accuraui mus, vt ad nos profecti, præstitam solutionem auferrent. Cum vero nullo responso dato, *Iunco* biduum integrum releuandam differremus, spem nobis subinde de dominorum accessu factitantes: frustra nos morari videntes, tandem merces exonerare occepimus. Interim nos cinctum, & Iuncos reddeptum Bantani expeditionem laboriosam parabunt: ad quam Lusitani eos inflammantes, auxilium solidum ipsis condixerunt. Cæsari quoque, militi seu Duci impertito proposito sui vrgendi, nuncium fecerunt. Hic itaque cum 6. vel 7. biremibus, 150. viris conflictum auide sitientibus infra *Puloduam* excubabat, ad nos simulanter enuncians, quod Bantanis indignabundus, ciuitatem eorum ingredi non dignaretur: suam interim nobis amicitiam deferens, ad cuius veritatem testificandam quoque capram mitteret, & contra Bantanos auxilium nostrum consiliumque sollicitaret. Biduo antequam hæc fierent, nostri Iunco quandam longo maris tractu persectantes, eandem tandem vi ceperunt. Quod intelligentes Bantani, profunda nocte *Iuncos* duas emiserunt, vt in altum mare longius prouectæ, mane redirent, & in Bantam se contendere simularent. Quo stratagemate futurum sperabant, vt, ad prioris diei exemplum, nos ad eas excurreremus, & longius à tormentorum præsidio nos efferremus: quos ob id ipsi occasione hac biremibus suis in medio cursu obruerent, & reuersuros interciperent. Cuius quoque rei gratia iam dum naues aliquot sub *Puloduam* collocauerunt. Nos tamen singulari Dei prouidentia admoniti, & dolum intentatum subodorati, contra illas, naues nullas emisimus. Interim Cæsar denuo *Paraus* quandam cum munere ad nos expediebat, tutum commeatum sollicitans, quem impetrauit. Postea *Paraus* iterum alia ad nauem *Mauritium* appulit, cum 4. vel 5. Chinensibus, quorum vnus hospitis nostri in Bantam frater fuerat, solutionem à nobis acceptum aduectus. Cui, cum fidem dare per omnia non possemus, per eundem tamen nauium dominis (quos ipse Gubernatoris mandato in vincula abreptos aiebat, veluti nobiscum facientes) vt ventitarent ipsi, enunciari curauimus. Nihilominus, qui victualia apportarent, nauibus nostris quotidie aliqui acclinabant. Quibus, cum ad Gubernatorem literas quasdam credituri essemus, officium ipsi excusantes, sine venia & voluntate Gubernatoris se aduenisse, & ob id literas tuto non tradere posse, prætenderunt. Ex his ipsis, classem potentem cum Paraus & triremibus magna festinatione contra nos apparari intelleximus, iam dum certo decreto facto, quisnam eorum conflictui principium daret. Itaq; ab Insulis nonnihil longius egressi sumus, vt & ad hostes prospectandos, & eosdem reprimẽdos, maior occasio esset, neq; ab iisdem insperato à tergo

Bantanorum protervia noua. Cæsaris vafrities.

inuadi posſemus. Sequente die Cæſar ad naues appellens,rogauit, vt cum captæ Iunco nobis nullo vſui eſſent, illarum vnam ſibi impertiremus.Cui ex tempore reſponſum eſt,eas adhuc ſuis dominis aſſeruari. Qui ſi venirent,tũ eoſdem & has recepturos,& inſuper debitam pro exoneratis mercib. pecuniam. Qui ſi vero omnino emanerent,tum eaſdem noſtra pace Cæſari haud ægre ceſſuras. Nobis tamen interim perſuaſum erat,eum plus explorandi nos animo quam Iuncos impetrandi inſtituto appuliſſe. Data tamen colloquij copia,quid à primo vſq; noſtro aduentu geſtum ſit,longa ſerie eidem denarrauimus: certo nuncio nos edoctos inſuper profeſſi, quod is ipſe nos prodendi & obtrucandi conſilium coqueret. Quem is ſermonem intercipiens,reſpondit,odio ſui à maleuolis hæc omnia talia ſpargi,quæ nos ob id mera figmenta crederemus. Clam ad nos interdum quidam etiam Guſſarates & Abyſſimi veniebant. Poſtero die Cæſar ad naues noſtras remeans,abducendas Iuncos inſtrumenta ſecum neceſſaria omnia advexit. Quem tamen priore reſponſo daro dimiſimus.Diſcedens is nos de nauali expeditione Bantanorum iterum admonuit,naues noſtras breui oppreſſuras. His itaq; ex cauſis commiſſarijs & claſſiarijs omnib.coactis,an,cum de omni negotiatione in Bantam confirmanda deſperatum eſſet, loco eo diſcedendum ſit, deliberatum eſt. Prius tamen placuit,ad conuehendam aquam dulcem,fluuium *Tanianiana* incurrere, & ea hauſta deinceps decernere, an ad *Moluccanas* inſulas procurrendum, an in patriam redeundum ſit. Quod poſtremum nautæ omnes acriter vrgebant quidem,cauſas,quæ perſuaderent, varias aſſerentes. Contra vero commiſſarij ad circumeundas inſulas autores ſuaſoreſque non ſegniores ſe præbebant. Eodem adhuc die venientes quidam,de expeditis & paratis Bantanis iterum admonuerunt,quod nimirum poſtero die nauibus ſuis nos oppreſſuri ſint: cui rei ſe nobiles multi & ciuitatis primates adiunxiſſent,ad milites animoſiores reddendos. Prioribus quoq; diebus duas ſupra dictas Iuncos emiſſas referebant,vt nos à nauibus excirent, & in altum perductos opprimerent.

Exprobratio Cæſari facta.

De rerum harum euentu itaq; anxie cenſentes,ex omnib.circumſtantiis concluſimus, prælium hoc commiſſum nobis nec commodo nec honori futurum eſſe:& tamen fieri poſſe, vt,licet hoſtium numerum frequentiſſimum cæderemus,noſtrorum tamen vna aliquot deſideraremus,in quorum vita nobis multum poſitum eſſet.

Vt itaque neceſſaria ageremus, vt veſperæ primum appulſum locum mouentes, ad fluuium *Tanianiana*, verſus orientem octo mill. à Bantam ſitum vela fecimus,quam poſtero die Æthiops quidam , natione Guzarates , nobis monſtrauit , ad ſinum occidentalem ad *Baye* de *Iacatra* poſt inſulas quaſdam poſitam. Ibi ergo verſus Auſtroeurum ad fauces inſulæ 10. orgijs fundo argilloſo, demiſſi inuenimus,Iauæ terram eo loco maxima parte ex ortu in occaſum protendi, humilem & depreſſam,diſcretis aliquot pagis & fluuiis conſpicuam, ſed breuijs tamen vndique impeditam, vt,exempli cauſa, ad *Punctan*, *Tanharan*, quæ valde populoſa eſt, & *Paraus* quamplurimis abundat, quæ ex *Iacatra* & littore finitimo in Bantam inuehuntur. Terra penitior multis paruis inſulis habitatur, vt & ſinus ipſe maris: intra quas omnes inſulas velis tutus tranſitus eſt, quarum quammultæ hortis & viridarijs, fructus Iauanos promentibus, amœniſſimæ ſunt. Infra has inſulas, piſcium maxima abundantia eſt , vt horum gratia plerique piſcatores è Bantam piſcatum eo excurrant.

Hollandi à Bantam diſcedunt.

Nouemb.8.Nauem noſtram neceſſarijs viris munientes,cum dicto ſuperius indice fluuium inuecti ſumus,magnum quidem & profundum,ſed ad fauces tamen breuijs impeditum. Eo loco focorũ quædam veſtigia offendimus,à piſcatoribus præterita nocte ibi quietem captantibus relicta.Hominum quoq; veſtigia legimus,ſed homines tamen nullos conſpicati,etſi milliari vno per aduerſum flumen pagus quidam magnus , Regi Iacatræ ſubditus proſpiciatur. Die proximo Chinenſes aliquot cum *Paraus* naue ad nos appulere , inter quos hoſpitis quoq; noſtri affines erant.Hi aliquot ollas vini ſublimati ad nos apportabant, & in Iacatram pro alijs quoq; refectamentis auehendis propere redibant,commemorantes prius in Iacatra vnam adhuc Iunco Muſcatis nucibus oneratam ſubſiſtere,quæ breui ante ex Bantam inſula ſoluiſſet.Quod nos tamen eius indiciũ ita interpretabamur,quaſi eo nos propter Iuncos ſupra dictas geminas ipſius arbitrio nondum æquè ſolutas vindicare quereret.Suſpicionem hanc euentus confirmabat. Quotidie enim ingens *Paraus* copia multis hominib. ſtipata ex Bantam in *Iacatram* curſitabat, quod ante hac iſthac in regione nunquam euenerat, & Iauanos ipſos in admirationem compulerat. Dicti menſis die 11.noua Paraus ex Bantam nos explotatum, & inſtitutum noſtrum percontatum appulit,titulo vendendorũ commeatuum,& porcellanarum.Commemorabant hi Luſitanos Iuncos duas nucibus Muſcatis plenas emiſſe,& eaſdẽ ſoluere coactos:diſſidio vero inter eos coorto,Luſitanos quoſdã grandib.

traie-

traiectos esse: nauium vero dominum, tormenti maioris globo attritum, occubuisse. Sed hæ nugæ erant. Interea hospitis nostri frater ad nauem Hollandiam rursus appulit, cum certificatione, quod Iuneo nucibus conferta vel dum in fluuio quodam ad Iacatratam moraretur: ad cuius rei veritatem certius noscendam suos insuper ministros sub specie cibariorum emendorum in Iacatram amandauit.

Nouemb. 11. die, senatu classico iterum conuocato, collectis suffragijs statutum est, vt in Iacatram aut Sundam Calapam vela fierent, compertum nimirum & scitum, quæ nauis istius nucibus confertæ ratio statusque esset, & an eas numerato æquo pretio adipisci liceret. Cuius periculo facto, post consilium ex re & tempore caperemus. Postero itaque die, cum reuersi sclaui victualia nobis attulissent, velis leuatis Iacatram incurrimus, à tribus insulis, fluuio præfitis, mare ascendentes: quod puluinorum alter ad austronotum versus terram porrigeretur. Ad Austroeurum itaque properantes, vitandarum insularum causa cursum crebro variauimus. Vesperi ad Iacatram vrbem substitimus, vbi polus australis grad. 5. minut. 40. attollitur. Hæc primitus *Sunda Calapa* dicta erat, propter *Cocos* seu nucum Indicarum vbertatem, quæ Malaice *Calapa* vocitantur. Ibidem 7. orgiis fundo argilloso consedimus. Terra ipsa humilis & depressa, exuberantijs & Insulis plurimis conserta: vt nocturno tempore illic transiri non nisi cum periculo queat. Eo itaque appropinquantes, nucum *Paraus* quidem ante fluuium perstantem vidimus, sed simul naues subinde alias atque alias tum adeuntes tum abeuntes, quasi eam exoneraturæ, & in Bantam traiecturæ essent. Sed hæc omnia in perniciem nostram ita excogitata erant. Vniuersus enim fluuius quamplurimis nauib. à viris instructissimis oppletus erat, nos certo inuasuris, quamprimum nostram celocem Iuneo nucum applicuissemus.

Die 14. bono mane, ex ciuitate, *Paraus* quamplurimæ discretis vicibus cum cibarijs nauibus nostris applicuere. Sed & Sabander ipse nos accedens obtulit, siquidem quibusdam rebus nobis opus esset, eas ex vrbe aduehere. Si vero quendam è nostris in terram emissuri essemus, tum ad eorumdem vsque reditum se pro obside apud nos commoraturum. E nostris itaque binos cum hospitis nostri affine in terram emisimus, qui data opera percontarentur, num cerra forte quantitas aromatum venalis prostaret. Quos abeuntes Sabander, homo valde ciuilis, & Lusiranicæ linguæ peritus ad ciuitatem vsque comitatus est, vbi nostrates ad 3000. ædium offenderunt. Ciuitatem ipsam fluuius quidam præmagnus permeabat, ludum congerie alias munitam. Incolarum vero pars maxima deserta ea profugerat. Sabander nostrates ad ædes suas vocatos, laute & splendide habuit, circa Vesperam ad naues redeuntes quidem: Cæterum de mercibus nullis venalibus certiores. Regi, terrestri itinere eo profecto aduentum nostrum significauit. Præcipuum & maximum ciuitatis commodum, fluuius perlabens est, qui originem suam, vt supra dictum est, in penitiore terra sortitus, regionem vniuersam irrigat, & ad fructus omnes esculentos vegetat: quorum insignis copia sequenti die ab incolis post ad nos perlata est, de quibus cum ijs amice & pacifice conuenimus. Die 16. Rex ipse Hollandiæ naui appropinquauit, primatib. & nobilib. multis stipatus: cui, vndiquaque nauem perspicato honorarium oblatum est. Discedens de prompta humanitate & muneratione facta gratias egit, & si qua in re sua ope nobis opus futurum esset, voluntatem paratam detulit. Die 17. Senatus classicus decreuit, vt in lauâ versus orientẽ pergeremus, etsi nullius lucri id spe fieret. Sequenti itaq; die anchoras leuantes, proram tecta per fretum secundum littus Iauanum orientem versus protorsimus. Eo die cum vix horam vnam vela fecissemus, nauis Amsterdam in breuia impergit, à Iacatra duobus fere milliaribus desita, quæ prius obseruari non possunt, quam teneantur, cum nihilum exæstuent. Quo impulsu nauis rimas egit: ad quam ob id inde abducendam, Celocem paratam emisimus. Vespere appellẽte, iactis anchoris quod nocturno tempore nauigatio ibi periculosa esset, in solo argilloso sex orgijs, à Iacatra sex milliarib. cõsedimus, propius ad *Crauaon* pagum, quod propter piscationis felicitatem piscatores plurimi confederũt. Postero die duab. ante auroram horis leuantes anchoras, recta secundum littus promouimus, quo loco ora maxime incuruatur, ita, vt rectitudinem nullam perpetuo tenere liceat. Die 22. Iunco quædam nobis obuiauit, quam cum Amsterdam nauis & Pina consectarentur, ad alloquium eos attingere non potuerunt. Cursum itaq; cœptum continuantes, die 26. procellis immanib. concussi sumus, adeo, vt Hollandiæ nauis velum ruptum & solutũ ventis difflaretur. Die 27. piscatores multos è mari oræ approperantes conspeximus: qui compellati, nos quã proxime ad Iacatram esse denunciarunt. Interim collegiũ aliquoties collectũ seu coactum fuit, gratia deliberandi, quemnam porro cursum teneremus. Commissarii de Moluccis adeundis insulis instabant, tentatum & exploratum, an ibi negotiationem certam stipu-

Sabandi conuiuium doloſum.

stipulari liceret. Hæ insulæ fere 200. mill. versum Orientem sitæ erant, ad quas attingendas & tempestas commoda, & optatus ventus, & fluctus secundus fauere videbantur. Nautæ vero cæteri insulam Sumatræ relegendam, & Iuncò illam ibi expectandam, quæ inde in Bantam piperis apportandi causa perrexisset, consultius rati sunt. Sed frustranea hæc omnia fuerunt. Die 29. insulæ cuidam successimus, ex qua piscatorum ingens numerus in mare procurrebat. Hi nos ad austrum insulæ vela facere debere innuebant. Quo indicio suspicabamur, eo loco habitaculum quoddam prostare. Insula hæc montibus celsis vastisque, è terra depressa erectis insignis est, arboribus iuxta vndique conspicua. Eodem loco polus australis grad. 6. eleuati Insula *Kyrimaan Iaca* vocata est, à continente non procul absita: ad quam fundo argilloso anchoris demissis, à terra semimilliari vno occidentem versus 10. orgijs consedimus. Collegio itaque & hic conuocato, pro more nihil magni decretum est.

Caput XXXVI.

Quomodo quatuor naues in portu ad Cidayo anchoras miserint. De proditione pariter à Rege Cidayo Brandaon dicto, contra eas tentata.

POrro itaque secundum littoris productionem prouecti 2. Decembr. ad nos appellentes piscatores quamplurimos conspeximus, Terram hanc supra *Tubaon* esse nobis significantes. Ad Anglum itaque nobis oppositum permeandum omni nisu contendebamus. Hoc loco terra ab ortu in austrum à meridie in aquilonem porrigitur, montosa alias & facile noscenda: vbi præeminens quidam mons ab occasu in orientem nauigantibus se galeri forma cum margine lato pandit, in cuius vertice arbor quædam, supra cæteras omnes longe caput proferens conspicitur. Ad huius montis respectum occidentalem sinus magnus quidam, fluuio similis comparet. Hinc itaque versus Euronotum à littore sesquimilliari progressu facto, contra nos angulum quendam, & item curuaturam protractiorem attigimus, ad quam piscatorias quasdam rates properare, & *Iuncos* iridem aliquot anchoris sub sistere videbamus. Ibidem itaque & nostiner 10. orgijs anchoras fundo cæruleo lutoso iactauimus: vbi tamen desuper coorta tempestate, anchoræ firmiter stare non potuerunt. Loci itaque incolæ cum nos conspicati essent, ad compellandos *Paraus* vnam emiserunt. Quæ turbinibus vrgentib. ad nauem Amsterdam littori proximam appulsa, de aduentu prospero gratificata est, denuncians, si ad posterum vsq; diem ibi commorari placeret, id è re & voto nostro futurum. Præsto enim aromata quædam, vt Garyophyllos, Macem, nuces Myristicas, & alia esse, quæ nobis venditurì essent. Re itaque inde ad naues cæteras disiectiores expedita, pernoctare ibi visum quidem erat. sed cum anchoræ fundo lutoso nihil firmarentur, compulsi vela fecimus. Impetum ergo nauis Hollandia secutura, Pinæ tam violento insultu collisa est, vt eius stylum maiorem cum Corbe mali confractum deiiceret, & ipsa simul haud leuiter collisione ea quateretur. Coactæ itaque illæ denuo iactarunt anchoras, accepti damni nos interim grandiore disploso tormento commonefacientes. Nos tamen signo hoc nihil pensitato, velis minoribus altum mare iam ijs restrictis, iam diductis petiuimus, vt diem posterum consequeremur. Die 3. conuersi ad naues cæteras iuxta littus, anchoras misimus, intellecturi, cuius generis merces & qua quantitate adipisci liceret. Terra hæc & ipsa collibus asperata, tribusq; longis planis montibus, veluti mensis nuptialibus, Lusitanice *Las Mesas de Tubaon*, Malaice *Batto Gilling* dictis, interstrata est. Cum aduenis itaque cæteris nauibus colloquio instituto, comperimus, discretas quasdam, *Paraus*, rebus ad commeatum spectantibus oneratas iam ante nos ad eas appulisse, & indicasse simul, tres *Iuncos* Garyophyllis & myristicis refertas à Dominis earum nobis venum oblatas esse. Pro cuius tamen certificatione virum vnum cum Guzarate emisimus, & tres incolarum pro obsidibus retinuimus. Ad hanc metam ciuitates quatuor sibi inuicem vicinæ spectabantur: Vna occidentalis *Tubaon* altera *Cydayo*, tertia *Brandaon*, & quarta orientalis *Surubaya*, cæteris minor. A meridie cum *Guzarate* emissitius noster rediit, significans Regem se generoso equo pompatice spectandum præbuisse, 30. equitibus promissas hastas gestantibus. & peditibus quamplurimis, districtis acinacibus coruscis stipatum. Specimen insuper optimorum Garyophillorum obtulisse, aiebant, de quibus incolæ prius ad nos edisseruissent. Sed & aue Eeme nos donauerat, quem in Hollandiam nobiscum aueximus.

Aues Eeme.

Decembr. 4. Paraus aliquammultæ nauibus appulere, quibus & defectitius quidam Lusitanus veniebat, qui, vt referebat, septem annis in ista regione habitauit: quem nos tamen à Lusitanis cæteris emissum credidimus, vt quod coxit postmodum, infortunii intritum

quæte-

quæreret. Hic ad Moluccam nobis vectores offerebat seu viæ indices; & à Rege *Tubaon* se missum significabat, vt aduentui nostro gratularetur: & tandem obsidem se offerebat, dum à reb. necessarijs omnibus instructi essemus. Interim è nostris duo iterum in terram emissi, ibi promptos paratosq; binos equos inuenerunt, quib. ad Regem *Lella* dictum pergerent. Quod tamen nostri officium recusantes, pedites ad regem profecti, ab eo humanissimi excepti sunt: qui se postero die ipsum ad naues venturum affirmabat: & vt tuto in Continentem egrederemur, obsides se tam præstantes missurum pollicebatur, vt eorum præsentia contenti futuri simus. Nostra tib. deinde (quantum quidem metiri oculis licebat) 20. onera Caryophyllorum monstrabant, quæ si vellemus, bona pace & æquo pretio nobis venditurі essent. Quib. transactis, ad naues nostri redierunt. Die postero ad regem excipiendum paratis & instructis omnib. tum aplustria velatilia fecimus, tũ nauem ornamentis præsentib. illustrauimus. Quod videntes incolæ, cur aplustria proferremus, missa Parao causam quæsiuerunt, cum tamen amici nostri, & Bantanorum, apud quos idem fecissemus belli tempore, hostes essent. Quib. cum hæc in honorem regis fieri responderetur, remis impulsis terram repetiuerunt. Lusitanus postea ad Mauritium nauem reuersus, tes quasdam videndas rogauit, nimirum thoracem ferreum, & pannum rubrum, quæ regi empturus ille videbatur. Quib. tamen denegatis ad terram redijt. Interim duas *Iuncos* à littore in altum mare excurrere, & breui reuerti vidimus: eo videlicet instituto hoc factitantes, vt nos à nauium tutela longius proliciẽtes, post opprimerent. Paulo post sex prægrandes *Paraus*, instar Triremium, hominib. instructissimi ad naues appulerunt, quarum tres ad nauem Amsterdam, cæteræ ad pinam diuertebant. Illi, qui naui Amsterdam vicini veniebant, pecudes duas proferentes, eas nostris dono daturi videbantur. Cum vero nauem ipsam admissi ascendissent, pugiones suos, quos *Creis* vocant, distringentes, proximos quosuis inuadentes confoderunt. Quorum dux Sabander commissarium ipsum, & nauclerum cum binis alijs lethali vulnere illico sauciauit: & reliquos quoq; quotquot in superiore nauis parte inermes stabant, simili furore infestauit. Quem tumultum cum, qui in inferiore naui erant, audirent, quibuscunq; obuijs armis, vt vetubus, hastis, & machæris arreptis prosilientes, in medios hostes irruerunt, eorumque quamplurimos breui laniena prostrauerunt. Quo successu crescente ipsis animo, è nauis editiore loco coniectis lapidib. tam violenter eos impetiuerunt, vt Iauani de nauib. præcipitati paulatim inciperent. Ad nauem *Paraus* vna suberat, & sanis & vulneratis quamplurimis onerata: quam nostri displosis tormentis concussam funditus distruxerunt. Interim cum cæteri, qui Pinæ acclinauerant, suos confertim de naui Amsterdam præcipites deiici viderent, de eadem alea contra Pinam tentanda desperantes, nauem Amsterdam reuersi prætercurrerunt.

Lella, rex.

Insidiosum & nefarium facinus.

Sabander dux & autor proditionis.

Nos vero qui cæteris in nauib. harum rerum ignari latebamus, cum ad tormentorum fragorem excitati, Iauanos tanta multitudine è nauibus exturbari videremus, adeoque proditionem quandam glisscere suspicaremur: Celocem nostram insilientes fugitiuas Paraos cõsectati, earum vnam attigimus: quam & tormentis fulminantib. & acinacibus districtis ita concussimus, vt & illorum, & cæterorum pariter, qui è naui Amsterdam deturbati passim magno numero obnatabant, pauci superstites relinquerentur. Huic tumultui qui è littore attendebant, cum viderent, in natantes Iauanos nos tam acres & indesinentes furere, cum 13. gradibus *Paraus*, instructis hominibus quamplurimis plenis ad nos soluerunt. Quos tamen continuis tormentorum fulminibus naues cæteræ ita præsenter exceperunt, vt ad littus remeare omnino cogerentur. Cædendis itaque hostib. iam defatigati, illotum captiuos quosdam ad Amsterdam nauem nobiscum abduximus. In qua tam miserum illico spectaculum nobis exhibitum est, vt verbis id commode exprimi non possit. Nam in primo illico aditu cæsorum tum amicorum, tum hostium magna strata turba comparuit. Et quod omnes omnium maxime in commiserationem pertrahebat, cæsio pueri eiusdem, 10. vel 11. annos nati, nauclerique cognati erat: quem frendentes & crudeles illi latrones iam mortuum, vulneribus 13. immaniter pertuderant. Cuius crudelitatis innouata memoria ita nos commouerat, vt captiuos nostros omnes cæsim punctimque ex tempore conficeremus. Hi prius commemorauerant nobis, quod ex Bantam ideo in Iacatram appulissent, vt fucum nobis monstrata myristicarum Iunco intentarent. Iuncos quoque illas binas quas dudum è littore in altum prouehere conspicati essemus, ad nos proliciendos, & dein in medio cursu opprimendos emissas fuisse. Conflictu isto Iauanorum 150. & nostrorum 12. ceciderunt, & præter hos quatuor alii vulnerati, qui tamen sanati euaserunt. Tota dies hæc eiiciendis è naui cadaueribus consumebatur, quæ Iauani tamen sedulo interim piscabantur, à nostris aliquoties elisis tormentis impetiti.

Alsera pueri vndecennis laniena.

Cæsorum numerus.

Caput XXXVII.

De classis in Maduram, & hinc ad Pulo Le Bock prouectione: & quid in cursu hoc obuenerit.

LAtrocinij itaq; huius facta pensitatione, cum de tota nostra negotiatione ibi actum esse, neque commodam nobis vlciscendi occasionem (ipsa enim ciuitas muris & vallis munitissima, nos contra ad eam oppugnandam insufficientes eramus) prostare prouideremus: anchoris sublatis sub noctem terrestri vento soluentes, Amsterdam nauem viris muniuimus, & cursu recta in Maduram insulam versus partem occidentalem tenuimus. Quo loco oppidum primarium situm est, *Cheriffæ* habitatũ: iuxta quod 8. orgiis anchoras depressimus. Breui tempore ibidem considentibus duæ illico Parao adnauigarunt, magistratus sui mandato, si placeret nobis, negotiationem amicam & æquam denunciantes, & insuper victualia necessaria promittentes. His de strage ad *Cidayo* facta omnia comperta erant, à crebris *Paraus* discursionibus: quæ eos quoq; de cauendis nobis admonuerunt. Postero die, cum piscatores innumeros in altum excurrere prospiceremus, classi nostræ *Paraus* quædam appulit, viris 28. instructa, qui se aromata quædam, ex naui quadam ante annum arenæ impulsa redempta, venalia habere commemorabant. Sed mendacium hoc esse postmodum ab alijs cognouimus, qui harum rerum omnimodo ignari erant. Nos tamen nihilominus eorum primario duo specula honoraria obtulimus.

Cheriffæ sedes.

Die 8. Decemb. cum cæsorum bonis vendendis occupati essemus, ex Madura tres *Paraus* ad nos soluere vidimus: quarum prima minister & interpres Cheriffæ aduectus num Regi & Cheriffæ ad naues nostras accessus pateret, rogitauit, secum nimirum Capras, oryzã & pueros venales allaturis. Cui, cum licere quidem id responsum esset, seditione & tumultu in Amsterdam naui inter eos, qui ad *Cidayo* vulnerati fuerant, coorto, interpreti reuocato, iniunctum & denunciatum est, vt Rex ad nauem Mauritium cum suis appelleret, non ad Amsterdam: quo percepto is discessum fecit. Paulo post singulari Parao Rex cum suis, aut obliuione dictorum, aut alio proposito malo actus recta ad Amsterdam nauem vela fecit, à qua nos haud pridem cum 13. viris ad Mauritium nauem excesseramus.

Hollandi exemplo priore cautiores redditi, vim anteuertunt.

Cum vero vna istarum nauium hominum duobus ordinibus considentium ingens copia adueheretur: præteritorum malorum memoria terrore nostris incusso, de remedio tumultuarie cogitarunt, directisque in adnauigantes tormentis trib. contra Paraos intrepide defulminarunt, quarum vna forti collisu ita contacta est, vt & tota vndique discreparet, & hominum eà vectorum pars maxima aut occideretur, aut saltem grauius vulneraretur. Tormentorum itaque fragore à nobis ex Amsterdam naui obaudito, cum simul in hostili biremi erectas aliquammultas hastas contueremur: celoce nostra in eos confertim irruimus, propiusq; contrapugnantib. coniuncti, cæsis multis, 21. homines captiuauimus, inter quos & vna fœmina erat. Occupata itaque Parao, inter cæsos & Cheriffa notatus est, & Rex ipsemet, qui bulla aurea, gemmis quinque decorata, eademq; ex cingulo pendula conspicuus erat. Qua ipsi detracta, cadauer tum Regis, tum Cheriffæ (cuius brachia tormentorum glandib. decussa erant) in mare exturbatum est. Captiuis itaq; iam ad naues deductis, & sauciis obligatis, quæstione habita comperimus, hoc vno molimine aut proposito eos appulisse, vt, si occasio daretur, nos obtruncarent: sin minus, vt institutum licitandis quibusdam mercib. velarent. Inter captiuos filius quoque Regis numerabatur, annos circiter octo natus, & tum membris, tum corpore vniuerso pulcherrimus: animo cæteroquin ita prudens & sagax, vt eum omnes oppido admiraremur. Puer hic pro suis subditis, saluis & intactis dimittendis, valde sollicitabat. Cui ob id gratificaturi, postquam illis cibum præministrassemus, instructa Parao nouendecim eorum in terram exposuimus, & binos saltem pueros, naui Hollandiæ seruituros retinuimus. Populus hic ad exemplum eorũ, qui in Cidayo sunt adeo pertinax, & robustus erat, vt siquidem framea aut lancea perfoderentur, per ipsum instrumentum sese ad vindicandum percussorem peradigerent. Quin & insuper ex mediis vndis natitantes tam animose suis pugionibus restiterunt nostris, vt nisi præsidium accepissent maturum, eos omnino obtruncaturi fuissent. His ergo rerum præsentium periculis nouiter à nobis euolutis & expensis; sub 9. Decemb. noctem locum hunc deserere, & porro vela facere consultum rati sumus. Coacto tamẽ senatu nautico deliberatum est, saniusne videretur, ad insulam *Bandam*, aut *Amboynam*, aut *Moluccam* nos procurrere, an vero agendis actis navium vnam deserere. Cuius tamen rei cum statutũ expressum fieri non posset, vlterior deliberatio in diem futurũ dilata est. Quo cum denuo conuocarentur, Commissarii reb. aliis occupati, suam absentiam excusa-

Madura & Rex, & Cheriffa cæsi.

Regii filii animus prudentissimus.

Incolarum bellicositas.

excusarunt quidem: sed simul tamen votum suum ad cæteros tale enunciarunt, vt, si nautis porro vela fieri non tutum videretur, altam illam terram tamen, quæ ad Cæciam sita esset, nauibus incurrerent, & sibi disploso tormento huius decreti signum darent. Eo die integro Commissarij in Amstetdam naui occupati fuerunt. Decembr. 11. propius ad terram nauibus actis, ad insulæ faciem occidentalem 15. vel 18. orgiis fundo argiloso consedimus. Hoc die iraq; Commissarii libellum nautis obtulerunt, quo, quæ progressa die deliberata fuerunt, repetiuerant: quem tamen nautæ acceprare nolebant. Ibidem in littore viros 22. oberrantes vidimus, inter quos & dynasta quidam spectabatur. Hi monstratum nobis cervum venum offerentes, responsum nullum acceperunt, quod ad littus propius admouere nobis periculosum videretur.

Postero die scapha parata ego in terram illam egressus sum: quæ *Le Bock* dicebatur, & ad quam ante triennium Regis de Iapara, eius domini mandato Colonia quædam, ductore nobili viro, & terræ eius præfecto futuro immissa erat. Quorum cultu diligenti breui tempore ita fœcundata illa terra fuit, vt iam oryzæ, gallinarum, armentorum, ceruorum, volucrumq; abundantissima sit. Ferrum, plumbumq; apprime illi expetunt. Cumq; de commercijs cum sex incolis sermonem fecissemus, iussi vt ad auferenda victualia à meridie reuerteremur, naues redadiuimus. A meridie celoce emissa, ab incolis, nos expectantib. gallinas & fructus oblatos mercati sumus. Sed & *Parao* ad naues acta nostris nunciabatur, Regem loci, vt & Gubernatorem insulæ in littore eos ad colloquium expectare. Qua tamen die cum tempestas aerem turbasset, nihil à nobis actum, sed ad diem posterum omnia dilata sunt. Die itaq; 13. egressi, cum feriæ aut sabbathum ipsorum celebraretur, commemoratione dignum nihil fere transegimus. A meridie commissarii libellum iterum scriptum obtulerunt: quem & ipsum tamen nautæ ex causa detrectarunt. Missis itaq; Legaris, conceptis verbis commissarii sollicitarunt, vt Hollandia nauis cum Pina sibi traderetur, ad *Moluccanas* insulas cum vltrò futuris sociis adeundas. Quod tamen nec ipsum impetrarunt, naucleris contendentib. multò fore conducibilius, vt Amsterdã nauis bonis in Mauritiũ transpositis, deserta illa ad patriam rediremus, & dominis curatoribusq; nostris itineris facti rationẽ redderemus. Discissi itaq; vtrinq; animis, nihil profectum est, quod nauarchi & separationem nauium non ratam haberent: & ex Amsterdam naui pecuniam paratã quærerent, veriti nimirum, vt nostrorum alioqui ea lõgius procurrerent. Nullius itaque partis suffragio per omnia rato habito, tandem, vt leuatis velis in patriam redirent, confirmatum est. Ergo à meridie vento insulano impulsi cursum intra meridiem & septentrionem tenuerunt. Ad dictæ insulæ à Iaua 12. vel 13. milliarib. sitæ angulum quendam breuia quædam conspiciuntur, ex quo itidem loco duæ præalti montes Iauani norantur, quos circa *Paßaruam* esse, coniectura præferebat.

Le Bock terrã noua Colonia.

Hollandorum dissensus.

Decemb. 14. die, cum non procul ab insula percurreremus, piscatores se plurimi visendos nobis obtulerunt. Occidentem versus ergo commeantes, stationem quandam tutam perueſtigauimus, qua nauium nostrarum vnam relinqueremus. Nam & ad promouendas naues vniuersas viri non sufficiebant, qui vno numero saltem 49. tum ægri, tum claudi, tum sani supereramus: & nauis præterea Amsterdam ex illisu ante Iacatrorum facto ita rimis vndique diducta hiabat, vt naureæ exigendæ perpetuo studendum esset. Spe ergo commodi loci adeundi vsque ad diem 25. vela vrgentes, priorem insulam ad Cæciam sitam iterum cõspectu nostro oblatam accepimus: quam primo intuitu insulam *Chirimaon Iao* credideramus. Cum vero diebus 12. continuis ad Occidentem tenendum enixe laboraremus: venti vero septentriozephyri, qui eo loco ab Octobri vsque ad Martium spirare solent, magna violentia nobis obseruarentur: coacti in latere Orientali sub insula dicta 27. orgijs fundo ateroso iterum naues defiximus. Eodem die nauclerus *Ian Millenaer* mortuus derepente concidit, cuius obitu vniuersis grauiter perculsis, ita apud plerosq; trepidatum est, vt & illi, qui antea vlteriorem nauigationem consuaserant, iam pleno voto reditum in patriam assererent, priusquam venenoso aere isto plures infecti, vitam exuerent. Postero die de nauclero nouo, defuncti loco subrogando deliberatum est.

Ian Mullenaer subito mortuus.

Die 27. Decembr. anchoris sublatis, ex insula nonnihil versus Orientem intrandæ commodioris stationis causa promouimus, & orgijs 12. considentes, Amsterdam nauem paulatim exonerare & exarmare occepimus. Quo labore vsque ad 11. Ianuarij diem, anno 1597. occupati, eam tandem admoto Vulcano, succremauimus. Qua adhuc conflagrante, incolarũ multi suis *Canois*, vadis appulerunt, vt ferramenta nauis residua, quæ magnopete expetunt, redimerent. Indies quoque quamplurimæ *Canoæ* ad naues accesserunt cum cibarijs & refectamentis necessarijs alijs: quæ omnia ferramentis ex Amsterdam naui detractis coemimus. Inter eas & Canoas vna venerat, causam fatagens, cur potius nauem exustam, quã Regi

Amsterdam nauis comburitur.

aut Gubernatoti loci venditam voluissemus, qui eam pretio non vili redemturus fuisset. Die 12. Ian. pueri duo ad Maduram capti, ex Hollandia naui profugi, enatando se in insulam *Le Bock* proripuerunt, cum scaphæ nostræ pro aduehenda aqua abessent. Eodem die, cum propter puluinum fluuio prætensum nobis aquam haurire difficile futurum videretur, anchoras proposito fines ad Iauam orientales adeundi, & ad reditum nostrum in patriam nos necessariis omnibus instituendo concepto, releuauimus. In medio itaq; cursu breuis ad insulas obiectis Hollandia nauis tam violenter impegit, vt tota retro consilirer. Deinde vero loci statu explorato nos in mediis scopulorum cinctibus versari conspicati sumus, adeo, vt, quo aditu ingressi essemus, per eundem nobis omnino regrediendum foret. Poli eleuationem ibi tentantes, austrum sex gradib. & minutiis 10. attolli obseruauimus. Ostiũ itaq; dictum iam rursus per transitu tis nobis, ex Hollandia naui nauta quidam elapsus, oculis nunquam videndus periit. Ostio enauigato, cũ propter obiectos vndiquaq; scopulos nulla porro pateret transitus, cursum versus orientem in Maduram relegimus, insulæ vicinæ littus perpetuo tenentes, quam humilem pressamq;, & nullis montibus exurgentibus asperam notauimus. Die 14. sinum orientalem occupantes, versus austrum defleximus iuxta porrectum Ballabuan, vt Iauã ponè ambiremus: Nam ad Septentrionem procurrere, nec per ventos aduersos, nec per anni conditionem nobis licebat. Ex eo loco continentem Iauæ, valde montosam, *Panarucæ* finitimam conspeximus. A qua cum 4. adhuc milliaribus abessemus, rectà ad littus austro zephyrum perrexim us. Pinas, quæ sub 17. diei auroram nos præuolauerat, interea nobis tormento disploso terrorem incutiebat haud modicum, quod de ea male agi suspicaremur: hac præsertim de causa, quod propter crassas tenebras, nec eam consequi omnino possemus, nec ignem succensum eius perũidere. Denuo itaq; ex tormento signo dato, scapham nobis etiam obuiã misit, vt ex breuijs, quib. impegisset, eam expediremus. Quam missis aliquot de nostris iactata anchora ob id extricauimus. Manè ardentem supra *Panarucam* montem iterum conspeximus, quem cum magnõ incolarum incommodo vixante decennium erupisse primum supra commemorauimus. Ex eo crassissimum & densissimum fumum eleuari procul spectabamus, vt & montem iuxtà alium, *Sierra* de *Pagode* siue *Pracada*, à *Pagode*, grandi templo super eum extructo, aut ab oppido *Pracada*, iuxta fluuium ibi sito nuncupatum. Ad imum huius montis, vt diximus, Pina nostra illiserat. In *Pracadæ* oppidi confinio duo adhuc oppidula alia prouisebantur, ad quorum vnum *Chandanam* tres *Iunco*, anchoris nitebantur.

Pueri Maduren ses capti profugiunt.

H llandia violenter illidit.

Ex Hollandia naui nauta e lapsus perit.

Pinas impingit.

Mons sulphuriuomus.

Sierra de Pagode siue Pracada mons.

Pracada.

Chandana.

Hoc ipso adhuc die fretum ad *Ballabuam* in littoris Iauani longitudine procurrentes attigimus, qui locus crebris curuaturis difficilis, insuper quoque scopulis & breuijs multis periculosus obuenit. Ibi ergo 9. orgijs in fundo lutoso consedimus, versus ortum Baly insulam, & versus occasum Iauam habentes, quæ omnis regio valde montosa, & oryza plerunq; obsita concernitur. Hic vespertilliones videre licet, gallinas magnitudine æquantes, quas assas indigenæ manducant.

Vespertiliones instar gallinarum esiles.

Hollandia itaque nauis littus Baly incurrens, cum angulum eius prope iam abiuisset, fluuius eidem occurrens tanta violentia & insultu eam retropulit, vt pernicissime volitare putaretur. Cui sustinendæ nulla vel robustissima rudens sufficiebat. Nam impetu vno iam & ad tria versus Septentrionem milliaria retroacta fuerat, & parum aberat, quin paruæ cuidam insulæ intra Balui & Iauam sitæ, impegisset. Primo insultu anchora è naui iactabatur: cuius tamen rudens breui minutum dirupta est. Tandem vero denuo infra Iauæ insulam iactantes, 48. orgijs eandem obfirmarũt, è conspectu nostro prope emotam. Ianua. 18. die aurora promicante iuxta Bahy insulam Iauæ subiacentem, 26. orgiis anchoras demisimus. Die 19. Hollandia ad nos rediit, vbi cum *Paraos* in littore Iauano multas conspicaremur, celoce expositi ad eos appulimus, vt de dulci aqua hauriendã percõtaremur. Propius congressi in vna Parao septẽ viros offendimus, qui modo ex *Panarucam* se venire dicebant, vbi quidem aquam haurire liceret, sed multo minore copia, quam quæ nobis sufficeret. In *Ballambuam* vero vnius diei meta à nobis absita fluuium quendam amœnissimum nos inuenturos affirmabant, ex quo abundantia summa nos reficere possemus: ad quem propediem se quoque vela facturos spondebant. Hos itaq; nonnullis merculis donatos, vt propius ad naues nostras accederent, & inde nos in ciuitatem educerent, rogauimus: operam se non frustraneã facturos promittentes. Cuius præstandi ipsi quidem nobis fidem receperunt. Nos interea ad commeatus parandi occasionem excurrentes, Iuncos iuxta Chandanam morantes aggressi, eius copiam sufficientem impetrauimus. Sed & nobilis ex *Panarucan* ad naues nostras propinquabat, commemorans, se à Rege ad pagum quendam emissum eo, ex quo omnes incolæ metu belli, quod Rex *Passaruan Ballambuanis* iam grauiter obsessis, fecisset, profugissent: Hic se nos in portum ad Ballambuan deducturum spondebat.

Hollandia fluuii vertice repulsa perielitatur.

His ita

His ita agitatis, juxta Bahy oram in sinu quodam innumera vela cum hominum vi maxima consistere prospeximus, quos nobilis ad saluandam & præsidio etuendam ciuitatem ibi conuenisse annuebat, qui numerari illic poterant, viri 8000. erant, iis exceptis, qui aliis locis vel feciétioribus, vel remotioribus videri non poterant. Nos tamen nobilis fidem parum ratam habentes, omnes illas copias ex Iaua eò ad nos imperendos, & intercludendum transitum confluxisse potius suspicati sumus. Certo itaq; ordine collecti & dispositi, ad vim reprimendam nos accinximus.

Die 21. celoce nostra in terram egressi, cum incolis collocuti sumus, vt & cum obuia quadam militari parao, quæ aqua potabili instructa, naues quoque alias commeatu oneratas in comitatu habebat, ad Ballambuam ciuitatem reficiendam comparatas. In *Passaruan* qui habitant, Mahumetani sunt, & ob id bellum acrius vrgent. *Panarucani* vero & *Ballambuani* cum finitimis aliis Ethnici sunt. Freti transitus intra Austroeurum & Septentriozephyrum porrigitur. Eodem die nauibus nostris duæ *Paraus* acclinauere, ex Ballanbuan egressæ, quibus & Sclauus monachi cuiusdam, qui Christianis in Panaruca concionaretur, & eosdem baptisaret, aduehebatur. Hic longo serie denarrabat nobis, quod iam modo ex Ballambuan veniret, quæ fame miseraiam ab obsidionis vsque initio premeretur: & quod tres Lusitani ex Panaruca eò profecti, tormentisque curandis præfecti, jam animum de ciuitate porro seruanda admodum despondissent. Quibus perceptis, ad ciuitatem tam prope naues adegimus, vt & eam prompte contueri, & castra hostium, ad fluuium vicinum posita, oculis vsurpare possemus: qui nimirum ex vtroque latere eum aggeribus muniuerat, & palis impactis intercluserat, ita, vt nec commeatus, nec milites illo aduehi possent. Circa vesperam tribus à ciuitate milliaribus in fundo arenoso anchoras emisimus.

Passaruani Mahumetista.

Bellambuani Gentiles.

Die 22. iursus leuatis anchoris, cursum ad ciuitatem propius meditati sumus: quam tamen propter fundi humilitatem obtinere non potuimus. Ad ciuitatis itaque alterum latus sub elatiore terra 10. orgiis vnius milliaris spatio subsedimus, ex quo loco Pinam ad perueniendam recentem aquam emisimus. Illa quam proxime se terræ applicans, fluuio nullo inuento, re infecta ad naues reuersa est. Postea vir quidam nobilis, qui priore nocte ex vrbe elapsus erat, ad naues nostras accedens, obsessæ ciuitatis statum omnem nobis aperuit, quod nimirum summa annonæ penuria iam plurimi confecti perissent, obsidione interim nihilo ignauius continuata, etsi hostium vltra tria millia tam gladio, quam periculis aliis iam dudum occubuissent, quorum primo inuasionis tempore circiter 8000. fuissent. Sed & de causis belli expediebat, quomodo nimirum Rex de *Passaruan* filiam Regis de *Ballambua* sibi sponsam proposuisset: quam comitatu rege digno ipsi adductam, prius dolose defloratam, post ferro nefarie obtruncasset. Qua iniuria nimirum, deinde ad regem Ballambuam delata, ad eam vindicandam is militem scripsisset. Contra quem itidem sui tuendi gratia, Passaruan rex ciuitatem dictam obsidione cinxisset: commemorabat illidem, huiusce Regis partem adhuc in viuis esse, virum ætate grandissimum, & in penitiore terra sedem regiam habentem. Et cum simul mentionem nauis cuiusdam faceret, quæ nostræ fidem regiam habentem. Et cum simul mentionem nauis cuiusdam faceret, quæ nostræ simlis ante decennium ibi conspecta fuisset: huius dominum *Capitaneum Candischium*, & illum hunc Regem esse opinati sumus, quem *Candischius* annos 150 excessisse scripsisset. Cymbas hoc loco actuarias octo inuenimus, ex insula *Sambaua* pro Ballambuæ salute satagenda eo missas. Hisce omnibus diebus aer crebris & asperrimis ventis molestissimus toti illi regioni fuit. De quo cum incolas rogaremus, an ibi plerunque spirare soliterent: responderunt, & sibi iem hanc nouam videri: ab incolis tamen hanc nobiscum adductam tempestatem esse, passim credi. Die 24. cum Pinam ad explorandam dulcem aquam emisissemus: locis dispectis omnibus, postquam nullibi eam adipisci posse nos constaret, leuatis anchoris in Balin versus ortum traiecimus. Cum vero naues nostrę oręæquo propius admouerentur, rursus iactare anchoras coactæ postero die *Balin* attipuerunt, vt pro reditu nostro annonam sufficientem oneraremus. Iam etenim præter oryzam & aquæ modicum nobis nihil superarat. Ex supra dicto monte sulphuriuomo hoc loco fumum efflari densissimum conspeximus, vt hæc raritas vniuersis admirationi esset.

Causa occupata Ballambuæ.

Candischius Capitaneus. Rex 150. annos habens.

Caput XXXVIII.

Quid Balin insulam subeuntibus obuenerit.

VVLTVRNO vento istam regionem toto anno perflante, postquam quam proximè secundum orā vela faceremus, à meridie 13. orgiis consedimus. Vbi cū paulò post sedato

vento cum quibusdam incolis sermones nonnullos obtriuissemus, intelleximus, recta ante nos fluuium quendam, nostris necessitatibus abunde suffecturum iuuentum iri. Eum itaque rectà impellentes, septem orgiis demissis anchoras firmauimus. Interim Paraus vna naues nostras accedens, delata amicitiæ fide significauit, quod tum aquis, tum annona cætera necessaria ex eo loco abunde instrui possemus. Cuius rei, cum iam ante sæpius lusi documentum certius captare cogitaremus, postero die Pinam cum scapha adiuncta eò amandauimus. Quæ fluuium quidē aliquem inuenerunt, sed minime tamen profundum, cuius ostio quoque puluinus præstratus jacebat, vt vacua scapha is adiri non nisi difficulter posset. Ad huius ripam villa quædam 60. fere domibus conspicua prouisebatur, cuius incolarum pars maxima texendis vestibus xylinis occupatur, quas industrie & artificiose ex omni colorum genere parant, & in finitimas insulas diuendunt: adeo, vt commercia illorum tam in *Moluccas, Ambon, Bandam*, quam *Iauam, Bantam & Sumatram* excurrant aut extendantur. Ex eodem fluuio incolæ ad naues nostras subinde quam plurimi contendebant, qui magno numero ibidem ad Ballambuæ præsidium excubabant.

Die 27. vela versus angulum quendam fecimus, qui è longinquo insulæ similis comparebat: quem die postero transmissuri, vesperi 25. orgiis naues defiximus. Die 29. *Paraus* nobis appropinquans, vnde & quid actum veniremus, & quo iter nostrum meditaremur, rogauit. Quibus cum responderemus, à nobis anchoris mittendis stationem idoneam quæri, ex qua cibamenta necessaria venati possemus: locum versus Orientem decliuiorem monstrantes in Continentem redierunt. Die sequenti *Paraus* alia nauibus applicuit, quibusdam fructibus & anatibus allatis nos demunerans: pro quibus Regales ipsis aliquot, & res nonnullas alias refudimus. Circa vesperam altera item *Paraus* acclinauit, referens, Regem datis literis, vndenam veniremus, scire percupere. Quibus cum misso scripto, nos Hollandos profiteremur, qui amice cum Rege negotiatum, & necessarium commeatum mercatum venissemus, ipsi discessione facta, postero die ad nos cum Paraus pluribus replicauerunt.

Die 1. Februarij cursum nostrum ad angulum quendam Baly insulæ exuperandum direximus: sed vento contrà nitente, anchoras decutere coacti sumus. Tum vero temporis Paraus aliquammultæ cum anatibus & fructibus discretis ad naues nostras appellebant, quas tam æstuoso existente mari cum pusillis nauibus ad nos contendere, oppido admirati sumus. Februar. 2. tribus ante auroram horis ad dictum angulum transmittendum, denuo inde soluimus.

Cum vero ventus è littore nobis iterum obstaret, & velorum obliquatione contra fluctus nihil obtineri posset: ad mittendas anchoras iterum compulsi, orgiis 25. consedimus. Eodem loco fumantem ad *Panagucam* montem clare adhuc conspicati sumus; transitum interim nullum accommodatum explorantes. Quo loco contraluctante vento validissimo oborto, anchora nauis Hollandiæ fracta concrepuit, cui tamen confestim nouam substituimus.

Promontoriū porcinum.

Die 3. anchoris iterum attractis promontorium porcorum (quod nos ita indigetabamus) ambiuimus. Cum vero nauis Hollandia serius se promoueret, turbine aduerso impedita, infra illud subsistere, & anchoras fundare coacta est. Nos interim qui angulum dictum tranauigassemus, secundum terræ depressæ littus excurrentes, ad breuia bina ibi sita incolas quosdam piscantes attigimus: à quibus porro quoque angustias illas legimus, quas quondam *Franciscus Draco*, cum orbem vniuersum ambire permeauerat. Inde itaque cum Pina ad sinum quendam (quem fluuium è longinquo rebamur) progressi, eum depressiorem, & breuiis interiectis difficiliorem offendimus, quam vt hauriendæ aquæ causa scaphis penetrabilis esset. Attamen hoc loco subsistentes, naues cæteras quæ promontorium nondum transiissent, operti sumus: ad quas interim incolarum bini cum fructibus venientes, eos ad exuperandum locum viriliter inuerant.

Angustiæ Draci.

Die 4. Continentem egressi sumus, vt indigenas quosdam aquationis locū nobis monstraturos, venaremur. Nec spes fefellit per omnia. Illico enim incolarum plurimos attigimus, qui (vt videbatur) à foro peregre redirent, & merces suas emptas gestarent, pecudesq; multas per oræ protractum secum agerent. Sed & multos prorsum vo sum secundum littus equis discursitare: vt & quendam à 4. Sclauis sella compositum portari conspeximus, cui 4. prælongæ hastæ, longis ex xylo laciniis, tū albis tum nigris desuper religatę præferebantur. Ad hunc nostratium vnum equidem amandaui, qui illum de seruo quodam, aquæ hauriendæ metam nobis præmonstraturo rogitaret. Qui ob id, postquam nos aliquot donasset fructibus: & obsidem quoq; alterum nos postulasset, suorum binis remissis vt ad diem futurum eò reuerteremur, iussit.

Modus gestandorum Bali nobilium.

Die

Die 5. plagæ Septentrionaliori accedentes; ad nostros reuehendos scapha cum binis sclauis denuo littus egressi sumus. Postquam itaq; hos primati restituissemus, nostras idem reddere hac de causa inficiabatur, quod extra suum territorium vela facientes excessissemus. Multis tamen promissis factis, ad scapham nostram quidam ab eodem missus venit, significans, eum loci huius primatem esse, qui nos locum mutasse peregre ferret. Nostrorum vnus Sclauus Lusitanicus fuerat, quem & ipsum pro interprete emissum Primas secum retinuerat. Cum hoc postero die ad Regem profectus est, qui se palatio magnifico in Baly ciuitate spectandum exhibebat. Inde ergo cum ab obside nostro ad nauem Hollandiam literæ mitterentur, nunciantes, quod cum Sclauo suo à rege humaniter exceptus esset: pro re & veritate certius noscenda, virum alium ad littus emisimus: qui reuersus, postquam nostros in terram penitius abductos esse retulisset: scapha emissa quoquoversum iuxta littus excutimus, vt pro nostris vicissim aliquos captiuos corriperemus. Quod dum illi conarentur, interim duæ *Paraus* cum viris aliquot ad naues nostras appulere, annonam & alia aduehentes, quos ob id nobiscum retinuimus; scaphæ reuersionis indicium facientes. Horũ deinde vnum regi nunciaturum emisimus, sententiam nostris ratam stare captiuorum nullos remittere, nisi liberos itidem is restituisset prius nostros. Leuatis post inde anchoris vlterius ad Septentrionem aquæ explorandæ causa promouimus: quam eo loco nullo dubio inuentum iri captiui nostri percensebant. Die 9. ibi defixi, sinum pulcherrimum peramœno fluuio optatum offendimus; ex quo quotidie aquas necessarias depromebamus. Missis ergo literis, vt nobis se jungeret, nauẽ Hollandiam inuitabamus: quod & annonæ simul, & animalium omnis generis, & fructuum iuxta variorum summa hic abundantia frueremur. Illa vero cum *Porcinum* angulum se haud commode transmittere posse videret, pro Regis admonitione sinum quendam incurrit, quo aquam inuentum iri spem sibi fecerat: Regi interim pro officio 20. vlnas figurati holoserici, partem aliquam corallij, aliquot vitra crystallina, speculas, & huius generis alia deferens.

Obsides Hollandi retinentur.

His ita vtrinque agitatis, obses noster cum Sclauis binis rediens, recensuit, quam laute à Rege habitus & admissus esset, & quod idem nostris facultates suas vniuersas addixisset, propediemq; tum aquam, tum necessaria alia missurus esset. Nec vanum hoc Regis verbum fuit. Postero enim illico die quatuor porcos cum binis doliis aqua plenis per suos nobis præsentauit, commemorantes pariter, quod ante 18. annos ibidem nobis per omnia similes homines appulissent, qui funiculum in quinque vel sex partes discindentes, eundem redintegratum illico oculis exhibuissent. Quos nos *Dracum* cum suis comitibus fuisse persuasum habebamus. Rex quoque ipsemet deinde currui artificiose cælato insidens ad littus contenebat, quem bini candidi bubali, panuis pretiosis constrati trahebant. Regem stipatores prælongis hastis, & cannis teliuomis, quarum apices inaurati erant, muniti præcedebant. Discessurus ille, in sui honoris gratiam tormenta aliquot displodi rogitans, id facile impetrauit. Sequenti die vasa adhuc 4. aqua plena nauibus obtulit. Interea ad nauem Hollandiam pedestri itinere nuncium secundum amandauimus, qui eam properare, & ad nos primo illicò tempore pergere iuberet: cum eo loco, quo essemus, ad reditum nostrum necessaria omnia adipisci liceret. Ad quam adducendam insuper quoq; Pinam ipsam emisimus. Nuncius autem ministrato equo à Rege ad nostros promouebatur interim, quos binis bouibus quoque juxta donabat. A quo, cum de summa sibi à Rege præstita humanitate edoceremur, tres obsides incolas in terram quoq; exposuimus, cum prius allati commeatus solutionem integram accepissent, & honorariis affecti essent. Leo nauis intelligens nos tam commoda statione vti, & occurrentem sibi hac de causa Pinam prospiciens, leuatis anchoris recta transmeando Porcino angulo sese accommodauit, quem tamen vix magno & molesto labore die 12. demũ exuperauit. Vnde porro iuxta longitudinem littoris vela faciens, & die 16. nos attingens, 25. orgiis anchoras demisit. Cui ergo loci conditione explicata, ad aquam hauriendam manus postmodum auxiliares præstitimus.

Regis Balyaparatus.

Regis erga nuncium nostrum humanitas.

Caput XXXIX.

Bali insulæ descriptio.

INSVLA Bali ad ortum juxta magnam Iauæ insulam sita est: cuius borealis angulus sub gradum 9½. poli antarctici porrigitur, ambitum fere mill. 12. Germanicorum sortita, ad oram aquilonarem valde montosa, & populis tamen abundantissima. Regionis huius homines nigri sunt, crispis capillis spectandi. Regem habent acrem & imperiosum: cæteroquin Ethnici, quo duis primùm de manu obuium, eo die adorant. Vestitum Iauanis & finitimis aliis consimi-

Situs Bali.

Incolarum habitus.

consimilem gerunt. Vxores plures ducunt, ex quibus adeo liberos frequentes suscipiunt. *Polygamia.* Et licet indies hominum magnus numerus venumeat, nihilominus tamen insulam vltra 600000. alere confirmant. *Studia.* Opificium eorum principale est, agricultio, & textoria cum gossypij & ipsa simul insula ferociſſima sit, & de *Sambaua* lociſque circumsitis copia indies grandis importetur. Armentorum, vt taurorum, bubalorum, caprarũ, porcorum ibi magna copia. Equos quoque, sed pusillos, Gallicanis similes habent: quorum vnus cataphractum sessorem vix ferat. Qui, cum perraro ex insula transferantur, numero suo valde cumulantur. Incolę pauperiores illis saltem vtuntur, pagatim per spatia breuia discutsuti. Opulentiores siquidem & primarij sellis Sclauotũ humeris impositis gestantur, aut curribus, bubalorum opera vehuntur. *Loci fœcunditas.* Oryza oppido abundant, cum interdicto Regis eius nihil inde efferri liceat. Hanc collectam numeroſiſſimi incolæ suis cibis adhibent: & si quid abundat, castellis ad hanc rem montibus superstructis, aut pro sterilium annorum solatio, aut pro famis, obsidionis alicuius tempore futurę remedio recondunt. Oryza enim præcipua omnium Indiæ Orientalis locorum annona est. Omnis quoq; generis eadem volucres promit, vt gallinas, anates, phasianos, pauones, perdices, turtures & similes. Fructus eorum primarius *Cocos* est, qui incolis pro cibo optatiſſimus venit, ex quo & oleum valde salubre exprimunt: cæteri sunt aurantia, limonia, citria, quorum prouentus in syluis est. Fructum insula & alium promit, pyrum magnitudine referentem, & cortice tenui intectum, forma castaneæ, minus tamen aculeatum, interius albicantem, saporem iucundum, nonnihil tamen astrictorium linguæ offerentem: qua qualitate scorbuto salutare remedium præstat. Hic & sacchato cõdiri, & sale macerati potest. Qui si post coquatur, depositasalsugine iterum condulcescit. Sed & fructus alius ibi natiuus est, sub terra editus magnitudine nucis iuglandis, sed durior tamen & oleosior, quo ad condiendos cibos vtuntur. Insuper & phaseolos virides alboſque, & quicquid Iaua promit, producit. Aromata quoq; ibidem prouenire, nullo indicio caprare potuimus, præter zinziber, quod in vniuersa India crescit, & pauculaalia medica, vt sunt *Galanga, Deringo, Canior, Bange* Mare pisces tam grandes, quam minutos elargitur, magna copia: quibus vt maxime victitant. *Incolarum negotiatio.* Negotiationes maritimas nullas agunt, nisi forte per paruas Paraos, quibus littus saltem Iauanum ad diuendendos pannos xylinos ablegunt. Eadem insula statio satis commoda illis nauibus est, qui ad *Moluccanas* insulas, *Bandam, Amboi, Maccardo, Timor & Solor* hac transeunt, vbi plerunq; necessariis rebus se reficiunt, aut pannos xylinos permutant, quos in insulis circumiacentibus deinde reuendunt. *Arma.* Arma gestant, prælongas hastas, pugiones flammiformes, comprimis vero Cannas sagittiuomas, ex quibus teretes exileſque sagittulas, ex arundine fabrefactas, in apice vero intoxicatos efflant, valde noxias. Quæ si corpus penetrarint, extrahendæaculeum in carne relinquunt, qui postmodum putrefactus, veneno partes omnes vicinas inficit, & inflammatione ingentique dolore lancinat, quibus læsi breui moriuntur. Tela hæc Indianis lethalia creduntur. Quibus tamen aliquando nostrum nouem socij multis vulneribus sauciati dolorem nullum alium senserunt, quam qualis ab arundine infixa infertur, quam rem Iauani oppido admirati sunt. Parmas Iauanensibus similes habent. Ad hos interdum & Chinenses commeant, *Nummi.* aduehentes acinaces, quibus post incolæ quoque vtuntur. Hoc loco *Caxas* minores in nullo valore sunt, sed tantum maiores, quarum 6000. pro vno Regali octonorum appendunt, quibus suas merces vniuersas permutant. *Metalla.* Sed & metallorum varij generis terra ferax *Regis Chrysendeta.* est, vt ferri, cupri, auri, cuius tamen mineras aperiri rex non patitur. Socij nostri, qui apud regem fuerant, viderant, eum tum aureis tum argenteis poculis multo pluribus abundare, quam apud quemcumuis alium regem obseruassent: etsi illorum grandem quoque copiam apud Gubernatorem in Bantam numerassent, quæ à Chinensibus fabrefacta fuerant. Quæ tamen nec numero, nec æstimatione cum huius regis Chrysendetis comparari poterant. *Grauitas. Officiarij.* Hic enim valde splendide se gerit & Pompatice, adeo, vt nec summis ipsius cum eo colloqui, nisi complicatis manibus liceat. Rex penes se Gubernatorem habet quem *Quillon* dicunt. Hic æquo modo insulis dominatur, quo magnus Cancellarius regno Poloniæ: cuius decretis omnia & stant & cadunt. Iste subiectos sibi præterea primates multos habet, quorum quilibet ditionem à Rege sibi mandaram moderatur. Quæ officia tanta concordia & tranquillitate obeunt, vt, quam primum se quidam cæteris temere opponat, coniuncta manu reliqui eundem aut opprimant, aut saltem proscribant. Veluti ante 12. vel 13. annos factitatum audiuimus. Cum enim ex causa quadam Regis familiariſſimus & cognatus contra eum rebellasset, adeoque seditione facta, ad eum suis in ædibus obtruncandum copias ingentes eduxisset: prodito instituto vniuersi capti, & mortis supplicio addicti fuerunt. Quorum tamen misertus Rex pœnam mitigauit, & eosdem in incultam quandam Insulam

sulam ad Bali Orientem sitam, & *Pulo Rossa* vocatam, proscripsit. Quo ipsi loco adhuc hodie habitant, Regi quidem Bali subditi, sed tamen in insulam Bali intrare non audentes. Hæc insula eadem, nunc populosissima & apprime exculta est: tum Sclauis tum pecoribus illapso tempore valde coaucta. Superstitionis Ethnicæ sunt, non minus ac qui in Bali versantur. Apud quos & hodie pernicios us ille mos viget, vt cum defunctis viris multæ simul conjuges comburantur eodem rogo, cui oleum suffundunt, & Santalum injiciunt, si quæ mulieres eundem cum viro rogum conscendere renuunt, parum probæ habentur. Cæteras ad pyram promptas & faciles, honestissimas & viri amantissimas pronunciant, dignasq; illi in futura quoque vita cohabitent. Ritus iste primitus à rege quodam ideo institutus est, vt mulierum proteruiæ hoc pacto obuiam iretur. Solitabant enim mulieres, viri præsentis satiræ & alius ardentes innumeris dolis, aut varie commixtis venenis eum è medio frequenter tollere. Quo flagitio cum rex sibi viros quamplurimos pessum ire videret, hoc ritu instituto, malitiam muliebrem nonnihil infrenari posse arbitratus est. Nostro tempore cum primate quodam 50. viuas vxores exustum iri referebatur. Cui tamen funesto exemplo nemo nostrum spectator interesse magnopere satagebat.

Pulo Rossa, seu desolata insula.
Bali religio.
Mos cremandi maritos cum viuis vxoribus.
Quare institutus.

Caput XL.

Quæ in Bali insula porro gesta sint, de nostro itidem versus Hollandiam reditu.

IN sinu dicto cum moram longiusculam ageremus, omne studium rebus in patriam reuersuris necessariis conuehendis impendimus, & quotidie in terram egressi sumus, vt naues cæteras opera nostra aqua sufficienti onararemus. Die Februar. 16. Rex ad nos Gubernatore suo ablegato summam nobis amicitiam detulit, & sclopeta aliquot cum pulueris pyrij parte petiit: pro quibus missis armenta aliquot & porcos vicissim dono dedit. Die 20. cum in Continenti essemus, duo nostrum longius in regionem progressuri, abeuntes admonuerunt, ne se diutius fors eman suros præstolaremur. Quos ab eo die nemo nostrum oculis vidit, etsi de illis inquisitiones crebræ fierent. Die 21. pro felicis in patriam reditus auspicio anchoras sustulimus: quas tamen breui post propter aduersos ventos 12. orgiis iterum jactare coacti fuimus. Postero die recta in altum ascendentes, transitum apud Iauæ austrum quæsiuimus, binis saltem nauibus & Pina instructi. Tertiam siquidem ad *Le Bock* insulam exustam esse, supra commemoratum est. Ex hominibus 249. qui nobiscum Hollandia auecti sunt, tum sani tum ægri in omnibus nauibus saltem 90. numerabantur, cæteris 159. medio cursu defunctis. Metam nostram ergo versus Zephyroaustrum dirigentes, secundo & vento & fluctu pronauigauimus. Die 5. April. nauium nostrarum vna tam fissura adeo discrepuit, vt sentinando integri dies exigerentur. Nam rimam seriùs inuenire poteramus: quam ex crebris tormentorum exonerationibus actam credere fas erat. Post aliquot elapsos dies nouam item aliam obortam crepaturam experti, ea obturata & obstructa adeo festinis velis profecti sumus, vt ad diem 24. April. terra de *Natal* conspectui nostro offerretur, quæ plana & editior, versus Africum & Cæciam 13. milliaribus in longum porrigitur. *Caphres* nobis visis passim succensis ignibus multos pro more fumos excitabant. Documento certo hic pernoscebamus, non tantum violentum Austroeurum, sed & ipsius fluctus in petum nobis insigni adiumento fuisse: cum alias 200. adhuc milliaribus à terra nos abesse opinaremur, etsi nos illi iam vicinos esse, pyxide inspecta condoceremur. A meridie eleuationem poli 33. gradib. & 10. minutis metientes, ventum è terra flantem habuimus: à quo Zephyrus cum inundatione quadam spirare incepit. Hoc impellente versus Austroeurum cursitantes, proras postmodum ad oram contorsimus. Die 26. nocte Leo cum Pina à littore decl nauerunt: ad quod tamen restes Hollandia, postero die desiderata est, tutbinem citatissimo ita violenter disiecta, vt vela eius tria vna decuterentur. Sed & cæteræ naues periculi non omnino securæ erant, quæ integra diei parte quarta sine velis fluctuantes, propter æstum vndatum, & laterum hiatus, tormentorum disploſione violenta factos, aquæ vim magnam imbiberant. Ad littus itaq; conuersi, tum rapida aura fremente tum fluctuatione crebra inundante sine velis progressi sumus, & à meridie 36. gradus tenentes, 23. milliaria nos abactos fuisse æstimauimus. Hic bolide iacta fundum nullum attigimus. Quod nobis, fundum ad *Cabo Daguillos* iam teneri, argumento erat haud temerario. Die 27. iisdem vndosis tempestatibus, mero fluctuum arbitrio nulla velorum ope ad gradum 37½. ascendimus. Die 30. aues quam plurimæ rostris albis insignes nobis conspectæ sunt, à terra nos non longe abesse, haud falsæ indices. Sed &

Duo ex comitatu Hollandico disparent.
Hollandici reditus auspicium.
Numerus.
Superstitium.
Terra de Natal.
Caphres feri.
Nauium à procellis periculum.
Cabo seu promontorium Daguillos.
Aues Faisons & alia terræ propinquæ indices.

Faisons aues hoc loco comparuerunt. Die 6. Maij ex plaga Orientali *Cabo Daguillos* à tergo conſpeximus, quod promontorium, preſſo cacumine, longius in mare protrigitur. Die 7. cum promontorium de *Buona Eſperanca* tranſmittere cogitaremus, curſum ad Septentrionem tendentes, 8. & 9. die *Trombas* ſeu arundineta fluctuantia conſpicati ſumus: à quibus longius promouentes, 23. die altitudinem inſulæ S. Helenæ obtinuimus. Qua ex occidente in auſtrum continuata, inſulam dictam diei 25. aurora conſpectui noſtro oblatam accepimus, alte præeminentem, etſi ab ea 14. milliaribus adhuc abeſſemus. Circa veſperam carbaſis lateralibus diſtrictis, ne inſulam præterueheremur, tota nocte obliquauimus. Poſtero mane, cum ab inſula 4. milliaribus diſtaremus, decreto ita facto, Pinas præcurrens, recta ſub angulo Septentionali ſtationem occupatura erat. Cum vero quatuor ibi *Karakas* Luſitanicas ſubſiſtere videret, periculi alicuius inſtantis diſploſo tormento nobis ſignum dedit. Quo admonitis, cum de re deliberanda conuentus indiceretur, ſtatutum eſt, vt, ſi vna ſaltem *Karaka* præſens eſſet, juxta eam recta à nobis anchoræ mitterentur. Propius tamen admoti, cum *Karakas* quatuor poſtea notaſſemus, longius à latere ſtationis perrupimus. Quod videntes, qui in ſtatione erant, ſocios ſuos illico, iam ante in terram ſparſim egreſſos, ad naues recollegerunt. Interim poſtquam nobis bene longo interuallo inſula iam tranſmiſſa eſſet, contra nos velum quoddam protendere obſeruantes, propius congreſſi Hollandiam nauem eam eſſe internouimus. Qua conſpecta etſi oppido gauderemus: de ſtatione tamen in S. Helenæ inſula denegata non leuiter obtriſtati ſumus. Hollandiæ vero nauí cum 30. magna dolia, a qua referta, parata intellexiſſemus, communi ſuffragio de patria recta repetenda ſtatutum eſt. Vento ergo Euronoto intra Septentrionem & auſtrum impulſi, ad Veſperam grad. 15. min. 20. emenſi, poſtea Calendis Iunij aues quamplurimas notauimus, quorum ex apparentia nos ab Aſcenſionis inſula non longe abeſſe, augurati ſumus: dum curſu continuato, die ſexto & ſeptimo lineam æquinoctialem tranſcenderemus, quam iam ab integro biennio non tenuiſſemus.

Trombarum apparentia.

Inſula S. Helena detecta.

Aues inſulæ aſcenſionis.

Die 17. Ventorum vi pulueris quamplurimum in nauem Hollandiam impulſum eſt. Quo viſo, ab inſula *S. Anthonio* (quæ inſularum *Cabo Verde*, id eſt, capitis viridis occidentalior eſt) nos haud procul abeſſe ominati ſumus. Inſularum Cabo Verde, à Luſitanis habitatarum, numero 10. ſunt: *S. Iago, S. Antonio, S. Vincent. S. Lucia, S. Nicola, Tsla Doſal, Tsladi, Buona Viſta, ye Mayo, del Fuego, y Braua.* Has cum Luſitani primum detegerent, inculiæ quidem & deſertæ omnino erant: nunc vero & oryza & *Milie Abrayn*, id eſt, ſiligine Turcica prompta perfelix eſt. Ibidem & aurantia, *& Limonia, & Citra, & Vannanas & Annanas, & Ygnanes, & Batatas, & Melones, & Cucumeres* cum fructibus ſimilibus quam plurimis, magna copia proueniunt. Sed & vites bis anno vno vuas promunt. Nec ficuum Hiſpanicarum, *Sycomororumque* penuria nulla eſt. Pecorum vero, maxime Caprorum tanti greges aluntur in inſulis *Mayo, Buona Viſta & Doſal*, vt iis integræ naues oneratæ in Braſiliam auehantur, quæ propter ſalis copiam ibi commodius condiuntur. Inſulæ ſiquidem iſtæ ſale multo abundant: cuius materia maris æſtu in littus & terræ depreſſiora eructata, ſolis ardore poſtmodum excoquitur. Volatilia quoque varij generis inſulæ hæ alunt, vt Gallinas Numidicas ſeu Barbaricas, Perdices, Coturnices, alaudas, aues Luſitanis *Flamencos* dictas, cygni aut Ciconiæ inſtar magnas, in cætero corpore plumis albis, in alis vero ſaturate rubicundis veſtitas, gallinas domeſticas, pauones, ardeas, turtures. Piſcium quinetiam vim magnam mare ſuppeditat: qui reſiccati aut ſaliti inde in Braſiliam exportantur. In Mayo inſula equos quoque vidimus, ſed rariores. Metropolis in S. Iago inſula ſita eſt, qua Gubernator conſedit, qui Luſitanorum nomine inſulis præeſt. Eadem & Epiſcopus habitat, templo Cathedrali & aliis paſtoralibus celebri. Inſulæ hæ nauibus longius abituris valde commodæ ſunt. Mayo ſiquidem inſula, ex oriente fluuio amocuo læta, aquas abunde miniſtrat. Quas, quod nullis incolis habitata ſit, nullo prohibente abunde haurire licet. In reditu inſula S. Antonio nauibus exhauſtis refectioni eſt: quæ præter laticem cibaria quoque quædam & fructus promit, cumprimis aurantia mala. Quæ ſuis vſibus accommodare nemo prohibet, etſi Luſitani aliquot iſtic conſederint. In hanc diuertere inſulam etiam nobis propoſitum fuerat. Sed lineam tranſgreſſi, longius ad orientem deflectere coacti ſumus. Inſula ergo hac tranſmiſſa, mare *Sargaſſo* contentim tenebamus, quod protrahebatur, vſque dum gradus 34. ſuperaremus. *Sargaſſo* vero herba quædam eſt, cuius eo loco ingens copia fluctuat, quæ nec vnde impellatur, nec vbi creſcat, ſcitur. Alias enim eadem nullo loco conſpicitur. Cuius vt notitia aliqua haberi poſſit, inferius imagine vitis ſua, vt & Tombræ, exprimitur. Appicta quoque coruorum facies eſt, albis roſtris inſignium: qui viſi certum *Cabo de Buona Eſperanca* ſignum ſunt.

Puluis obuoliatans ſignum inſulæ S. Anthonij.

Cabo Verde quot inſulis conſtet.

Inſularum ſumma fertilitas.

Fructus.

Pecora.

Sal.

Aues.

Piſces.

Inſularum commoditas.

Mare Sargaſſo.

Sargaſſo quid?

Die

Die Iulij 10. ex Hollandia naui puer quidem per imprudentiam elapsus est. Quem tamen pinas; dimidij milliaris spacio consecuta sustulit & saluauit. Die 12. apud insulam *Coruo & Flores* nos nauigare rati, terram tamen nullum prouidere potuimus. Die 13. Terram spectare opinati sumus, nullo tamen euentu. Die 17. versus cæciam promouimus, vento Austroeuro perflante. Die Augusti. 5. sub altitudiue grad. 47. Canalem nos intrasse arbitrati sumus. Die. 6 Augusti. ventum aduersum occidentalem nacti, anchoras 80. orgiis iactauimus. Vesperi nauem quandam, vexillum principis ostentantem conspeximus: cum qua tamen longius remota colloqui non licuit. A meridie *Heysant* conspectui nostro obuenit: cuius prouisio haud mediocri nobis gaudio fuit. Die sequente Continentem Galliæ conspicati, versus occidentem properauimus. Eodem & *Kiskias*, & post *Angliam* vidimus. Die 9. fretum, vulgo *De Hoefdon*, id est, *Capita* incurrimus, vbi nauem quandam ex Amsterdamo attigimus, comitem nobis in patriam futuram. Quæ tamen ante diem sequentem nobis propter ventorum vim coniungi non poterat. Hæc nobis cereuisiam, panes, caseos & alia ministrabat: quibus tamen elitatis gonagra nostratibus valde exasperabatur. Magna interim tempestate coorta, ante *Petten* consedimus: vbi Hollandia nauis suas anchoras perdidit. Die postero, nimirum 11. Augusti *Texeliam* adnauigauimus, vbi à *Præsidiaria* naui accepti, ordinario Comitatu in illam porro introducti sumus. Sic itaque longum & difficile iter confecimus: quo diuina gratia multis præsentaneis & grauissimis in periculis clementer seruati fuimus. Hollandia tamen nauis, iam viris valde exuta, cum anchoras suas attollere non posset, circa vesperam nouis & validis tempestatibus obortis ita concussa & labefactata est, vt malum detruncare coacta, salutis porro suæ spem prope nullam superstitem haberet. Qua vsque ad diem 14. continuata, tandem cessante turbine præsidiarij dicti ad eos appulerunt, & anchoras fundo extricare iuuerunt. Qui & ipsi deinde post infinitas exantlatas ærumnas *Texeliam* ingressi sunt. Pro quorum, vt & nostrorum vniuersorum superstitum salute paterne procurata, Deo trino & vni laus, gloria, & honor in æternum condicta sint. Amen.

Heysant conspicitur.

Kiskias & Anglia.

Fretum Hoefdon.

Pette.

Texelia.

FINIS.

TERTIA PARS
NAVIGATIONES TRES DISCRETAS, TRIB. CONTINVIS ANNIS PER SEPTENTRIONEM SVPRA NORVEGIAM, MVSCOviam & Tartariam, freto Weygatz & Noua Zembla detectis, ab Hollandis & Zelandis in Cathay & Chinarum regnum versus orientem susceptas, describens.

PRÆFATIO
GERARDI DE VEER AMSTELREDAMI.

QVI Nauiculariam, vt artibus cæteris difficiliorem, sic reipsa iucundiorem, & propter multiplices ex illa in cõmune commodum redundantes vtilitates præstantiorem iudicant, hi, vt fallantur meo iudicio tantum abest, vt hac ipsa veritate nihil quicquam compertius esse videatur. Quæ ob id hac ipsa nostra ætate cum admiratione publica in tantum exculta & illustrata est, vt per eandem regiones distantissimæ, alias incognitæ, cum summa Reipubl. Christianæ vtilitate, exploratæ, aditæ & detectæ sunt. Licet autem tres hæ nauigationes, viæ expeditæ in Cathayam & Chinam inueniendæ gratia institutæ, finem aut euentum non per omnia optatum consecutæ sint: eædem tamen non omnino sine certo fructu, & spe, easdem postmodum facilius & compendiosius adeundi confectæ fuerunt. Apud me siquidem, vt bonos plerosque, hæc sententia rata & confirmata est, fore nimirum, vt, cum jam freti Weygatz, terræ Nouæ Zemblæ, & pars Groenlandiæ (quæ versus orientem sub gradu latitudinis octogesimo sita, nulli vnquam homini ante hæc visa aut accessa est) ratio iterata experientia stabilita sit, deinceps eadem via felicius relegi & oportunius permeari queat. Quod si enim Cortesius, Nonius, Magellanus, & alij nobilissimi naucleri, terrarum nobilissimarum & ignotissimarum prouidi exploratores, primæ illico, aut secundæ tertiæve incõmodæ præfectionis tædio clanguissent, tum gloriæ illius qua postea apud omnem posteritatem claruerunt, fructum nullum vnquam percepissent. Sicut de casu simili Magnus ille Alexander, cum maiore minoreque Asia triumphis peragrata, tandem in extremis Indiæ terminis difficultatibus magnis inuolueretur, generosam sententiam prodidit, dicens: Nisi tot tantaq; pericula, quæ aliis ignauis inuicta videri solent, aleam iactantes animosius adiissemus, nunc in ipso adhuc Siciliæ aditu obhæresceremus, cum tamen interim fortitudine nostra imperij nostri fines huc vsque protulerimus. Sed & hoc nemini non scitum compertumq; est, res quasuis non inueniri simul & perfici: sed successu suo omnia & principium, & medium, & complementum ordinarie consequi. Cui rei & Cicero haud incongrue astipulatur, negans, omnium rerum vni homini à Deo inuentionem attribui, sed posteris

posteris suam quoq; addendam partem relinqui affirmans. Iam vero si nauigationes illas, quæ hodie & frequentissime & sine omni periculo ex Albo mari Anglico aut Hollandico per Norvegiam in Muscouiam obeuntur, & prioribus tamen seculis ante 50. fere annos cum ærumnis infinitis & labore inexhausto primum institutæ sunt, expēdimus, quanam sedes re eadem faciliores nunc redditas fatebimur? An non idem hodie, quod olim, mare, eadem vnda est? Imo vero: Sed nō eadem experientia, idem transitus est, cum hodie viis exploratis quoquouersum ex arte excurratur, quod antea dubia fortunæ alea tentandum fuerat. Quæ si ita sunt, qua causa & nobis diligenti obseruatione habita transitum in Cathay & Chinam explorari posse non verisimile debeat? Est enim hoc quam verissimum, quod sub gradu latitudinis 80. non tam intensum gelu, ac sub gradu 76. ad nouam Zemblam persenserimus. Sub eodem quoq; 80. gradu mense Iunio & virentes vndiq; herbas, & eas depascentes animantes, vt capreas, ceruas & similes conspeximus, cum tamē sub grad. 76 mense Augusto nec virentes herbas, nec gramina, nec dicta animalia pascentia videre licuerit. Ex quo haud infirma consecutione prolici potest, glaciem & frigus nō tam sub ipso polo, quam ad regiones Tartariæ esse; mari cōgelato insignes: cum ibidem iuxta littora vndiquaq; glacici magna vis inveniatur, quæ vētis postea & procellis vastis quoquouersum discutitur. In magno vero Oceano intra Continētem sub gradu 80. & nouam Zemblam (quæ 200. fere milliaribus locis oppositis inter se distant) aut nullam aut glaciem perexiguam offendimus. Quoties vero cunque terræ propius admouimus, tum glaciem tum gelu abunde obseruauimus: Ita, vt glaciei præsentia perpetuo nobis terræ propinquæ indicio esset, etsi eam nullis adhuc oculis prospexissemus. Iuxta latus quoq; Orietale Nouæ Zemblæ, quo loco hybernauimus, diligēti obseruatione notauimus, quod semper vento Fauonio aut austro zephyro per procellas glacies abacta fuerit: cum tamē aquiloeurus eādem perpetuo reuexerit. Ex quib. iterum certo argumēto colligi potest, quod intra binas illas regiones vastum mare versari necesse sit: & quod item velis lōge propius ad polum progredi liceat, quam seculis superioribus persuasum fuit. Quamuis enim veteres nostri commentati sint, vltra gradum 20. poli nec penetrare nec viuere licere, quod intra illum gelu vniuersa dirigeant: nos tamen vltra gradus eleuationis 80. transgressi, à polo vix 10 gradib. abfuimus, & sub gradu 76. mediis tenuissimis hyemem exegimus. Sic itaq; iter ad Cathay nullo dubio exigi posset, modo ex Norvegia aut Finmarchia meta intra Septentrionem & ortum exactius teneretur. Quem nos cursum si sedulo sectati fuissemus, finem nauigationis felicem fecissemus: cui tamen cōtinuando & obortæ glacies, & temporis breuitas nobis impedimenta obiecerunt. Cum enim iam in noua Zembla essemus, naue nostra glacie media sepulta, rem effectam dare nō potuimus. Eo priusquam venissemus, qua loci & Oceani ratio esset, inexpertis obscurum fuit. Sic itaq; ex his causis cursum nostrum emendare haud potuimus. Huius sententiæ dictæ autor celeberrimus Gubernator Wilhelmus Barentz p. m. semper fuit: vt non minus quoque nauta experientissimus Iacobus Heemskerck. Et quamuis postrema nauigatione ærumnas & pericula infinita sustinuissemus: nunquam tamen adeo despondimus animum, quin si nauis vlla arte aut machinatione ex glacie erui potuisset, fortunam porro certiorem experturi fuerimus: certo nimirum documento confirmatissimi, viam hanc prædicto modo obtineri posse. Breuius tamen æquo tempus nobis hanc gloriam inuidit. Quia vero tribus istis nauigationibus, quarum postremis binis ipsemet interfui, mira quædam, insperata, inaudita, & fidem fere transcendentia, nobis obuenerunt: eadem omnia breuiter, si non ornate & polite, at vere tamen & fideliter, vt singula gesta sunt, hoc libro commentari volui, penul. April.

Anno 1598.

TERTIA PARS

NAVIGATIONES TRES HOLLANDORVM ET ZELANDORVM VERSVS SEPTENTRIONEM IN CATHAY ET CHINAM ternis vicibus, nimirum An. 1594. 1595. 1596. factas describens.

ANNO salutis humanæ 1594. in Hollandia naues binæ, & Enchusæ vna, instructæ & adornatæ sunt, Norvegiam scilicet, Muscoviam, & Tartariam velis ambituræ, & viam certam ad Cathay & Chinæ regiones exploraturæ. Illius autem, quæ Amstelredami condita erat, VVilhelmus Barentz, nauclerus eximius & experientia præstantissimus præfectus constitutus, ipso pentecostes die inde in Texeliã Hollandiæ finitimam insulam soluit. Die 5. Iunij ergo, inde cum suis egressus, prospero vento in Kildyno (alij Kildunum in Lappia situm, Muscoviæ subditum, fuisse arbitrantur) appulit, die nimirum 23. Quod iter, quia passim omnibus notum est, hoc loco describi, superuacuum fuerit.

Langenes promontoriũ. C. Baxo. Lombs Bay.

Iulij 4. die intra orientem & austrum versus Nouam Zemblam procurrentes, promontorium quoddam longa porrectione in mare extensum, *& Langenes* dictum, attigerunt, iuxta quod ad orientem sinus se quidam 20. orgiarum pandebat. A Langenes ad Capo Baxo, milliaria 4. numerantur. Inde ad *Lombs Bay* sinum, nauiumq; stationem commodissimam, 6. 7. & 8. orgias profundam, milliaria 5. sunt. Quo loco, celoce in terram egressi, ibi repertum malum pro signo erexerunt.

Vadum vrsinum. Albus vrsus immanis.

Die 9. ad vadum vrsinum iuxta VVilhelmi insulam peruenerunt: vbi naues anchoris defixerunt. Dum morarentur, vastum & prodigiosum candentem vrsum conspicati, è scapha sua eundem sclopeto excussa glande traiecerunt. Quo ictu ille irritatus, furore quodam sussiliens in vndam se aduersus nostros demisit. Cui obuiantes ipsi cum laqueum eius collo iniecissent, scapha promota eundem secum ad naues pertraxerunt, vivum nimirum captum in Hollandiam inferre cogitantes. Quos contra cum ipse vi admiranda immanissime frenderet, de viuo captando consilium mutarunt, sola pelle adempta contenti futuri. Nam præter horrendos rugitus editos, etiam robore præstito omnibus terrori erat. Interdum fustib. illetundebatur, interdum plagis dilatis, scaphas porro pertrahebatur. Quam ipse occasione data primoribus vnguib. pone arreptam, tam valide depressit, vt in proram certatim recipientes, iam iam mersum iri vniuersos se arbitrarentur. Quod periculum fors quoq; nulla industria euasuri fuissent, nisi extemporaneo casu quodam salus eorum emergeret. Nam cum iam vrsus dimidio corpore in scapham insiliisset, funis, quo collum reuinctus erat, paxillo claui mira prouidentia sese ita inuoluit, vt se penitius inferre vrsus non posset. Quem hoc pacto districtum aut implicatum, quidam hasta perfodit, vt ex scapha in mare rursus exturbaretur. Ad naues ergo protractum pelle exuerunt, quam in Hollandiam postea secum importarunt.

Crucis insula.

Die 10. intra VVilhelmi insulam & vadum vrsinum vela immittentes, ad crucis insulam appulerunt, à crucib. binis ibi erectis inuentis ita dictam. Nauibus egressi hanc valde sterilem & rupibus plenam inuenerunt. Ab oriente in occasum ea semi milliari spatio elongatur, insuper duobus à terra milliaribus portu quodam insignis.

Celox mergitur.

Die 11. Celox eorum à fluctibus & procellis vastis oppressa, funditusq; demersa periit. Tempore illo nebulæ densissimæ erant, & propter violentos turbines velis vti minime licebat. Hoc ipso loco iam glaciei quædam fragmina notabantur.

Die 25. cum fundum Orgiarum 130. & postea 100. tenerent, versus Zephyroeurum crustas glaciei grandissimas attigerunt, quibus ita iam sese intricatos sentiebant, vt de malo præter meram glaciem nihil prospicere liceret. Quam cum perrumpere quidem sa-

PRIX

ESTOTILAND
FRETVM DAVIS
GROC LAND
GROENLAND
Delineatio cartæ triu
Batavos ad Septent
vegia Moscovia et
fretum Weygatis Na
Groenlandian Sub
non adiacentium pa
ry Tabin freti Anian
Americæ versus orien
Bernardo Jmstelr
Regne Elis promont.
Hasles Ins
Cabora
C. Spa
gin
Witsarc
ck mons
Munder
Lada
horn
Hiu
FRIS LAND
Aqua
Kollewig
Campa
Godmee
Eldey
Geie fulas:
Rykianes
Hasua
nes
Ingols hofdi
Osier Eik
Bredefiord
Brangenes
Nortfiord
Chan
Aloe
ISLAND
Flatey
Grims ey
Hola
Skatholt
Raudagnupper
Kollafiord
Hekla mons
Hof
Langone
Pap ey
CIRCVLVS ARCTICVS
Alba
Thomas Conchium
Vogels Eck
Gebroche
DAS NEWE
Jnwyck
I Margaster
Veere
Ins.
Fero Ins.
Hebrides Ins.
Schilda Ins.
Levissa Ins.
Orcades Ins
Hitlant Ins
SCOTIA
Aberden
Fairail
C Cathnes
Belgens
Giske
Grip
Heylichlant
Maelstrom
I Rust
ILofoet
Folen
Nomendal
Stellta
Kerbis
Thoorn
Guna
Karlabi
FINMARCHIA
wardthaus
kildyn
LAPPIA
Rosela
Kemia
Suya
Samma
Scuiofski
NORVEGIA
SWEDIA
BODDICVS SINVS
Lumola
Navlis
Wesikila
Verma
Vsetty
Raiajoina
Ilmolanti
Lado
Nyen
Nieuwslot
Nieuwstadt
Nieuwerk
Wyborch
Nieuwkerk
Kexholm
Sordavala
Salmis
Kexholm
Ny

Bergi Regio
...avigationum per
...alem plagem Nor
...a Zembla et perq3
...icam dictum adjuxta
...dine 80 graduum nec
...m Tartaria promota
...gionis Bargi et partis
Autore Wilhelmo
...n expertissimo Pilota
Conterfactur der 3 schiffarten welche di Hollander durch das Mitnachtischen Mer nemlich bey Norwegen MOSCA NOVA ZEMBLA vnd durch WAYGATS noch den Orientallischen Indien fuhrgenomen hatten allen klerlich mit puneten angezeichnet
ESTRECHO DE ANIAN
POLVS ARCTICVS
Polus Maguetis
VNG
TARCAS
CAPO DE TABIN BARGVS
MONGAL
TAIN GIN
CAROCO RAM
CAVO NA
COLMAC
BAI DA
I Tasata
Die Inseln von Orãge
Den Eck der Begerte
T. vlissinger hoof
Deis verwinter Eck
Troost Eck
NOVA ZEM BLA
Cruyk Eck
Schans Eck
Meel hauen
Nidrige Insel
MOLGOMZAIA
TARTA RIA
PA RS
OBDORA
SANOIEDA
CO NDORA
IVGORA
Pioto
Sebiera
Coscam
SOMER MEER
Miliaria Germanica quorum 15 nni gradum respon

dem ſatagerent, conatum tamen hunc ſtruſtraneum conſpicati, retro actioſe iterum expediuerunt.

Die 30. Per ſinum glacialem velificantes 31. die intra tertam & glaciem vſq; ad *Orangie* inſulam peruenerunt: vbi in callente atena 200. circiter *Roſmaros (VValruſchen* alias vocabant) apricari & volutari viderunt. Monſtra hæc ſeu belluæ marinæ toboris maximi ſunt, bouem vaſtitate æquantes. In mari potiſſimum degunt, corio phocarum ſimili veſtitæ, rictum leonis habent, cum curtis auribus, dentes, elephantinis ſimiles, binos ex ore vlnæ vnius menſura exporrigunt, tam candidos & leues, vt eboris vicem ſupplere poſſint. Beſtiæ hæ non niſi magno labore trucidantur: facilius tamen, ſi tempora eorum feriantur, vno partu catulos duos edunt, tteſve, cum quibus plerunque in cruſtis glaciei ſtabulantur. Ex quibus, ſi forte alicunde impetantur, pullos ſuos deficientes, contra infeſtatores magno robore, & animo inſurgere ſolent: adeo, vt ſcaphæ noſtræ ab iis aliquando non temnendum periculũ impenderit: quam laceſſitus, dentibus ſuis validis minutim laceraſſet aut confregiſſet, niſi clamore noſtrorum tumultuario territus aufugiſſet. Horum animalium, cum, vt dictum eſt, ingens multitudo in terra excubaret, Hollandi ea ſecuribus, cortelaſſis, & haſtis adorti ſunt. Quæ tamen omnia arma ſua punctib. & cæſibus crebris confregerunt, & beſtiarum ne vnicã quidem conficere potuerunt. Quidam tamen excuſſum dentem ſecum in Amſterdam auexerũt. Oppugnandis his animalibus itaque cum omni niſu ſuo ne tantillum ſe proficere viderent; tormentis aliquot è nauibus adductis eadem quatere conſultum rati ſunt. Quorum afferendorum cauſa recurrentes, in tranſitu dormientem album vrſum offenderunt, & glande traiecerunt. Qui fragore & vulnere excitus, in mare ſe fuga recepit: à noſtris tamen ſcapha conſectantib. breui interfectus. Hunc cũ fune religatũ glaciei cruſtæ impacta haſta deuinxiſſent; porro de tormentis adigendis laboraturi: ventus ſubito tam concitatus & impetuoſus exortus eſt, vt & cædendorum Roſmarorum animum mutare, & vrſum poſt ſe relinquere cogerentur. *Sinus glacialis.*

Die vltimo Iulij ad Orangiam inſulam progreſſi ipſis, cum nauclerus primarius *VVilhelmus Barentz* præſentiret, ſuſceptum id iter haud facile exactum iri, ſuoſq; paulatim viæ & loci pertæſos ad vela promouenda nihil animi habere: communi ſuffragio de via retromeanda, & ſociis in VVeygatz per fretum Naſſouicum progreſſis quærendis, decretum factum eſt: vt nimirum ab his, quid confeciſſent, doceremur. *Hollandi ex Oranga inſula reuertuntur in VVaygatz.*

Die 1. Auguſti reconuerſi ſinum glacialem iterum occuparunt, à quo ſeptem milliaribus *Capo de Trooſt* abeſt, terra plana, & 30. fere milliaria lata. Ab hac *C. de Naſſau* 7. milliaribus diſtat. *Sinus glacialis. C. de Trooſt. C. de Naſſau.*

Die 8. cum Nigram inſulam tenerent, VVilhelmus Barentz poli altitudinem emetiens, grad. 71. min. 20. inuenit. Poſtea ſinum alium maiorem ingreſſi ſunt, quem Barentz locum, *Coſtnitſarch* dictum, & ante id tempus *Oliuiero Brunel* tritum, arbitrabatur. *Niger ſinus. Coſtnitſarch.*

Die 9. ad ſinum propugnaculi venerunt, iuxta quem breuia longa & nigra ſpectabantur. In his crux defixa erat. Ibidem glaciem iterum copioſam attigerunt, ita vt à terra longius denauigare, & propoſitum ſuum de itinere ſecundum nouam Zemblam in VVeygatz continuando mutare cogerentur. Itaque verſus occidentem 11. milliaribus progreſſi ſunt, hinc in Septentrionem porro in ortum declinantes: vbi ad *Bay S. Laurentij* peruenerunt, quæ ſub grad. 71. min. 4. ſita eſt. Hanc egreſſi ſinum propugnaculi iterum adierunt, in cuius ſcopulo quodam crux erecta ſtabat. Ad quam propius videndam, cum ſcapha ſeſe eò acclinarent, certis ſignis notarunt, eo loco paulo ante homines quoſdam latuiſſe, qui ad conſpectum appellentis ſcaphæ profugiſſent. Sub lapidum enim quadam congerie iuxta crucem ſex ſaccos farina ſecalnia adimpletos defoſſos inuenerunt, vt & tormenti cuiuſdam capſam. In proximo quoque crux alia, cum tribus ædibus Septentrionalium locorum ritu ſeu forma ex ligno fabrefactis reperiebatur: vt & in ipſis ædibus aſſeres aliquot diſſolutorum doliorum, ex quibus ſignis vniuerſis collegerunt, Salmonũ ibi capturam fuiſſe. Ibidem iuxta ſcrobem quandam oſſa aliquot, & quinq; vel ſex loculi oſſibus impleti inueniebantur. Confracta quoq; Ruſſica nauis ibi iacebat, cuius carina pedes 44. longa erat. Homines certe quin nullos eo loco videre erat. Portus quinetiam ibidem commodiſſimus erat, à ventis omnibus liber & immunis, quem portum farinæ propter farinam ibi inuentam indigetauerunt. Ab hoc portu ad inſulam humilem duo milliaria ſunt. Inde ad duas inſulas *S. Clarę* 9. milliaria ſunt: vbi iterum glaciem multam repererunt. *Angulus propugnaculi. Bay S. Laurentii. Sinus propugnaculi. Portus farinæ.*

Die 13. 14. 15. nunc prorſum nunc vorſum, nunc ad latera vela facientes, propius ad inſulam, vt ipſi exiſtimabant, *Colgoij* venerunt, vnde verſus orientem nauigantes, poli altitudine 69. grad. 15. min. habuerunt. Hinc porro orientales duæ inſulæ *Matſlo & Delgoy* apparuerunt. *Colgoii. Matſlo & Delgy.*

VVeigatz.

ruerunt, vbi suos socios cum binis primo dictis nauibus, Zelandica nimirum Enckhusiana offenderunt, qui eodem die ex VVeygatz seu freto Nassouico primum ibi quoque appulerũt. Hi sibi mutuo de viarum successu, & rerum gestarum modo indicia faciebant. Enckhusana nauis, cuius præfectus *Ioannes Huygen Linschotanus*, nauicularię artis peritissimus erat, recensebat: quod per angustias maris VVeygatz, quod fretum Nassouiæ vocant, pertenderit, & fusum latissimum que aliud mare ingressa sit, quod versus ortum 50. vel 60. milliaribus transsulcarit: vt probabilibus argumentis edocta, se ab Obij fluuio ex Asia in mare Tartaricum se exonerante, non abfuisse longius persuasum habuerit. Postea vero cum terram se inde iterum in Septentrionem diffundere videret, apud promontorium *Tabyn* (quod apex extremus Asiæ Septentrionalis est) se proximos fuisse crediderit. Huc ergo vsque progressi cum se satis longam viam emensam putaret, & insuper temporis anni serioris rationem expenderet, cogitaretque sibi mandatum nullum aliud datum esse, quam vt pertentatis talibus ante hyemem se domum receptaret: tum se versus VVeygatz reflexisse, & iuxta Tartaricas aut Samoiticas fines insulam quandam 5. fere milliaria latam, insulam *Statuum* appellatam, detexisse: in qua magnam copiam lapillorum, crystallo montano (qui Adamantis genus est) similium repererit.

Obii fluuius. Mare Tartaricum, Prom. Tabyn.

Samoitici fines. Insula Statuum.

His itaque muruo sibi inuicem communicatis, tandem in Hollandiam reuerti decreuerunt: adeoq; in iubili signum ignibus succensis, & aliquot tormentis displosis, die 16. infra *Matslo & Delgoy* insulam, quod scilicet verum aduersum haberent, iactatis anchoris consederunt. Hinc 18. die iterum soluentes, angulum terræ Moscouiæ versus occidentem sitæ, & *Candinos* dictæ, 4. milliaribus ad læuam reliquerunt. Die 24. ad insulam *VVarthuysen in Tinmarchia* delati, hinc porro in Texeliam vela fecerunt: ex qua Zelandicæ naues tandem in patriam se extulerunt. Enckhusiana nauis quoq; Enckhusæ feliciter appulit. *VVilhelmus Barentz* die 16. Septemb. anno 94. cum celoce sua *Amstelredamum* peropportune ingressus est: cuius comites nautæ monstrosum piscem, *Rosmarum* dictum, quondam in fragmine glaciei obtruncatum secum aduexerant.

Matslo & Delgoy.

Candinos prom. VVarchuisen in Tinmarchia.

Finis primæ nauigationis.

DESCRIPTIO SECVNDÆ NAVIGATIONIS HOLLANDORVM SVPRA NORVEGIAM ET MOSCOVIAM SEV TARTARIAM AD viam in Cathay & Chinam explorandam susceptæ, Anno 1595.

Ioan. Hugo à Linschoten de secunda nauigatione instat.

POSTQVAM prędictæ naues sub autumnum Anno 1595. prosperæ rediissent commemoratis indiciis suis spem plerisque faciebant, fore, vt institutum iter per V.Veygatz deinceps commodissime teneri posset: ob accuratam potissimum denarrationem nauis Enckhusanæ, cuius, vt supra dictum est, Comes aut præfectus *Ioannes Huygen*, rei nauticæ peritissimus erat: qui de repetenda & continuanda nauigatione multis nominibus indesinenter quoque instabat. A confœderatis itaque Hollandorum Zelandorumque statibus repensitata decretum est, vt ad veris initium naues aliquot (quarum post septem selectæ sunt) redinstruerentur, non saltem tractus illos diligentius exploratum, verum etiam merces ad hanc rem necessarias eo aduectum. Cuius rei gratia status prænominati mercatoribus ob id vniuersis liberum faciebant, vt quidquid mercium huic instituto vrgendo commodissimum videretur, nauibus imponeretur: quas postea Factores in illis locis pro suo arbitrio distraherent, & de naulo omni, & vectigali aut licentia liberas easdem exportarent.

Petr. Blancius Cosmographus excellẽs.

Qui nauigationem hanc vrgebant, præcipuus quoq; *Petrus Blancius*, Cosmographus eximius & peritissimus erat: qui chartis confectis monstrabat, quo situ quæuis regio tum Moscovia, tum Tartarica, tum Cathay & China constituta esset, & quem proinde cursum naves tenere cogerentur. Quæ tamen nauigatio post ita suscepta, pro voto concepto propter temporis

Cauilli quorundam diluuntur.

breuitatem absolui integre non potuit. Quod vero hac de causa morosi quidam contendũt, hoc iter ita ea via absolui impossibile esse, cum pro veterum opinione polus 200. milliaribus adiri non possit: horum rationes, cum veterũ hac de re sententia falsissima sit, subrui & euerti

nulla

nulla difficultate queunt: cum & iam antè ad polum propius 150. milliaribus nos penetrauerimus, & totum Septentrionalem Oceanum hodie nauigabilem esse, certis veritatis documentis comperiremus. Quis quæso mortalium crederet vnquam, in Pyrenatis montibus & Italiæ alpibus intensissimum frigus & niues perpetuas esse, cum tamen illis locis Sol vicinissimus sit? Et tamen illi niue multo profundiore indies obteguntur, quam alij, qui frigori magis obnoxij sunt, Solemq; remotiorem experiuntur. Cuius tamen euentus hæc fere causa est, quod Sol intra montes ignauior & impotentior, lapsam niuem liquefacere non potis est: Eadem quoque maris Tartarici seu congelati ratio est. *Veterum sententia nihili.*

Circa nouam Zemblam enim ex Tartaricis & Cathaicis fluminibus glacies immensa mole direpta in mare impellitur: vbi cum Solis minor efficacia sit, quam vt eam dissoluere possit, fit, vt ea subinde continuis cumulis congesta, ingens ex illa frigus emergat, quod longe intensius est, quam sub ipso polo sentiri queat. Sicut non minus Pyrenorum montium sub 44. grad. sitorum, niues copiosæ gelu multo acerbius generant, quam quale Anglia aut Belgium experiuntur, qui tamen grad. 51. & 52. plerunque occupant, & versus Septentrionem aut frigoris plagam 120. milliar. Germanic. propius accesserunt. Quæ tamen, vt à nobis ipsis ita comperta hoc loco dicta nolumus, id nostra tamen experientia confirmatum scimus, sub grad. 80. non tam acerbum aut intensum frigus esse, quam ad VVeygatz experti sumus. Quorum tamen disputationem aliò differentes, nunc descriptioni ipsi manum admoueamus. *Mare vnde glaciale.*

Anno redemptionis humani generis 1595. à Confœderatis in Hollandia & Zelandia Statibus, vt & illustrissimo Principe Mauritio, Comite de Nassauu, &c. septem naues, binæ Amstelredami, binæ in Zelandia, binæ Enckhusæ, & vna Roterodami per VVeygatz & fretum Nassouiæ, Cathay & Chinam vela facturæ instructæ apparatæque sunt: quarum sex varij generis mercibus & necessaria pecunia onerabantur: septimæ vero Pinæ seu Pinassæ iniungebatur, vt, si cæteræ sex promontorium Tabin (quod angulus extremus Tartariæ Septentrionalis est) transmississent, ista vestigia Hollandiæ relegeret, & de statu rerum nuncium ordinibus referret. *Numerus nauium secundo emissarum & apparatus.*

Nauis Prætoria ex *Mittelburgo*, *Grips* dicta, onera 80. hoc est, centenaria 3200. capiebat, tormentis 22. ferreis, glandes quinque vel plurium librarum eiaculantibus, & mortariis decem, hominibus vero 64. onusta & munita. Huius Dromas seu Liburnica ex Armuia Zelandiæ onera 25. id est, centenariis 1000. tormenta octo, duas vel tres libras iactantia, mortarios quatuor, viros 18. capiebat. *Grips, nauis prætoria. Dromas. Vsbrandus.*

Nauis Vicæprætoria ex Enckhusa Hollandiæ illata onera 96. id est, centenarios 3840: ferebat, *Spes* dicta. Hæc tormenta ferrea 24. libras ferri quinq; emittentia, mortaria duo; & viros 52. habebat. Caruella eius Enckhusana, *Sors* prospera & aduersa dicta, onera 28: tormenta ferrea sex, mortaria quatuor, viros 15. capiebat. *Spes. Caruella sortis prospera & aduersa.*

Ex Amstelredamo nauis Canis venaticus aureus dicta Pina erat, vasa 160. seu centenaria 6400. tormenta ænea quatuor, libras ferri 45. effulminantia, ferrea vero tormenta 32. glandes quinque vel selibres mittentia ferens: in cuius prora duæ serpentinæ, libras 38. excutientes pro præsidio erant. Hæc insuper mortaria 12. tibicines 6. & Musicos alios multos, vt & Adamantum politores, opifices aurarios, & officiarios, aut commissarios aliquot, nautasque 80. vnoq; numero viros 108. sufferebat. Isti peritissimus VVilhelmus Barentz summus præfectus præerat, cum Iacobo Hembskirchen commissario primario. Hac eadem ego quoque Gerhardus de Veer vehebar. *Canis venaticus.*

Huius liburnica *Mauritius* dicta, & Amstelredamo aduecta, onera 27. tormenta ferrea 6. mortaria 5. viros 13. ferebat. *Mauritius.*

Roterdamum nauis, *Pinæformis* onera 39. seu 1560. centenaria, ferrea tormenta 6. mortaria 8. capiebat S. Petrus indigetata. *Roterdamum.*

Naues hæ vniuersæ commeatu seu annona omnifaria, vt & præsidiis bellicis pro integro biennio instituebantur, sola Roterdamo excepta, quæ sex mensium tantum annonam vehebat, quod illi breui, vt diximus redeundum esset.

Die 12. Iunii, anno 1595. Amstelredamo soluimus in Texeliani, quo loco naues omnes congregari oportebat.

Die 21. Iulii cete immane dormiens prospeximus, quod nisi & impellentium nauium strepitu, & vectorum clamore excitatum profugisset, nauibus currentibus transiliendum fuisset. *Cete dormiens vastum.*

Die 22. terram Norvvegiæ à nobis 4. fere milliaribus dissitam, niuiumque mole, vix ante paucas primum dies sparsa, adhuc totam contectam conspicati sumus.

Semen seu sperma cete.

Dies 29. nebulosus supra modum erat. Hic cetorum seminis copiam magnam conspicati sumus. Ad quod corbibus captandum aut colligendum remigum se multi emittebant.

Trompsont.

Die 1. Augusti summa malatia erat, quo tamen Trompsont in Norvegia versus Austrocutum situm notauimus. A Texelia in Trompsont milliaria iam 494. pronauigaueramus.

Vsbrandus breuiis impingit.

Die 3. poli eleuationem grad. 73. & minut. 20. habuimus. Hoc loco otam vero continenter legebamus, adeo, vt interdum ab ea vix semimilliari abessemus. In finitimis huius Vsbrandus nauis scopulo illisa, submersionis periculo non caruit. Illo enim insultu ita quassata est, vt puppis quædam tabulæ dirutæ iam in Oceano fluctuare viderentur, Dei tamen auxilio breui se inde eruit.

Vsbrandus & canus venaticus aureis colliſu frangutur.

Die 6. aer iterum nebulosus & ventosus vrgebat. Nos interim intra Septentrionem & Eurum cursum nostrum dirigebamus. Circa meridiem vero, cum prandentes accumberemus, & Vsbrandus plenis velis naues cæteras omnes anteueerteret: eam Canis venaticus anticipaturus, ingruentis turbinis vi correptus tam violenter in illam impegit, vt rostro vtriusq; confringerentur, & malus posticus prosterneretur. Sic ergo vtræque, etsi adhuc tecentes, ista collisione valde labefactatæ fuerunt.

Die 7. nauem quandam Enchusanam, ex albo mari per Moscouiam nauigantem obuiam habuimus. Naues quinque quoque Gallicas vidimus, quarum duæ ex Hable de Grace, tres vero ex Dieppe soluerant.

Noctescere rursus incipit

Die 15. sub noctem bolidem mittentes, 70. orgias deprehendimus. Hoc eodem die noctes quoque notauimus redire, cum toto cursus nostri tempore perpetuos dies habuissemus, nec quanquam vnquam stellam obseruassemus. Nox huius diei horarum duarum erat, qua rursus stellam quandam magnitudinis mediocris contemplati sumus.

Die 17. iuxta nouæ Zemblæ terram glaciei tantam molem prouidimus, vt ex ea quosdam congestos montes arbitraremur. Glacies hæc non ex ipso Oceano emergit, quod veteribus creditum legimus, sed ex insularum & fluuiorum Septentrionalium Moscoviæ Tartariæque oris auulsa eò impellitur, tanta scilicet frequentia, vt haud facile liquescere queat.

Traenbay.

Die 19. in VVeygatz peruenimus: vbi anchoras ad Traenbay iactauimus: sic dictam, quod piscium pinguedo copiosa ibi reperta esset.

Angustia Nassouica.

Ipsum etiam fretum seu angustia maris Nassouici intra sinum Idolorum & fines Samogithiæ coarctatissima, tum temporis crustis glaciei congestis tam altum erat, vt nulla nauigatione pertransiri posset, cum aliquibus locis strues glacioſæ 16. vel 17. orgiis attollerentur. Interea dum ad Traenbay moraremur, scapham quandam nouam Zemblam aditurum emisimus: cuius actores cum loci illius montes eminentissimos ad maris angustias despiciendas & statum noscitandum cæterum conscendissent, glaciei nullis terminis obseruatis ad occasum Solis naues repetiuerunt.

Die 20. Solis altitudinem grad. 69. min. 21. habuimus. Eodem die Almirans cum cæteris officiatiis aut consiliariis concilio coacto deliberauit, quanam ratione Samogithii nouæ Zemblæ incolæ in colloquium nostrum illiciendi essent. Deliberationis huius is terminus fuit, vt ex omnib. nauibus aliqui segregarentur, qui armati in Continentem egrederentur. Qua causa quoque viri 54. in littus expositi sunt, vt nouæ Zemblæ conditionem explorarent. Hi egressi, duob. fere à littore milliaribus, decem trahas velleribus damarum, vulpium, vrsorum, & animalium aliorum plenas, vt & piscium colla refertas inuenerunt. Quas incolas nobis conspectis profugos ibi reliquisse, & suis se Rangiferis (qui ceruorum similitudinem habent) salvasse credibile erat. His ergo è signis augurabamur, hominum ibi nullo dubio habitationem quandam reperiri: maxime vero, quod & aliis locis certa tum hominũ, tum Rangiferorum vestigia quædam à nobis deprehenderentur. Sed & ad terminum quendam, non procul à maris angustiis absitum, multa idola, & ex ligno sculpta simulachra offendebamus, quam ob causam locum illum Idoli angulum nuncupatum volebamus.

Viri 54. emissitii.

Rangiferi Samogithiorũ equi.

Idolorum angulus.

Die 22. Senatus nautici consilio 44. viri item ad trahas illas relictas emissi sunt, qui illasdem priori adhuc statu locatas inuenerunt: quod pauidi incolæ interea ad illas remeare non fuissent ausi. Nostri tamen, cum biscoctos quosdam panes, & nonnullos caseos, halecesque iuxta trahas illas depositos, post biduum ad easdem reuersi, trahas quidem abductas, sed cibos tamen ne attactos quidem ab ipsis inuenerunt. Hi homunciones, cur nos tam trepide fugerent, hanc habere causam existimati sunt, quod & à Moscouita, cui ante viginti vel triginta annos subiugati sunt, duriter haberentur: & à Francisco Draco, qui ante septen-

Samogithii Moscovita imperio subditi.

nium

nium per has Septentrionalis maris angustias, transitum molitus esset, diuque ibidem mansisset, mali & incommodi multum passi essent.

Nouæ Zemblæ insula propter frigus præualens intemperatissima est, & propter ingentem niuis, ætate quoque deruentis, subitoq; reliquescentis molem valde inuia & inaccessa. Hinc itaque ex V Veygatz versus Austroeurum progressi, ad ædes quasdam aut homines peruestigandos omne studium impendimus : vt nimirum ab istis de nauigandi loci occasione aut commoditate edoceremur. Sed nec quicquam vel hominum vel domuum inuenire potuimus, etsi paulo post à Samogithiis in V Veygatz & noua Zebla homines habitare cognosceremus. Interim dum præsumpta via pergeremus, tritam quandam semitam fortuito attigimus, interdum ad genua, interdum veto minus profundam, & solo tamen seu fundo subdito duram. Qua cum ad littus maris descenderemus, illud glacie vacuum lætabundi offendimus. Vnde pelagum Tartaricum nauigari posse, spem non temerariam concipiebamus. Circa vesperam cum ad naues nostras rediissemus, itinetis nostri rationem officiariis exposuimus. Sed & nauta interim noster celocem quandam actuariam mare Tartaricum profisum, & tentatum emiserat. Quæ tamen obiectu glaciei promouere prohibita, ad crucis sinum restitit, vnde exploratores pedestri itinere ad angulum dissidij vsque se extulerunt. Ex quo loco pelagus Tartaricum & angustias prope Russiam & V Veigatz glacie obstructissima esse, prouiderunt. *Noua Zembla temperies.*

Die 23. Almirans iterum quosdam alios, sed ad latus oppositum amandauit. Qui viæ quamplurimum emensi, homines tandem inuenerunt quidem : sed cum iisdem, quod & interiectus quidam fluuius esset, & illi ad nostrorum conspectum fugerent, nihil colloqui potuerunt.

Eodem die quandam *Logdie*, id est, nauem de Petzora attigerunt : qua corticibus arborum consuta 15. Moscovitæ vehebantur. Hi commemorabant nobis, quod in Noua Zembla sub grad. 75. cum feris incolis commercia agitassent. A quibus tamen, cum ventum habuissent haud commodum, tantum dentes quosdam Rosmarorum, vt & Ichtiocollam, & anseres impetrassent, quæ Russicis nauibus adueherent, breui spatio per V Veygatz versus Tartaricum pelagus, supra Obii fluuium vsque in Vgolittam, Tartariæ locum nauigaturis : quo loco suas plerunq; naues hybernare solere commemorabant. Addebant iidem, angustias dictas nouem aut decem septimanis non congelari. Quibus tamen semel congelatis, tantam illico glaciei vastitatem emergere, vt in Tartaricum vsq; Oceanum, quem *Mer Mare* vocabant, supra glaciem meare liceret. *Logdie genus nauis.* *Vgolitta Tartariæ locus.* *Mer Mare.*

Circa vesperam inualescens glacies anchoras nos tollere, & portum alium vicinum intrare coegit. Noctu obseruabamus, incolas feros magno numero ad naues nostras se proripere. Qui tamen se conspectos arbitrati, fuga certatim resilierunt.

Die 24. Almirans binos interpretes cum sex viris alijs ad nauem quandam Logdie, de variis rebus sciscitatum emisit : qui tamen Russos iamdum abscessisse inueniebant.

Die 25. Almirans ad Canem venaticum aureum se recepit : quod toto itineris tempore ne dum semel fac it a uerat : vnde decenter & splendide exceptus est. A meridie quidam liburnicam minorem ingressi, tria aut quatuor milliaria, in mare procurrebant, Moscouitas nimirum consectaturi. Quos cum eminus conspicerent, velis incitatioribus eosdem breui attigerunt, & humaniter cum ipsis collocuti sunt. Hi suæ humanitatis declarandæ gratia, octo saginatos anseres, quorum in sua Logdie quamplurimos vehebant, nostris honorario obtulerunt. Quos cum per interpretem vicissim rogaremus, vt de suis aliquot nobiscum ad naues retro mitterent : sollicitationi annuentes, septem ad maiorem nauem nostram amandarunt. Quam cum ante & retro perlustrassent, magnitudinem eius valde admirati sunt, vt & apparatum ordinarium. Tandem cum ipsis carnes, butyrum, & casei aliquot esitandi offerentur, detrectantes hoc officium & ieiunium instare affirmantes, nihil illorum gustarunt. Haleces tamen salitos forte conspicati, eosdem cum capitibus & caudis, & squamis crudos quasi ita deuorarunt. Quibus ob id vasculum quoddam illis refertum donauimus. Quod cum bona gratia acceptassent, nos de rebus necessarijs quamplurimis certiores fecerunt. Discedentes itaque illos celoce nostra vsq; in Traenbay comitati sumus. Moscovitæ hi nobis percensebant, nec Septentrionale, nec Tartaricum mare glacie hyberna vnquam obduci : sed solas angustias ad V Veygatz, quas Hollandi fretum Nassouiæ vocitabant. Sed & alias quidem mare iuxta littora congelari : quod tamen leui quacunque obortatempestate iterum solueretur, & glacie expediretur, ita vt derasæ huius vi iuxta angustias interdum naves aliquæ comminuerentur. Sicut nos ipsi quoque ex fluctuantibus quibusdam nauium fragmentis manifesto conspiciebamus. Addebant etiam die 20. Septemb. *Moscouitarũ humanitas.* *Moscouitarum ieiunii.*

diem 8. horas longum nobis futurum, & eo elapso meras prope tenebras apud nos eo loco continuaturas.

Incolarum noua Zemblæ natura & vita:

De nouæ Zemblæ incolis hi referebant, quod insolidum feri & immites, nec vlla fide aut religione, nec legibus patrijs latis viuerent, sed meri Ethnici essent, qui & Solem & Lunam, & stellam Septentrionalem magna deuotione adorarent, & ijsdem quotannis victimas damarum, resque alias nuncuparent.

Circa meridiem leuatis anchoris versus Aquiloeurum duobus prope milliaribus ad angulum dissidii progressi, ingentibus tamen crustarum glacialium occursibus retropulsi fuimus, vt ad crucis sinum, quo loco statio se commoda pandebat, pernoctare cogeremur.

Fretum V Veygatz versus Orientem vsque ad sinum crucis porrigitur: inde vero versus Dissidij angulum reflexum Aquiloeurum prospicit.

Oceanus Tartaricus:

Die 26. portum nostrum Traenbay velis redadiuimus, occasionem nauigandi commodiorem præstolaturi.

Die 27. nostrorum aliquammulti Tartaricum Oceanum adeuntes, scaphis suis glaciem penetrare non valuerunt. Quod enim se illa ingentibus molibus accumulasset, nostris ad extricandos sese & rursus expediendos horæ 24. consumendæ fuerant, quod glaciei congestibus vndiquaque cincti essent. Re ergo infecta ad naues redierunt.

Die 28. ingruente vndiquaque glacie ita cingebamur, vt naues nostræ quasi muro circumducto in medio clausæ starent. Nostrorum aliqui naues egressi, in crustis glacialibus ad milliare vnum aut bina progressi ambulabant.

Neb la ita crassa, vt suffocent.

Die 29. nebula crassissima oborta est. De hac *Oliuier Brunel* autem nauclerus peritissimus (qui 3 successiuis continuis annis à Daniæ rege versus Septentrionem insulam Groenlandiã sciscitatum emissus olim erat) commemorabat, quod in Septentrionalibus locis, sub grad. 75. & 76. nebulas tam crassas & densas sæpe obseruarit, vt iis aliquot homines suffocati perierint. Nebulæ hæ vero mense potissimum Octobri aut Nouembri sentiuntur.

Die 30. anchoris nostris fixi subsistimus.

Samuitæ visi:

Die 31. venti adhuc perpetuo Austrozephyri spirabant: quo tempore V Vilhelmus Barentz præfectus noster cum officiarijs alijs octo ad V Veygatz latus australe egressus est, compertum, an incolarum fors quosdam in colloquium pellicere posset. Quod molimen ipsi haud improspere cessit. Nam vix milliare vnum profecti, *Samuitas* quosdam offenderunt, numero fere 10. qui nostros præ nimia nebulæ crassitie non animaduerterant, nisi iam propius congressos. Hi duobus se ordinibus numero quinquennario dirimentes, cum arcubus & telis muniti contra nostros constiterant. Quibus tamen cum obuiam noster interpresiret, de suis quoque vnum admiserunt, qui arcui telo impositio feriturio similis stabat. Quo viso, interpres noster inermis, & ob id pauefactus Russica lingua, vt non iaculatur, clamare cœpit, & nos amicos venire attestatus est. Quod audiens & alter, cum telo arcum illico humi illisit, iam ad colloquium miscendum se præparans. Sed & nos congredientes, cum amicos profiteremur, saluere iussi, capite prope in terram declinato ab illis excepti fuimus. Scisciranti deinde interpreti nostro de ratione terræ V Veygatz & maris Tartarici, responderunt, nobis angulum quendam, quinque dierum fere nauigatione ab eo loco versus Austroeurum dissitum, transambiendum esse, quo loco postea patentissimum nobis mare occursurum esset, votis nostris impetrandis commodissimum. Addebant hi quoque, Moscovitas quotannis per angustias illas vsque ad fluuium *Gihsi* penetrare, vbi à Tartaris procacabis æneis, ferro, filo cupreo ad aciculas formandas parato, & Norimbergicis mercibus aliis, pretiosa vellera de Martibus, atris vulpibus & animalibus similibus permutando reciperent. Domi quoque sibi quædam talia vellera esse asserebant: quæ tamen cum sociis Moscovitis permutare auderent, quod Moscovitæ vectigales & subditi essent.

Fluuius Gihsilii.

Samuitarum descriptio.

Homines hi staturæ breuiotis sunt, vix pedes 4. longi, crinibus promissis in nodum plicatis & de collo pendulis insignes, Vultus habent latos & patentes pressosque, à frigore rigentes & fuscos habent, caput pro corporis magnitudine grandius habent, oculos paruos, crura brenia, ad arcus formam incurua, cum genua eorum non ad nostram similitudinẽ prorsum, verũ ex latere exteriore promineant aut protuberent. Cursus tamen interim pernicis & adeo celeris sunt, vt à nullo nostrorum attingi possent. Vestes ex pellibus Damarum aut Rangiferorum consutas habent, corpori vniuerso exquisitissime applicatas, ita tamen, vt hispidi pars extrorsum sit. Vittæ capita eorum strictim velant. Arma gerunt arcus & spicula. Tum viri tum fœminæ variis vestibus vtuntur: ditiorum tamen capitibus rubro panno, pellibus

subsu-

subsuto contectis. Deum nullum norunt. Solem, si præsentem recipiunt (quo tantum 9. septimanis gaudent) eum tum die tum noctu lucentem habent: quem ob id cultu quodam venerentur. Sole recedente aut Lunam aut astrum aquilonium adipiscuntur, quæ & ipsa diuotione quadam, vt & singularia conficta idola colunt. Carnes aut omnino crudas, aut in rigido aere siccatas, animalium ferorum manducant: vt fœtorem cutis fere rancidum expirent. Cæteroquin prudentes & industrij sunt, & suo more scaphas sibi quasdam parant, quibus ad pisces in fluuijs captandos vtuntur. Regem quoq; agnoscunt, quem religiose colunt aut venerantur. Hic ad cæterorum fere similitudinem apprime vestitus est; nisi quod vitta ex panno vel rubro vel viridi vel Cyaneo sarto & pellibus pretiosis subsuto caput tegatur. De hoc quidam commentantur, quod nasum & aures plumbi lamina inducere soleat. Primitus regem nullum agnouerant. Cum vero ab Asiaticis populis bello impeterentur, regem è sui medio selegerunt, cui & hodie parent. Mortuos suos sepeliunt, & pro iisdem quotannis tum Soli, tum Lunæ & astro Septentrionali oblationes magnas præstant, ex Damis & Rangiferis, quæ tota pedibus saltem & cornibus præfectis, adurunt. Partium harum præfectarum loco quodam tam copiosam multitudinem inuenimus, vt iis integra nauis onerari potuisset.

Vnde Samuitis primus rex constitutus.

Simulachra quædam lignea, crasso modo & rudi dolata habent: quorum facies lata & pansa, nasus nonnihil exertus, & vtroque latere supra crenis aut foraminibus binis excauatus, quæ oculos significant. Sub naso foramen aliud excisum est, æris symbolum. Idola hæc plerumque in littora maris exponunt, vbi eorum numerum maximum nos obseruauimus, cum primis apud angulum idolorum, quem ex euento nomine isthoc donauimus. Hæc nullo dubio ab ipsis adorantur, cum ante eadem multum cineris, vt & cornua pedesque Damarum strata reperirimus.

Discessione tandem vtrinque facta, cum ipsi in penitiorem terram: nos vero ad scapham nostram reuerteremur, nostrorum quidam in littore rude & crassissimum erectum tale Idolum secum abripuit, & scaphæ imposuit. Quo facto de repente incolarum quidam ad littus Rangifero suo accurrit, cum comminatione singulari sublatum Idolum reposcens. Quod illidem proprerea nihil terginersati restituimus. Homines hi exteris parum fidunt. Cum enim postero die nempe 1. Septembr. denuo in terram, cum iis de rebus quibusdam contractum, egressi essemus, & nostrum quidam, fiducia iam quasi stabilitæ amicitiæ videndum sibi à quodam arcum sollicitaret: & nutibus & verbis certis se parum fidere, nostris indicium dabat. Sed & Rex ipsorum passim locis multis excubitores statuerat, qui accurate, quid quoq; loco fierer, quæ commercia, quæ emptio venditioq; agitarentur, attenderent. Incolarum hoc tempore nobiscum fere 60. fuerant, curribus apparatis per omnia instructi. Currus hi seu trahæ à binis plerunque rangiferis promouebantur, quibus cursum tam pernicem agitabant, vt equis nostri incitatis eosdem consequi impossibile nobis esset. Dum mutuo contraheremus, quidam è nostris Muscetam forte disploserat: cuius fragore illi adeo perculsi sunt, vt furiosis similes quoquouersum dissilirent. Sed tamen cum viderent, suorum nullum læsum, & animo haud malo id factitatum esse: pacati instrumentum illud oppido admirati sunt. Per interpretem cum ipsis significaremus, instrumenta hæc nobis loco arcuum esse, documentum sollicitantes, id videre apprime satagebant. E nostris ergo quidã, lapidem colli cuidam longo interuallo distanti imponens, cum spectantibus ipsis tam præcisè conferit, vt in fragmina multa comminueretur. Quæ res ipsis instar miraculi cuiusdam erat. Expeditis iam itaq; expediendis, postquam discedere tempestiuum videretur, cum magna vtrinq; reuerentia discessum est. Postea Wilhelmus *Barentz*, nauclerus primarius cum Almirante & cæteris decreuit, vt omni nisu adactis nauibus de perrumpenda glacie & transitu moliendo laboraretur. Die itaq; 2. Septembr. primo mane, anchoras nostras leuauimus, quod & austrozephyrus nobis cõmodus spiraret, & statio nostra propter humilitatem loci non satis tuta esset. Ad sinũ crucis anchoras iterum iactauimus, vt viceprætoriam nauẽ glaciei cumulis impeditam expectaremus. Quod si nauium fors nostrarum quædam glaciei fragminibus intricaretur, eam aut excussis anchoris eruere coacti sumus, aut nostrorum quosdam in crustas glaciales demittere, qui extemporanea ope impactas expedirent. Nauis prædicta cũ circa vesperam ad nos rediisset, die 3. in de porro vela fecimus, & breui in angulo dissidij versus aquilonẽ appulimus, vnde tamen propter ingentẽ crustarum fluctuationem retrocedere coacti sumus. Nam & venti horrendum fremebant, & nebulæ tam crassæ oborie bantur, vt nec cursum recta tenere, nec naues mutuo conteri possemus. Et licet nauis nostra propter magnitudinẽ suam vel è distantissimo loco videri deberet: ad vnius tamen lapidis iactum propter interiectam nebulam spectabilis haud fuit. Vt ergo

Samogithij sclopetorũ admiratores.

Crucis sinus.

Dissidii angulus.

Statuum insula.

mutuum signum disploſis Muſcettis & inflatis tubis præſtaremus, neceſſum erat. Quibus ſymbolis cum die integro, bono ordine metæ tamen nullius conſcii procederemus, circa veſperam, prætoriam nauem cum ſocia vicaria ad Statuum inſulam ſe conuertiſſe intelleximus. Nam inde diſploſis maioribus tormentis ſui curſus nobis ſignum dabant: quas ob id & noſtris adactis nauibus pone conſecuti ſumus, tormentorum fragore perducti. Nocte tamen illa ærumnas infinitas paſſi ſumus. Ex colliſis ſiquidem glaciei fruſtis tanti & tam horrendi fragores crepituſque edebantur, vt omnia totius mundi fundamenta euerti credi poſſet. Gratia tamen diuina eruti, mane circa auroram prodeuntem in Statuum inſula conuenimus.

Deuotio nauigantium.

Die 4. glaciei iniurijs compulſi, anchoras leuauimus, & intra Somogithiam dictamque Inſulam conſidentes à glacie tuti & aliquandiu ſecuri fuimus. Hoc loco jeiuniis & precibus, & binis concionibus audiendis diem confecimus, Deo ſupplices, vt porro curſum noſtrum tueretur. A littore naues hic noſtræ tam breui ſpacio aberant, vt rudente illi allegari poſſent. Ibidem noſtrum multi excurrentes, lepores aliquot, quorum ingens copia viſebatur, ferierunt.

Leporum copia.

Cryſtalli & Adamantum copia.

Die 6. Septembr. è noſtris aliquot in Continentem Moſcoviæ (Vrſorum regionem poſtea dictam) egreſſi, multum cryſtalli, vt & genus quoddam adamanti inuenerunt. Cum vero diuiſi & diſtracti oberrantes illi longius progrederentur, vrſus quidam macer & vaſtus ex improuiſo proſiliens vnum eorum corripuit & obtruncauit. Ad cuius clamorem cum exciti aliquot accurriſſent, vt ſocium ſuum vrſo eriperent: ipſe deſerto primo, alterum quoque vnguibus inuaſit, & in conſpectu cæterum dilaceranit. Qua re ad Almirantem à cæteris profugis denunciata, obuiis armis cum ſocijs multis contra vrſum egreſſus eſt. Quorum tres audaciores nimirum Cornelius Iacobi, Wilhelmi Barentz nauta, Ioan Nuffler, ipſius Scriba, & Wilhelmus Gyſen gubernator, cum ad vrſum propius adirent, cum irritis aliquot ictibus tentarunt. Tandem Ioan Nuffler, quàm potuit proxime, vrſo ſe acclinans, glande caput eius traiecit. Quo tamen ipſe ictu non admodum motus, de præda ſua vorandà nondum abſtitit: vſque dum adacto frequentius ſclopeto prorſus ſterneretur. Cadauera duo direpta & lacerata die 7. Septembr. in dicta Inſula poſt ſolenni pompa, moreque militari humata ſunt: & vrſo corium detractum eſt, quod in Hollandiam ſecum quoque intulerunt.

Vrſus binos laniat.

Vrſus ſternitur.

Die 6. Ex ſtatuum inſula ſoluentes, & oram tantum legentes, impellentibus glaciei cruſtis retrocedere breui coacti ſumus. Eo loco nauis prætoria & Roterdamum fundo illidebantur: ſed Dei gratia illæſæ ſe inde rurſus eruerunt.

Die 13. Circa meridiem tempeſtas maxima cum nebularum denſa caligine & niue creberrima oborta eſt, ita vt ſine velis in mari quo quouerſum iactaremur.

Die 14. tempeſtas hæc nonnihil remiſit. Eodem ex noſtris aliqui iuxta alterum latus Continentis Samogithiæ canalem quendam ingreſſi, ad Inſulam Caudatam caſam quandam ligneam, ſed vacuam inuenerunt. Deinde cum de continuando noſtro curſu iterum laboraremus, mare Tartaricum de nouo tentauimus. Contra quos tamen occurrentes glaciei moles tanto impetu deruerunt, vt leuatis anchoris recta fretum Weygatz deſerere, & verſus occaſum naues agere cogeremur. Ita ergo in patriam reuerſuri, eodem die inſulam Matflo & Delgoy attigimus, cum tota nocte cœlo valde niuoſo vela feciſſemus.

Inſula Caudata.

Matflo & Delgoy.

VVarthuyſen.

Die 30. In Warthuys appulimus: vbi ad 10. vſq; Octobr. ſubſtitimus. Inde vero porro ſoluentes, die 18. Nouembr. in Hollandia votiue appulimus.

Finis ſecundæ nauigationis.

TERTIA NAVIGATIO AB HOLLANDIS SVPRA NORVEGIAM, MOSCOVIAM ET TARTARIAM, VERSVS CATHAY ET CHINAM tentata. Ann. 1596.

CVm ſeptem Hollandicæ naues menſe Nouemb. Ann. 1595. ex locis Septentrionalibus rediiſſent, & Belgij ordinibus rerum geſtorumque omnium ſummam expediiſſent: ſingulis ad exactam amuſſim penſitatis placuit vnitis prouinciis, de tertia inſuper claſſe

classe in dictas regiones emittenda consilium aut decretum aliquandiu differre. Si quæ tamen priuatim ciuitas, aut confœderati mercatores suo illam periculo & sumptu adornaturi essent: tum se terrarum illarum inuentoribus grandem pecuniæ vim honoratiam, haud irrita stipulatione promittere velle. Qua re ergo ciuitatis Amstelredami senatus anni 1596. initio priuato suo sumptu naues binas instruxit, primæque illarum Iacobum Hembskirch nauarchum & bonorum commissarium, Wilhelmum vero Barentz nauclerum summum præstituit. Alterius nauis præfectus & commissarius *Cornelius Ryp* statuebatur. Naues has, mercibus sibi visis onerarunt, quotquot mercatores lucri periculum facere aliquod voluerunt. Nam & à vectigali immunia erant bona, & de naulo quoque secura. Nautæ autem conditione duplici conducebantur, quid nimirum mercedis accepturi essent, si re infecta reuerterentur, & quid iterum, si feliciter continuato cursu terras illas detegerent. Qui scribebantur nautæ, pleriq; omnes cælibes seligebantur.

Nauium binarum præfecti.

Pacta nautarum.

Die 5. Maij vtriusq; nauis nautarum lustratio instituta est.

Ann. 1596. 5. Maij.

Die 10. Ex Amstelredamo soluerunt.

Die 13. in *Vlien*, Texeliæ finitimam insulam peruenerunt.

Die 16. Ex *Vlie* soluerunt. Sed defluo mari, & Cæcia seu aquilo euro flante in stationem recurrere coacti sunt. Nauis Cornelij in fundo sidens, se breui rursus eruit.

IVNIVS.

Die 1. Noctem nullam habuimus.

Die 4. vento commodo intra Septentrionem & orientem promouimus. Hoc die Sol circà meridiem prodigiosus apparebat. Ex vtroq; enim latere Sole alio stipatus triplex videbatur, iride duplici succinctus: quarũ vna soles ternos vndiquaq; ambibat: altera transuersum intersecabat: cuius pars inferior grad 28. supra Horizontem attollebatur.

Sol triplex prodigiosus.

Die 6. glaciei tanta moles compatuit, vt eam penetrare non liceret.

Die 9. cum prius cursum varie contorsissemus, insulam quandam attigimus, mill. 5. spatiosam, sub grad. 74. min. 30. poli eleuati sitam.

Die 11. in Continentem seu terram egressi, prærupto quodam monte, niuibus vndiquaque constrato, Oua Meroarum plurima inuenimus.

Oua Meroarum.

Descensuris propter præcipitium, periculum haud temnendum instabat: quod tam abruptum erat, vt in nates confidentibus illud descendendum esset.

Die 12. aurora promicante, album quendam vrsum annatantem conspicati sumus. Quem cum variis armis quatuor ferè horarum spatio frustra impetiuissemus: tandem securi dorso impacta tã sæue vulneratus est, vt in profundo corpore securis infixa præstaret. Quam cum sauciatus enatando secum auferret, pone plagis multis eum infectantes tandem interfecerint. Detracta cutis 12. pedes longa erat. Cuius carnes qui gustarunt, certam noxam experti sunt. Regionem hanc Vrsinam vocauimus.

Vrsus grandis.

Regio seu terra vrsorum.

Die 21. Cete vastissimum mortuum in mari fluctuare conspeximus, fœtorem tetrum quoquouersum expirans.

Cadauer Cete fœtidum.

Die 22. Postquam Orgijs anchoras demisissemus, saburram ad nauem rectius firmandam ingessimus. Ibidem comparentem immanem vrsum scaphis admissi præuertentes, eundem tandem multis frustra confractis gladiis prostrauimus: cuius corium pedes 13. æquabat. Inde scapha impulsa milliare vnum progressi, portum tutum & fundum commodum adiuimus. Quo bolidem demittentes, orgiis 12. & 16. deprehensis primum, post insulam quandam versus ortum conspicati sumus.

Vrsus grandis.

Hoc loco anserum rubentium oua magno numero collegimus. Huius generis anseres quotannis magna copia in Hollandia ad Wiringam capiuntur: qui quo loco sua oua excluderent, hactenus nemini adhuc compertum fuit: cum multi eosdem in Scotiæ arboribus nasci frustra contenderint. Quam tamen veritatem nauigatio nostra confirmatiorem reddidit. Siquidem ante nos quenquam ad grad. elenat. Poli 80. transcendisse, nulla historia testata est.

Anseres rubri, alias Barnicla.

Sed & hoc obseruatu dignum est, quod hac in regione, (quam Groenlandiam arbitrati sumus) 80. gradibus eleuata, tum herbas tum gramina virentia, cum depascentibus eadem animalibus, vt Capreolis & similibus inuenerimus: cum tamen sub grad. 76. in Noua Zembla non herbipastas animantes, sed meros vrsos aut vulpes inuenire licuerit.

Groenlandiæ situs.

Die 23. leuatis anchoris intra Septentrionem & occidentem perreximus. Cum vero propter obstantem glaciem cursum continuare non possemus, ad modo dictam

regionem

regionem reflectendum fuit. Noctu poli eleuationem æstimantes, 79. grad. 42. minutias inuenimus. Inde ergo denuo soluentes, cum ad occidentem nauigaremus, quidam è nostris terram egressi sunt, vt pyxidis nauticæ declinationem metirentur. Interea Candidus vrsus ad nauem annatare visus, cum prolatis sclopetis impeteretur, conuersus recta ad illum locum se recepit, quo nostri egressi erant.

Vrsus Candidus.

Quos cum nullis armis instructos esse recordaremur, scapha in littus expositi, clamore concitato eundem à littore abegimus, & contra insultum eius nostros admonuimus. Hi ad naues reuersi, compassi ligulam à linea Septentrionali 16. gradibus motam confirmarunt.

Die 24. vento austrozephyro spirante, cum insulam egredi statuissemus, aduerso obstante vento coacti, longius retrocessimus. In proximo, portum quendam intrauimus. Ex quo nostrum quidam in terram excedentes, Rosmarorum binos dentes, 6. libras appendentes inuenerunt: quos ad naues apportarunt.

Dentes Rosmarorum.

Die 25. sublatis anchoris iuxta latus australe oram legimus, vsq; dum sub grad. 79. sinum quendam portectissimum 10. mill. emensi, eum non amplius peruium deprehenderemus. Vnde velorum obliquatione facta nobis regrediendum fuit.

IVLIVS.

Calendis Iulij vrsorum terram iterum conspeximus. Quo tempore, Ioan. Cornelius cum cæteris officiariis nauem nostram adierunt deliberaturi, qua meta porro procurrendum esset. Cum vero sententiæ dubiæ nutarent, statutum est, vt altera nauis, quoquo vellet pertenderet, & nobis quoque nostro pronauigare auspicio liceret. Illa ergo ad terram supra dictam, sub gradu 80. sitam, vela iterum fecit: quod juxta vicina littora transitum repertum iri præsumpsisset. Nos verò contra vitandæ glaciei causa austrum versus contendimus.

Nauiũ duarũ diuortium.

Die 14. glacie vndiquaque irruente ita inuoluti sumus, vt perrumpere nulla via possemus. Fundus ibi 90. orgiarum erat: polus vero 74. grad. 10. min. eleuabatur: adeo vt propter glaciem cursus nobis relegendus esset.

Die 16. versus austrozephyrum impellentes, grandissimum vrsum glaciei crustæ insidentem conspicati sumus. Quem cum propius annauigantes confossuri essemus, ipse profugit.

Vrsus.

Die 19. ad insulam Crucis rediuimus, sub poli gradu 79. & min. 10. sitam.

Die 20. apud dictam insulam substitimus, quod propter glaciem obiectam progredi non liceret. Ex ista cum nostrum octo lintre in terram exponeremur, duo visi grandes contra nos posticis pedibus erecti incedebant. Quos tamen cum inermes adoriri non auderemus, passu conuerso ad lintrem nos recepimus.

Vrsi 2.

Die 21. Muscettis & vncatis ad locum priorem redeuntes, cum vrsos nullos inuenissemus, iuxta Cruces binas tertiam erexim̃us, & lintrea nostra vsque ad diem 5. August. extensimus. Hoc loco ligulam pyxidis 17. grad. declinasse animaduertimus.

AVGVSTVS.

Die 4. scapham nostram, in littore lapidibus oneratam, magno labore ad naues deuexim̃us.

Die 6. C. de Nassou attigimus.

Die 17. Sinum Solatij ingressi sumus, qui glacie omnino carebat. Circa vesperam nebula tam densa inualuit, vt naues nostras de glaciei monte quodam religare cogeremur.

Huius congelatio inferne 36. orgiarum, & superne 16. org. erat, aqua omni ad fundum vsque, 36. orgias altum, conglaciatum.

Vrsus.

Die 8. & 9. cum adhuc priore loco consideremus, vrsus scaphæ nostræ tabulam transsulturus erat. Quem tamen sclopetis effulminatis abegimus.

Die 10. rupta & confracta vndiquaque glacie, ne omnino illius alluuione obuallaremur, magnis laboribus annisi sumus. Crustæ enim latissimæ interdum nauibus nostris tanto fragore illidebantur, vt eam frustillatim minutum iri crederetur.

Die 12. ad sinum glacialem minorem perreximus.

Orangia insula.

Die 13. Pronauigantes, vrsum fudimus.

Die 15. Cum ad Orangiæ insulam appulissemus, ibidem glaciei vastis cumulis ita vndiquaq; obruti fuimus, vt de naui seruanda spei parum superesset.

Vento i. aq; austroeuro perflante, in stationem tutam naues agere coacti fuimus.

Die 19.

Die 19. non niſi prægreſſis multis ærumnis ad C. Deſiderij peruenimus. A quo verſus auſtroeurum progreſſi, locum illum glacie vndiquaque rigentem offendimus, vt nobis hinc ad capitis angulum, & porro ad caput Vliſſingen verſus notozephyrum contendendum eſſet. *C. Deſiderij.*

Die 21. in portu glaciali pernoctauimus. Poſtero die inde ad angulum Inſulæ promouimus. Quo loco, cum craſſæ nebulæ turbinibus mixtæ eſſent, in ingenti cruſta glaciali naues fixmauimus. In quam cum poſtea ex nauibus nos demiſiſſemus, ſuper eo 40. Oua volucrum reperimus.

Die 23. & 24. Cum naues noſtræ glacieipro cinctum erupturæ eſſent, inualeſcentibus cumulis ita oppreſſi ſumus, vt & claui pars magna, & ſcapha glaciei vi contuſa frangerentur: & de ipſis nauibus quoq; tuendis ſpes nulla ſupereſſet.

Die 25. Item conatu irrito de nauibus eruendis laborauimus. Sole tamen ſuperueniente liquata glacies paulatim defluxit. Qua commoditate cum ſecundum latus occidentale nouæ Zemblæ in auſtrum per Weygatz tranſituri protenderemus, vias omnes obſtructas inuenimus. Quibus tot vndique obſtantibus malis animum deſpondentes, jam de reuerſione in patriam cogitare occepimus. Quo inſtituto cum ad *Stromhbay* veniſſemus, prægreſſa nocte tam profunde corruiſſe mare intelleximus vt retro naues agere iterum cogeremur. *Decretus reuerſus.* *Stromhbay.*

Die 26. commodo vento ſpirante ad angulum Deſiderij nos denuo comparauimus. Portum tamen glacialem præternauigaturi, occurrente glacie vndiquaq; occupati & obſeſſi fuimus. Ex qua nos eruere nulla induſtria licebat. Tres noſtrum in cruſtam deſilientes, cum ſoluenda naue occuparentur, hiatu derepente facto quin vniuerſi ſimul perirēt, parum aberrat. Quorum vnus, cum roſtrum nauis, alter funem veli, tertius funem à puppi pendulū corripuiſſet, ope noſtra mature ſeruati ſunt. Circa veſperam, in partem portus glacialis occidentalem incurrimus: quo loco totam hyemem exegimus.

Die 27. glacies nauem noſtram vndiquaq; obuallauit: quæ tanta copia ſeſe ſubinde aggerebat, vt nauis noſtræ prora pedum 4. altitudine attolleretur, & puppis nō ſecus ac in fundum ſubſideret. Qua re terrefacti noſtri, ſcaphā maiorem jam in mare demittebant. *Prora nauis attollitur.*

Die 28. glaciei pars aliqua iterum paulatim defluere cæpit, ita, vt nauis æqualem poſitum redipiſceretur. Wilhelmus Barentz & gubernatores alij, cum ſe in glaciem emiſiſſent, ſpectatum an æquali ſitu nauis ſtata ſtaret: tanto fragore glacies repente diſcrepuit, vt de vita vniuerſi periclitarentur.

Die 29. Cum operam omnem naui eruendæ fruſtra impendi videremus, poſterum vni Dei auxilio intendebamus.

Die 30. glacies de nouo tam confertim ſeſe accumulauit, vt nauem noſtram totam obtectura videretur. Sed & antica parte ſubeuntibus crebris cruſtis eadem adeo erecta & eleuata fuit, vt iam ſtanti fere ſimilis eſſet.

Die vltimo, nauis noſtra 4. pedum altitudine iterum ſurrecta eſt. Quo caſu, cum jam vita vniuerſorum periclitaretur certiſſime, poſt 4. horas ſeſe glacies diffundere inſperato occepit. De quo euentu quantopere gauiſi fuerimus, ij æſtiment, qui caſibus ſimilibus quondam fors exerciti ſunt.

SEPTEMBER.

Cal. Septembr. Die Dominica quadam precibus dictis, ſubiens confertim glacies, nauem rurſus pedes aliquot ſurrexit. Itaque ad vitam ſeruandam lintrem rurſus demittentes, nauem horrendo adeo fragore crepare audiuimus, vt iam omnibus conſultum videretur, lintrein terram egredi: cuius rei quoq; gratia 13. tonnas panis, & 2. dolia vini in omnem euentum illi imponebantur. *Nauis crepat.*

Die 4. Etſi ſolem lucentem haberemus, gelu tamen in tantum omnia corrigebant, vt promoueri non liceret.

Die 5. tempeſtas ſerena & Sol clarus fulgebat. Nihilominus tamen glacies nauem noſtram in alterum latus ſubuertit, omnium opinione iam breui tempore funditus perituram. Periculi ergo inſtantis ratione inita, naui velum pro extruendo in Continenti tentorio detractum eſt, vt & ſclopeta, & panes, & vinum, & inſtrumenta cætera extruendæ domui neceſſaria in ſcapham illata ſunt. *Nauis conſorquetur.*

Die 6. & 7. Cum tempeſtas iterum commoda eſſet, de nauis ſalute ſpem nouam nobis faciebamus. Ex noſtris terni in Continentem egreſſi, fluuium aquæ dulcis inuenerunt, ad cuius ripam magna lignorum copia iacebat, aquarum exundatione eo perlatorum.

Die 10. & 11. nostrorum octo armis necessariis probe instructi terram ingressi sunt, vt ligni conspecti rationem certiorem explorarent. Cum enim hyemem præ foribus esse, & nullam nauis seruandæ spem restare præuideremus: eo loco hybernare coacti, de domo cõtra varias hyemis iniurias extruenda necessarium decretum fecimus. Et licet in omni noua Zembla ne vnica quidem arbor succrescat: nihilominus tamen ad institutum nostrum ea ligna sufficere videbantur, quæ ad fluuij ripam ex Tartaria aut Moscouia illata erant. Quod & ipsum singulari Dei prouidentia ita procuratum iudicabamus, vt non solum ad ædes extruendas, sed & succendendos focos, ligna abunde nobis sufficerent. Quibus destituti, nullo dubio vitam tueri sub illo rigore non potuissemus.

Hybernaturi domus extruendæ consiliũ ineunt.

Noua Zembla arboribus caret.

Die 12. loco quoq; alio ligna quædam inuenimus.

Die 13. propter vicinos vrsos terram ingredi non ausi fuimus, quod densior nebula illorum prospectum nobis adimerer.

Die 14. Cœlum clarum quidem, sed apprime gelidum erat. Eo ergo, priusquam niue obtegerentur, ligna necessaria conueximus.

Die 15. quæ Dominica erat, tres Vrsi se proferebant. Quorum vno ad glaciei crustam restitante, duo scapham nostram recta impetiuerunt.

Vrsus sternitur.

Hi cum in transitu mactram quandam, macerata carne plenam à nobis expositam inuasissent, eorum alter glande caput traiectus, festino concidit. Quo spectaculo alter territus aufugit. Cadauer cæsi vrsi exenteratum, & frigori expositum exiccaturi eramus, vt illud reduci naui nostræ imponeremus.

Die 16. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. ad domum extruendam trahis paratis indies ligna adueximus. passuum fere 6000. sparium permetientes.

Tignarius obit.

Die 23. Cum nebuloso oborto aere ventus orientalis spirabat. Eodem die tignarius noster, sub vesperam ab operis domum reuersus, subito expirauit. Hic ex Putmerent oriundus erat.

Die 24. eundem fissura seu hiatu montis cuiusdam consepeliuimus, quod propter intensum gelu fodere solum non licerer.

Die 25. aere obscuro existente, ventus Zephyroauster glaciei magnam partem quidem difflauit: nauem tamen nostram non destituit. Hoc die trabes seu fundamenta nostræ domus stabiliuimus, cum hybernationis sententia nobis firma perstaret.

Die 27. vento aquilone spirante, aer intenso frigore ita corriguit, vt, si quis forte more ædificantium clauum ori inderet, eundem extracturus, cutem pertinacissime agglutinatam simul auelleret. Hoc die glacies iterum nonnihil fluctuare cæpit.

Die 28. & 29. vento primum Zephyro, deinde Euro spirante, Sol clarus confulgebat. Et licet glacie mare fere vacuum esset, nihilominus tamen fixa nauis perstabat.

Die 30. Vento orientali & Euronoto spirante, confertim ningebat, adeo, vt ad ligna aduehenda nulla commoditas esset.

OCTOBER.

Cal. Octob. tempestate ventis & niue permixta aer ita obumbratus est, vt nulla prospicere liceret.

Die 2. Domum nostram tignis omnibus absoluimus, eius cacumini signum ex niue congelata imponentes.

Die 3. operas continuantes inuicto frigore corriguimus.

Die 4. propter magnam niuis copiam operis vacare ordinariis minime potuimus. Nihilominus tamen anchoras nostras, ad solidius firmandam nauem in glaciem emisimus.

Die 5. Glacies vniuersa è mari dispulsa disparuit: adeo, vt quoquouersum nihil residuũ videretur, Illa tamen substrata nauis nostra nihilominus firma constabat. Hocipso die præ interioris tabulas detraximus, quas tegendæ nostræ domui accommodaremus. Quæ hoc die eò perducebatur, vt iam contra omnes fere casus munita staret.

Tabula nauis detrahuntur.

Die 6. Venti niue permixti adeo increbuerunt, vt ex naui prospectare nulli tutum esset.

Die 7. aere tranquilliore existente, puppis partem interiorem diruimus, vt tabulis auulsis domus nostræ defectum suppleremus aut sarciremus.

Die 8. Ventorum & niuium tantus fremitus inualuit, vt suffocatione prope omnes extingueremur.

Die 10. aura paulo mitiore & tranquilliore facta, ventoq; austrozephyro flante vnda duorum pedum altitudine succreuit.

Die 11.

Die 11. è naui & panes nostros & vina in terram exportauimus. Quibus transferendis cum occuparemur, vrsus occurrens sclopetis elisis fugatus est. *Vrsus.*

Die 12. dimidia pars virorum nostrorum primo in pomo extructa pernoctauit, qua nocte frigoris maxima infestatione percussi sunt: cum nec cubilia accommodate instructa essent, nec propter caminos deficientes ignis succendi necessarius posset.

Die 13. traha cereuisiæ dolium ad domum nouitiam vecturi, oborto ingenti & ventoso frigore; opus defetentes ad nauem nos recepimus. Vbi tamen frigore haud mitiore excepti sumus.

Die 14. ad dolium cereuisiæ relictum remeantes, illud ædibus intulimus: quod tamen frigore rigidum, aquam pro cereuisia deinde ministrabat.

Die 15. aëre tranquilliore reddito, vestibulum domus januæ præposuimus, vt contra irruentem auram tutiores essemus.

Die 16. asseres aliquot ad vestibulum muniendum à naue diruimus.

Die 17. & 18. mare tam magna glaciei vi iterum perfluctuauit, vt nullius vndæ prospectus esset.

Die 19. cum in naui tres tantum reliquerentur à nostris, inter quos tamen vnus ægrotus, & alter puer erat: vrsus quidem proruens nauem inscendere satagebat. Quem cum arreptis fustibus illi impeterent abigendum, nihilominus tamen tanto robore contranisus est, vt de saluandis se nostri dispicere cogerentur. Cum ergo duo in nauem interiorem se reciperent, & puer dolonem ascenderet: nostrum interea aliquis ad nauem procurrentes: vrsum muscerta trajecerunt, qui se saucium sentiens profugit. *Vrsus.*

Die 20. Sol clarus promicabat, & tamen Oceanus omnis glacie obductus erat. Cereuisiam nostram ex naue in recentem domum transuehentes, illam omnem congelatam, & doliorum insuper fertea aliquot vincula frigore perfracta inuenimus.

Die 23. Ad socios nostros cæteros abducendos nauem accessimus, qua ægrotum viribus adeo exhaustum & eneruatum offendimus, vt de abducendo eo consilium mutandum esset.

Die 24. Octo reliqui socij nostri ad domum pergentes, ægrũ traha secum aduehebant. Sed & scapham magno labore domui admouimus, vt seruata illa futuris necessitatibus seruiret. Quo tempore cum recedens Sol nos plane destituturus videretur, ex naui indies merces & commeatum, & tes alias quascunq; necessarias trahis domui apportauimus.

Die 25. cum instrumenta & armamenta vniuersa scaphæ aut lintri necessaria domui inferremus, traham vltimam admoturos ponè tres vrsi consectati sunt. De quibus cauendis cum nauta noster clamore concito nobis signum daret, funiculis tractoriis nos expedientes ego & nauta bipennes arripuimus, vt irruituros perfoderemus. Cæteris interim nostris sociis ad naues iterum profugientibus, vnus in glaciei hiatum impingens cecidit, cui ob id cum de vrsis irruituris valde metueremus: accidit tamen, vt illi deserto aut neglecto hæc cæterorum maiorem numerum consectarentur, quibus ad nauem intromissis, vrsi quoque eandem insultuti erant: qui tamen post variam pugnam obuiis armis à nostris tandem abacti sunt. *Tres vrsi.*

Die 27. Aere valde niuoso existente, nostri vulpem candentem glande ferierunt, quem assatum quoq; comedimus, leporis vicem supplentum. Eodem & horologium nostrum reparabamus, & lampadem insuper ad lucem nocturnam ministrandam concinnabamus, pro oleo adipem indentes, ex cæsis vrsis extractum. *Horologium. Lampas.*

NOVEMBER.

Cal. Nouemb. cum nocturnæ tenebræ iam prodirent, Lunam exortu surgere conspicati sumus, cum Sol adhuc supra Horizontem nonnihil extaret. Hoc die propter rigidissimum gelu domo egredi nulli licuit.

Die 2. Solis vniuersum corpus Horizontem non ascendebat, sed obliquatione breuissima terram ambiebat. Hoc die rursus vulpem captatum esitauimus, cum Sol nobis adhuc supra horizontem esset, vulpes nullos videramus, sed meros vrsos. Postquam vero iam Sol nobis omnino disparuisset, porro nullos vrsos deprehendimus, solis vulpibus spectatis, vsq; dum cum Sole reuerso reuerterentur quoque vrsi. *Solis breuissima meta. Vicissitudo mira.*

Die 3. Sol apud ortum emergens intra meridiem & occasum rursus occidit: ita, vt cum altissimus esset, vix summam eius faciem videre possemus, etsi malo nauis altiore loco staremus. Eo tempore Sol grad. 11. min. 48. scorpionis peragrabat, versus meridiem ab æquatore declinat. 15. grad. 24. min. facta.

Sudarium extemporaneũ. Die 4. Aer tranquillus erat. Eodem Solem amplius non vidimus. Chirurgus noſter ſudarium ex grandiuſculo dolio vinario conſtruxerat, quo ſinguli ſucceſſiue lauabant & ſudabant, cuius vſu pleriq; oppido reficiebantur & confirmabantur.

Die 5. Ventus ſpirabat æquilunaris. Hoc quidem die Oceanum patere videbamus: ſed noſtra tamen nauis glaciei accreta adhuc immota perſtabat. Et cum iam apud nos perpetuæ noctes eſſent, Lunaq; ſupremum ſignum occupaſſet, eam totis diebus & noctibus conſpicuam habuimus, non minus ac antea Solem.

Die 6. etſi tenebræ denſæ eſſent, nihilominus tamen ligna quædam rogo ſuccendendo adueximus.

Horologium à frigore immobile fit. Die 7. & 8. cum horologium noſtrum frigore obriguiſſet, & non moueretur, ſcire non potuimus, quod vel tempus diei vel noctis eſſet. Sed & præſentis panis quantitatem ſupputantes, & cum dierum, quibus nobis eo loco adhuc manendum eſſet, numero conferentes, minorem multo copiam inuenimus, quamquæ tempori ſufficeret. Nam cum prius ſingulis diebus quinis vna tonna diſtribueretur, porro id ſingulis octonis diebus fieri oportuit. Ergo

Panis partitio. qualibet ſeptimana cuilibet libræ 4. cũ vnciis decem appendebantur. Carnium aut piſcium partiendorum nulla adhuc neceſſitas comparebat: etſi & potus diſpenſandi conſilium ineundum eſſet. Nam cereuiſia frigore conglaciata, inſipida & minime alimentoſa erat: & aqua iam dum ipſa quoque deficiebat.

Die 10. Quæ nauis noſtræ conditio eſſet, per contatum egreſſi ſumus. Illam ergo aqua adeo adimpletam inuenimus, vt ſupra grauamenta ſeu ſaburram illa promineret, quam tamen congelatam exſentinare non potuimus.

De ipula vulpium. Die 11. Cum aura ſatis commoda eſſet, ex funibus & reticulis factas vulpibus decipulas ſtatuimus.

Vini diſtriſtri- utio. Die 12. Diſtributione vini inſtituta, quilibet indies binos ſaltem hauſtus accipere cœpit. Qua menſura qui non contenti eſſe poterant, hi niuem collectam, & ad rogum liquefactam potare cogebantur.

Die 18. nauarchus inter nos pannum laneum diſtribuit, vt ex eo veſtibus ſutis contra gelu tutiores & paratiores eſſemus,

Die 19. Ciſta prolata cuilibet panni lintei ad induſia paranda ſua portio data eſt: cũ ea præſentis illius temporis ratio eſſet, vt ad tuendũ corpus modi omnes excogitandi eſſent.

Die 20. Cum tempeſtas placida eſſet, linteamina & induſia noſtra exterſimus. Quæ quamprimum ex feruente aqua extraherentur, ſtrictiſſimo illico gelu obrigeſcebant.

Die 22. E caſeis Hollandicis ſuperſtitibus 17. numeratis, ſedecim noſtrum quilibet vnum ſortitus eſt, & decimus ſeptimus æquali pondere in commune diſſectus.

Die 23. Vulpibus indies maiori numero comparentibus, decipulas alias ex craſſioribus aſſeribus erectis, & deſuper lapide aggrauatis, infra vero ligula ſubſtructis, extruximus, quibus vulpes captauimus haud paucos.

Die 24. Aliqui ex noſtris ſanitatis gratia purgabantur pharmacis, & ſudabant. Eodem 4. vulpes captauimus, & eoſdem eſitauimus. Die poſtero duos iterum cœpimus.

Exitus domus intercluſus. Die 26. Tempeſtas valida cum vberrima niue ita confremuit, vt eius copia domus noſtra vniuerſa integeretur, nec cuiquam exitus inde daretur.

Die 27. & 28. eadem ſimiliter tempeſtas continuauit.

Vulpium captorum duplex vſus. Die 29. perfoſſa & perrupta niues mole, exitum nobis & egreſſum ex ædibus moliti ſumus. Eodem & decipulas capturæ aptas reparauimus: vt non ſolum captatis vulpibus victitaremus, ſed & eorum pellibus vittas noſtras ſubſueremus, adeoque contra inuictum frigus hoc nos pacto muniremus.

Die vltimo, tempeſtate placida & vento zephyro ſpirante noſtrum ſex ad peruidendam nauem egreſſi, in eadem vulpem viuum captarunt.

DECEMBER.

Die 1. 2. & 3. Nunc domus noſtra iterum contegebatur, & propter delabentem in conclaue fumum, ignem nõ ſuccendere licebat: adeo, vt quilibet ſuo in torulo percubaret. Cocus tamen ad elixandos cibos, quacunq; arte poterat, ignem adhibebat. Immenſo frigore cum automatarium noſtrum horologium perpetuo reſtitaret: clepſydram arenariam 12. horarum comparauimus, vt ea de diei ſtatu doceri poſſemus.

Die 4. toto in remouenda niue, & exitu foribus parando occupati fuimus, operas ſucceſſiuas inter nos diſpertientes, nauclero tamen & gubernatore ab hac prouincia liberis.

Dies 5.

Dies 5.& 6. frigore sæuissimo iterum rigebant, adeo vt ad focum ardentem vix incalescere liceret: & vinum Hispanicum, natura calidissimum, omne congelaretur. Huius quilibet indies partem mensurę octauam sortiebatur, qua contentos cum niuali aqua esse oportebat. Vinum hoc bibituri, id prius ad focum liquare aut dissoluere coacti fuimus.

Die 7. Cum frigus intenderetur acerbius, inter nos deliberatum est, quanam arte inuictum & penetrantissimum gelu illud sustinere aut temperare liceret. Ex medio vero nostro cum quidam suaderet, vt Lithanthracibus subditis ignem foueremus, eius suasui obtemperantes, id tentauimus, & tum rimas quaslibet conclauis, tum & camini patorem exquisita diligentia obturauimus. Breui tamen elapso tempore vertigine & cephalatria ita confertim occupabamur, vt ęgroto nostro, ita cõclusum porro iacere impossibile videretur. Quare reserari caminum opus erat. Cũ vero & alius quispiam fores domus panderet, occurrente aere attonitus illico in terram prouolutus est: quem suffuso aceto vix reficere licuit. Per apertam tamen ianuam frigidior aura ingressa, animam omnibus restituit: quibus porro integre confirmandis nauarchus aliquid vini præministrauit. *Periculum ex Lithanthracum succensione.*

Die 8.& 9. exitum nostris foribus iterum moliti sumus.

Die 10 & 11. pedes nostri frigore ita obriguerunt, vt calcei necessario exuendi essent. Soccos itaq; patentiores conficientes, illorum paria tria vel quatuor pedibus induximus, & pellem ouinam insuper obdidimus, vt hoc remedio rigorem euitaremus.

Die 13.14.15.& 16. cum captatis aliquot vulpibus, lignum pro foco superstes nullum haberemus, magno illud labore è niuis mole eruere coacti sumus, duobus iunctim semper opus hoc agentibus.

Diem 17.18. tantum vulpibus capiendis exegimus.

Die 19.& 20. Cum Solem iam depressissimum locum tenere recordaremur, de eo nũc paulatim reconscensuro nobis mutuo solatium amicum præstitimus, oppido interim dolentes, nobis iucundissimo Solis aspectu tam diu orbatis in crassis tenebris viuendum esse. *Solstit. hyemale.*

Die 21.22.23.& 24. fere semper niue foribus amouenda occupati fuimus, cum operæ nostræ & crebro interrumperentur, & loca purgata, niue nouitia subinde consternerentur.

Die 25. Tempestate ventis & niue aspera continuante, vulpes quosdam supra tectum nostrum discurrere audiuimus. Quam rem cum mali ominis quidam pronunciassent, de causa rogati, iocose responderunt, dexterioris augurij futurum, si verubus affixi hærerent, & ita nobis in cibum darentur. *locus tristis.*

Die 26.& 27. aere multo grauius rigescente, frigus tam immane viguit, vt nulli vel caput foribus proferre immune esset. Nam & intus nec ad focum, nec instratis tegetibus, nec cãdefactis silicibus frigus sufficienter amoliri poteramus. Spe tamen & solatio iam indies ad nos altius ascendentis Solis ærumnas istas attemperauimus.

Die 28. perstante rigore quidam è nostris cum per ædificii foramen quoddam caput extulisset, quæ rerum foris facies esset, prouisurus, eodem quam celerrime retracto significauit nobis, niuis delapsæ eam altitudinem esse, vt supra ædes nostras quam longissime emineret.

Die 29. cum per nostros aliquot, scalarum figura niuis cumulos excidissemus: iis niuem transcendentes, decipulis surrigendis operam dedimus.

Die 30. vento & immani turbine niue quoquouersum iactata, tum scalæ tum decipulæ nostræ rursus dirutæ & oppressæ sunt.

Die 31. propter eandem tempestatem, quasi vinculis districti in domo nostra perstitimus.

ANNI 1597.

IANVARIVS.

Postquam vero crebris periculis, ærumnis infinitis, frigoreque asperrimo annum 1596. exuperassemus: annum sequentem 1597. ingressi, eius auspicium nihilo lenius experti fuimus.

Nam 1. illico die rigor aeris ita exasperabatur, vt ne pedem quidem domo efferre latum auderemus. Tum temporis prior vini portio cuilibet quoque minuebatur, quod moræ nostræ id minime suffecturum videretur. *Vinum parcius dispensatur.*

Die 2.3.& 4. perdurante subinde rigore, nec ad aduehenda ligna quoquam nostrum egredi sustinente, cum ad ignes sufflandos nihil materiæ superesset, ex omnibus angulis fragmenta obuia corrasimus. Truncos quoque tundendis resiccatis piscibus defixos, eruentes

Compendium noscendi uēti. illos loco adhibuimus. Quod si noscendi venti aliquando cupido esset, hastam longiorem, suprema parte linea lacinia religatam, è camino exporreximus, & ex eius motu venti genus captauimus. Quam nisi breui illico tempore retraheremus, vexillum illud in continenti ita obrigescebat, vt instar ligni durum, flecti amplius non posset.

Die 5. cum frigus nonnihil mitesceret, exitu per effossam niuem facto in aera liberum semel prorupimus, & immunditias captiuitatis nostræ tempore collectas exturbauimus. Sed & lignis cædendis importandisque diem omnem confecimus, vt contra futuros similes casus apparatus nobis aliquis promptus esset. Reiectaneorum quoq; gratia vestibuli locum quendam effossum, latrinæ addiximus.

Festum trium Regū celebrāt Multis tandem laboribus isto die consumpto, cum vesperam illam tribus Regibus sacram esse recordaremur, patronum nauis compellantes rogauimus, vt aliquam post tot ærumnas nobis recreationem indulgeret, & collegium vini parte quadam muneraret. Quo annuente schedulas pro more patrio, officiis peculiaribus inscriptas, viritim distribuimus: quarum denunciatione Connestablius noster Rex nouæ Zemblæ (quæ terra 200. milliarium ambitum habet, & duobus vtrinq; Oceanis clauditur) declaratus erat. Ad huius diei festiuitatem celebrandam binæ nobis purioris farinæ libræ supererant, ex qua placentulas compingentes, easdem in oleo coximus, & biscoctum panem vino intingentes, prandium Regale instruximus, non aliud quam in patria opipare nos victitare persuasum habentes.

Prandium mendico-regium.

Die 6. tempestate quieta demum egressi decipulas nostras redintegrauimus, & ad condenda ligna foueam latam parauimus.

Die 7. nonnihil ningebat.

Primum Solis redeuntis documentum. Die 8 pacatior tempestas redibat, & cum iam indies Sol altius ascenderet, hoc primum die diei aliquot specimen captauimus, quem à nocte discernere haud obscure potuimus. Quæ res nouo omnibus gaudio obuenerat.

Die 9. 10. 11. 12. & 13. Diei incrementum expressum notauimus, ita vt iam interdum globo luderemus, cuius antehac cursum obseruare nobis haud licuerat propter crassas tenebras.

Die 14. & 15. ad nauem progressi, sex à nobis rete nauis *Bolck fanger* dictum detractum & parte quadam dilaceratum inuenimus. Quod factitasse vrsos certis signis existimari poterat.

Die 16. 17. 18. & 19. clariore subinde aura prodeunte, interdum animi gratia prodeambulauimus; circa meridiem aerem rubicundum obseruantes, quod appropinquantis Solis lætum nobis signum erat, maxime cum & dies noctibus nonnihil calidiores essent. Nihilominus tamen lirhtranthracibus succensis perpetuo opus erat, quorum tamen virus aperto camino moderari cogebamur.

Vulpes dispārent, vrsi redeunt. Die 20. & 21. Captura vulpium deficere cœpit, quod iam Sol iterum appropinquaret, vrsi vero denuo comparebant.

Die 22. & 23. cum tempestas tranquilla esset, iactandis globis nos exercebamus, & de prope euicta hyeme nobis gratulabamur, sperantes, desideratissimam patriam nos breui reuisuros.

Die 24. Ego cum Iacobo Hembskerk nauclero nostro & aliquot viris aliis è domo ad littus maris, versus nouæ Zemblæ austrealem partem situm progressus, Solis mihi supremam partem videre visus sum, quod nuncium cum ad VVilhelmum Barentz, virum peritissimum deferretur, dictum inficiatus ante 14. dies eum nondum visum iri liquido pronunciauit.

Vrsi bini. Die 25. Binos vrsos, quorum nullos iam longo tempore conspexeramus, conspicati sumus.

Æger obiit. Die 26. æger noster longo ex morbo misere diuexatus, tandem à media nocte expirauit.

Die 27. eundem qua potuimus solemnitate tumulauimus, & psalmis aliquot decantatis, tempori c onuenientes preces loco funebris concionis diximus. Nauclerus noster cum forte ex camino, quem animi gratia ascenderat, prospiceret, Solis integrum corpus supra Horizontem extare conspicatus est. Quod & nos ipsi post vocati vniuersi, læto spectaculo verum esse comperimus.

Die 28. cum clara tempestas vigeret, currendo & iaculando corpora nostra exercuimus, vt ignaua & torpida membra agiliora redderemus.

Die 29. & 30. propter tempus niuosum domi nos continuimus.

Die 31. niuem rursus demoliti sumus: interim & vrsum glande traijcientes: qui tamen saucius nobis elapsus est.

FEBRVA-

FEBRVARIVS.

Dies 1.& 2.tempestatibus crebris ita horrebant,vt niuis copia rursus includeremur.

Die 3.4.5.6.& 7.sub nebularum caliginem nix iterum tam profunda diruit,vt reserata ianua intus omnes concluderemur. Quod si quapiam fors ex causa foris quis quicquam acturus esset,hunc per caminum & egredi & regredi necesse fuit.

Die 8.mitescente tempestate,aura clarior refulsit,Solem hoc die apud euronotum surgere,& ad austrozephyrum occumbere obseruauimus.

Die 9.10.11.& 12. cœlo sereniore,Solis calorem aliquem iam dum sentire cœpimus. Sub noctem vero cum gannitus vulpium obaudiuissemus,& ob id his caprandis decipulas surrigeremus, interea temporis immanis vrsus quidam rectà ad domum nostram irruebat. *Vrsus grandis*
Quem nos anteuertentes,cum in domum festinanter redijssemus,sclopetis& muscettis prolatis eum ianuæ iam vicinum tam parate excepimus,vt glans pectori impulsa parte posteriore eliderctur,instar nummi planata & dilarata. Abictu ille ergo resiliens, cum triginta circiter pedes profugisset,demum cecidit. Huic excoriato & exenterato adipem 100. librarum quantitate detraximus:quem liquatum lucernis post adhibuimus.

Die 15.& 16. horrida tempestas perfremebat. Cum vero Bacchanalia instarent, singulis vini sui dimensum in commune conferentibus,ærumnarum nostrarum acorem conuiua- *Bacchanalia agunt.*
un ocula quadam diluimus.

Die 17. Recluſa domus ianua, quinque è nostris ad nauem perrexerunt. Quam statu priore adhuc positam cum multis vrsorum vestigiis inuenimus.

Die 18. 19. 20. 21. & 22. Lignorum penuria coacti,è nostris decem armatos emisimus,qui traha ligni aliquantum adueherent. Quod tamen niue vndiquaqun obsessum difficulter eruerunt. Circa vesperam aquas multas patentes maritimas dispexerunt,gaudio perfusi non modico.

Die 23, 24. 25, 26. 27. & 28. tum captandis vulpibus,tum aduehendis sumptibus confecimus.

MARTIVS.

Calend. Mart. aura valde rigida perflante,nihilominus tamen parcissime ligna impendimus, quod id non nisi magno labore parari posset: Aegris interim silices calefactos ministrantes,& nos ipsos tum saltu,tum cursu, tum exercitiis similibus mouentes.

Die 2. altitudo Solis 6. grad. 48. min. erat,vnde poli eleuationem iterum 76. grad. existimauimus.

Die 3. ægri nostri aliquot è lectis surgentes, domi se nonnihil mouebant, sed successu non nimium felici.

Die 4. & 5. vndam maris detectiorem notauimus. Sed tamen & 6. 7. die de camino patulum mare quoquouersum conspicati sumus,vnde nobis metus oboriebatur,vt insperantibus nobis nauis aliquando glacie eruta abigeretur.

Die 8. 9. & 10. Ex naui in media glacie adhuc considente aut defixa nostrum nouem ligna auexerunt.

Die 11. Solis supra Horizontem eleuationem grad. 10. min. 10. tenuimus. Hæc dies & ipsa nobis propter aduehenda ligna laboriosissima fuerat.

Die 18.19.& 20.& copiose ningebat,& marisglacies violenter rupta latissime magno fragore crepabat,ita,vt ad ædes vsque nostras sonus perueheretur.

Die 21. Sol 1.grad.arietis ingrediebatur,circa meridiem grad.14.eleuatus. Ex quo rursus nos sub grad.eleuat.poli 76.subsistere,certò concludebamus. Hoc tempore, cum longiore frigore calcei nostri cornu duritiem asciuissent,ex villosis vittis nostris calceos consuimus,priorum abiectorum locum suppleturos.

Die 22.& sequentibus ad finem vsq; frigus nihil remisit. Postremo tamen ventus prævalidus obortus glaciem violenter diduxit & dimouit, adeo vt iam longissimo tractu mare pateret: naui tamen nostra nihilominus perpetuo fixa stante,in qua vrsi mira vastatione tumultuabantur.

APRILIS.

Die 1.2.3.4.5.& 6.clarà quidem,sed rigidissima aura erat. Ne qua vero nauis soluta glacie solueretur,funib.eam delegauimus. Interea vrso nostræ domui appropinquante, cum ad traiiciendum ipsum pergeremus,puluis pyrius humefactus ignem non concipiebat. Vestigia

ergo

Vrsi immane facinus.

ergo noſtra iam vrſus legere incipiebat,& ianuæ patenti ita contente adfeſtinabat, vt nauta, qui poſtremus erat, vix effugere poſſet,poſt ſe tamen ianuam occludens. Quin tamen vrſus vnà cum ipſo irrueret,parum aberat. Poſtea trepidatione noſtrorum fugatus cum breui ſpatio abiiſſet,illico rediit & domus tectum conſcendens,caminum quaſſando & vellicando tantos motus edidit, vt omnia deſtructum iri trepidi metueremus. Et cum camino extrinſecus velum quoddam pro arcenda pluuia aut hiue prætendiſſemus , illud adortus totum in ſiuſtra comminuit,& ſatiato animo tandem diſceſſit.

Die 14. glaciei fragmenta tanta altitudine nauem noſtram ſuccinxerunt,vt congeſtio prælti ſſimam domum æquaret. Quæ res vt nobis terrori fuit haud modico: ſic quoq; nauem non fruſtillatim conteri & comminui,oppido admirati ſumus.

Die 15. ſeptem noſtrum ſpectandæ nauis cauſa egreſſi , eandem priore facie adhuc poſitam offendimus. Sed & ipſum littus ſurrectis vbilibet ingentibus cruſtis, turritæ cuidam vrbi ſimile apparebat.

Die 16.17.18. variante tempeſtate,ſuper cruſtis glaciei verſus mare incedentes , auem quandam ſe ſubinde vndis mergentem conſpicati ſumus. Quæ res patentis maris nobis indicium promebat. Ibidem ex Solis altitudine poli eleuationem grad. 76. eſſe, rurſus obſeruauimus.

Die 19. balneo noſtro ſudauimus.

Die 20. Lintea noſtra mandaturi lebetem trahæ impoſitum ad locum quendam , ligni copia ditiſſimum deuexímus : vbi minore labore beneficio feruentis aquæ ea extergi poterant.

Die 21.22.23.24.25.& 26. aura plerunque tranquilla fuit.

Sol totis dieb. & noctibus viſus.

Die 30. Solem cum verſus Septentrionem preſſiſſimus eſſet , ſupra horizontem tamen eum leuatum totum vidimus: à quo tempore deinceps totis tum diebus tum noctibus eundem in conſpectu habuimus.

MAIVS.

Cal. Maii aer lucidus,& ventus occidentalis vigebat. Hoc die ſalitæ carnis bouinæ partem vltimam decoximus, quam tamen maioribus vſibus diu præſeruaramus.

Die 2.& 3. vento auſtro zephyro glacies pleraque ita diſiecta eſt, vt mare iam quoquouerſum pateret. Eodem die quoque quicquid carnis ſuillæ ſupererat, inter nos æquis partibus diſtributum eſt , ita, vt diebus ſingulis vnicuique vnciæ 4. tantum cederent. Quod ideo nobis maximæ incommoditati fuerat, quia tum temporis refectione magis, quam eſurie egeremus.

Die 4. è noſtris quinque ad nauem contendentes, eam glacie adhuc obrutiſſimam inuenerunt.

Die 5.6.& 7. nix iterũ tanta mole deruit, vt eius copia rurſus vndiquaq; occluderemur.

VVilhelmus Barentz cum commiſſario de abitu colloquium.

Die 8.& 9. augeſcente noſtris indies in patriam redeundi deſiderio, ſtatuerunt, hanc ſuam ſententiam VVilhelmo Barentz, vt gubernatori primario, pandere, eumque rogitare, vt commiſſario de reditu parando tandem autor eſſet. Qui tamen rem aliò dilaturus , placidis nos verbis deliniuit & dimiſit.

Die 11. Societas apud Barentz iterum rogando inſtitit, vt commiſſario æquum ſuum de meditando reditu conſilium detegeret. Id quod die 14. repetiuimus.

Die 15. cum tempeſtas placida eſſet, data opera omnes domo egreſſi ſumus, vt VVilhelmo Barentz commiſſarium compellandi, eidemque ſocietatis deſiderium denunciandi cõmodior occaſio eſſet. Cui id factitanti reſponſum eſt , commodius hanc meditationem in menſem ſaltem vnicum differri, quo elapſo, niſi nauis glacie eruta eſſet, tum ſe cymbam nulla longiore mora extructurum. De quo reſponſo plerique oppido gauiſi ſunt, cum ſolitudinis illius & miſeriæ omnes pertæſi eſſent.

Die 19. inter nos deliberatũ eſt, quo adminiculo ſcapha noſtra in mare referenda eſſet.

Die 20. Socij ipſimet Commiſſario de adornando reditu locuti ſunt, qui poſtquam ſibi ſuam vitam æquè ac aliis charam eſſe prædixiſſet, tamen ſingulis ad lintea nouanda & ſarciendas veſtes , & neceſſaria alia curanda mandatum dedit: vt nimirum poſt iſtis leuioribus non impedirentur, ſed ad grauiora parati eſſent.

Die 21.22.23. 24.& 25. quolibet ad iter ſeſe inſtruente, cum lignorum penuria eſſet, veſtibulo diruto focum pro neceſſitate fouimus.

Die 26. & 27. Vento aquiloeuro iterum magna glaciei copia congeſta eſt.

Die 28. quicquid funium, velorum,& cæterarum rerum ad cymbam noſtram extruendam neceſſarium videbatur, inde aueximus.

Die

Die 29. Maiorem alteram scapham, quam ad littus prope nauem reliqueramus, allatum exiuimus. Illa vero, cum profunda in niue quasi sepulta esset, magnis & operosis laboribus à nobis effodienda fuit: nec tamē vlla industria ad domum nostrā conuehi potuit, quod nec numerus nec vires nostræ sufficerent. Itaque cum operam omnem à nobis ludi vidisse- *Scapha ampliatur.* mus, à meridie decreuimus, vt illam scapham, quam quondam iuxta domum reclinauera- mus inuersam, assutis agglutinatisque ad latera asseribus maiorem & capaciorem conderemus, vt ad mare sulcandum illa nobis idonea foret. Probe etenim præscitum habebamus, quod nonnisi infinitis prius exantlatis periculis & ærumnis patriam nostram reuisuri essemus, etsi arte & opera solidissima omnia conderemus. Huic ergo rei curandæ cum intenti essemus, Vrsus quidam sæuus & atrox domui nostræ tam propinque successit; vt quendam è nostris sub janua stantem incautum prope corripuisset. Quem tamen glandibus aliquot perfossum, strauimus. Ventre eius aperto, phocam minorem; pelle pilisq; adhuc vestitam; nu- *Phoca in ventre vrsi inuenta.* perrimeq; deuoratam, extraximus.

Die 30. Vento occidentali cum magno frigore spirante, nostrum aliqui in scapha amplianda perreximus, tectum domus & asseres alios aliunde destruentes, vt illis ad præsentem necessitatem vteremur. Domi interea nonnulli alij vela & funes consuebant.

Die 31. cum condenda naui valde occuparemur, vrsus iterum quidam prosiliens, *Vrsus.* operas nostras impediuit. Quem tamen tribus prolatis scloperis simul & semel perfossum, haud magno labore confecimus. Nihilominus tamen & à mortuo illo periculum nobis impenderat haud speratum. Cum enim exemptum eius hepar nostri elixassent, & *Mirum symptoma ex vrsi iecore vorato.* deuorassent, eius esu ties illorum adeo infirmati & ægroti redditi sunt, vt vitæ nulla spes spereret.

His tanescentibus cuticula vniuersi corporis, à capite ad calcem, miro symptomate distringebatur aut radebatur.

IVNIVS.

Cal. Iunij pars nostrum maxima à comesu vrsi iecore adhuc languebant, vt ad operas inidonei essent. Quatuor tamen, qui cæteris robustiores erant, ad nauem progressi sunt, spectatum an nihil ad iter nostrum commodum ibi restaret. Qui dolium vnum, piscibus salitis refertum, inuenerunt: quos ob id in commune diuisimus.

Die 2. qua commodissime via scapha nostra in mare prouolui posset, dispectum est. Nam glacie altum surrecta omnia asperima & inaccessa erant.

Die 3. Cum ægri nostri vtcunque reualescerent, ad extruendam scapham communes *Scapha absoluitur.* operas contulimus, vt illa die plane conficeretur.

Die 4. Ex nostris vnde cim ad nauem egressi sunt, & lintrem illum quoq; maiorem fecerunt. Quod enim postica parte angustus & compressus esset, illa præcisa, amplior & capa- *Linter ampliatur.* cior alia assuta fuit, vt ad mare sulcandum aliquanto aptior fieret. Hoc ipso die binas trahas annona refertas, ad naues traximus, vt mari commeatus vicinior esset.

Die 5. ventus grandine & niue permixtus, mare magna parte patefecit. Per hanc tempestatem cum nobis domo egredi non liceret, intus remos, malos, vela & rudentes, vt etiam scloperta, hastas, gladios, & alia necessaria adornauimus.

Die 6. cum binis trahis merces aliquas ad nauem prolaturi essemus, ventus iterum turbine & niue consertus tam violenter increbuit, vt tempestatem similem nos nunquam expertos recordaremur. Desertō ergo instituto domum redeundum nobis erat, qua & ipsa tamen contra aeris has iniurias non satis muniti latebamus, quod prioribus diebus ad scapham condendam asseres aliquot directo auulsissemus: quod spacium iam saltem tenui prætenso velo, totum hiabat. Tempestate eadem via quoque seu fundus ita emollitus est, vt liquefacta niue, pelliceos nostros calceos deponere, & abiectos priores resumere cogeremur.

Die 7. pretiosiores merces compegimus aut conuasauimus, vt in aperta naue vehendæ, contra imbres tutæ laterent.

Die 8. Merces easdem lintri, jam absoluto, indidimus. Scapham quoque nostram actuariam, immenso labore funibus equorum more innexi, à domo ad nauem protraximus.

Die 9. Induſia & linteamina alia eluimus.

Die 10. Trahis quatuor merces quoque alias naui adduximus, vinum, quod supererat, doliis minoribus diuisimus seu partiti sumus, vt & cuilibet naui sua portio cederet, & si fors glacie rursus obrueremur, dolia minora promptius efferri possent.

Die 11. Cum turbo immaniſſimus ſæuiret, valde metuimus, vt eius impetu glacie rupta, nauis noſtra violenter ſolueretur, & diſſiceretur. Qui caſus noſtram omnem ſalutem euerſurus fuiſſet, cum res omnium pretioſiſſimæ, & ad iterperagendum commodiſſimæ in illa adhuc ſupereſſent.

Die 12. Cum ſecurib, marris & inſtrumentis aliis ad planandam æquandamque viam vniuerſi egreſſi ſumus, vt nimirum via per glaciem in patentem Oceanum commoda eſſet, qua ſcapha noſtra promoueretur. Cui labori cum vacaremus, vrſus vaſtus à Tartariæ finibus nos impetens, glande traiectus & obtruncatus eſt. Cuius excuſſos dentes aſſeruauimus.

VV lh. Barentz ægrotat. Diſceſſus ſtatuitur.

Die 13. Rebus pleriſque abſolutis & expeditis, cum nauclerus apertum mare probe exploraſſet, ventuſque ſpiraret Zephyrus: ille ad Wilhelmum Barentz, iam aliquandiu ægrum, in domum rediens, conſultum iam ſibi videri, vt tandem patriam reuerſuri, itineri auſpicium faceremus, ſignificauit. Vtriuſque ergo conſenſu ſtatutum eſt, vt ſcapha in maris vndam impelleretur, & primo quouis tempore ex noua Zembla ſolueretur. Schedam quandam iam ante Wilhelmus Barentz cortici nucis Indicæ indiderat, eamque ex Camino ſuſpenderat: qua, ſi fors aliqui alij poſt nos eo venturi eſſent, commemoratum deſcripſerat, quod nimirum Hollandi in Chinæ regnum nauigaturi, eo loco glacie impediti domum iſtam condidiſſent, & decem continuis menſibus miſerias & ærumnas infinitas ſuſtinuiſſent.

Schedam poſt ſe Hollandi relinquunt.

Cum verò duæ hæ noſtræ ſcaphæ longiſſimo illo reditus tractu pericula varia aditutæ eſſent: patronus nauis binas, ſed eas tamen vnius argumenti conſignauit epiſtolas, quas manu ſua omnes ſubſcripſerunt: quarum quæuis nauis vnam aſſumpſit, vt ſi in reditu fors diſiungerentur, ſuperſtes tamen ſuæ cauſæ aut neceſſitatis quoddam teſtimonium haberet. Quibus ita confirmatis, ſcapham in mare extrahentes, lintrem quoque ipſum tandem admouimus, & trahis vltro citroque miſſis, reliqua quoque neceſſaria adduximus: ſtudioſe hoc operam dantes, vt quantumcunque mercium ſeruare poſſemus, tantum nobiſcum aueheremus. Scaphis ergo impoſuimus faſces 6. Panni lanei ſubtiliſſimi, ciſtam plenã panni linei, faſces duos panni holoſerici, ciſtas duas pecuniæ, vaſa bina armamentis plena veſtes nautatũ & induſia, tonnas 13. panis, tonnã 1. caſei, tergũ vnum lardi, duo olei dolia, ſex vini dolia, bina dolia aceti, & ſupellectilem ſimilem aliam quamplurimam. Quam qui vno cumulo congeſtam vidiſſet, vniuerſam binis iſtis nauibus capi poſſe nunquam credidiſſet.

Naues Oceano mandant.

Quid rerum impoſuerunt.

Iſta omnia cum iam ſcaphis indita eſſent, tum & Wilhelmus Barentz, & Nicolaus Andreas ægroti trahis ad mare adducti ſunt, quorum quilibet cuilibet naui imponebatur. Prius vero, quam inde ſolueremus, conſignationes ſupra dictæ, huius fere argumenti ab vniuerſis & ſingulis ſubſcriptæ fuerunt.

POSTQVAM nos infra ſcripti ad hunc vſque diem in iſthac nouæ Zemblæ regione cum infinitis ærumnis & calamitatibus commorati, ſpem noſtram omnem de naue ex glaciei molibus eruenda & eadem redimenda vanam & fruſtraneam eſſe cognouimus, ob hanc cauſam, nauclerus ego commiſſarius cum Wilhelmo Barentz ſupremo Gubernatore, vt & cum cæteris officiariis nautiſque omnibus rerum omnium accuratam deliberationem inſtitui: Et cum omnibus videretur impoſſibile eſſe, vt nauis ex horrendis illis glaciei congeſtibus vlla induſtria aut expectatione redimatur, ideo caſibus extremis compulſi, de mediis quibuſdam cogitauimus, quibus tum noſtram vitam, tum merces quaſdam tueri aut redimere poſſemus. Cum vero commodior via nulla ad hoc impetrandum proſtaret, quam vt ſcapham noſtram altius extrueremus: ideo ſummo id ſtudio anniſi ſumus, vt eam tum contra frigus, tum pericula & aduerſitates quaſcunque alias obuias quam tutiſſime muniremus ob hanc potiſſimum cauſam, quod & iam tum ex noſtris quatuor admodum infirmi eſſent, & qui ſanorum robuſtiſſimus videretur, adeo detritis & exhauſtis viribus langueret, vt viri vix dimidium robur habeat, cum tamen interim res indies in peius quoque ruere videantur.

Nam & ad curſum noſtrum conficiendum apparatus nullus ſupereſt, cum panes noſtri vix ad vltimum vſq; Auguſti diem ſuffecturi videantur, nobiſq; incertum ſit, an interea vllibi locorum reficiendi noſtri cauſa appulſuri ſimus. His ergo ex cauſis neceſſariis nauigationem noſtram diutius protrahere non potuimus, cum & naturali lege quilibet ad vitam & ſalutem ſuam aſſerendam obligetur & diſtringatur. Quod ita decretum, & à ſingulis ſubſcriptum hoc loco atteſtari voluimus. Actum 1. Iunij, Ann. 1597.

Cum itaque infra ſcripti expeditis omnibus, ventum ſatis commodum & mare quoq;

apertum

apertum haberemus, diuinę gratiæ auspicio inde vela fecimus, cum nauis nostra propter profundam glaciem instar cautis adhuc immota perstaret. Quam ob id rebus omnibus desperatis, deserere coacti fuimus. Dat. 13. Iunii Anno 1597.

Iacobus Hembskirch.	*Gerhardus de Veer.*
VVilhelmus Barentz.	*M. Ioan. Vos.*
Petrus Petri Vos.	*Petrus Cornelius.*
Leonhardus Heinrichs.	*Iacobus Ioan Sterenburg.*
Laurentius VVilhelm.	*Ioan. Reyniers.*
Iacob Ian Schiedman.	

Die tandem 14. Iunij mane primo, cum Sol oreretur, scapha nostra actuaria & lintre, vento occidentali impulsi versus cæciam ex noua Zembla soluimus. Ad insularum angulum promoti, milliarium 5. interuallo, iam illico primum nauigationis auspicium minime secundum experti fuimus, cum glaciei immensis molibus vndiquaque intricaremur. Quo loco, cum nostrum 4. loci conditionem dispectum egressi essent, in rupe quadam 4. volucres lapidibus coniectis obtruncarunt. *Soluunt.* *C. Insularum.* *Auspi ium malum.*

Die 15. Oceano nonnihil rursus expedito vento australi versus aquilonem contendimus, C. Vlissingen permetientes & ad C. Desideratorum 13. mil. progressi. *C. Vlissingen.* *C. Desideratorum.*

Die 16. ad *Orangie* insulam 8. mill. processimus: ad quam cum lebete nostro egressi sumus, vt liquata niue bina dolia aquis impleremus, & aues quasdam aut oua pro nostris ægris legeremus. Inde vero austroeuro versus occidentem nauigantes, cum pluuiosa tempestate Angulum Glaciei attigimus, propter apertas naues toti madidi & compluti. Hanc ad metam scaphæ nostræ quam proxime iungebantur, adeo vt mutuo colloqui possemus, & de valetudine nostrorum percontari. *Orang. ins.* *Angulus glaciei.*

Die 17. Glacies tanto impetu iterum nostras naues concussit, vt minutissimè illæ confractum iri viderentur, nobisque iam præsentanea mors præforibus esset. Tandem tamen quidam è nostris in ingentem & latissimam crustam exilientes, naues funibus in eandem pertraxerunt & tuerunt, bono quidem euentu, sed vitæ alea periculosissima. Ibi tum merces tum ægros nostros exponentes, naues concussationibus validis oppido labefactatas reparauimus & firmauimus. *Periculum à glacie.* *Merces & ægri exponuntur.*

Die 18. singulari Dei prouidentia lignorum copiam inuenimus, tum liquandę pici, tum nobis calefaciendis idoneam. Post in terram egressi pro ægris nostris 4. volucres captauimus.

Die 19. propter obstantem glaciem progredi non potuimus.

Die 20. tempestas tranquilla, & ventus occidentalis erat. Hoc die, cum nunciaretur, Nicolaum Andream, morbo miserè tortum, diu non supervicturum, VVilhelmus Barentz, nec se suæ vitæ spem vel minimam habere respondit. Et postquam colloquia quædam cum præsentibus de statu rerum contulisset, tandem sibi vini haustum porrigi rogauit. Quod cum datum bibisset, varie corpus & oculos contorquens subitanea morte obiit. Quem paulo post Nicolaus Andreas quoq; fato fere simili consecutus est. Quorum obitus nos perculsit haud modice. *VVilh. Barētz & Nic. Andreas diem obeunt.*

Die 21. Glacies Oceani, vento austrozephyro flante dispulsa defluxit.

Die 22. naues nostras magno labore supra glaciem in mare redabegimus, ad passus fere 300. vnde cum solueremus, glacie obuersa ita iterum obcingebamur, vt fixi staremus. Qua tamen breui sua sponte dissoluta, cursum secundum omnia promouimus.

Die 23. cum Sol intra austrum & orientem mearet, ad Caput Solarii, ab angulo glaciali 25. mill. distans appulimus. Vbi glacie rursus intricabamur. Illo loco solis altitudinem per astrolabium captatum, cum grad. 37. eleuatum deprehendimus. Aer quidem lucente Sole illustris erat, sed imbecilliores tamen radii, quam vt niuem liquare possent. Itaq; vt aquam potabilem compararemus, stannea & cuprea vasa omnia niue plena Soli exposuimus, vt eius radiis illa liquata, magnæ nostræ siti compescendæ aquam colligeremus. *Aqua parandа compendiū*

Die 24. Sole in meridie existente, mare rursus ingressi, vento orientali cōmodo quam felicissimo promouimus, ita, vt ad vesperam C. de Nassau intraturi videremur. A qua tamen meta glacies tribus milliaribus nos abstinuit, locum præsumptum videntes quidem, sed non attingentes. Ibi lex nostrum egressi, lignorum copiam offenderunt. De qua quantum quisq; sufferre humeris potuit, secum apportauit. Ad succensum ergo ignem pultem aqueum decoximus, vt aliquando tandem cibum calidum ventriculo ingereremus. *Promontoriū de Nassau.*

Die 25. & 26. turboex austro vehementissimus, crustam illam, qua nauis nostra considebat, valenter disrupit, nosq; ea ruina casibus mille exposuit. Nam & de vita omnium iam *Periculum euidens.*

ſpes nulla ſupereſſet: & nos niſu omni littus adituri, metam hanc penetrare non poteramus. Inualeſcentib. ergo magno ſuem tu procellis, & glaciei cumulis ad cœlum vſq; ſeſe proruentibus, quin iam viui omnes expiraremus parum abfuit: præcipue autem, quod fluctus tumentes iam ſe omnib. locis in nauem confertim ingererent. Efficax tamen in extremis Dei manus nos tandem hoc malo clementer eripuit. Fortuna iſthac ſociam alteram ſcapham diſiectam omnimodo deſiderauimus. Quam tamen, Muſcetta diſploſa, ex reſponſo dato facile venari potuimus, in medijs nimirum glaciei ſtruibus defixam.

Roſmarorum magni greges.

Die 27. promontorium Naſſovicum vnius milliaris ſpacio tranſmiſimus. In Continente illius, Roſmaros (marinas belluas) tanto grege collectos obſeruauimus, vt numerari commode non poſſent. Sed & auium magnum numerum conſpicati, illarum vndecim glandibus excuſſis proſtrauimus.

Die 28. Cum ſcaphæ noſtræ ingenti cruſtarum glacialium fluctuatione iterum miſere quaterentur, vt ſubmerſionis periculum vitare liceret, eas in firmam glaciem rurſus extraximus. Quarum ex velis detractis, & fulcris quibuſdam obtenſis cum tegmentum paraſſemus, quietem ſub eo capturi, quoſdam excubitores in vicinia conſtituimus. Dum ergo propius ad Septentrionem Sol eſſet, excubitorum vnus, tres vrſos approperare, vociferatus eſt. Quos propere, facto clamore exciti, prolatis tormentis adorti ſumus, & vnum eorum glande grandiore conſtrauimus, cæteros in fugam coniecimus. Poſtero die bini iidem vrſi ad cœſum redeuntes, faucib. eum arreptum, & aliquouſq; pertractum, iam paulatim admordere viſi ſunt. Quos tamen iterum tormentorum fragore propulſauimus.

Tres vrſi.

Die 30. propter nebulas craſſiſſimas dicto loco ſubſtitimus: & præter vrſos aliquot nihil obſeruauimus.

IVLIVS.

Notabile periculum.

Cal. Iul. cum Sol. intra auſtroeuntum decurreret, glaciei cumuli ſe tanta congeſtione inuicem ſubierunt, vt ſolida illa & fixa cruſta, qua naues noſtræ ſtabant, in partes multas diſcreparet, & naues extremo periculo exponerentur. Cum ergo omni niſu minorem ſcapham verſus terram propius per contiguam fixam glaciem extraheremus, adeoq; recurrentes tum ſcapham maiorem quoq;, tum ex ea merces quaſdam allaturi eſſemus, hinc inde fruſtillatim diſrupta glacie, bonorum pars maxima nobis petiit, & Oceano mancipata eſt. Quod acerbiſſimum infortunium, quicquid ſpei & animi iam reliquum erat, nobis vniuerſum vno prope momento elliſit, nec noſtrimet ipſis conſciis, nec medij porro tentãdi per omnia ignaris. Scapha illa, qua ægrorum quidam cum ciſta pecuniaria vehebatur, glaciei cruſtis tota fere obtrita erat. In qua cum ſitum nobis eſſet quamplurimum, eandem quomodolibet collatis virib. ſemifractam & laceram extraximus. Qui ærumnoſi & periculorum pleniſſimi labores ſex horis integris nos miſerando modo fatigabant & conficiebant. Hac tumultuatione & trepidatione tonnas binas panis, ciſtam vnam panni linei, vas vnum armorum, annulum aſtrologicum, faſcem vnum panni coccinei, doliolum olei vnum, & itẽ vini vnum, caſeos aliquot & remos perdidimus, quæ omnia confractione iſta glaciei in mare delapſa mergebantur. Die Iulii 2. ſub exortum Solis, vaſtus ſe quidam albus vrſus proferens, mox tamen diſparuit. Sex ergo noſtrum ad redintegrandas ſcaphas nos parantes, ſex alios ligna & lapides, ſuper quib. ſuccenſo igne picem liquaremus, quæſitum & allatum emiſimus: qui vna quoq; diſpicerent, an arborem fors aliquam malo recenti condendo idoneam, reperire poſſent. Nam tumultu iſto & colliſu violento malus noſter confractus erat. Emiſſitii illi res omnes nobis neceſſarias oportune inuenerunt, vt & iam ante cæſa quædam ligna alia, pro rei documento cuneos nimirum illos referentes, quibus illa ante nos fiſſa erant. Quod ſignum, iam ante nos ibi homines quoſdam fuiſſe, abunde nobis atteſtabatur. Sed & ſocii noſtri quaſdam ſecum volucres afferebant, quas glandibus feriiſſent.

Signum, ad C. de Naſſau fuiſſe homines

Die 3. ſociorum quidam ad mare egreſſi, ibidem remos duos, faſcem panni coccinei, ciſtam linteorum, & caſſidem ex dolio armorum inuenerunt. Illarum rerum, quantum baſulare poterant, apportabant, & rem ad noſtros enunciabant. Qui & ipſi eo ſe recipientes, ex vnda in firmam glaciem omnia extraxerunt. Ad occaſum ſolis, quidam noſtrorum occurrentem vrſum traiecit. Qui tamen ſaucius refugit.

Die 4. Dies tam clara & ſerena fulgebat, vt ſimilem in omni Noua Zembla non viderimus. Holoſericum ergo noſtrum, ex vnda ſalſa madefactum extractum, dulci aqua niuali eluimus, & eundem reſiccatum compegimus.

Ioan. Frantz Harlem. obit.

Die 5. Ioannes Frantz Harlemenſis, Nicolai Andreæ cognatus, diem fatalem obiit. Interim glacies magno iterum inſultu aduerſus nos conſluctuauit: vt noſtris pluribus allatis liguis opus eſſet.

Die

Die 6. admodum nebulosa, ventus tamen ex austro & ortu perflauit, nobis reficiendis haud incommodus.

Die 7. Volucres 13. confiximus.

Die 8. & 9. Vento glaciei moles fere omnis dispulsa est. Scaphas itaque nostras passibus 340. supra glaciem magno labore prouoluentes, soluimus. Cum vero Sol in occasu esset, priorem locum rursus corripere coacti fuimus; quod ibi glacies nondum omnis defluxisset.

Die 10. parum progressi, obuersante glacie iterum retropulsi sumus.

Die 11. cum adhuc supra glaciem moraremur; grandis & obesus vrsus ad nos contendere visus est. Quem cum Musquettis tribus opperiremur, in eum 30. passibus adhuc absentem vna vice ita expedite defulminauimus, vt mortuus in continenti caderet. Pinguedo vulneribus eius effluens, instar olei aquæ supernatabat. Huic cum dentes excussissemus; octo pedes eum crassum dimensi sumus. Circa meridiem nostrum tres Continentem ingressi, è longinquo insulam Crucis conspexerunt. Ad quam postquam Russos aliquos quæsitum & aditum excurrissent, nullos inuenerunt. Ibidem tamen & ouorum & montanorum anatum magnum numerum conspicati sunt. Hoc quoque die vini reliquum inter nos diuisum est, quolibet mensuram sesquialteram sortiente.

Vrsus immanis, 8. pedes crassus.

Insul. Crucis.

Ouorum & anatum copia.

A die 12. vsque ad 18. magno omnium tædio supra glaciem, commorati sumus: quod tempus legendis lapillis crystallinis & figendis anatibus fere exegimus. Interea & vrsus, niue ipsa candidior à nobis stratus est, postquam discretis & vicibus & locis quinis sclopetorum glandib. eum traiecissemus. Ex editiore quoq; terra despecturi, an alicubi apertum mare esset: illud ad passus 1000. longe à nobis aliqua patere obseruauimus. Indicto ergo labore tum scaphas nostras, tum merces vniuersas supra glaciem è sede nostra promouere illo coacti 18. die leuatis velis, mari nos iterum dedimus, glacie confluctuante tamen breui iterum obsessi: adeo vt in firmam glaciem scaphæ rursus extrahendæ essent. Ex quo loco Insulam crucis ad milliare vnum distantem prospicere potuimus.

Vrsus, vt niue candens.

Die 19. Iulii cum è loco dicto promouere non liceret, è nostris septem insulam Crucis adierunt. Ex qua versus occidentem apertum mare quoquouersum conspicati sunt. Illico ergo ad naues reconuersi, in reditu 100. circiter oua legerunt; nostrisque de patente & nauigabili viso Oceano indicium fecerunt. Sperantes itaque, hanc vicem fore postremam, qua scaphas nostras per glaciem tractui essemus, de postrema ista fortiter tentanda alea nos inuicem cohortati sumus. Et cum festinanter decocta oua deuorassemus, opus aggressi, naues cum mercib. iterum passibus 270. supra glaciem promouimus, validoque cæcia diuinæ gratiæ auspicio vela fecimus. Sub occasum solis iam insulam Crucis transmiseramus, à C. de Nassau 10. milliaribus absitam: quo loco glaciem omnem dispulsam obseruauimus. Velis itaque perniciter impulsis, duodecim quibuslibet horis, nostra opinione octodecim horas promouebamur: qui successus felix iam nobis omnibus votiuus erat.

Die 20. Constanti felicitate velificantes, cum Sol intra Orientem & meridiem medius esset, angulum Nigrum, à Crucis insula 12. mill. distantem attigimus. Vnde ad occidentem cursum agentes, Sole casuro Insulam *Admiralitatis* prospeximus, 8. mill. à nobis distantem. In finitimis istis supra crustam quandam glacialem vltra 200. Rosmaros stabulari vidimus. Quos cum præternauigantes terrefaciendo abigeremus, desilientes illi, confertim vnoque impetu scaphas nostras tanta contentione impetierunt, vt nisi prosperiore vento eos anteuertissemus, periculum ab iis experturi haud leue fuerimus.

Angulus Niger.

Insul. Admiralitatis.

A Rosmaris 200. periculum.

Die 21. promontorium seu C. Plancii vento secundo transmisimus.

C. Plancii.

Die 22. C. de Cant tenuimus, & circa meridiem ad scopulum quendam egressi 22. volucres, saxis eiectis interfecimus, ducentas aut trecentas feriturí, nisi vento commodo pergendum fuisset. Sole intra meridiem & occasum medio existente, cum iterum auium ingentem numerum prospexissemus, in continentem egressi, illarum 125. manibus nostris è nidis suis sustulimus, quæ ad nostrum conspectum ne nidulis se quidem emouebant. Ouorum ibi ingens copia prostabat: quolibet tamen in nido, vno saltem ouo inuento.

C. de Cant.

Auium copia mira.

Oua in saxis inuenta.

Nidi harum auium nullo fœno aut stramine constrati erant, sed in nudos lapides conserti quod admiratione digna nos omnes feriit.

His captatis cum scapham repeteremus, commodus noster ventus in aquilozephyrum valde nobis aduersum mutatus est. Contra quem tamen, cum vela obliquaremus glacie nouna obruti sumus. Interim cum versus oram patere vndam conspexissemus, in eam cursum tentauimus. Quod cum alterius scaphæ nauclerus, qui iam profundius in mare procurrerat, vidisset: cursum nostrum sublegens, post binas demum horas, nobis iunctus est.

Portum hoc loco commodum, & contra ventos tutissimum nacti sumus. Sed & ouorum, volucrum, lignorumque optata ibidem copia obuenit. Lignis ad ignem, ouis & auibus ad cibum vsi sumus.

Die 23. propter turbidum & nebulosum aërem, ventumque aquilonarem quieuimus.

Die 24. circa meridiem Solis altitudinem astrolabio metientes, eam 73. grad. 50. min. inuenimus: cuius declinatio 20. grad. 10. minut. fuerat. Qua de inuenta altitudine subtracta, grad. 17. minut. 10. relinquuntur. Hoc loco ex nostris quidam egressi, lapillos quosdam inuentos secum referebant.

Die 25. nebulæ crassissimæ erant.

Die 26. sereniore facto, sole meridiem tenente loco illo soluimus. Qui cum Golfo seu sinus magnus esset, cuius terra penitius in mare porrigeretur, eius terræ angulum seu apicem extremum vix post 12. horas attigeramus. Quo superato, velis positis, secundum terram remis promouimus.

Die 27. durante aura placida cum per petuo iuxta terram per effractæ glaciei tramitem procurreremus, occidente sole ad *Costintsarck* nos versari arbitrati sumus: & ibi sinus seu fluuius magnus, opinione nostra in mare Tartaricum excurrens, conspiceretur. Sole Septentrionem tenente Crucis angulum transmisimus. A quo insulam quandam adiuimus, qua nos scapha altera antegressa opperiebatur.

Costintsarck.

Ang. Crucis.

Die 28. aëre lucido, & vento cæcia vigente secundum littus vsque ad Propugnaculi angulum, alias Bai S. Laurentii dictum perreximus. Vbi binas *Logdias* seu naues Russicas offendentes, primo oppidò gauisi fuimus, quod nunc tandem homines videre liceret, quos 13. mensibus integris non conspicati essemus. Postea tamen, cum multitudinem eorum, nempe viros 30. numeraremus, nonnihil iterum subtristati fuimus, cum, qui & quales essent, nobis incompertum foret. Nihilominus tamen magnis laboribus nos ad terram adigebamus. Illi cum nos appellere vidissent, de sertis suis operis, nobis sese acclinare cœperunt. Quibus & nostrum aliquot poterant (nam ex Scorbuto seu Stomacace quidam grauiter decumbebant) obuiabant. Congressi, more cuilibet nationi sueto dextras iunximus, nos manus deosculando ipsi ingeniculando & se demittendo. Cum vero nos tam squalidos & exhaustos auidius contuerentur, nonnulli eorum nos cognouisse visi sunt. Quos eosdem & nos attentius contemplati, illos esse recognouimus, qui ante sesquiannum nobiscum in naui prope Weygatz seu fretum Nassouicum fuissent. Qui gestibus & vultu satis prodebant, magna se nostri misericordia affici: quod olim tam expeditis & magnifice instructis nauibus euntes, iam tam pannoso habitu, & corpore squalido exiccoque, adeoque tenui nauium apparatu redieremus. Illorum autem præcipue duo mihi & nauclero valde humaniter loquebantur, manibus humeros nostros pulsantes: eo facto significaturi, nos iam ante hoc tempus pridem familiariter conuersatos fuisse. Et cum de *Crabble* nostra seu naui quærere viderentur, quo loco eam perdidissemus: interpretis defectu tum nutibus, tum signis confictis, eam in glacie periisse innuimus. Ita ergo rogitantibus, *Crabble pro Pal*, id est, periitne vestra nauis *Crabble pro Pal*, id est, periit nauis, respondimus. Et præter hæc paucula cum ipsis colloqui nihil potuimus. Nutibus quoque significare videbantur, quod quondam in naue nostra vinum sibi porrectum bibissent: ideoque quod iam genus potus nobiscum haberemus, sciscitabantur. De quo, vt ipsis responsum daremus, è nostris vnum ad scapham festinanter misimus, qui allatam semiputrem aquam, illis gustandam præberet. Quam cum sapuissent, capite vibrato *No dobbre* id est, non est bona, responderunt. Post hæc nauclerus noster propius ad eos se ingerens, digitum in os intendit, significaturus, nos Stomacace misere torqueri: & hac innuitione de remedio ipsos sollicitaturus. Cum vero ipsi illo nos gestu famem indicare præsumerent, ex Logdie sua cursim panem secalinum grandem, & libras appendentem, cum infumatis quibusdã piscibus attulerunt. Quæ cum gratiis accipientes, eosdem vicissim 6. biscoctis remunerauimus. Sed & binos ex illis præcipuos nauclerus noster in scapham secum abduxit: quib. de duabus vini mensuris adhuc superstitibus præministrauit. Sic itaque amica conuersatione aliquandiu commorantes, ipsorum præsentia ætumnas nostras pleraque commode diluebamus.

Angul propugnaculi seu Baii S. Laurentii.

Logdie nauis Russi a.

Russorum humanitas.

Die 29. cum tempestas satis commoda esset, Russi, vt inde soluerent, se parantes, ex littoris arena de fossas aliquot piscium pinguedinis tonnas eruerunt, & Logdiis suis imposuerunt. Quos cum recta cursum in Weygatz tenere videremus, velis incitatis & nosmet eorum vestigia consecuti sumus. In medio autem cursu, nebula crassa oborta è conspectu illos nostro perdidimus, ignari, sinumne quendam ingressi essent, an in mari perrexissent. Nos etiam

Russi abeunt Hollandi sequuntur.

aquilo-

aquilozephyro versus Euronotum intra duas insulas vela promouebamus, quo loco glacie noua vndiquaq; iterum obsepti sumus. Quod nobis augurio erat ab angustiis Weygatz nos non procul abesse. Ibi vero cum ante nos aquam omnem occlusam prospiceremus, conuerso cursu retro in insulas vela fecimus: ad quas Sole intra Septentrionem & Eurum nutante propter tempestatem considere coacti fuimus.

Die 30. eodem loco substitimus.

Die 31. Ad aliam quandam insulam, duabus defixis Crucibus insignem, vela fecimus. In qua eum inuentum iri homines speraremus, terram egressi magno nostro commodo herbam Cochleariam offendimus, contra stomacacen, qua omnes fere macerabamur, medicinam commodissimam. Quam ob id integris manipulis manducauimus, vim aut virtutem eius, antea saltem fama cognitam, opere ipso experientes. *Cochlearia herba contra Scorbutum.*

AVGVSTVS.

Cal. Aug. ad aliam insulam, Cochleariam quæsitum, traiecimus: qua tam prompte stomacace nostra sanescebat, vt prodigii simile quid esset.

Die 2. Nebula densa oborta est. Hoc tempore commeatus noster omnis absumptus erat: vt ad reficiendas vires cibum vno omnes desiderio desiderarent. Nam & laboribus simul & fame enecari, durum erat.

Die 3. Vento commodiore Aquilozephyro perflante terram Nouæ Zemblæ deserere, & in alteram maris partem, Russia celebrem, traiicere decreuimus. Ergo intra meridiem & Septentrionem impellentes, Sole oriente glacie obruente iterum irretiti sumus. Quem euentum cum spetassemus minime, eo de nouo grauiter perculsi sumus: maxime, quod vento nullo flante, solis remis naues per glaciem transadigendæ essent.

Quam tamen diuino auxilio iuti, sole austrozephyrum premente, feliciter perrupimus. Itaq; per patentem porro Oceanum 20. milliar. meantes, Russiam nos breui ingressuros sperabamus. Attamen cum Sol Septentriozephyrum tereret, glaciem rursus incurrimus. Qua calamitate iterum perculsi, de perrumpenda glacie prope vniuersim desperauimus. Quãtis autem actuaria scapha, cum altera pari passu non procederet: attamen gyris conspectis tutioribus illa obiens, breui cum actuaria eandem metam tenuit.

Die 4. vno comitatu scaphis ambabus versus austrum festinantibus, tandem Moscoviam seu Russiam ex aduerso nobis obiectam conspicati sumus: quod spectaculum ingenti vniuersis gaudio fuit. Ad hanc cum propius appulissemus, velis demissis, remis ad terram adegimus, à noua Zembla 30. milliaribus distantem, pressam humilemque, &, vt videre erat, exundationib. certis obnoxiam. Ibi vero cum ad commodum nostrum nihil appareret, iuxta Russiæ littus pronauigantes occurrentes Russicam *Iolen* seu nauem attigimus. Ad quam cum remos impelleremus, ipsi nobis visis in superiorem nauis partem se omnes statuerunt. *Russiam; paret.* *Iole nauis Russica.*

Quibus cum *Candinos* acclamaremus (rogantes nimirum, an ad mare candidum seu Candinos propius consisteremus) *Petzora Petzora* ipsi responderunt, nos *Petzorã* proximos esse, indicantes. Cumq; secundum otam perlegentes, pro *Busolã* seu compassi nostri indicio, nos ab occasu in Septentrionem cursum facere arbitraremur, vt nimirum Candinos angulum attingere possemus: à *Busola* nostra, quæ supra cistam binis ferreis laminis succinctam statuta erat, duabus integris lineis versus meridiem decepti fuimus: vt iam austro opinione nostra viciniores essemus. Pro nostra siquidem supputatione iam Candinos tenere debebamus: vnde triduo integro tamen nos abfuisse, postea demum comperimus. Ea nocte loco illo substitimus. *Candinos mare.* *Compassi dolus.*

Die 5. ex nostris quidam terram ingressus, eam herbis, & fruticibus quibusdam virentem inuenit. Quare reuersus magno clamore suasit, vt cum sclopetis pro feris quibusdam figendis aliqui egrederentur. Quod cum fecissent, re frustra tentata, consultum visum est, vt nauibus desertis penitius in terram discurreremus: cum annona nostra omnis adeo consumpta esset, vt fame & inedia iam omnibus ferme pereundum foret. *Fame macerantur.*

Die 6. mitescente tempestate, remis impulsis ad 3. circiter milliaria versus Euronotum promouimus, vt ex sinu illo nos extricare possemus. Vento tamen nobis aduersissimo impediti, & viribus omnibus fracti, progredi non potuimus. Qua re cum cibus nullus superesset, oppido iterum perculsi fuimus.

Die 7. ventus commodus obortus, ex sinu nos expulit: à quo ad angulum illum, vbi deerraramus prius, progressi, propter recta aduersum ventum, considere coacti sumus,

publico omnium planctu & eiulatu, quod tum morbi, tum fames apud nos augescerent, & venti aduersi progressum insuper nostrum inhiberent.

Exemplum famis.

Die 8.9.10. Ex vtrisque scaphis bini egressi, phocam in littore semiputrem & late fœtentem inuenerunt. Quam nihilominus, vt prædam nobilem, longo tractu ad scaphas allatam, compescendæ funestissimæ famis gratia voraturi erant. Quod tamen à nobis dissuasum est, dicentibus, huius esum præsentaneam ipsis mortem attracturum. Deo itaque potius fiderent, qui tot periculis & ærumnis sua ope nos nunquam destituisset.

Die 11. Nauclerus, vt nos pararemus, admonuit. Inde ergo æquo cursu promouentes, vento austrino flante remos inhibuimus, & scaphas ventis commisimus. Circa vesperam validissimo oborto turbine ad littus concessimus: vbi tentoriolum erecturi, vi pluuiarum tonitrubus permixtarum impediti fuimus.

Russi & Hollandi nutibus saltem colloquuntur.

Die 12. Ex littore, cœlo claro existente, Russicam quandam Logdien plenis velis currentem conspicati, ad eam expeditis scaphis festino contendimus. Quam cum attigissemus, nauclerus noster eam conscendens, de Candinos distantia eos rogauit. Qui pro responso nihil aliud, quam 3. digitos erexerunt, Candinos quinque cruces habere rati. Cum ergo nec ipsi nos, nec nos ipsos intelligeremus: nauclerus digitum in dolium quoddam piscibus refertum intendit, & manu altera Regalem octonorum protulit. Quod iam intelligentes illi, pro

Hollandi cibos mo cantur.

Regali pisces 102. & placentulas aliquot nobis expenderunt: quæ postea magno gaudio inter nos æquis partibus diuisimus. Inde porro vela facientes austro versus aquilonem porreximus.

Die 13. Vento nobis aduersante iuxta littora consedimus. Vbi ex nostris aliqui Candinos angulum dispectum in terram egressi sunt. His bono nuncio reuertentib. Euro perflante pro eorum indicio pronauigauimus. Circa meridiem conspicati sumus, illam terram versus austrum exporrigi: vnde certo documento concludebamus, illum Candinos angulum esse,

Candinos angulus appa ret.

& iam mare candidum nobis transmittendum esse. Prægustato itaque cibo, spe Lappiæ breui tempore adeundæ animose promouimus. Sub mediam noctem vero ex Septentrione tantus turbo consurrexit, vt nostra nos vela religare, & ea constrictiora facere cogeremur.

Binæ scaphæ separantur.

Quod tamen nostri socij nec sciuerant, nec præ caligine videre poterant. Ipsis ergo scapha expeditiore & incitatiore præfestinantibus, hoc sic tempore dirempti & disgregati fuimus.

Die 14. socios nostros longo ante nos interuallo prouidimus, sed eos tamen assequi minime potuimus. Cursum ergo nostrum tenentes, spem nobis fecimus, fore, vt in Septentrionalibus locis certo reconueniremus.

Die 15. Sole in austro versante, iam naue solitaria velificantes terram quandam conspicati sumus, quam Lappiam esse, & mare candidum iam nos exuperasse credebamus. Propius ergo littori appellentes, sex Russicas naues inuenimus, quarum Dominos, quam longe Kilduno in Lappia abessemus percontati sumus. Etsi vero nostrum sermonem plene non assequerentur, nutibus tamen qualibuscunque, nos inde longissime distare, & vix latus orientale Candinos tenere, responderunt, & manibus porrectis significarunt, mare candidum nobis primum transnauigandum esse. Quam metam si scaphis nostris paruis emensuri essemus, fore, vt magnis periculis obiectaremur. Pannes vero cum ab ipsis rogassemus, vnum saltem porrexerunt: quem digressi, iuxta oram nauigantes, aridum deuorauimus. Hic Logdiam aliam quoque contuiti sumus.

Die 16. circa nos vtrinque cinctos obseruauimus, sinum occupantes. Ad Russicam ergo nauem contendentes, eos de *Sembla de Col*, siue *Kildyn* percontati sumus. Qui capite nutantes, *Semblam de Candinos* esse, responderunt. Quod tamen credere minime nobis promptum erat. Emptis itaque ab illis quibusdam piscibus, disertis illis vela nostra leuantes, longius promouimus. Cum vero nos non legitima aut monstrata via currere ijdem viderẽt, cum grandi pane binos scapha ad nos amandarunt, qui nutibus certis nos ad nauem suam reuocarent, vt ibi de meta commoda rectius institueremur. Ad quos itaque reuersi fuimus. Cum vero de *Candinos* multum & crebro sua lingua loquerentur, tandem prolata mappa nostra ostenderunt, quod Cuneum Candinos nondum transmisissemus, sedeius partem orientalem adhuc teneremus. Qua re cognita, mœrore haud leui concussi fuimus: quod iam sciremus, mare album cum certo periculo nobis adhuc transulcandum esse, cum tamen nec quicquam annonæ supereset, & insuper socij nostri nos deseruissent. Iubente ergo necessitate à Russis quid annonæ impertiendæ sollicitauimus, qui pecunia numerata, tres farinæ saccos, lardi tergora bina cum dimidio, ollam butyri Russici, doliumque mellis

nobis

nobis portexerunt. Quibus acceptis discedentes, terræ appulimus, & pultem ex farina, lardo & melle coximus, optantes, vt vnà conuiuari nostris liceret sociis absentibus.

Die 17. Ad Russicam nauem quandam è mari albo egressam, admouimus, itineris rationem certius exploraturi. Hi vel non rogati panem illico nobis portexerunt, qualicunq; gestu significantes, quod cum sociis nostris collocuti sint, quorum scilicet septem fuerint, qui iam longa meta nos anteuerterint: & quod nauclerus noster compassum illis donauerit, quem prolatum ostendebant: quod item nostris carnes, panes & pisces vendiderint. Quibus omnibus cum singulari gaudio perceptis, velis incitatissimis socios nostros assecuturi, sub mediam fere noctem dulcis aquæ fluuium ingressi sumus, vnde scaphas nostras pro necessitate instruximus.

Die 18. Ex hoc fluuio soluentes, paulo post mare album ingressi sumus: quod 40. milliaribus latum, die 20. August. Dei gratia 30. horarum spatio vento & remis secundis feliciter tranauigauimus, cum sub ortum Solis Lappiæ terram versus occidentem sitam prius tenuissemus. *Lappia.*

Die 20. cum in continentem egrederemur, vente Cæcia subitaneo ingruente, scaphas nostras in portum proximum egimus: in quo Russicam nauem inuenimus, iuxta illum & domum quandam, & eam inhabitantes homines offendimus. Quos cum adiissemus, nos humaniter acceperunt, tum in æstuariis vestes nostras resiccantes, tum pisces coctos apponentes. Domo dicta 13. Russi habitabant, qui quotidie Sole oriente duabus scaphis piscatum egrediebantur, parce & tenuiter victitantes, & pisces recentes siccatis piscibus panis loco commanducantes. Præter hos duo quoq; Lappi cum ternis fœminis & infante ibidem habitabant: qui vitam pauperrimam trahentes parcissime & vilissime viuebant, præter piscium capita à Russis porrecta, nihil comedentes. Hi discessuros nos, vt cum ipsis maneremus diutius humaniter obsecrabant. Pro quo tamen officio gratiis actis, ad scapha os nostras recepimus. *Russi & Lappi benefici.* *Lapporum pauperies.*

Die 21. post matutinam à meridie aer clarior effulsit. Cum vero à Russis nauclerus noster pisces magna copia emisset, iis coctis saturi mœrorem nostrum, & famem diutinam pensauimus. Postea cochleariam quæsitum egressi, in colle quodam viros duos conspicati sumus, qui iam ad Russicam nauem visam descensuri erant. Illi cum nobis propiores fierent, socij nostri, ante 10. dies à nobis disgregati, inuenti & agniti sunt. De qua nostra reconuentione vt valde gauisi fuimus, sic ex mutua gestorum relatione comperimus, eos nobis multo pluribus ærumnis & periculis exercitos fuisse. *Diuisi socij conueniunt.*

Die 22. scapham suam actuariam nostræ junxerunt. Cum vero panis nobis deficeret, Russico coco farinam nostram pinsendam dedimus. Cum interea à piscatoribus 4. asellos (pisces sunt, saliti qui tonnis induntur) emptos coqueremus & iunctim esitaremus: ad discumbentes Russorum præfectus aduentans, cum nos pane defici videret, de suo nobis apporrexit. Quem cum ad epulum inuitaremus, considere propter jeiunium noluit, nec & de poculo nostro gustare. Adeo suæ religionis tenaces erant. *Russorum abstinentia.*

Die 23. pisto pane, & vento meliore flante, loco illo iterum soluimus: postquam petenti Russorum præfecto nonnihil pulueris pyrij, & sociis saccum vnum farinæ cum panibus aliquot impertiuissemus, locũ illum *Confort*, id est, refectionem & refocillationẽ indigerauimus, tum quod amica tractatione ibi vsi essemus, tum quod disiuncti reconuenissemus. *Confort.*

Die 24. Euro spirante, mane ad 7. insulas peruenimus: ad quas piscatores multos inuenimus. Hos cũ de *Cola* seu *Kilduno* percontaremur, versus occidentẽ intenderũt digitum: quo & nos loco illam sitã ante opinabamur. Cum vero ad fines insulæ pertigissemus, piscatores aliquot ad nos remigantes, vbi *Crabble* nostra relicta esset, quæsiuerunt. Quibus cum *Crabble* pro *Pal*, id est, nauem periisse respondissemus, ipsi nos excipientes, *Cola Brabanse Crabble*, id est, ad Colam Brabanticas naues esse, reclamauerunt. Quibus tamen nos non multum fidebamus, cum versus Warthausen, Danorum regi subditam, vela facere constituissemus, metu Russorum, qui Magno Duci subiecti cursum nostrum perstringere possent. *7. Insula.*

Die 25. Sole austrum tenente, prospecto Kilduno intra Septentrionis & occasus medium impulimus: vbi ad fines insulæ occidentales diligenter dispeximus, an forte domus aliquæ aut homines apparerent. Tandem conspectis nauibus aliquot Russicis, & loco ipso alias commodo apparente, littori appulimus. Nauclerus in Continentem egressus, 5. vel 6. casulas, Lappis habitatas inuenit. A quibus comperit, ibi Kildunum esse, & ad Colam tres Brabanticas naues subsistere, quarum duæ eodem die inde soluere constituissent. Nihilominus tamen, cum iter nostrum in Warthausen dirigeremus, inde emouimus. Dum vero metam haud longam emensi essemus, oborta tempestate fluctus tam portentose inæstuarunt, vt

intra

intra duos scopulos securitatis gratia versus terram concedere cogeremur. Quo loco in casula quadam tres Russos cum cane inuenimus, nos saluere humaniter iubentes. Qui cum cognouissent, nos in Hollandiam pertendere, idem cum prioribus, nimirum tres naues ad Colam morari affirmarunt. Rogati isti, vt de suis vnum nobiscũ in Colam pacta mercede emitterent, renuentes officium, sibi illo loco egredi non licere causati sunt. Sed tamen ad montem quendam proximum nauem nostrum cum alio socio deduxerunt, vbi Lappos multos, & inter hos vnum, qui Regalium duorum mercede aliquem è nostris in Colam comitaretur, inuenerunt. Socio ergo nostro itante, nauta retro ad nos perrexit.

Die 26. valde serena lucente, naues littori admotas, mercibus inditis exonerauimus, & easdem ventilando resiccauimus: ad focos interim Russorum cibos nostros elixantes. Bis enim de die iam epulabamur, quod parata pecunia apud homines istos annonæ nulla caritas esset. Sed & incolarum potus, *Quas* dictus, ex pane certo modo confectus, valde nobis sapidus erat: quod ante id tempus mera aqua bibenda fuisset. In ista regione myrtillos quoq; & rubi ideæ fraga, scorbuto valde conferentia, legimus.

Quas potus Russorum.

Die 27. Cum nostrum pars maxima apud Russos degeret, oborta sæua tempestate, fluctibus infestis scaphæ nostræ prope submersæ fuerunt, quæ tamen turbine sidente saluæ manserunt.

Die 28. & 29. cum de socio emisso solliciti, reditum eius ex conscenso subinde montem venaremur, sub vesperam Lappum solitarium aduentare conspeximus, qui literas nauclero inscriptas afferebat. Illarum à *Ioanne Cornelio Rypo* subscriptarum hæc fere summa erat: tum se, tum vniuersos comites suos oppido nostrum aduentum mirari, cum pro defunctis iam passim apud omnes dudum habiti essemus. Gaudere se tamen de reditu nostro prospero, & iam prompte cum omnifario commeatu ad nos visendos egredi velle. Etsi vero literæ hæ à Ioanne Cornelio Ryp expresso nomine subscriptæ essent: attamen veri fieri nobis haud potuit simile, eum Ioannem Cornelium illum esse, qui nobiscum altera scapha ex Hollandia soluisset, & mense primum Iulio apud vadum visinum à nobis discessisset. Sic ergo de hoc viro omnino ambigui, lætabundi tamen de eius commiseratione & humanitate secure condormiuimus. Iter hoc, quod dierum binorum & totidem noctium erat, Lappus reuersus expeditissima celeritate ita confecerat, vt toto cursu cibum semel tantum sumpserit. Quem ob id iusta mercede, & vestibus insuper Hollandicis probe remunerauimus, vt iam Hollandum omni habitu referret. Is perdicem ad nos secum quoq; attulerat, sclopeto in reditu transfossam.

Ioan. Cornel. Ryp. litera.

Lappi cursores expeditissimi.

Die 30. cum de Ioanne Cornelio adhuc dubiis iudiciis ambigeremus lol, seu nauem quandam Russicam aduolare conspeximus, qua Ioannes Cornelius cum socio aduentabant. Quibus iam in terram egressis cum gestientes obuiaremus, iunctis dextris tanto cum gaudio nos saluere inuicem iussimus, quasi ex mortuis in vitam rediissemus. Aduexerat ille secum dolium vnum cereuisiæ Rosuicensis, cum vino tum simplici, tum sublimato haud pauco, vt & panes, carnes, lardum, salmones, saccharum, & quicquid ad refectionem nostram facturum ipsi videbatur. Diem ergo illum, de optata conuentione gratulabundi genialiter sumpsimus.

Ioan. Cornel. idem qui antea cum ipsis in eadem nauigatione fuerat.

31. Aeris constitutio satis proba, & ventus Orientalis erat. Quoad Colam adeundam nos parantes cum de hospitalitate oblatis honorariis dignis Russis gratias egissemus, sub mediam noctem, mari altissimo existente, vela fecimus.

SEPTEMBER.

Calend. Septemb. sub auroram fluuium Colam ingressi sumus, quem renauigantes tamdiu penetrauimus, dum mare æstu suo deflueret. Quo facto lapidem, qui anchoræ vice nobis erat, in fundum jactauimus, dum mare reflueret. Postea à meridie vsque ad noctem mediam iterum promouimus, & tempus reliquum vsq; ad diem alterum quieuimus.

Die 2. cursum continuantes, in littore arborem quandam conspicati sumus, admodum lætabundi, quod integri anni spatio illa nobis prima videnda daretur. Ad Salmas vero tribus à Cola milliaribus distantes, peruenientes, aliquandiu illic morati, hilariter epulati sumus, vnde nauem Ioan. Cornelij grandiorem attigimus, eamque ingressi, sociorum nostrorũ, qui priore anno nobiscum ex Hollandia naue Ioan. Cornelij soluerant, quamplurimos inuenimus, quos salute dicta, desideranter amplexi sumus. Hinc soluentes, profunda nocte ad Colam appulimus. Ibi nostrorum aliqui in Continente egressi sunt. Cæteris vero, qui in nauibus remanserant, cibaria necessaria & optata omnia apportata sunt, vt communi hilaritate sese serenantes, de tot ærumnis & aduersitatibus superatis, Deo gratias meritas funderent.

Salmæ ad Colam.

derent. Licet autem ante hæc tempora nauigatio in Colam ſuſcepta valde longinqua putaretur: noſtra tamen cum hac collata, vltra terrarum orbis dimenſum ſuſcepta merito videri poterat.

Die 3. mercibus ex nauibus omnibus expoſitis, ibi nos opipare refecimus, & tum famem, tum labores, tum ærumnas miſere exantlatas die lætiore diluimus.

Die 11. Scapham noſtram actuariam, qua cum omnium ingenti admiratione 400. milliaria emenſi ſumus, *Bayarti* ſeu Magni Moſcouiæ Ducis præfecti conſenſu in domum mercatoriam intulimus, inauditæ & diſtantiſſimæ nauigationis noſtræ indicem teſtemque perpetuam futuram. *Scapha in perpetuam memoriam aſſeruatur.*

Die 15. Cum mercibus & ſociis omnibus naue Ruſſica, ad Ioan. Cornelij nauem à ciuitate dimidio milliari diſtantem, fluuij per decliue deſcendimus: à meridie tantodem iterum ſpatio porro promouentes, vbi Cornelium & nauclerum noſtrum cum naue aduenturos opperiti ſumus: qui die 17. ad nos tandem peruenerunt ſub veſperam.

Die 18. diuinę gratiæ auſpicio ex Cola fluuio ſoluimus, oram vento auſtrali verſus aquilozephyrum legentes.

Die 19. apud Warthuyſen appulimus, vbi iactatis anchoris nauibus egreſſi ſumus, vt, quæ ibi Cornelius bona haberet, nauibus imponerentur. Illic ad 6. Octobr. vſque diem morati fuimus, quo tempore nos indies paulatim commoda cura refecimus & confirmauimus.

OCTOBER.

Die 6. circa veſperam ex Warthuyſen ſoluimus: vnde die 29. *Moſa* ductu in *Masland* Hollandorum appulimus. Quæ nauigatio cum iam trita ſit, locorum mentioni ſupereſſedere libuit.

Die 29. ex *Masland per Delfos, Hagam & Harlemum* terreſtri itinere contendentes, Cal. Nouembr. circa meridiem Amſtelredami feliciter appulimus, veſtibus & pileis, pellibus vulpium candidis ſubſutis, & in noua Zembla paratis, conſpiciendi: adeoq; in *Petri Haſſelars*, ciuitatis in inſtruendis nauibus cõmiſſarij ordinarij ædibus diuertimus, quos reduces, quotquot viderunt, cum ſtupore admirati ſunt, cum iam mortui omnibus crederemur. *Amſtelredamum redeunt Ann. 1597. 29. Oct. br.*

Ipſo hoc tempore *Cancellarius* cum Regiæ Maieſtatis Danicæ Legatis in principis aula conuiuabatur. Ad hos à prætore & binis Senatoribus ſolenniter introducti, coram Legatis & ipſo Conſule, de tota nauigatione noſtra ab ouo ad mala expediri coacti fuimus. Quo facto, domum ſe quiſq; ſuam recepit. Cæteri qui domos non habebant proprias, in diuerſorium ſibi deſtinatum deducti ſunt, dum honorariorum merita diſpenſatio fieret. Quibus acceptis, quo commodum & volupe fuit, porrò ſe quiſq; contulit.

NOMINA EORVM, QVI AMSTELREDAmum redierunt, hæc ſunt:

Iacobus Hembskirch, Nauclerus & Commiſſarius.
Gerhardus de Veer.
Iacobus Ioannes Sternburg.
Laurentius Wilhelmi.
Iacob Ioannis Hochvvout.
Ioan. de Buyſſen.
Petrus Petri.
Ioannes Fuchs, Chirurgus.
Leonhardus Heinrici.
Ioan. Hildebrandi.
Petrus Cornelius.
Iacobus Euerts.

FINIS.

ICONES:

Siue,

EXPRESSÆ ET ARTIFICIOSÆ DELINEATIONES QVARVNDAM MAPPARVM, LOCORVM MARITIMORVM, INSVLARVM, VRbium, & populorum: quibus & horundem vitæ, naturæ, morum, habituumque descriptio adiuncta est: Veluti hęc omnia, in Indica nauigatione versus Orientem suscepta, diligenter obseruata, adeoque tribus hisce INDIÆ ORIENTALIS descriptæ libris inserta sunt.

VBI MAPPIS ET ICONIBVS SINGVLIS breuis quædam & necessaria explicatio seorsim subdita est.

OMNIA SCITA ET DILIGENTI INDVSTRIA IN ÆS INCISA, ET OB OCVLOS POSITA

à IOAN. THEOD. & IOAN. ISRAELE de BRY fratribus & ciuibus Francofurtensibus ad Mœnum.

FRANCOFVRTI,

Excudebat Erasmus Kempffer.

Anno M DC XXIX.

I.

VICEREX CLASSEM EX GOA AD EDOMANDOS PIRATAS quosdam amandat.

IN historiæ contextu dictum est, piratas quosdam Malabaros ad Indiæ littora grassantes, quoquo versum tum terra tum mari prædando transeuntibus infestos fuisse. Hanc igitur iniuriam vt arceret Vice Rex, Goæ classem ex fustis 15. instruens, Insulam Sanguiseo, (quo se prædonum magna vis recepe-rat) recta inuadi, & illos excindi mandauit. Classe vero in duas partes, ad vtrumque insulæ latus confertim occupandum diuisa, cum Almirans pro stato consilio alterius lateris oram, spe & de reliquis ita secuturis concepta feliciter impelleret: orto ex altera parte de prioritate dissidio & dissensu longissimo, mare interim æstu solito defluum, Almirantis nauem arido seu solido defixit. Quod cum Malabari, anteain montes profugi, ex alto prouiderent, defertoque Almiranti restites ceteras naues auxilio venire non posse censeuaserunt, & in ea quemcunnis obuium, enatando non elapsum, hostiliter trucidauerunt. Sed & ipsum Almirantem fortiter & animosissime diu contraluctatum appresserunt, præfectumque illi Caput præpilata hastæ defixum, in cæterarum nautum contumeliam clamose iactauerunt, & dein secum abstulerunt.

II.

NAVIS QVÆDAM PRÆTORIA EX PORTVGALLIA SOLVENS, ET GOAM in Indiam traiiciens, fracta mergitur.

Prætoria seu Almirans nauis hæc, S. Iago dicta, cum An. 1595. ex Lusitania in Indiam Orientalem soluisset, negligentia seu potius arrogantia pilotti aut gubernatoris pessum iuit. Iste enim cum feliciter Capo Bonæ Spei *transmisisset, & iam intra S. Laurentii insulas & terram firmam Mozambique nauigaret, iam de omni periculo imminente ludos faciens, mandauit, vt omnia vela attollerentur, comitibus & nauigationis sociis id præstinate quidem contra suadentibus. Sub mediam itaq; noctem ratus ad Lunæ faculam omnia tutissima esse: ventorum impetu nauis in Corallinas rupes violenter illisa, tota crepuit: vt ex 500. hominibus vna vectis nõ 90. eriperentur: qui tamen & ipsi infinitis tum ærumnis tum errorib. agitati vix tandem littus attigerunt. Quod in historia fusius denarratur.*

RPJCB

III.

LVSITANICA CLASSIS A TVRCIS STRATA.

Classis hæc Lusitanica, quam Vice Rex Goa *contra piratas Turcicos emisit, ab iisdem ad ostium maris prope tota fusa est. Qua deinde redintegrata & reparata, mareque rubrum trauecta, cum milites confuse & turbulenter, nulloq; ordine, in littus seu continentem exilirent, prædones prope S. Nicolu aceruatim glomeratos, insperato oppressum: Turcæ, Lusitanorum confusionem videntes, equis in medium agmen incitatis, passim vniuersos prope confecerunt: vt fusis in planicie illa 800. viris, vix 50. aciei erepti Goam cum pudore reuersi sint.*

RPJCB

IV.

DESIGNATIO HORRENDI CVIVSDAM LATROCINII, IN GOA CIVITATE Patrati : ad quod obtruncati viri coniux tum opem suam, tum consilium proterua contulit.

HIstoria hac ipso in opere fusius explicata est, Quo lectorem amandamus. Franciscus quidam, Antverpius, Adamantum politor, à cognato suo data grandi pecunia vi ad terras exteras missus est, vt ea quaestum aliquem emendis & vendendis gemmis pararet. Is ergo in Aleppo partem auri dimidiam abliguriens, adeoque conspectum cognati veritus, negotiandi causa cum superstite pecunia Goam traiecit. Vbi Indica ex Gallo patre nata fœmina ducta, negotiationi suæ operari capit. Interim libidinosa eius vxor cum Lusitano quodam Francisci secreto amico & diaboli socio irretita, clàm viro congressu illicito se longo tempore permiscuit, harum rerum matre puella per omnia conscia, & promotrice. Quodam autem tempore, cum Franciscus collectis quibusdam amiculis epulum in viridario seu horto suo adibus contiguo daret, in cuius parte quadam ruinosa quadam & vndique elisis parietibus aperta casa seu adicula stabat : mulier autem Francisci, q. pudibunda & hospites ignotos nonnihil subtinens, intus in adibus cum ancillis & seruulis remaneret : accidit, vt re Lusitano patefacta, ipse ad eam ingrederetur, & manu correptam ad horti dictam casam, vix passus aliquot ab ingramine fusis conuiuis distantem abduceret. Quo loco eam sub aspectum tum famulorum tum ancillarum astantium exemplo nefario subegit & constuprauit. Ex qua re cum ad Franciscum rumusculi haud infrequentes de vxoris (adulteri tamen nomine haud connarrato) libidine & proteruia peruolitarent indies : ipse iam hanc rem accuratius obseruaturus, cum Lusitano, adultero ipso, de remedio inueniendo secreto consilium iniuit. Cum vero inter cetera percenseret, cogitare se, inuentum seu deprehensum cum coniuge adulterum, medium ferro traiicere decretum id adulter, vt sanissimum non saltem approbauit, sed ad occasionem excogitandam facinus, vrgendum Francisco opem quoque auxiliariam addixit : se interim clam ad Francisci coniugem recipiens & propositum viri vniuersum denudans. Cum qua ob id deliberationem agens, praeuenire viri factum statuerunt, & ad eum prius conficiendum primum quamuis occasionem meditati sunt. Quam etiam maturo inuenerunt. Cum enim Franciscus breui tempore post amicos quosdam cum socru sua cœnula adhibuisset : hac occasione freta adultera, cum matre scelerata poculum ex Dutroa herba marito commiscuit, cuius haustu ipse inexpergiscibili sopore inuasus illico, cum meretrice coniuge q. bene appotus in lectulum diuertit. Cum itaq; ex pacto & re composita sub noctem adulter adesset, illum bestia per cubiculi fenestras ad mariti lectum pertractum, iam ad constitutum facinus patrandum animose adhortata est. Qui ob id ferrum distringens, & punctibus aliquot dormientem alte, medium traiiciens, cum socia adultera conuasatis ingentis pretii gemmis profugit : sclauis interim frustra vicinos ad auxilium clamore excientibus, &c.

V.

INVSITATA TERRÆ CONCVSSIO, IN INSVLA S. MICHAEL FACTA.

ANno 1591. in S. Michaël insula ingens terræmotus obortus, à 26. Iulii vsque ad 12. Augusti durauit: vt omni interlapso tempore desertis domibus incolæ in planis campis oberrare cogerentur, vbi magno numero confusi & glomerati, inedia, precationibus & planctibus tempus exegerunt. Per hanc succussationem præter multas ædes, cænobiaq; vniuersa quoque Ciuitas Villa Franca *è culmine deruit: sub cuius ruinis infiniti homines expirauerunt. Terra passim multis sese hiatibus diduxit: rupesque & saxa ab vno loco in alium disturbata, sedes subinde mutarunt; & montes insuper aliqui submersi sunt.*

VI.

SÆVISSIMA TEMPESTAS AD TERCERAM.

CVm in Tercera moraretur, quodam tempore vltra 140. naues conuenerant; quarum pars Hiſpanorum claſsis, Flotam ex India operibatur, pars altera Flota ipſa Indica fuerat. Hæ cum aliquando coniungerentur, deſubito tanti turbines tempeſtatesq; obortæ ſunt: vt atteſtantibus ipſis incolis nulla talis omni memoria inualuerit. Species hic rerum omnium inuſitatiſsima apparebat. Mare inſulam Terceram omni momento abſorpturum videbatur. Vndæ æſtu maris excuſſæ littus ipſum longe tranſiliebant: quod tamen adeo ſublime & elate attollitur, vt deſpectantibus deſuper vertigo concitetur. Tempeſtas ea diebus quinque integris horrenda rabie conſæuiit, ita vt & in ſolido qui erant homines lethali horrore concuterentur, ne de iis dicam qui furientium ventorũ in nauibus iam non niſi mancipia ludusq; fuerant. Ad ſolum Tercerę littus 12. naues perierunt; alibi multo pluribus paſsim ſcopulis illiſis, aut horrendis vorticibus abſorptis. E nauibus niſi fremitus, planctus, eiulatus nihil obaudiebatur. Et licet inſulani demiſſis & arrectis funibus obnatantium extractioni operoſe ſtuderent: propter crepidinis tamen vaſtitatem nihil effectum eſt. Vt vno q. verbo dicam, Tempeſtatis huius immanitate tot & naues & homines perierunt, vt tabulis confractis omnis Oceanus q. contegeretur, & inſulani expiſcandis paſsim & tumulandis ſuffocatis, littori admotis, integrum decendium occuparentur.

VII.

SEQVENTES HÆ FIGVRÆ HISTORIAM HOLLANDICÆ NAVIGATIONIS, & primo, in Insulas Iauam & Sumatram susceptæ adprobe designant.

Effigies & habitus earum gentium, quæ ad promontorium seu Capo Bonæ Spei habitant. 1.

GEns ist hæc staturæ admodum humilis est, coloris phœnicei, tota nuda, nisi quod pallij loco corium bouinum introrsum villosum appendunt. Cesto lato ex eodem corio facto succingunt sese, cuius quadam portiuncula dependente pudorem velant. Pedes nonnulli tenui quodam ligno ad securitatem supplantant. Ornamenta ipsorum potissima sunt, annuli, armillæ ex cupro aut ebore fabrefactæ. Cum aliquando nostris usibus bouem mactassemus, acclinantes illi ad nos, & viscera execta sollicitantes, data ea cruda & recentia illico vorarunt. Qui si interdum gulæ blandire volunt, 4. erectis sudibus partem corii bouini pertendunt, vt in medio illud decliuius sit instar Cacabi: cui postquam aquam infudere, lignumq; seu flammam subiecere, cacabo illi intestina & viscera inuergentes, obiter eadē coquunt, & sic amicis epulis adhibent: Sicut ex effigie hac videre est.

RHJCB

VIII.

INSVLA MADAGASCAR,

ALIAS S. LAVRENTII DICTA:

& huius conditio, 2.

Madagascar Insulæ vnà cum suis breuiis, vadis, & scopulis, sicut & aliæ similes insulæ, hoc se modo habent, quo hic depictæ sunt. A. *Locus est, quo anchoras misimus.* B. *Insula, seu Battauorum cæmiterium: ita dictum, quod è gente nostra ibi quamplurimi sepulti sunt.* C. *Lacus aquam dulcem præbens.* D. *Riuus aquæ dulcis.* E. *Battauorum castrum.* F. *Angulus anterior de Porto S. Augustin.* G. *Paruæ insulæ, versus Meridiem sparsæ.* H. *Insula S. Maria.* I. *Sinus eiusdem insulæ.* K. *Insulæ dictæ pagus primarius.* L. M. *Duo maris brachia.* N. *Cautes ad faciem insulæ occidentalem.* P. *Insula parua sinus maioris, vnde aqua dulcis aufertur.* Q. *Riuus est.* R. *Vicus S. Angela.* S. *Vicus Spakenburg.* T. *Vicus ad Septentrionem.* V. *Vicus, ad quem primò anchoras misimus.* X. *Pagus, quo primo negotiati sumus.* Y. Z. *Pagi duo alij.*

IX.

IMAGO INCOLARVM INSVLÆ MADAGASCAR SEV S. Laurentii. 3.

INcolarum Madagascar arma sunt, tela oblonga, Assagaïas siue Loffo dicta, quibus tam expedite & directe iaculari norunt, vt sexies continuatis vicibus absque omni errore præfixum sibi Talerum ferire queant: tanto etiam cum impetu & robore, vt, quicquid sclopeto nostrate transadigi potest, eorum quoque iactum nihil remittentius permittat. Horum semper tria vel quatuor secum gestant. Nec religionem nec politiam vllam colunt: solius naturæ legibus vt bruta viuentes. Hi tres olim Batauos, qui terram illam exploratum venerant, adorti sunt. Quos contra, cum se Batani districtis gladiis tuerentur: Indi collectis lapidibus, tanta frequentia in eos defulminarunt, vt illi se victos sistere cogerentur. Quos Indi ob id exermantes & vestibus denudantes, nudos iterum dimissos fecerunt.

RPJCB

X.

QVO RITV INCOLÆ S. LAVRENTII INSVLÆ choreas agant. 4.

INsulani hi, quod nos vidimus, hoc fere modo saltare assolent. In locum choreæ destinatum primo viri numero viginti prodibant. Post eodem tot etiam mulieres. Congregatis itaque omnibus, viri seorsim ad vnum latus statuebant, & suis telis muniti, saltus mirabiles cum quodam strepitu edebant, & pedibus, vt indomiti equi, recalcitrabant, adeo, vt pone stantes ab ipsis sat securi non essent. Fœminæ vero ex altero latere contra stantes, viris pro choraulibus erant. Manibus enim artificiose complaudentes, vocem suauem consonabant, & pedum proportionata prolatione viris q. tactum ministrabant. Quæres visu mira spectantibus obuenerat. Hi omnium totius Madagascar insulæ pauperrimi sunt, toti nudi incedentes, viris tenui quadam ex arborum corticibus textura pudenda velantibus.

XI.

ICON REGIS INSVLÆ MADAGASCAR. 5.

CVm in S. Maria insula essem, grandis quædam Canoan siue Galiotta multis hominibus onusta inuehebatur: inter quos & insulæ Madagascar Rex Pilo conspiciebatur, baculum seu sceptrum eo modo formatum, vt ex pictura videre est, gestans, & restricta Xylina veste à lumbis amictus. Caput acuminata ad modum tiaræ Episcopalis vitta, pulcherrime exornata contegebatur: ex cuius vtroque latere cornu, dimidium cubitum altum, & in apice tomentoso nodulo prominulum, exerebatur. Regulus hic, nobilibus fere 25. stipatus, postquam nauim nostram circumquaque cum admiratione ingenti perlustrasset, vltro citroque honorariis datis, ad littus rediit. Sed & hac figura Indus alius sinus, siue Baie insulæ Tangil accola exprimitur: cuius arma sunt prægrandes quidam ex ligno clypeus, cuius in editiore loco rima est, per quam aduersos contueri, adeoque tuto sub vmbone latere possunt. Hastas ij gerunt octo cubitos longas, extrema parte lato quodam eodemq; acuto ferro munitas. Fœminæ ipsorum tonsæ, curtis ad virorum ritum crinibus incedunt: infantes suas eo modo lactantes, quo in tabula videre est.

XII.

VERA DVORVM INDI-
CORVM IN INSVLA S. MARIA
oppidorum delineatio. 6.

VIci seu oppida in dicta insula, circumcirca sudibus inclusa, accessum saltem geminum, vnum à terra, alterum à mari habent. Domos quodlibet 200. fere præfert, palis omnes subnixos, & propendentiis seu subgrundiis promissis contra insecta arrepentia subtectas. In oppidi cuiuslibet medio ampla quædam & cæteris eminentior domus extructa est, qua peruigilia & excubiæ ordinariæ fiunt. Istorum pagorum vnum Spackenburg, *alterum* S. Angela *indigetauimus. In* Spackenburg *permutatio rerum nobis haud infelix obtigit: in quo regem bene potum offendimus, qui & ipse nobis honorarium potum ex oryza & melle coctum, è bouino cornu præbuit. Sed & in isto vico diuersorium publicum aliud inuenimus, quo nautæ nostri socii cum Indianis perpotantes, hilariter genium suum habuerunt.*

XIII.

INDIANORVM, INSVLÆ PVGNATAN INCOLARVM; ET item Abexini effigies. 7.

IN Pugnatan insula, non procul à Sunda sita, homines toti nudi ambulant ad morem Brasilianorum, quos etiam corporis colore referunt. Crines promissos fouent: & pro armis arcus & tela minuscula habent. Piscatu potissimum victitant, & tenui parcaq; dicta vtuntur.

Abexin hic ex presbyteri Ioannis terra aduena est. Gens ea tota nigricat, labra tumida & q. inuersa, oculosq; spatiosos habens. Magna ex parte periti negotiatores, sed nautæ tamen meliores sunt.

XIV.

HABITVS MORESQVE INSVLÆ SVMATRA INCOLARVM. 8.

IN ſula Sumatra recta ad aditus viæ Sunda poſita eſt: ad cuius pagum quendam Dampin dictum, cum applicuiſſemus, Primas pagi nobis occurrens, valde humaniter peregrinos accepit, vt populum illum ingenij liberalis eſſe iudicaremus. Veſtitus eorum magna parte ex panno bono coloris cyanei conſtat. Primatem loci magnus miniſtrorum comitatus pro quardia pone conſectatur: in quo & fœminæ quædam, ciſtulam eius Betelle adimpletam, & res alias ferentes numerabantur. Pone ad latus fere è veſtigio ipſi miniſter erat, qui vmbraculum contra Solis & pluuiarum vim ipſius capiti præferebat. Mulierum habitus tunica è lumbis dependens eſt: ſuperiore parte thoracali ad velandas mammas contecta. Crines religatos obiter ex ſcapulis demittunt, vt ex figura hac clarius intelligi poteſt.

XV.

QVÆ RATIO CONDITIOVE PORTVVM ET NAVIVM STATIONIS AD ciuitatem Bantam, insulasque & flumina cætera finitima sit. 9.

Bantam insulæ Iaua Metropolis, portum tutissimum & commodissimum habet. A. *Ciuitas Bantam est.* B. *Insula* Paniam *dicta ad quam emendam Lusitani* 200000. *cruciatorum spoponderunt. Sed quod venditio ista ad Iauanensium regni detrimentum spectare videretur, illam ab incolis non obtinuere* C. *Scopulus est, ex media vnda prominens.* D. *Insulæ quinque, post quas nos anchoras miseramus, ab insulanis* Pulo Lima *dictæ.* E. *Insulæ aliæ duæ,* Pulo Duo *nominatæ, Indianis palmis & arboribus fructiferis aliis valde fœta, ad quam pinneas nostra cum* 24. *fustis conflixerat.* F. *Angulus extremus est versus occidentem, vbi vicus quidam* Anio, *& ad hunc paruainsula alia consita est.* G. *Duo scopuli.* H. *Insulæ duæ paruæ.* I. K. *Insulæ aliæ duæ altiores, viridariis ornatissimæ.* L. *Insula est, ad quam noctu naues militares contra omnem euentum excubias agunt.* M.N. *Duo fluuij exigui.*

XVI.

CIVITAS BANTAM TORMENTIS NOSTRIS OPPVGNATA, ET PINEAS CUM FUSTIS 24. CONFLICTATA. 10.

POstquam intellexissemus, Gubernatorem ciuitatis commercia & negotiationes nostratium inhibere: naues nostras ad ciuitatem tam proxime adegimus, vt dissplosis contra eam aliquot tormentis ipsum regis palatium contingeremus. Qua re vrbani perculsi, nostrates in liberum pedem statuerunt. Pineas interim nostra, nauem Jauanensem quandam insectata, insperato in breuia impingens, vix magno labore sese extricare sciebat. Quod è ciuitate prospicientes, de subito 24. cymbas ad illam oppugnandam emiserunt. Contra quas tamen Pineas se tam animose tutata est, vt emissas cymbas non saltem in fugam redigeret, sed etiam multis cæsis, aliquot illarum plane submergeret: de suis interim ne vnico quidem læso.

XVII.

SITVS CIVITATIS BANTAM. II.

A. *Palatium Regis.* B. *Pacebam siue forum.* C. *Porta terrestris.* D. *Porta Palatii.* E. *Porta ad Mare.* F. *Crates ad flumen noctu intercludendum structa.* G. *Templum siue Mesquite.* H. *Chinensium habitatio.* I. *Aedes capitanei ciuitatis, quem Pagera Guban nominant.* K. *Riuus ciuitatem perluens.* L. *Sabaudei Aula.* M. *Aula Almirantis* N. *Chinensium forum.* O. *Domus Hollandorum mercatoria.* P. *Gussarattorum & Bengalorum habitatio.* Q. *Bazar siue forum, maiori forma cum mercibus suis deinceps priuatim expressum.*

XVIII.

SOLEMNITAS NVPTIALIS BANTAM INCOLARVM. 12.

IN historiæ procinctu fusius declaratum est, quo ritu Bantani liberos suos nuptum dent. Id hic strictim repetere lubet. Igitur præter Sclauos & mancipia, dotis non admodum multum contribuunt. De matrimonio si fors duo conuenerunt vel depacti sunt, ab eo tempore nec sponsus nec sponsa pedem domo efferunt, vsque dum plene exactæ nuptiæ sint. Ad nuptias vero omnes cognati & amici cum seruis & ancillis suis, pulcherrime & delicatissime ornati conueniunt. A sponsi domo vsque ad habitationem sponsæ, vtrinque ex ordine multæ longæ hastæ in terram defiguntur, fasciis seu vexillis ex gossipio vel albo vel rubro desuper religatæ. A meridie sponso equus cõmode ornatus & instructus adducitur, quo vniuersam ciuitatẽ coambit. Eo interim tẽpore mancipia sponsi dotalia domui sponsæ sistunt, quolibet donarium suum pro more offerente. Vespere appellente, si pro lubidine sponsus circumspatiatus est, epulum cognatis & amicis primariis datur, quo sumpto domum suam quisque remeat. Velo interim se aliquo sponsus cum sponsa adludendi gratia abripit & occultat, à quo dein tempore sponsa à nullo viro conspicitur.

XIX.

QVO RITV HABITVVE DV-CES SEV CAPITANEI PER VIAM publice incedant, 13.

PEr publicum procedenti exercitus præfecto seu primati alij hasta vna vel duæ, & gladius pariter vagina ex holoserico vel rubro vel atro conditus præfertur: quem pone ministri sequuntur, quorum vnus cistulam cum Betelle, alter hyd iam portat. Supra caput eius vmbraculum illic regionis vsitatum sustinetur. Cui si fors in media via ciuium quispiam occurrat, cum recta pergere nefas sit, tamdiu sese demittere & incuruare coguntur, dum primas iam transierit. Capitanei, succinctorio, filo aureo collecto, contecti ingrediuntur, superne nudi, nisi quod interdum syntheſi ex holoserico vel Coccino manicata muniuntur. Caput Cidari Turcica, ex nobili Bengalensi panno voluta teguntur. Pugiones nunc retro, nunc porro, nunc ex lateribus suffigunt, quos Cris *vocitant, quibus multum fidunt. Passu ingrediuntur pompatico & valde ambitioso, pedes tamen nudi: quos tectos ostendere, certo probro habent.*

XX.

MILITES IN BANTAM GREGARII CVM SVIS armis, 14.

Milites in Bantam peltas interdum contractiores, interdum patentiores ex corio consutas gestare solent, & hastas iuxta ferro flammiformi præpilatas. Thoraces hi ex quadrangularibus laminis, ferreis annulis consutos induunt, in cæterum & gladiis insignes. Sed sclopetis tamen vti non possunt. Tempore siquidem aliquo, cum Fauanus quidam, prius à nobis informatus, taurum sylvestrem feriturus esset, sclopetum buccæ admotum & displosum, hominem tam valido illisu prostrauit, vt aliquandiu attonitus, suiq; non bene compos huni iaceret. Qua displosione taurum quidem feriit: sed ipsi sibi tamen binis excussis dentibus, postmodum ad audendum idem persuaderi nullo modo potuit.

XXI.

EXTRANEORVM MERCATORVM IN BANTAM PRÆfiguratio.15.

IN Bantam variarum nationum mercatores se continent, litera A.B.C. signati. A. Mercator Persicus ex Caracone. Hi gemmis emendis & vendendis negotiantur. B. Ex Arabia mercator. Hi mari potissimum circa insulas negotiantur. C. Peguinus est, mercatoriam apprime edoctus. Designatæ hæ nationes Bantam omnes incolunt, quod negotiationis suæ ibi fructum uberem sentiunt. Qui tamen, pro figuræ huius facie, habitu vestituque inter se aliquatenus differunt.

XXII.

MERCATORVM EXTRANEORVM IN BANTAM ALIA effigiatio. 16.

IN *Bantam mercatores etiam alii consederunt: vt qui ex Malacca veniunt, litera* D. *notati. Hi quæstum faciunt elocata pecunia, hac ratione seu conditione, vt si negotiaturi aliquo, iter & propositum suum feliciter confectum dederint, pecuniæ duplum creditori refundant.* E. *Quillinus est, qui negotiationi simili modo cum iam dictis fere studet. Qua in re ad lucrum suum asserendum valde industrii sunt. Chinensium inuectas merces compendiose redimunt: quas his iterum profectis pro suo arbitratu censent & vendunt.* F. *Horum mulierum seu coniugum habitus est.*

XXIII.

MERCATORVM EX CHINA IN BANTAM NEGOTIANTIVM SCHEMA.

IN Bantam ſuas mercaturas Chinenſes quoque vrgent, iis mercibus venumdandis, quas ex China conuehunt. Habitus eorum hic depictus eſt. In Bantam fœminas mercantur, quas ſuis officiis, quamdiu ibi commorantur, adhibent. In Chinam redeuntes illaſdem reuendunt: aut ſi liberos ex illis fors ſuſceperunt, ſecum eas abducunt. Sunt Chinenſes, qui ibidem perpetuas ſuas ſedes habent: quorum habitacula à Iauenenſibus nonnihil remota ſunt. Hi à pago vno ad alium commeant, & à ruſticis certo pretio piper colligunt. In quo emendo ne dolum ſentiant, ſtateram ſecum circumgerunt, ex qua pendulo ſacco piper indunt. Quod ſi ſatis ponderoſum inuenitur, cum ruſticis de eo paciſcuntur. Veſtes coloris fere ſubciuanei geſtant, caput texta pulchra vitta exornati.

RPJCB

XXIV.

CHINENSIVM IN BANTAM SVPERSTITIO ET idololatria. 18.

CHinenſes in Bantam peculiare quoddam Idolum venerantur, ſub ſpecie Cacodamonis, hac figura expreſsi. Huic offerunt omnis generis fructus, quos eius altari deponunt: iuxta quod in faciem proni deuoluti, humo tam diu incubant, dum oblatis ſatiatum Idolum, & eadem ab ipſo ſatis conſecrata putant aut imaginantur. Tum ſe ergo humo iterum attollentes, fructus ſacros domum aſportant, & illos cum gaudio quodam eſitant, ratum habentes, Idolum porro ipſis nihil incommodi, verum ſalutaria & votiua omnia præſtiturum.

RPJCB

XXV.

QVO RITV BANTANI CONCILIA MILITARIA AGANT 19.

CErtos & discretos hi dies habent, quibus Senatus iste coit. controuersiæ ergo forenses à meridie audiuntur, quouis causam suam asserente. Quod si vero vel Bellicæres, vel aliæ grauiores tractandæ sunt, tum eæ sub noctem ad Lunæ facem transiguntur, vbi in secreto omnia decernuntur. Omnes hæ conuentiones in foro publico seu Pacebam propalam fiunt, hoc ordine. A. *Gubernator cum primariis Capitaneis.* B. *Episcopus cum Senioribus.* C. *Almirans, cum præfectis nauium aliquot.* D. *Nobilitas ex rure.* E. *Malayos.* F. *Turcæ & Arabes.* G. *Nobiles iuuenes.* H. *Ministri seu mancipia, suis dominis ad officia parata.*

XXVI.

RVSTICORVM, QVI PRIDEM IVXTA CIVITATEM BANTAM CONsederunt, & Sclauorum aliorum idea. 20.

RVstici hi, homines simplices & agreſtes, Regis permiſſu iam pridem iuxta Bantam habitandi gratia conſederunt: quo loco vrbem, Sura *dictam, ad radices montis* Gonon Bezar, *piperis prouentu & Reguli ſui ſede celebrem extruxerunt. Ad legem viuunt Pythagoræ, nullo, cuius vita in ſanguine eſt, veſcentes. Cibis vtuntur, oryza, fructibus & herbis natis. Extra omne coniugium caſtos & temperantes ſe gerunt. Vitam plane philoſophicam agentes. Veſtiuntur panno quodam candido, ex cortice, albicante arboris papyri induſtrie contexto: cuius vno corpus ſuccingunt, altero caput obuelant.*

Hac figura & Sclaui ſiſtuntur, quo illi modo nauiculas ſuas, & res alias conſtruunt. Hi toti nudi, & corpore, & capite ingrediuntur, niſi quod pro pudore velando perizonio xylino vtuntur.

XXVII.

TRIREMES SEV GALIOTTÆ, ET FVSTÆ IAVEnensium. 21.

Nauibus suis, Cathurs dictis, tempore belli vsurariis, quatuor vel sex tormenta minora vehunt. Inferius in ventre quasi nauis Sclaui sedentes, remos impellunt : Supra hos milites suis armis instructi consistunt. Præfecti nauis primates fere ciuitatis Bantam sunt. Naues hæ vnum tantum malum & vnum velum habent : Claues nostrarum triremium fere consimiles habent, qui in Lassaon Jauæ, ex instructione Turcarum Bantam incolentium, extruuntur.

RPJCB

XXIIX.

NAVIVM, QVIBVS BANTANI VTVNTVR, GENERA quatuor. 22.

PRater dictas naues Iauani adhuc genera quatuor in vsu habent. Vnum grandius, duobus malis & totidem velis insigne. Secundum minus, quo fere oram legere, & merces ex loco in locum traijcere solent. Tertium, scaphæ piscatoriæ simile: quo tanta concitatione & celeritate vehuntur, vt volitare prope videantur. Vnde & volitantes naues dicuntur. Harum carbasa magno numero in Bantam, aliæ ex arborum foliis, aliæ ex alga cõficiuntur. Ad puppim gubernaculum nullum annectunt, sed vtrinque præfixis remis nauem pro lubitu agunt.

XXIX.

CHOREA SEV TRIPVDIVM IAVANORVM. 23.

SAltandi libidine Iauanis incessente, mares latus alterum fœmina oppositum occupant, eo fere modo, qui de Incolis Madagascar præscriptus est. Corporis tamen gestibus diuersis sè mouent. Iam enim in hoc, iam illud se latus incuruantes bracchia tum exporrigunt, tum resumunt, & eadem mox pectori applicant, motusq; alios addunt. Instrumenta, ad quorum impulsum saltitant, cannæ saccharinæ sunt, ex ordine gradatim ad fistularum organicarum modum scamno iuxta sese positæ. Cuiuslibet orificium lamina seu orbiculo ex ære tenuato obditur, qui postea stilo æneo ex ordine pro cantus natura pulsati, suauissimum iucundissimumq; concentum edunt.

RPJCB

XXX.

CHARAGMA PELVIVM SIVE CYMBALORVM, QVIBVS IAVANI CAMpanarum & Muſicorum inſtrumentorum aliorum loco vtuntur. 24.

INſtrumenta hæc ita ſe habent. Sub porticu ſeu tecto quodam fuſas grandes pelues, alias alias magnitudine exuperantes, ſuſpendunt, & ex ordine quidem, vt toni tum aſcendendo tum deſcendendo euarient. Sonitum ergo ſi remiſſiorem expetunt, tum pelues minores eligunt, quas tranſuerſis lignis ceu cratibus imponunt, & malleolis, Vitriariorum clauiculis ſimilibus compulſant, cantumque tam exquiſita proportione moderantur, vt audientibus certæ iucunditati ſit. His inſtrumentis etiam vti ſolent, ſi regis nomine populo quid ſignificandum aut demandandum eſt: ſicut noſtro tempore factum erat, cum Iauanis regis nomine denunciaretur, libera nobis noſtra commercia dari.

XXXI.

NEFARIA OBTRVNCATIO QVORVNDAM IN NAVI HOLlandia dicta, à Iauanensibus instituta. 25.

EX Bantam cum soluissemus de omni tractatione penitus desperantes, ad quatuor ciuitates alias à se inuicem non procul distantes appulimus: quarum nomina sunt Tubaou, Cydayo, Brandaon & Surubaia: quo loco rex cum aulicis suis nos valde humaniter exceperant quidem, sed specie falsa & cum malo dolo. Postquam enim rex ad nos significari curasset, venturum sese & nostram nauem visitaturum: & nos ob id illam singulari studio excoleremus ornaremusque: nauarchusque insuper in triremi Amsterdam vna cum officiariis cæteris in supremam nauem scanderet, ibi Regem præstolatum & cum submissione exceptum: tum proditores homines Iauani, qui cum tribus Paraos (naues ipsorum peculiares sunt) ad nos vehebantur, nauem Amsterdam dictam occupantes, districtis pugionibus quoscunque obuios inuaserunt & obtruncarunt. Quo in tumultu Capitaneus ipse cum Nauarcho & 10. viris aliis, supremam nauem tenentibus, cecidit, huius proditionis parum metuens. Quam concitationem cum aliqui ex parte nauis infima exaudirent, & quid rerum gereretur, iam planius viderent: arreptis verubus, hastis, acinacibus tanto feruore in grassatores irruere, vt in fugam versorum pars in mare se turbaret, pars alia in subditam scapham desiliret, quæ tamen & ipsa tormentis emissis post submersa est. Quo conflictu nostrorum duodecim, sed Iauanensium 150. cecidere.

e

ACCVRATA DESIGNAT
BANTAM, CVM S

Forum in Bantam ita constitutum est. A. *Locus, quo Melones, cu*
rum forum. D. *Statio Bambi, seu cannarum sacchararum expon*
pannos viri. G. *eosdem fœminæ vendunt.* H. *Officinæ aromatariæ.*
rum piscatorium. N. *Forum pomarium.* O. *Forum olitorium.* P.
Gemmariorum taberna. V. *Nauicula, aliunde victualia conuehe*

XII.

IO BAZAR SIVE FORI IN
VIS MERCIBVS, 26.

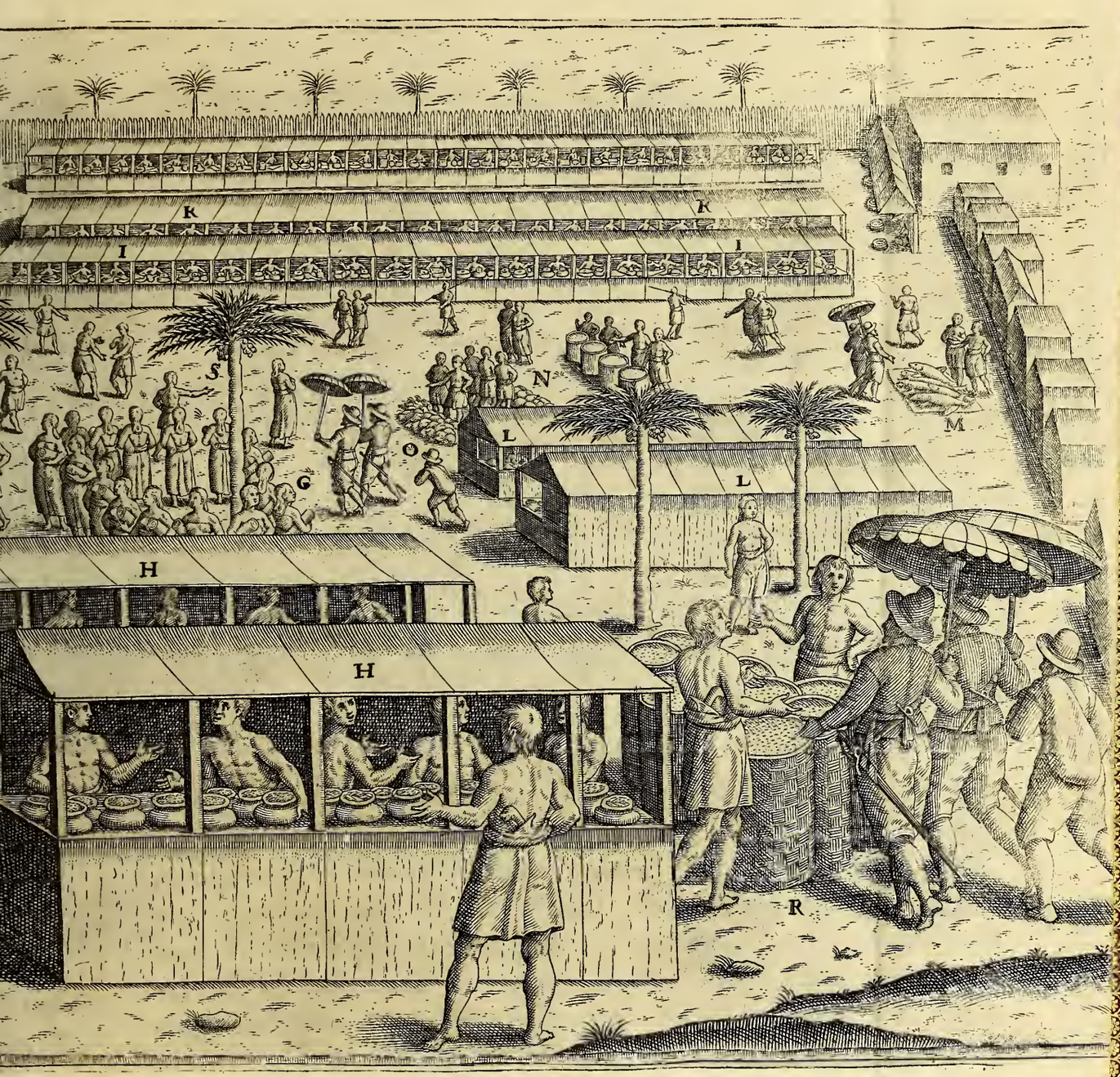

meres, & cocus venduntur. B. *Locus vendendo saccharo, & melli destinatus.* C. *Faba-*
darum. E. *Locus, quo pugiones, Cris, Acinaces, hastæ, & arma cætera emuntur.* F. *Lineos*
Bengalorum, siue Cussaratarum tabernæ ferramentariæ. K. *Chinensium tabernæ.* M. *Fo-*
rum piperis. Q. *Forum caparum.* R. *Forum oryzæ.* S. *Ambulacrum mercatorum.* T.
es. X. *Forum gallinarium.*

RPJCB

XXXIII.

INSVLÆ BALY CONTRAFACTVRA. 27.

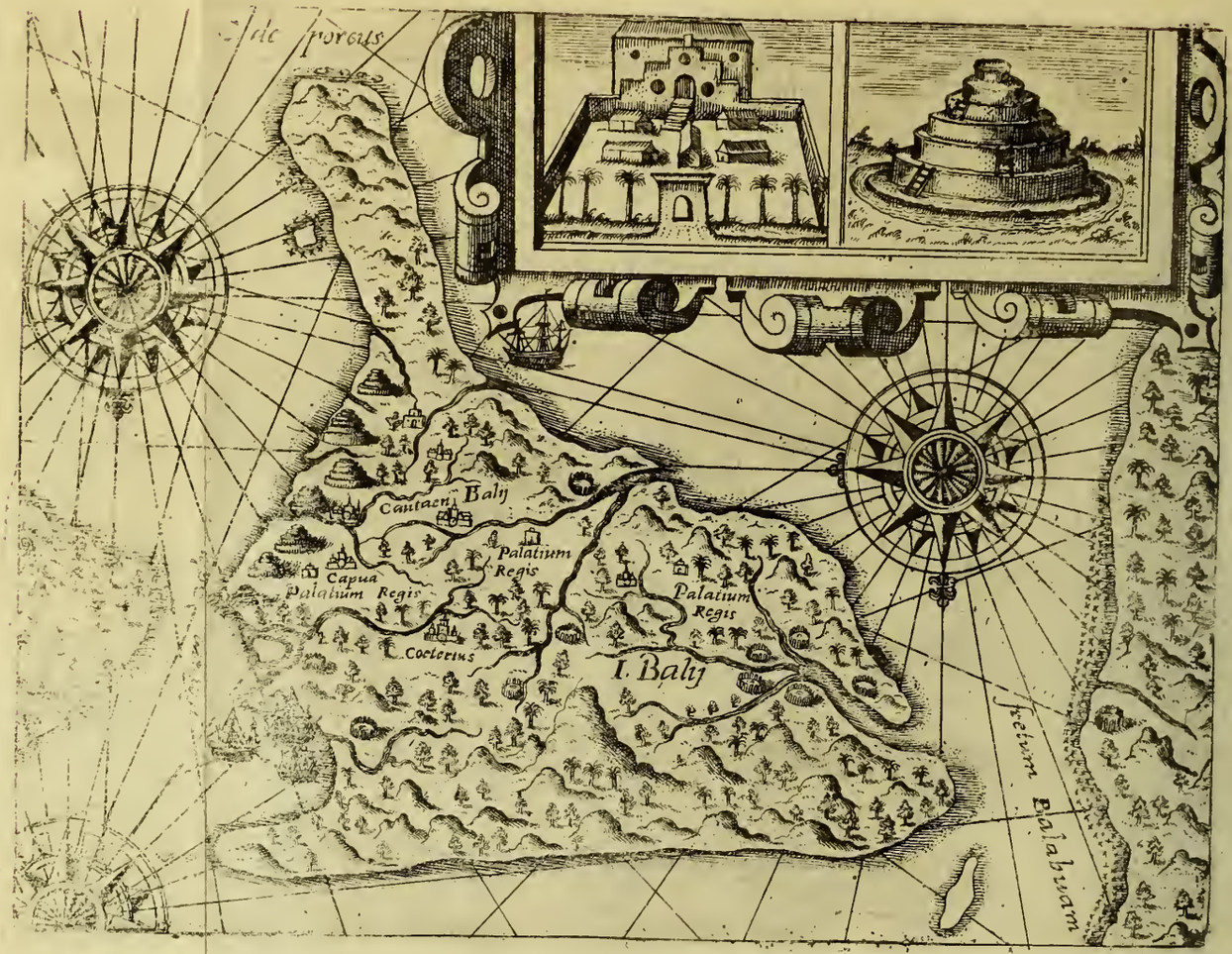

INsula hæc versus Orientem ad magnam insulam Iaua sita est, ambitum 12. circiter milliarium Germanicorum habens. Huius angulus Septentrionalis ad gradus 8½ exporrigitur, valde asper & montosus. Meridiem versus insula in profundum fretum aliquousque protensa excurrit. Hæc valde populosa est, cum cuilibet tot ducere vxores liberum sit, quot animo lubet. Qua occasione indies numero magno crescunt: taceo, quod subinde mancipiorum seu Sclauorum magnum numerum emptione comparent. Negotiantur vt maxime pannis zylinis, quos probe textos postmodum insulanis vendunt. Sed & agricolationi student, cum terra ista omnium rerum, pecorum, frumenti & fructuum aliorum valde ferax sit. Aedes & palatia habent, arte optima ornata & extructa.

XXXIV.

QVOMODO REGES INSVLÆ BALY CVRRV VEHANTVR. 28.

INsula hæc multos equos promit: sed tamen breues & ignauiores, ideoque haud tanti æstimatos. Iis soli vulgares homines equitare solent. Superiores se à Sclauis portari sinũt: aut curribus à bubalis tractis vehi. Huius exemplum nobis præbuit Rex dictæ insulæ, qui pulcherrime exsculpto & calato curru ad nos in littus expatiabatur. Currum hunc Bubali gemini nitidissimi traxerant, ipsi ornamentis & tapetibus preciosis constrati. Pone regem in curru mancipium quoddam sederat, qui vmbraculum Regis ferebat. Ante & post currum regis stipatores seu apparitores, longis iisq; flammiformiter acuminatis hastis & telis aliis armati incedebant. Cum ad huius Regis petitum aliquot tormenta disploderemus, ipse suæ gratiæ delatione officiosa facta à nobis recessit.

XXXV.

QVOMODO PRIMATES INSVLÆ BALY GESTENTVR. 29.

PRæfecti & nobiles Baly insulæ, vel ad aulam vel aliorsum ituri, sella artificiose exsculpta, leui tamen portantur: quæ superne contecta pro vectibus Cannas saccharinas habet. Baiulorum duo ordines sequuntur, vt vno lassefacto, alter recens in eius locum subeat: vt sic expeditius iter præsumptum conficiqueat. Circumcirca & hi suam quardiam habent, hastis, telis & armis aliis instructam: quos pone & fœminæ capsulas Betelle & hydrias ferentes sequuntur, eædem & cæteris officiis optabiles.

XXXVI.

SEQVVNTVR IAM ELEGANTISSIMÆ QVÆDAM FIGVRÆ ET HISTORIÆ

memorabiles triplicis Hollandorum nauigationis per Norwegiam, Russiam & Lappiam versus Septentrionem per glacialem Oceanum susceptæ: expressissime & integerrime ex ipso Originali assertæ.

Vrsus cymbam nostram inuadit, & quid ei euenerit. 1.

CVm naues nostræ apud Bernfurtum anchoris firmarentur, vrsum insperato album immanem animaduertimus. Illico ergo in cymbam nos deiicientes, ex illa sclopeto eliso vrsum transfiximus. Quo ictu bestia truculenta infuriata, saltu rapidissimo in aquam desiliens nos adoritura videbatur. Contra quem, cum qui in naui essent, remos impellerent, laqueo eius collo iniecto viuum in nauem pertracturi erant. Vrsus autem expedite nauem adsiliens, nullo negotio vniuersos oppressisset, nisi singulari Dei consilio laqueus claui vnco circumuolutus, eius insultum prohibuisset. Quem tamen tandem confectum excoriauerunt, & pellem in Hollandiam importarunt.

XXXVII.

VERA EFFIGIES MONSTRORVM MARINORVN ROSMARORVM, seu Wallreussen dictorum, 2.

CVm ad insulam Oraniam commoraremur, in continente genus quoddam monstrorum marinorum Rosmarorum seu Wallreussen, dictorum offendimus, animalia equis grandiora, crinibus hispida ad læuorem fere canis marini. Pedes quatuor habent, & dentes ex maxilla superiore geminos ad dimidij cubiti longitudinem prominentes, quibus ad iniurias declinandas industrie vti norunt. Hos læsi nauiculis tanto robore impingunt, vt quasi uncis eas euertere leui opere possint. Id quod & nobis accidisset, nisi valido clamore concitato pauefactos eos aspulissemus. Monstrorum horum ad 200. iuxta littus quoddam in arenarum cumulo sese circumuolutantes conspeximus. Quæ cum dentium auferendorum gratia adoriremur, eorum tamen nullum interficere potuimus, etsi arma nostra omnia comminueremus. Hoc tamen loco & alium ursum candidum confecimus, de quibus in historia prolixius.

XXXVIII.

EFFIGIES SINVS, SEV ANGVSTIÆ NASSAV, CVM ADiunctis cæteris. 3.

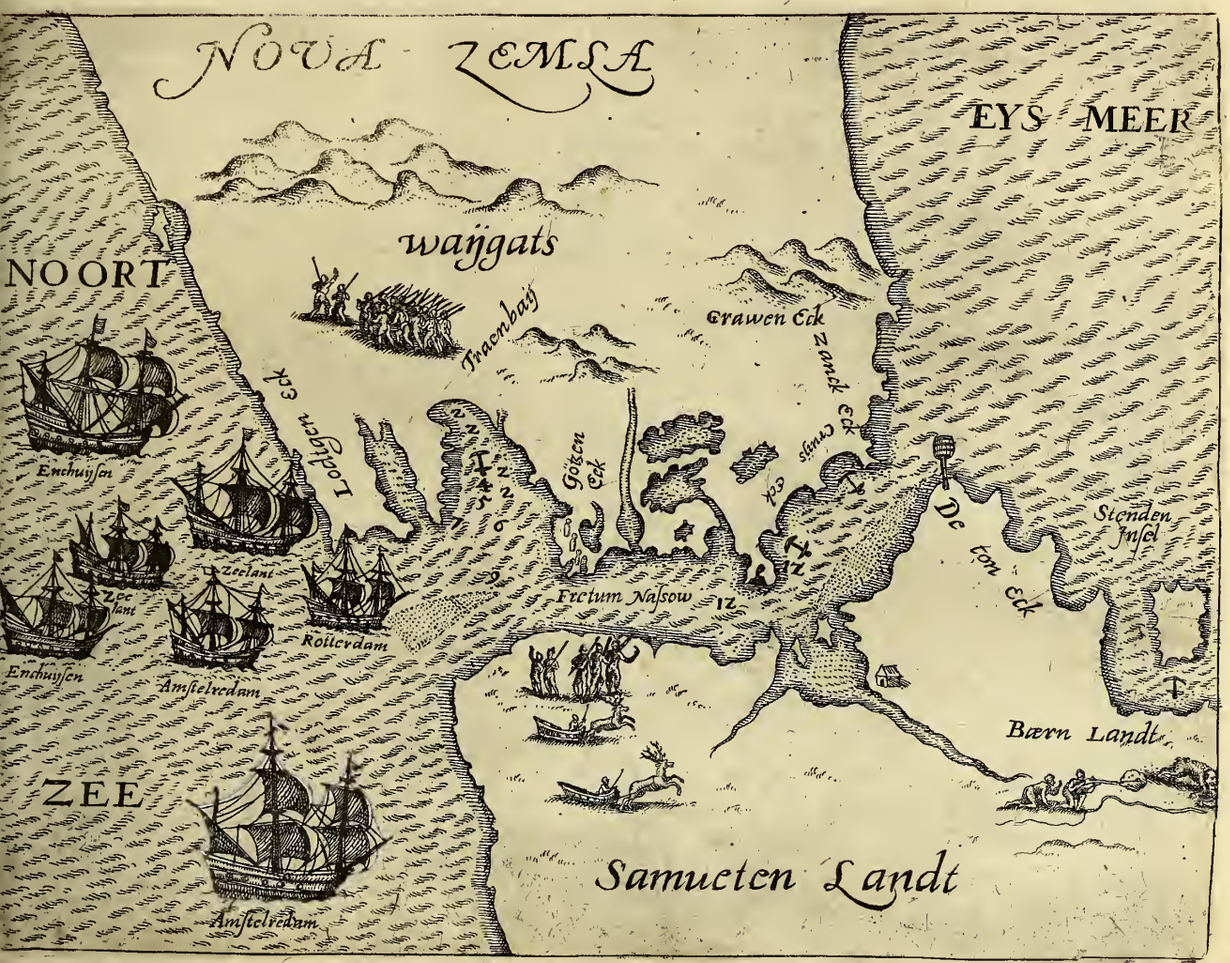

TAbula hac, via seu Isthmus freti Nassau exprimitur: vbi ad Traen Bay littus tenentes, nostrum 54. circiter in Cõtinentem egressi sumus, quæsitum, si quos forte peruestigare homines possemus. Sed præter trahas quasdam velleribus vulpium, damarum, vrsorum, adipe item piscium, & mercibus aliis onustas nihil reperimus. Vestigia tamen quædam hominum ceruorumque attigimus. Aliquandiu itaque incassum oberrantes, ad naues tandem nostras rediimus.

XXXIX.

HORRENDÆ ET INVSITATÆ VASTITATIS VRSVS SOCIORVM nostrorum duos dilaniat, 4.

CVm in Insula quadam, nostris Insula Statuum dicta, applicaremus, lapillos quosdam Adamantibus haud dissimiles nautæ nostri inibi inuenerunt: quos ob id magna diligentia colligebant. Binis vero eorum quadam in fouea istos quærentibus derepente prægrandis & vastus Vrsus occurrens, alterum collo prehensum, confecit. Quod alter in proximo videns, aufugiens, ad vrsum impetendum sociorum 20. exciuit. Quibus accurrentibus, & telis bestiam adorientibus, è medio illorum adhuc vnus ab ea correptus, frustillatim discerptus est. Vrso tandem strato & deiecto corium detractum Amstelrodamum importatum est.

XL.

PHOENOMENON IN COELO.

VRSVS IMMANIS CAPTVS. 5.

CVm nauigatione tertia Septentrionali iam menſem circiter vnum exigeremus, in cœlo oſtentum apparuit, Tres nimirum ſoles, aliquot Iridibus circumducti. Paucis diebus poſt, cum ad glaciei fines propelleremur, vaſtus vrſus quidam naui noſtræ appropinquabat. Quod obſeruantes nos arreptis proximis armis in cymbam quandam conceſſimus, vt ad eum propius conuecti collo eius laqueum obſtringeremus, monſtrum interea geminatis ictibus punctibusque vndelibet inſectantes. Etſi vero noſtrum quiſpiam ſecurim eius dorſo tam valido ictu impingeret, vt ea profunda in carne defixa hæreret: nihilominus tamen primore pede nauiculam noſtram tam forti percuſſu feriit, vt eius veſtigium in ligno relinqueretur. Vt quin nauis mergeretur, parum abeſſet. Sed & hæc tandem beſtia confecta & à nobis obtruncata eſt.

RPJCB

XLIII.

DVORVM VRSORVM NOS IMPETENTIVM HISTORIA. 8.

QVodam tempore labrum quoddam ſalitæ carnis aqua eluendæ longius à naui expoſueramus. Quam ſubolfacientes duo vrſi, prædatum accurrerant. Eorum vero alter, qui caput in vas immiſerat, cum à nauta glande emiſſa caput traijceretur, in terram prouolutus illico expirauit. Cuius caſum cum attonitus nonnihil vrſus ſpectaret ſocius, aliquo profugiens, iter breui relegit, & ad noſtros inſultum fecit. Cui ob id cum ſclopetis & bipennibus noſtri occurrerent, ipſe ſe erigens & pedibus ſurrectus à quodam glande ferruida traiectus, denuo aufugit.

XLIV.

RVPTA ET SVCCVMVLATA GLACIES NAVIS NOSTRÆ PRORAM SURRIGIT. 9.

POstquam media glacie nauis noſtra tota confixa ſtaret, propediem eam reſolutum, nobiſq; egreſſum datum iri, ſubinde ſperauerāmus. Nihilominus tamen interim accumulata glacies nauem noſtram ſubiens tanto impetu ſuſtulit, vt prora vltra pedes quinque eleuata ſtaret, nosque omnes iam iam perituros perſuaſum eſſet. Sociis ergo reliquis, qui in Continentem ex cauſa egreſſi fuerant, vexillo nauis maiore ſuffixo ſignum dantes, cymbamq; in glaciem extrahentes illam doliis aliquot pane confertis onerauimus, vt, ſi omnino nauis peſſum iret, vitæ tamen noſtræ conſultum eſſet.

XLV.

DOMVS A NOBIS EXTRVCTA ET ERECTA, QVA PER HYEMEM commode lateremus. 10,

REbus omnibus desperatis cum animaduerteremus, ante æstatem futuram nos Oceano glaciati haudquaquam ereptum iri: collectis votis decreuimus, loco quodam commodo dispecto, domicilium quoddam, mansioni hybernæ aptum, extruere. Cui instituto mira quoque gratia Deus nobis fauere visus est. Etsi enim tota illa insula, nec ligna, nec stramen, nec folia, aut gramen ferret: ripam tamen quandam ad littus illud indagauimus, tot arboribus, ramis & radicibus, alluuione fortuita, eo illatis obsitam, vt & ad ædes parandas, & hyemis iniurias foco mitigandas ligna abunde sufficerent. Quæ fortuna nisi singulariter nobis alluxisset, propter intensissimum frigus operis cœptis peruacare nullo modo potuissemus. Et quod mirum erat, acerbissimum gelu ita tam inualuerat, vt forte clauo occasione aliqua ori indito cutis tam pertinaciter adhæreret, vt extractum ea expedite cum certa hamorrhagia sequeretur.

XLVI.

QVID TRAHAM VLTIMAM IN TERRAM EXTRAHENTIBVS euenerit. II.

CVm domo noſtra iam ad ſumma euecta, traham vltimam, mercibus oneratam illi admoturi eſſemus, tres nobis vno incurſu vrſi obuenerunt. Fuga ergo ad nauem arrepta, medio curſu ſociorum vnus fractæ glaciei illapſus beſtiis indubitata prædafuturus fuiſſet, niſi illis partem maiorem noſtrum inſequentibus ipſe neglectus iacuiſſet. Sed & duo approperantes, bipennibus prætentis illum tutati ſunt. Conuerſi ergo vrſi nauem noſtram vno animo impetentes, fuſtibus tandem è naue confertim excuſſis retroacti ſunt.

RPJCB

XLVII.

EXPRESSA DOMVS NOSTRÆ HYBERNÆ FORMA SEV SPECIES. 12.

DOmus extructa hæc fere figura erat. In medio focus erat, supra quem caminus ex asseribus extructus tectum exscendebat. Ad latera suffixa scamna erant, ita separata & interstincta, vt discretus cuilibet locus ad lectum ponendum daretur. Parte vna dolium quoddam grandius stabat, quod nobis pro balneo faciebat, aut sudario. Ad huius angulum proximum automatum appendebat: quod tamen immensi frigoris vi tandem immotum factum est. Ideoque in eius locum horologium arenarium sufficere coacti sumus, quod singulis horis 12. inaniebatur. Superne è mediâ domus tabulato lampas propendebat noctes atque dies lucida: ad cuius lumen temporis tædium, canendo, legendoq; & exercitiis aliis fallebamus.

XLVIII.

EX STRATO VRSO ADIPIS PONDO 100. COLLECTA. 13.

HOc ergo pacto priuatam & solitariam vitam viuentes, cum aliquoties ad decipulas, vulpibus captandis structas, redintegrandas domo egrederemur, de improuiso immanis vrsus occurrens, plerosque ad ædes retro fugauit. Quem tamen arrepto sclopeto quodam tam expedite per medium pectus transfixit, vt glans cor medium peruadens postica parte prorumperet. A quo ictu, cum adhuc passus 30. procederet, cecidit, & nobis præda mansit. Excoriati pellis pedes nouem longa & septem lata fuerat. Adeps inde ad 100. pondo exemptus, nostris magno commodo venit ad fouendas lucernas.

RPJCB

XLIX.

QVO PACTO NOS AD RE-VERSIONEM IN HOLLANDIAM præparauimus.14.

INgenti rigore, variis ærumnis & periculis infinitis hyeme tandem hoc loco euicta, Maio mense maris glacies deinceps soluta, nauigationem nobis tutam pollicita est. Quod vero nauis nostra ad iter tam longinquum inepta esset, cymbam nostram firmare & sarcire, adeoque altius erigere statuimus, vt ea iter commodius exequi liceret: cum ad loca hominibus habitata milliaria 300. nobis exuperanda præstarent, vnice ergo operis intentos tribus diebus continuis tres nos adorti vrsi sunt, quos tamen sclopetorum glandibus tandem strauimus.

L.

QVA ARTE ET OPERA NOBIS VIAM STRVXIMVS, AD NAVEM nostram cum mercibus mari nuncupandam. 15.

ABsoluta nauicula nostra, & ad cursum parata, viam ad mare obtinendum tam asperam & præruptam offendimus, vt eandem pastinis, rutris & ligonibus magno labore æquare cogeremur. Quibus sic iterum operis intentis vrsus prægrandis occurrit: quem tamen sclopeto confecimus, & semispirantem effractis dentibus reliquimus.

RPJCB

LI.

NAVIGATIONIS NOSTRÆ PRINCIPIVM. 16.

VIa iam ad apertum mare nobis ſtructa, nauique noſtra cum omni commeatu & mercibus, aquis data, ægriſq; binis VVilhelmo Bernhardt & Nicolao Andreas adductis, poſtquam geminis nauibus nos æquali numero partiti eſſemus, diuinæ gratiæ auſpicio, magno patriæ deſiderio, & loci hyemalis certo faſtidio ſoluentes, ventis nos dedimus.

LII.

QVO PACTO VIX MAGNA AGILITATE NAVFRAgium euitauimus. 17.

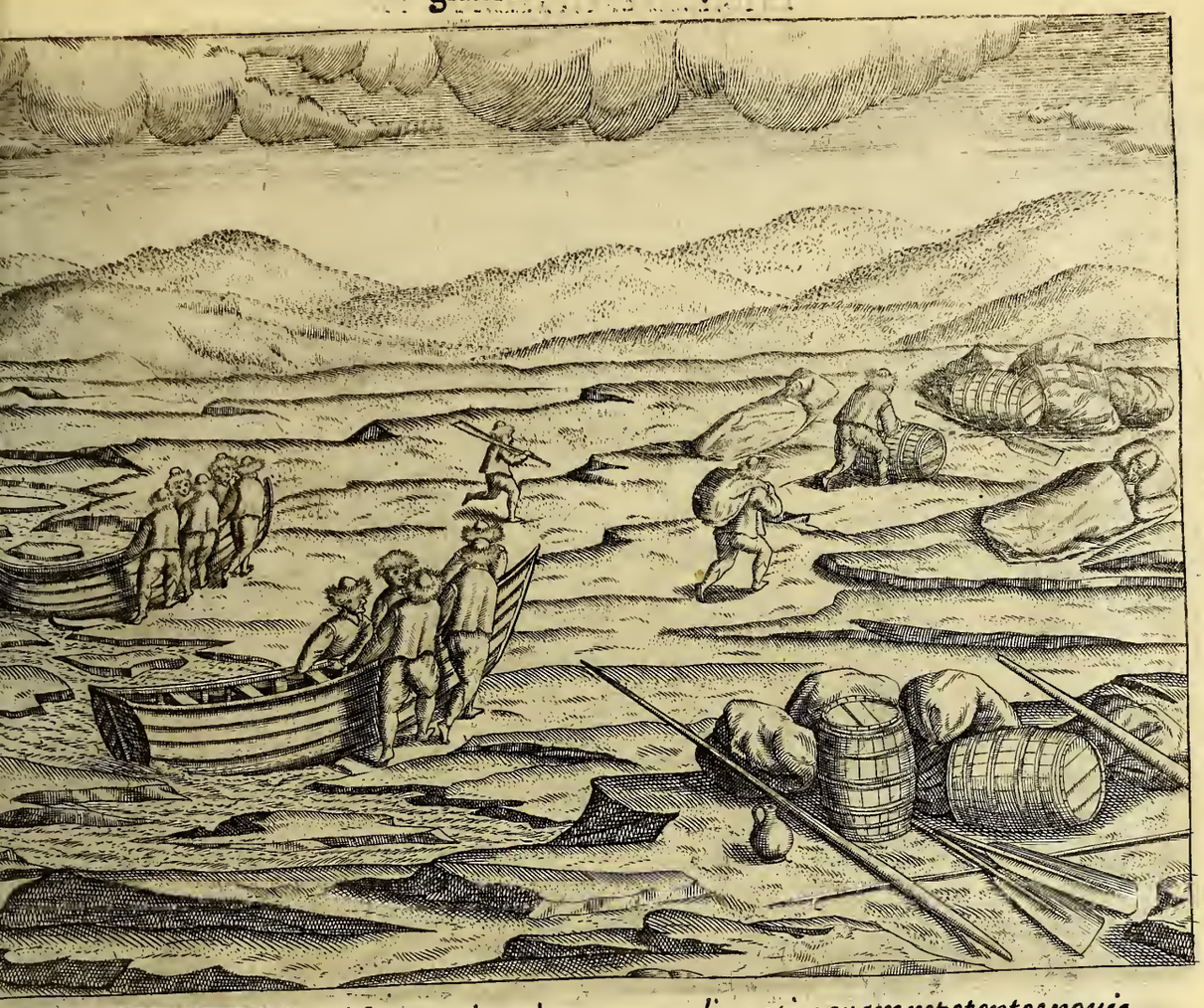

VIx triduo nauigauimus, cum aliquoties oram repetentes nouis periculis affligebamur. Glacies enim vtramque ratis noſtræ partem tanta mole & vi illiſerat, vt vitæ noſtræ omnes dubii eſſemus. Nec ſalutis ſpes vlla alia ſuperſtes fuiſſet, niſi è medio noſtro quidam certo periculo è naui in fruſtum continenter aliud ab alio inſiliiſſet, nauemque noſtram funefirmatæ adhuc glaciei illigaſſet. Quo loco mercibus noſtris iterum expoſitis, & ægris binis ſupra glaciem reclinatis, nauem reſarciuimus, & nouum periculum adituri, ventos iterum admiſimus.

LIII.

GLACIEI IMMODERATO INSVLTV COACTI, NAVEM RVRSVS in solidum extraximus. 18.

IMpetu fragmentorum glacialium porro iterum aliquoties sollicitati, naues in solidam glaciem eduximus. Velis ergo eas integentes, & subiis quietem capturientes, vnum in excubias agendas foras amandauimus. Cui cum sub noctem mediam tres vrsi appropinquarent, eius clamore è somno excitis, contra vrsos glandes aliquod effulminauimus, vnumque ex tribus constrauimus. Quare duo reliqui in fugam acti, paulo post tamen remeantes, cadauer alterius frustillatim concerpserunt, & magnam eius partem vorauerunt.

LIV.

QVALENAM NAVI NOSTRÆ A ROSMARIS SEV WALLREVSSEN periculum impenderit. 19.

EXpressa hæc cymbarum nostrarum præfiguratio est, quas ex lacera altera naui extruximus. Illis ergo cum milliaria conficienda 380. fere essent, nosq; glaciei periculum iam exantlatum arbitraremur, accidit, vt Admiralitatis insulã prateruectis supra grãde quoddam glaciei fragmentum 200. circiter Rosmari conspicerentur, penes quos cum prope traueheremur, nostrumque quidam ludi gratia eos terrendo abigerent, illi confertim in mare desilientes, ronchisq; & fremitu horrendo nauem nostram impetentes, procul dubio illam subuertissent, nisi vento secundo eos anteuertissemus, & sic periculum declinassemus.

LV.

QVO LOCO TANDEM HOMINES ITERVM IN CONSPECTVM nobis dati sint. 20.

LOngis & anfractuosis maris erroribus acti, cum eius tandem quendam Angulum teneremus, visis duabus Russicis nauibus, de terra iam attingenda, oppido gaudebamus, Sed cum in occursu nostro vltra 30. Russii starent, iam animo iterum contractiore, littus occupauimus. Qui tamen nobis obuiam procedentes, humuaitatis omnia officia præstiterunt. Digitis vero cum ora nostra designaremus, nos scorbuto affectos indicaturi: rati illi nos famem prodere, è naui sua panem 8. librarum cum siccatis quibusdam auibus obtulerunt. Quæ cum gratia accipientes, biscoctos panes ipsis vicissim insinuauimus. Illi vero cum postero die vasa aliquot, quæ terra obdiderant, resodissent, nobis valedicentes inde soluerunt.

LVI.

QVO PACTO NOCTVRNA TEMPESTATE QVADAM NAVES NOSTRÆ disiectæ & separatæ fuerint, & quæ deinceps secuta sint. 21.

MEdia nocte quadam tempestate aduersa ingruente socia nostra nauis maior ventorum vi disiecta, & à nobis diuulsa est. Quem casum, quod exiguum secum commeatum haberent, animo tulimus ægerrimo. Paulo post Russica quædam nauis nobis in occursum data est, ex qua pretio dato commeatu nos necessario instruximus. Porro vero exiguo interuallo progressis, nauis Russica alia obuiauit, quæ signis & indiciis quibusdam datis nobis spem & opinionem fecit, nauem nostram commeatum ab illa impetrasse, & via longa iam nos anteuertisse.

RPJCB

LVII.

QVO PACTO MARE ALBVM TRAIICIENTES, IN LAPPIAM APPVlerimus: vbi sub casis suis quosdam Russos Lapposque offendimus. 22.

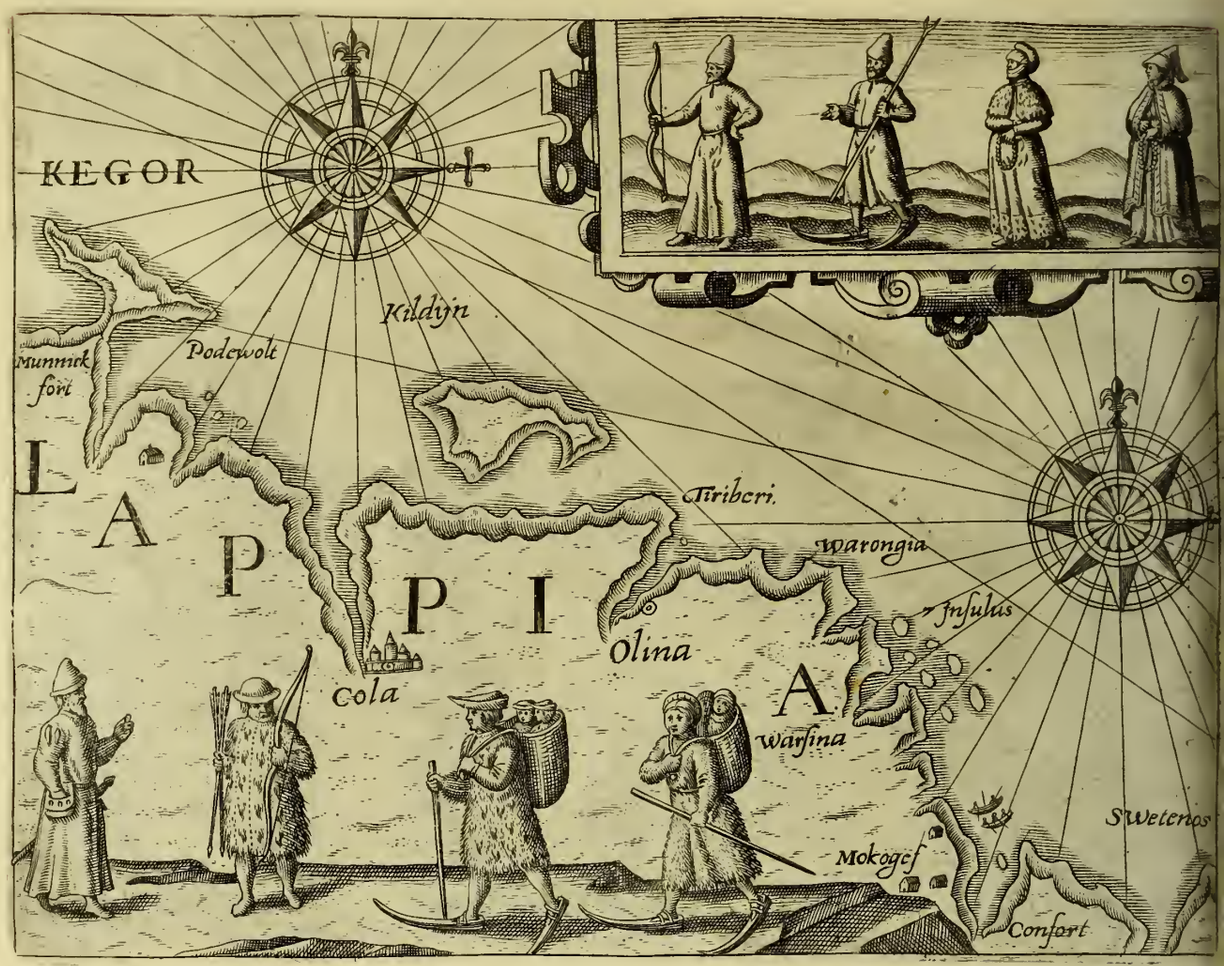

VElis tandem nostris per mare candidum seu album actis, cum iam Lappiam teneremus, propter continuorum imbrium vim flumen quoddam secus scopulos ingredi coacti, grandem nauem Russicam attigimus, cum casula seu ædicula proxime adsita, quæ se 13. viri continebant, piscatum duabus cymbis quotidie in mare excurrentes. Hi tenuiter & parce victitabant, solius piscibus saturi. Panis, quem adhibebant, pisces erant resiccati & indurati. Sed & Lappos binos cum ternis vxoribus & liberis secum habebant, quibus valde tenuiter habitis, solas caudas extremitatesque piscium, alias esui ineptas, obiiciebant. Horum Lapporum vestitum habitumque, & quo fere modo suos liberos gestare soleant, quo item Russicæ mulieres amiciminis genere vtantur, hac figura expressimus.

Hoc ipso quoque loco sociæ naui, prius perditæ habitæ, rursus coniuncti sumus.

LVIII.

QVOMODO CVRSVM NOSTRVM IN COLAM PORRO PROMOVERIMVS. 23.

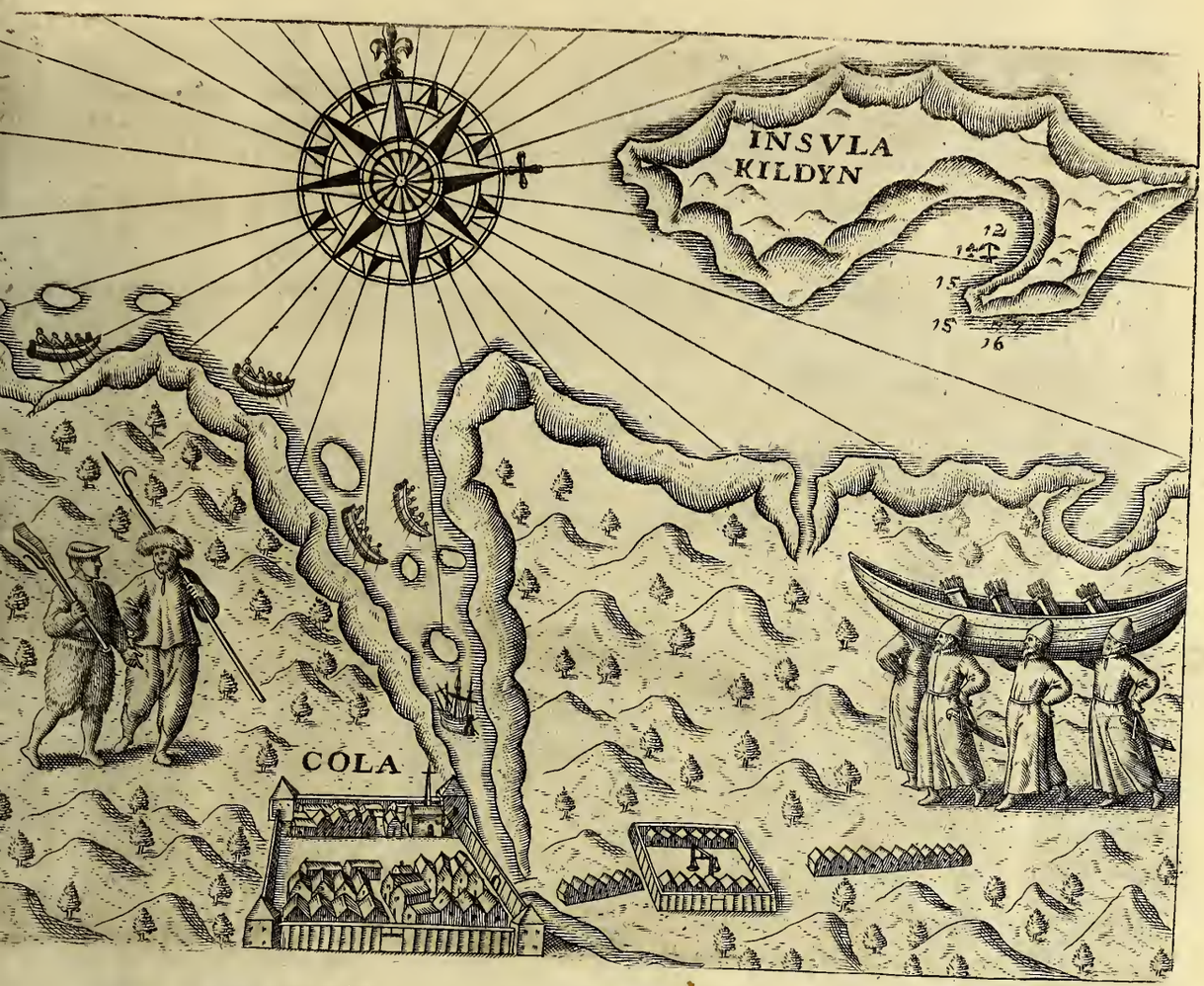

POstquam propter continentem turbinum vim vt & procellarum effrenem insultum, iam pro voto nostro iter porro continuare non possemus, intra Kildein & continentem prope binos scopulos impulimus, & anchoras misimus. Quo loco casa quadam tres viros cum vasto quodam cane habitare inuenimus. Hi officijs suis delatis, indicauere nobis, ad Colam tres Brabanticas naues iam hærere, quarum duæ hoc eodem die adhuc inde soluturæ essent. Quos ob id rogauimus, vt suorum quendam eo nobiscum emitterent. Quod etsi quidem denegarent, eorum tamen vnus ad monteu vsque quendam nos comitatus, Lappis aliquot adduxit, qui è medio sui quendam nobis in Colam ductorem pollicebantur. Quo accepto cum in Colam peruenissemus, Ioannem Cornelis, quondam nostrum priuata naui comitem offendimus: qui nos cum gaudio salutatos omni rerum necessariarum genere impertiuit. Sic ergo de notis familiaribusque redimpetratis, adeoque de itinere post ærumnas & miserias infinitas exuperatas, tandem feliciter confecto Deo æterno gratias maximas egimus.

Figura hac quadamtenus vrbs Cola expressa est, quomodo nimirum sita & Rußis habitata sit: quo item pacto hi scaphas suas ab vno flumine humeris ad alium proferre soleant.

Tabula terræ Nouæ Zemblæ, in qua fretum sinusq; WAIGATS, item ora littoralis TARTARIÆ atq; RUSSIÆ, ad urbem usq; KILDEINAM, præscribitur adhæc CURSUS quem inde naues in reditu tenent secus septemtrionale littus et TRAIECTUS prope fretum WAIGATS ad Rusiæ eram et ad promontorium CANDENOS atq; fauces usq; MARIS ALBI.
AUTHORE GERHARDO DE VEER.
NOVA ZEMBLA
TARTARIÆ PARS
RUSSIAE. PARS
Theutsche meylen 15. in eim graedt
10 20 30 40 50
Admiraliteijt Ins.
Schwark eck
Bernfort.
Wilhelm Ins.
C. Nasou
Creucz Ins.
Troost Eck
Bern Eck
C. Vlisingher
C. Venus
C. Hemskirch
Ins Orange
C. der begerdn
Eys eck
C. Plantij
Loms Baij
Gros Baij
Langenes.
Ersten Eck.
Schank Eck
Schwark klipp.
Costint sarch.
Creuk Eck.
Schank Eck.
S. laurens Baij
Meel hauen.
Nidrige Ins.
Insel
Lodigen Eck
Trayebay
Abgotter Eck
Zwische Eck
Waijgats
Stenden Ins.
Oby fluvius
De thon Eck
Valcken Eck
Matsto delgo
fretum Nassou
colgoy
Toxar
Candinos
Insulæ
kildin
Colo
Olena
LAP 69
warsina
PIÆ. PARS

PRÆMISSA TABVLA SEV MAPPA INSVLA NOVA ZEMBLA, VT ET FRETUM Weygat, Littus item Tartaricum atque Russicum ad Kildein vsque protensum describitur & designatur.

Quam deinde ex ordine consequitur

BREVIS TOTIVS NAVIGATIONIS SEPTENTRIONALIS secundum milliaria descriptio, vt eam cymbis nostris patentibus in reditu confecerimus.

PRincipio à domo nostra, qua hyeme latuimus, vsque ad ostium Bay numerantur	4. mill.
Abostio Bay ad portus glacialis angulum O.Z.N.	3. mill.
A portu hoc ad angulum Insulæ O.N.O.	5. mill.
Ab Insulæ angulo ad caput Vlissingen N.O.Z.O.	3. mill.
A Capite Vlissingen ad Capitis angulum N.O.	4. mill
A Capitis angulo ad angulum Desiderii S.N.	6. mill.
A Desiderii angulo ad insulam Oranien N.W.	8. mill.
Ab insula Oranien ad angulum glacialem W.& W.Z.S.	5. mill.
Ab angulo glaciali vsque ad Caput Solatii W.& W.Z.S.	25. mill.
A Capite Solatii ad Caput Nassau W.Z.N.	10. mill.
A Capite Nassau ad Insulam Crucis W.Z.N.	8. mill.
A Crucis insula ad insulam Wilhelmi W.Z.S.	3. mill.
Ab insula Wilhelmi ad Sinum Nigrum W.S.W.	6. mill.
A Sinu nigro ad Orientalem insulam Almirantis W.S.W.	7. mill.
Ab orientali parte ad occidentalem huius insulæ W.S.W.	5. mill.
Ab occidentali parte Almirantis insulæ ad Capo Plancio S.W.Z.W.	10. mill.
A Capo Plancio ad Loms Bay W.S.W.	8. mill.
A Lombs Bay ad Statuum sinum W.S.W.	10. mill.
A Sinu Statuum ad Capo de Prior siue Langhenes S.W.& S.	14. mill.
A Capo de Prior siue Langhenes ad Capo de Cant. S.W.Z.S.	6. mill.
A Capo de Cant ad sinum nigræ rupis S.Z.W.	4. mill.
A Sinu nigræ rupis ad nigram insulam S.S.O.	3. mill.
A nigra insula ad Costintsarck O.& W.	2. mill.
A Costintsarck ad Sinum Crucis S.S.O.	5. mill.
A Sinu Crucis ad S Laurentii Bay S.O.	6 mill.
A S.Laurentii Bay ad Farniæ Portum S.S.O.	6. mill.
A Portu Farniæ ad duas insulas S.S.O.	16. mill.
A duabus insulis, vbi ad littus Russicum traiecimus, ad Matsso & Delgoii S.W.	30. mill.
A Matsso & Delgoii ad sinum, circumcirca nobis lectum, & denuo occupatum	22. mill.
A Sinu dicto ad Colgoii W.N.W.	18. mill.
A Colgoii ad sinum Orient. Candenas W.NW.	20. mill.
A Candenas ad latus occident. albi maris W.N.W.	40. mill.
Ab occident. latere maris albi ad septem insulas N.W.	14. mill.
A septem insulis ad latus Occident. Kildein N.W.	20. mill.
A Kildein ad locum quo Ioan Cornelis nos conuenit N.W.Z.W.	7. mill.
A loco hoc in Colam S.	18. mill.
Summa milliarium 381	

Tot ergo milliaria naui nostra patente emensi sumus. A quo itinere exacto sospites nos & saluos redisse in patriam, Deo aterno laus & gratia in seculum sit.

FINIS.

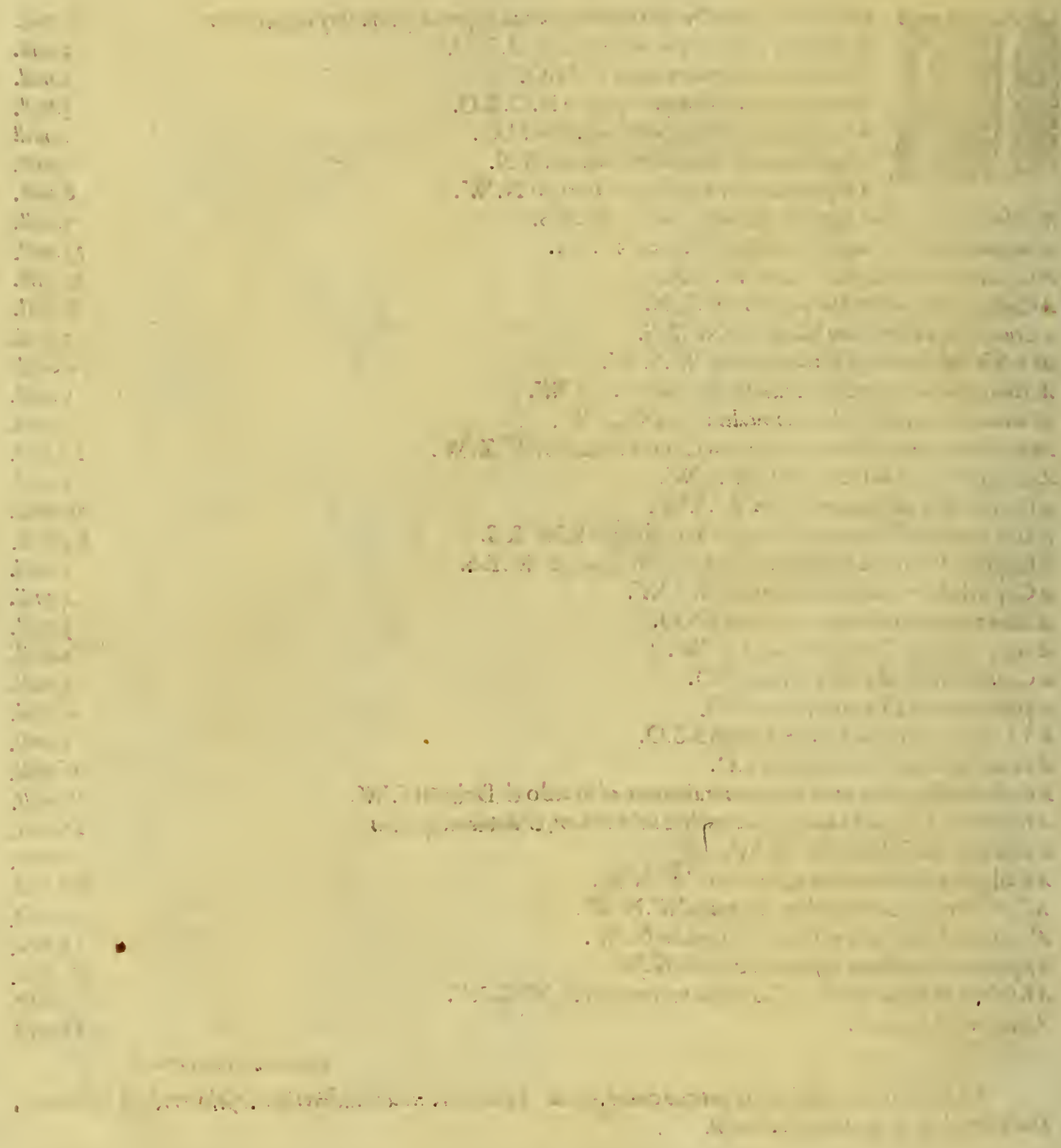

36923

J
De Bry
Sv
pt. 3
1629
Lat

GAUDEO